STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03948

DER UNBEKANTER

Jacob Gordin

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

David Stein
1448 W. 13th ST., CHICAGO, ILL.

דיא אינטערנאַציאָנאַלע ביבליאָטהעק.

דער אונבעקאנטער

דראַמאַ אין 4 אַקטען מיט אַ פּראָלאָג

פון

יעקב גאָרדין

אַרויסגעגעבען פון
דיא אינטערנאַציאָנאַלע ביבליאָטהעק פערלאג קאָ.
23 דואיין סט., ניו יארק.

Copyright, 1907, by
JACOB GORDIN.

פראָלאָג.

(אַ'ן אָפּענער פּלאַץ לעבען אַ וועלדיל, אַלעס איז פערגאָסען מיט רויטע שטראַהלען פון דער זון, וועלכע האַלט ביים אונטערגעהן, לאַנגזאַם ווערט גראָער און גראָער ביז עס ווערט דונקעל. פון אָנפאַנג לעבהאַפטע און פאַרביגע מוזיק, נאכדעם טרויעריג און פּיאנא. דאַן, ווען עס ווערט דונ־קעל, הערט מען דאָס לאַנגזאַמע און טרויעריגע קלינגען פון אַ קירכען גלאָקע, אונגעזעהענע גייסטער זינגען אין דעם חאַראַקטער פון אַ רעקוויום.)

(ד ע ר א ו נ ב ע ק אַ נ ט ע ר ערשיינט פון צווישען דיא בוימער, פערוויקעלט אין א שוואַרצען מאַנטעל. אויף זיינע הענד זעהט מען ווייסע האַנדשוה. ער געהט לאַנגזאַם. דאָס געזאַנג הערט אויף, דיא קירכען־גלאָקע הערט ניט אויף צו שאַללען, טרויריג און לאַנגזאַם.)

ד ע ר א ו נ ב ע ק אַ נ ט ע ר: דיא נאַכט איז געקומען און אַללעס איז פערוויקעלט אין דונקעלהייט. שווארצע געדאַנקען און טרויריגע געפיהלען קומען צוזאַמען מיט דער פינסטערניס. דיא נאַכט איז א פארבערייטונג צום שטאַרבען, דער שלאָף איז אַ פאָר־בילד פון'ם טויט. אין'ם מענשענס געזעלשאַפט, אין דער וועלט פון חיות און פלאַנצונגען, אומעדום פראָגרעסירט דער טויט און פערכאַפּט אַלץ מעהר און מעהר פּלאַץ. דאָס לעבען ווערט בעזיעגט, אונטערדריקט, פערקירצט און געיאָגט. מיר געהען מיט יעדען אויגענבליק זיכערער און נעהענטער צו אונזער ענדליכען ציעל — צום פערניכטונג און טויט. דיא צייט וועט קומען, ווען אַללעס דאָ אויף דער ערד וועט פערזונקען ווערען אין אַן עוויגע שטילהייט, אין אַן עוויגע קעלטעניס, אין אַן עוויגע פינסטערניס. מיט'ן לעצ־טען שטראַהל פון דער זון וועט אויסגעלאָשען ווערען דער לעצטער פונק פון'ם לעבען און דאַן וועט קומען דער עוויגער טויט... דיא בלומען פון גאָרטען, דיא בוימער פון וואַלד, דיא חיות פון פעלד, דיא אַללע פישען פון דיא וואַסערן צוזאמען מיט'ן מארך פון'ם דענקער,

מיט׳ן הארץ פון׳ם דיכטער און מיט דער בויענדער האנד פון׳ם אר־חיטעקט, — אללעס צוזאמען וועט ווערען איין קאלטע, דונקעלע, שטילע, לעבענסלאזע מאסע. (ער בלייבט שטעהן שטיל, פערזונקען אין זיינע געדאנקען. פלוצלינג ווערט ער אונרוהיג און קוקט אויפ׳ן הימעל. עס הויבט אן ווערען ליכטיגער. דיא קירכען־גלאקע הערט אויף קלינגען. מען הערט פון צווישען דיא בוימער דאס פרייליכע געזאנג פון א נאכ־טיגאל. דיא לבנה שווימט ארויס און בעגיסט אללעס מיט זילבערנע שטראהלען. דיא האפנונגען און טרוימערייען זינגען לוסטיג:)

כאר:

וויא שעהן און וויא פרעכטיג איז דיא רוהיגע נאכט!...
דער מענש רוהט פון זיין ארבייט. דיא בוימער שטעהן פערטראכט.
דער ליכטיגער מאנד בלייבט דא ביז׳ן מארגען,
פערשוויגען איז דער טומעל, פערגעסען אללע זארגען.
דיא נאכט איז געשאפען ניט פיר מערדער און דיעבע,
זיא ברענגט זיסע טרוימען פון רוהע און ליעבע.
זיא איז אונזער אבבילד פון רוהע און פריעדען
פיר אללעס וואס לעבט דא, גאנץ אונפערשיעדען.
פערטיעפט זיצט דער דענקער אין געדאנקען און ביכער
און זוכט וויא צו ברענגען דאס גליק נור וויא גיכער.
דער דיכטער איז פערליעבט אין דעם מאנד און דיא שטערן
און זינגט פון א צוקונפט אהן ליידען, אהן טרערען.
דער נאכטיגאל זינגט זיס פון פרייד און פון לעבען.
אללעס פיהרט דא דעם מענשען צום פיהלען און שטרעבען...

(דיא פרוי ערשיינט אין ווייסע קליידער. זיא האלט אין האנד א „הארן פון איבערפלוס" געמאכט פון בלומען. אין איהרע בלאנדע האר און אויף איהרע קליידער פיעלע בלומען. זיא קומט בעגלייטעט מיט פיעלע בלאנדע און שווארצע יונגע מיידלאך, אללע אין ווייסען.)

ד י א פ ר ו י: דיא נאכט איז געקומען און האט אללעס פערוויקעלט אין א הייליגע שטילהייט. דער וואס ליידעט און מיהט זיך רוהט יעצט, עס וואכט נאר דער וואס ליעבט און שאפט.

דער שלאָף איז א פאָרבערייטונג צו טהעטיגקייט און לעבען, דיא נאַכט איז אַן אָבבילד פון רוהע און פריעדען. שלאָף איין פריעדען מוטער ערד, אונטער דעם געהיימניספאָללען שירם פון דונקעלהייט! מאָרגען קומט וויעדער דיא זון מיט איהר ליכט און לעבענסקראַפט. (זיא בעמערקט דעם אונבעקאַנטען.) אָה, דו ביזט דאָ; דו אונפער־מיידליכער און דונקעלער אונבעקאַנטער?

א ו נ ב ע ק אַ נ ט ע ר: (נייגט זיך איראָניש־העפליך) יא, ליעבע בעקאַנטע, דאָ בין איך אויף מיין „עווינעם פעלד“. און וויא געהט׳ם דיר? וואַנדערסט נאָך אימער אַרום אויף דער שמור־ציגער ערד, בעגלייטעט פון שעהנע טרוימעריייען (צייגט אויף דיא ברונעטטע דאמען) און זיסע האָפנונגען? (צייגט אויף דיא בלאָנדע) איך וואַנדער ארום אַליין. (ער עפענט זיין מאַנטעל. מע זעהט, ער איז געקליידעט אין פראַק.) פערצווייפלונג און מעלאַנכאָלי, ענט־ריסטונג און וואַהנזין זיינען אין מיר, און מיט מיר!...

ד י א פ ר ו י: (בעטראַכט איהם) וויא געענדערט דיין ערשיינונג איז! א מאָל פלעגסט דו זיך וויינען אלס איין אבשייל־־כער סקעלעט מיט אַ גרויסען שניידמעסער, אָדער דו פלעגסט קומען אַלס איין עקעלהאַפטע בעשעפענים פול מיט אויגען און יעצט שפּאַ־צירסט דו אום וויא א גאַלאַנטער הערר.

א ו נ ב ע ק אַ נ ט ע ר: יא, פראַנט און דזשענטעלמאַן בין איך יעצט. איך פּאטראנאזיר דיא מאָדע, ווייל דיא מאָדע איז איינע פון אונזערע טהעטיגסטע אגענטען. דיא מאָדע פיהרט מענ־שען צום אייפערזוכט און בענײדונג, צום געלדגייץ און פאַלשהייט — דאָס פערקירצט זייערע יאָהרען. דורך דער מאָדע ווערען פיעלע פערקריפּעלט און ערקעלטערט — דאָס ברענגט מיר א שעהנעם פּראָפיט. און אויסער דעם, דיא מאָדע פאָרדערט מע זאָל טויטען פערשיעדענע חיות און אונשולדיגע פויגלען, מע זאָל רייסען לע־בעדיגע בלומען און פערניכטען שעהנע פלאַנצונגען. מיט איין וואָרט, מיר מאַכען מיט דער מאָדע דיא גלענצענדסטע געשעפטען. בענוצסט דו זיך מיט דער מאָדע פיר דיינע ליעבעם צויבערייען?

דיא פרוי: ניין! דיא אמת'ע ליעבע קוקט ניט אויף דער מאָדע. וויא איך זעה, אונזער פראַקטישע צייט האָט דיך אויך געמאַכט פיר א פּראַקטישען געשעפטס פיהרער.

אונבעקאַנטער: יא, מאַדאַם. זיין פּראַקטיש הייסט: ניט זיין סענטימענטאַל, מיט אַנדערע ווערטער, דאָס הייסט זיין געפיהל־לאָז; וואָס פּראַקטישער זיי ווערען דאָרט, בלייבט וועניגער פּלאַץ פיר אייך, זיסע האָפנונגען, (צו די בלאָנדע) און פיר אייך, שעהנע טרוימערייען, (צו די ברונעטע) און מע פערגעסט אויך אָן דיר, דו געטליכע ליעבע, און דאָס פערגרעסערט אונזערע בילאַנצען. הע! הע! א מאָל, ווען זיי האָבען טייער געשעצט און זיך שטאַרק געהאַלטען פיר דאָס לעבען, האָב איך זיי געדאַרפט שרעקען מיט א שניידמעסער און מיט אויגען... איצט פיהר איך מיין טהעטיגקייט געשעפטסמעסיג. מע שרעקט זיך פאַר מיר אַלס וועניגער און וועניגער. דיא פילאָזאָפען שרייבען גאַנצע פעססעמיסטישע ביכער פאַר'ן טויט און געגען דאָס לעבען. דיא דיכטער זינגען הימנען דעם טויט און פערמיאוס'ן דאָס לעבען. דיא וויסענשאַפטליכע מענשען לערנען, אז דער טויט איז ניט מעהר, וויא א געוועהנליכע נאַטירליכע רעאַקציאָן, דיא קויפּלייטע און פערזיכערונגס געזעלשאַפטען בעטראַכטען דעם טויט אַלס א וויכטיגע אינדוסטריע און פּראָפּיטאַבלעס געשעפט. אַמאָל ווען א מענש פלעגט בעגעהן זעלבסטמאָרד, אָדער אימיצער פלעגט דורך איין אונגליק געטויטעט ווערען, פלעגט דיא גאַנצע געמיינדע א לאַנגע צייט זיין ערשראָקען, ערביטערט, נידערגעשלאָגען. יעצט בעגעהט מען זעלבסטמאָרד, גערדאַדע וויא מע רויכערט א סיגאַר. קאַטאַסטראָפען און מאַססען־מאָרדען מאַכען קיין איינדרוק מעהר. עס איז נאָר א געלעגענהייט פיר ציימונגען צו שרייבען סענסאַציאָנעלע קעפּלאַך. מענשען ווערען ערמאָרדעט וויא פליעגען, צוריסען פון פּולווער, צובראָכען פון מאַשינען, דערטרונקען מיט שיפען, פערשאָטען אין מינען — קיינעם האַרט עס ניט. דיא גלייכגילטיגקייט וואָס א מענש פיהלט צו זיינע מיטמענשען טויטעט מעהר וויא מענשענהאַס, גרויזאַמקייט און שלעכטהייט... יא, דער טויט איז יעצט א געוועהנליכע ערשיינונג.

איך בין אומעדום איצט א היימישער מענש און מיין קעניגרייך ווערט מיט יעדען טאָג גרעסער און ברייטער...

דיא פרוי: און דיא ליעבע, דיא טרייע, ריינע, איבער־געבענע ליעבע? איז זיא ניט מעהר דיא בעשיצערין פון'ם לעבען, דיא בעקעמפפערין פונ'ם טויט?

אונבעקאַנטער: דיא ליעבע אַליין איז יעצט אַ מיט־העלפערין און מיטארבייטערין פון'ם טויט... אין אַללעס און אין אַללעמען זעהט מען יעצט דעם טריאומפף פון'ם טויט. ביזט צו שוואַך, מיין שעהנע קאָנקורענטין!

דיא פרוי: עס איז ניט וואהר! ליעבע — דאָס איז דיא איניציאַטיווע פון לעבען, דיא פעראייניגונגס־קראַפט פון דער נאַטור. ליעבע, דאָס איז דער נאַטורס מאַכט צו שאַפען, איהר מיטעל צו רעפּראָדוצירען. דורך ליעבע ווערט דאָס לעבען גע־שטיצט, דורך ליעבע לעבט אַללעס ניט נאָר אין דער מענשליכער וועלט, נאָר זאָגאָר אין דעם גאַנצען אוניווערזום. דיא שטערן און דיא פּלאַנעטען זיינען פעראייניגט דורך דעם וואָס זיי האָבען איינע צו דיא אנדערע אַ צוציהונגס קראַפט. קאָלאָסאַל גרויסע און מי־קראָסקאָפּיש קליינע געגענשטענדע ווערען געשאַפען נור דורך דעם, וואָס פערשיעדענע עלעמענטען גרופּפּירען זיך צוזאמען דורך איינ־שטימונג. וואָס איז דיא געשיכטע דער מענשהייט, אויב ניט דיא בעשרייבונג פון דעם קאַמפּף, וואָס דיא ליעבע פיהרט געגען דעם, וואָס מאַכט שווער דאָס לעבען? אויב ניט דיא ערצעהלונג וועגען דעם, וויא דיא צוטיילטע און צושייעדענע האָבען זיך פעראייניגט אין געזעלשאַפטען, נאַציאָנען און קעניגרייכע דורך איינזיננינגקייט? דיא שעהנע פאַרבען פון אַ בלום קאָנבינירען זיך נאָר דורך סימ־פּאַטי, פערשיעדענע טעננער האַרמאָנירען זיך אין איין אקקאָרד דורך סימפּאַטי, דיא שטראַהלען דער זון שאַפען דיא צויבערישע קאָלירען פון'ם רעגענבויגען דורך סימפּאַטי. יאַ, סימפּאַטי איז דיא ערשטע בעוועגונג פון ליעבע און ליעבע — איז לעבען!

אונבעקאַנטער: מאַדאַם, דאָס וואָס דו רופסט סימ־פּאַטי און ליעבע איז נאָר אַ פערניכטונגס קראַפט. דיא געשיכטע

פון אוניווערזום איז איין ערצעהלונג פון קאטאקליזמען, צוזאמענשטויסונגען, פערפלייצונגען און עקספּלאָזיאָנען! דיא געשיכטע דער מענשהייט איז א בעשרייבונג פון בלוטיגע מלחמות און שרעקליכע געוואַלד־טהאַטען... דיא וועלט־געשיכטע איז איין אַלטער בית עולם און דיא לעבעדיגע מענשען זיינען נאָר מצבות אויף דיא קברים פון דער פערגאַנגענהייט. ווילדע פלאַנצונגען האָבען סימפּאַטי צו א שעהנעם בוים, וואַקסען זיי אַריין אין זיינע וואָרצלען און טויטען איהם. אַ וואָרים האָט סימפּאַטי צו אַ רויטען עפּעל און עסט איהם דורך ויין האַרץ, אַ וואָלף האָט סימפּאַטי צו א שאָף און פרעסט זיא אויף... אַ שטאַרקער מענש האָט סימפּאַטי צו אַ שוואַכען, ווייל ער קען איהם לייכט אַריינשלינגען אין זיין „איך“...
אַ מאַן האָט ליעב אַ פרוי, ראָטעט ער אויס אין איהר דעם מענש, טויטעט איהר פּערזענליכקייט און פערניכטעט איהר זעלבסטשטענדיגקייט. אַ פרוי האָט ליעב א מאַן און פערניכטעט זיין שטרעבונג צו פרייהייט, פּאַראַליזירט זיין ענערגי און רויבט זיין מעננער קראַפט.

ד י א פ ר ו י: נון, און ד י א ליעבע, וועלכע מאַכט פריי, גליקליך און גרויסמוטהיג?

א ו נ ב ע ק אַ נ ט ע ר: דיא ליעבע רופט ארויס געפיהלע פון ווילדע ליידענשאַפטען, אייפערזוכט, האַסס, צאָרן, וועלכע פיהרען צו מאָרד און זעלבסטמאָרד, צו בעטרוג און פערברעכען, צו־שוואַכהייט און וואַהנזין! (דיא טרוימעריי‌ען פערשווינדען, ער־שראָקענע.)

ד י א פ ר ו י: אה, דו דונקעלער אונבעקאַנטער! און וואו איז ד י א ליעבע, וועלכע איז ביי דיא מענשען פערגעטטערט? און וואו איז דיא ליעבע, וועלכע זיי אַללע רעכענען פיר דאָס הייליגסטע אין דער וועלט, דיא מענשענליעבע?

א ו נ ב ע ק אַ נ ט ע ר: דעם גאָטט דער ליעבע מיינסט דו? אין׳ם נאָמען פון דעם גאָטט איז מעהר געטויטעט און ערמאָרדעט געוואָרען וויא אין דעם נאָמען פון דעם גאָטט פון קריעג און מענשענהאַס. און דיא פיעל געפּרייזטע הייליגע מענשענליעבע

איז נאָר א שפּיעלצייג מיט וועלכער אמוזירען זיך פּרעדיגער, מאָ־ראַליסטען, פילאַנטראָפּען און אַנדערע שווינדלער און נאַררען.

ד י א פ ר ו י: און וואו איז דיא ליעבע, וועלכע עקסע־סטירט אין דער פאַמיליע צווישען מאַן און ווייב, קינדער און על־טערן ?

א ו נ ב ע ק א נ ט ע ר: א מאַן האָט ליעב זיין פרוי, אויף וויפיעל זיא דיענט איהם און שאַפט איהם פערגניגען, א פרוי האָט ליעב איהר מאַן אויף וויפיעל ער פערזיכערט זיא מיט לעבענס־מיט־לען און לוקסוס זאַכען. עלטערן האָבען אין דיא קינדער ליעב נאָר זיך, און קינדער האָבען ליעב עלטערן בעפאָר זיי פאַנגען אָן לעבען פאַר זיך.

ד י א פ ר ו י: און וואו איז דיא נאָבלע ליעבע, וועלכע רופט זיך פריינדשאַפט ?

א ו נ ב ע ק א נ ט ע ר: פריינדשאַפט עקסעסטירט צווישען מענשען נאָר ווען זיי האָבען פערשיעדענע אינטערעסען. בעגעגע־נען זיך אָבער זייערע אינטערעססען, דאַן איז יעדער א פריינד נאָר זיך אַליין. יא, עס איז דאָ אווירקליכע, א שטאַרקע, א מעכטיגע ליעבע — דאָס איז זעלבסטליעבע, עגאָאיזם. דיזע ליעבע איז א וואהרע, אויפריכטיגע, שטענדיגע. זיא רופט ארויס אין דער גאַנצער וועלט דעם קאַמפּף פיר דאָס דא זיין, זיא איז א געפעהר־ליכע געגנערין פון'ם טויט, ווייל זיא זוכט אַללע מיטלען אין דעם איינציגען „איך" צו פערשטאַרקען און פערלענגערן דעם אינסטינקט פון לעבען... אָבער סוף כל סוף פיהרט אויך דיזע זעלבסטליעבע צום טויט. דיא שוואַכע ווערען געטויטעט פון דיא שטאַרקע. נאַכדעם קומט א צייט ווען דיא מעהר שטאַרקע קעמפּפען מיט דיא וועניגער שטאַרקע... דיזער עוויגער קאַמפּף איז דיא פאַבריק פון'ם טויט, קיינער וועט ניט געשפּאָרט ווערען, קיינער ניט ! (דיא האָפנונגען פערשווינדען.)

ד י א פ ר ו י: שוואַרצער גייסט, דיא נאַטור איז א פאַבריק פון לעבען, ניט פון טויט. זאָגאַר דער טויט אַליין איז נאָר א פאָרבערייטונג צו א נייען לעבען. אין דער גאַנצער נאַטור

איז דאָ נאָר איין שטאַרקע מאַכט און דאָס איז דיא שטרעבונג צום לעבען. דער קאַמפּף פיר דאָס דא זיין איז ניט דער ציעל פון'ם לעבען, עס איז נאָר א מיטעל צו פערזיכערען דאָס לעבען. דער קאַמפּף ווערט אָבגעשאַפען זאָבאַלד מע קען לעבען אָהן קאַמפּף... ווילדע חיות, שטומע פויגלען, קליינע אינסעקטען פעראייניגען זיך אין גרויסע געזעלשאַפטען אום צו מאַכען לייכטער דעם קאַמפּף פיר דאָס דאָ זיין, אום אַלע זאָלען זאָרגען פיר איינעם און איינער פיר אַלע. און ביי דיא העכסטע בעשעפעניסען, ביי דיא מענשען, מיינסט דו, עקסעסטירט און וועט עוויג עקסעסטירען נאָר איין פּרינציפּ: איי־נער געגען אַלע און אַלע געגען איינעם? בלינדער דונקעלער גייסט! אָפּפערן דען ניט יעצט מענשען זייער לעבען פיר דאָס גליק פון אַנדערע? פערליערען דען קינדער זייער חן און ליעבע בא על־טערן זאָגאַר דאַן, ווען זיי מאַכען זיך בא פרעמדע אונבעליעבט דורך זייערע פעהלערן? ריזיקירט דען ניט א מענש זיין לעבען צו רעטטען דעם צווייטען פון געפאַהר? און וואו איז דיא ליעבע, וועל־כע האָט אַ מאַכט צו פערוואַנדלען מיאוסע אין שעהנהייטען און פערקריפּעלטע אין אַ אידעאַל פון פאָלקאָמענהייט?

א ו נ ב ע ק א נ ט ע ר: נאַאיווע פרוי, אַזאַ ליעבע זעהט מען נאָר ווען מען טרוימט אין אַ שעהנע נאַכט ביי דעם שיין פון דער לבנה!... דו קוק בעסער אריין אין דאָס לעבען פון דיא מענשען.

ד י א פ ר ו י: יא, אין'ם לעבען פון דיא מענשען! בליק הערונטער, זעהסט, דאָרט ליעגט אין טהאָל א קליינע שטאָדט. זעהסט דאָס הויכע הויז דאָרט?

א ו נ ב ע ק א נ ט ע ר: דאָס הויז דאָרט לעבען דאַמפּף מיהל? איך וויים, דאָרט געפינט זיך א ליעבענדע שעהנהייט מיט א הויקער, א קריפּעל, וואָס וויל זיין אַן אידעאַל פון פאָלקאָמענ־הייט. איך האָב אַן אויג אויף דעם הויז.

ד י א פ ר ו י: איך וועטה, אז אין דעם איינעם הויז אליין איז דאָ גענוג בעווייזע, אז מיר געהען ניט צום טריאומפף פון טויט דורך זעלבסטפערניכטונג און עגאָאיזם, נאָר, פערקערט, מיר

געהען צום טריאומפף פון לעבען דורך זעלבסטאויפאָפּפערונג און ליעבע.

א ו נ ב ע ק א נ ט ע ר: אויב דו מיינסט עס ערנסט, נעם איך אָן דיא וועטטע. מיר וועללען זיך בעגעגנען דאָרט און יעצט מוז איך געהן. באַ דער ליעבע שפּיעלט דיא צייט קיין ראָללע ניט, דער טויט אָבער טאָר ניט פערליערען קיין אויגענבליק. גוטע נאַכט. חע! חע! אַזוי לאַנג וואַנדערן אויף דיזער שמוציגער ערד, דורכגעהן אַזוי פיעל הענד וויפיעל דיא ליעבע איז שוין דורכגעגאַנגען פון דעם סאָלדאַט מאַרס, דורך דעם פּריעסט קרעדאָ, ביז'ן מעדיקער עקסקולאַפּ און דאָך בלייבען אַזוי ראָמאַנטיש און סענטימענטאַל! חא! חא! דאָס קען נאָר א דאַמע! (מאַכט עטליכע שריט צוריק און קוקט זיך צו.)

ד י א פ ר ו י: עי, וואו זייט איהר, מיינע בעגלייטערינען? (דיא האָפנונג און טרוימעריען ערשיינען.) ער האָט אייך פערשראָקען און פעריאָגט? קיין מאַכט קען אונז ניט פערטרייבען פון אונזערע פריינדע דיא מענשען, ווייל מיר זיינען א טייל פון זיין נאַטור. און ער — דער מענש, וויא ער איז, איז א טייל פון דער גרויסער מוטער נאַטור. זיא, דיא מעכטיגע, ווייסט ניט פון קיינע שטימונגען, פּעססעמיסטישע טעאָריען און שאַרפזיניגע ארגומענטען, — זיא געהט אונפערמיידליך מיט איהר עוויגען וועג פון לעבען און ענטוויקלונג און צוזאמען מיט איהר מ ו ז געהן און ענטוויקלען זיך אללעס וואָס לעבט און עקסעסטירט. געהט, טראָגט דעם מענשען שעהנע טרוימען און זיסע האָפנונגען און נאכדעם וועל איך קומען און וועל איהם ברענגען ליעבע און אן עוויגע שטרעבונג צום לעבען!

דיא האָפנונגען און טרוימערייען זינגען:

(וויא שעהן און וויא פּרעכטיג איז דיא רוהיגע נאַכט! א. ז. וו.)

(אַללע געהען.)

דער פ אָ ר ה א נ ג פאַלט לאַנגזאַם.

פערזאָנען.

שמואל אשכנזי, אַ רייכער קויפמאַן,	אַלט אַ יאָהר 60
בערטהאַ, זיין עלטערע טאָכטער, אַ שעהנער בלאָסער אינטעליגענטער פּנים, האָט אַ קליינעם הויקער, שטענדיג געקליידעט אייגפאַך און מיט גוסט	25 יאָהר אַלט
טאליע, זיין זוהן, אַ גימנאַזיסט,	18—19 יאָהר
אידא, זיין צווייטע טאָכטער, אַ גימנאַזיסטקע,	אַלט אַ יאָהר 17—16
מיליע, זיין יונגסטעס קינד,	אַלט אַ יאָהר 10—9
סאָפיע גרינשטיין, אַן אלמנה, אשכנזי׳ס צווייטע פרוי,	35 יאָהר
נינא, איהר טאָכטער	17 "
בערנאַרד זילבערמאַן, אשכנזי׳ס געשעפטספיהרער	35 "
לואים קאַרשונסקי, איין אינזשעניער טעכנאָלאָג,	27—28 יאָהר
שליאָמע הויז (שלמה זילבערמאַן) בערנאַרד׳ס פאָטער	60 יאָהר
שרה הינדע, זיין פרוי, דיזעלבע יאהרען. (זעהר אַ העסליכע און זעהר אַ גוטע פרוי.)	

א דיענער, א דיענסט.

פערזאָנעפיצירונגען:

דער אונבעקאַנטער
דיא פרוי
האָפנונגען, טרוימערייען, אונגעזעהענע גייסטער

עס קומט פאָר אין א קליינע שטאָדט אין זיד רוסלאַנד. דיא צייט — 90ציגער יאָהרען פון פאָריגען יאהרהונדערט.

ערשטער אַקט

(אַ גרויסעס ארבייט־צימער ביי אשכנזי׳ן אין הויז. אַ גרויסער שפּיעגעל, א פּיאנא, א קושעטקע, וויענער שטולען. בא א וואַנד א שעהנער שרייבטיש אויף וועלכען עס ברענט אַ לאָמפּ מיט אַ גרינעם אבאזשור. איבער׳ן טיש אַ בילד פון דער פערשטאָרבענער מאַדאַם אשכנזי. אַנקעגען אַ לאַנגער טיש אויף וועלכען עס ברענט פּונקט אַזאַ לאָמפּ מיט אַזאַ אבאזשור. אויפ׳ן טיש ביכער, קארטען, העפטען, שרייבגעצייג, פּאַפּיערען. אין הינטערגרונד איז אָפען א גרויס פענסטער, דורך וועלכען דיא לבנה שיינט און מע זעהט בוימער פון א גארטען. עס הערט זיך אָפּט דאָס רוישען פון אַ דאַמפּף מיהל.)

ב ע ר ט ה אַ זיצט ביים שרייבטיש, עפענט אַ בריעף, לעזט, שרייבט, פער׳חתמעט קאָנווערטען, פערטיעפּט.

א י ד א אין א קלייד פון א גימנאַזיסטין און ט א ל י ע אַלס גימנאַזיסט זיצעןביידע ביים לאַנגען טיש. ער לערנט עטוואָס פון אַ בוך אויסוועניג, זעהר שטיל. מע זעהט, ער וויל ניט שטערען ב ע ר ט ה אַ ן. א י ד א צייכענט אַ קאַרטע, זיא איז זעהר נערוועז, מעקט און צייכענט ווייטער. מ י ל י ע זיצט ביי דער פּיאַנאָ און עקזערצירט. אַללע אַ לאַנגע צייט בעשעפטיגט.)

ב ע ר ט ה אַ: (געפינט איין אָפענעם בריעף, ווענדעט זיך אום, ערשטוינט.) קינדער, ווער האָט געעפענט דעם בריעף? (קיין ענטפער.) עס איז א בריעף צו מיר פון׳ם פּאַפּאַ, ווער האָט עס געקענט עפענען? (קיין ענטפער.) קינדער, איהר הערט ניט, וואָס איך פרעג?

ט א ל י ע: ווייסט ניט, ווער עס קען זיך ערלויבען אַזאַ זאַך? מסתמא דיא פּרינצעסין אידא! פּרינצעסין!

א י ד א: (שטיל, קרימט איהם) פּרינץ האמלעט פון דענעמארק! (לויט) איך האָב דערקענט דעם פּאַפּאַ׳ס האנדשריפט... און ווייל מע זאָגט עפּיס אויפ׳ן פּאַפּאַ, האָב איך ניט געהאט קיין

געדולד... איך האָב נאָר געוואָלט זיך איבערציינגען, אויב עס איז אמת...

טאליע: זיא האָט זיך נאָר געוואָלט איבערציינגען, מעהר גאָר נישט...

אידא: מע זאָגט, דער פּאפּא וועט אונז אַללעמען ברענגען א פּרעזענט... האָב איך געעפענט דיין בריעף, בערטהא.

בערטהא: (ערנסט) קינדער, איך האָב קיינע סעקרע־טען. איך מיין, וויא אין זיינע פּערזיענלעכע בריעף אַזוי אויך טיעף אין זיין הארצען דאַרף ניט זיין ביים מענשען אַזעלכעס, וואָס מען זאָל דאַרפען פערבאָרגען. אָבער דאָך עפענען א פרעמד בריעף איז אַזאַ פערברעכען, גערארע וויא ארוים'גנב'ען עטוואָס פון א פרעמדע טאַשע. מע דאַרף זיך אַזאַ זאַך קיין מאָל ניט ערלויבען!

מיליע: א יא, בערטהא, איך האָב זיך אַזאַ זאַך קיין מאָל ניט ערלויבט?

בערטהא: ניין, טייערע, און איך האָף דו וועסט עס קיין מאָל ניט טהון.

אידא: זיי ניט בייז אויף מיר, בערטהא. איך האָב דער־זעהען דעם פּאַפּאַ'ס האַנדשריפט האָב איך זיך ניט געקענט בעהער־שען. איך טהו אָפט אַזעלכע זאכען, וואָס נאכדעם פערדריסט מיך, אָבער איך קען זיך אַליין ניט איינהאַלטען. ביזט ניט בייז, בערטהא?

בערטהא: (שוין ווידער בעשעפטיגט) איך בין ניט בייז, דו נאַרר. איך זאָג נאָר, מען דאַרף עס ניט טהון. (עפענט אַ בריעף) א נייעס! אונזער געוועזענע קעכין שרה שרייבט, אַז איהר מאַן איז שוין ווידער קראַנק. זיא האָט נויטיג געדאַרפט חתונה האָבען! מע וועט איהר דאַרפען שיקען צעהן רובעל. איך זאָל ניט פערגעסען. (פערשרייבט אין איהר מעמאראנדום.)

אידא: א נויטיגע זאַך! איך זאָל האָבען דאָס געלד, וואָלט איך בעסער געקויפט א קליינע בראַסלעטקע מיט א קעסטעלע און מיט א שלעסעלע... פיעלע גימנאַזיסטקעס האָבען אַזעלכע בראַסלעטען...

ב ע ר ט ה א: מענשען זאָלען ניט געפינען פיר נויטיג צו העלפען איינע דיא אַנדערע, וואָלט ניט נויטיג געווען זיי זאָלען לע־בען אויף דער וועלט.

ט א ל י ע. דיא פּרינצעסין זאָל פּרובען זיין א קעכנע, וואָלט זיא געוואוסט...

א י ד א: איך זאָל זיין אַ קעכין, וואָלסט דו געוועזען אַ קוטשער...

ט א ל י ע: און וואָס מיינסט דו, אַ קוטשער איז ניט אזא מענש, וויא דו?

ב ע ר ט ה א: (שטעהט אויף) קינדער, קריגט זיך ניט און טהוט בעסער אייער אַרבייט. (געהט צו מיליען) נו, קינד, ביזט נאָך ניט מיעד? קום, איך וועל דיר א ביסעל העלפען. זייַ ניט אַזוי איינגעבויגען, וועסט נאָך קריעגען אזא הויקער וויא איך האָב און מע וועט פון דיר לאַכען. (גלייכט זיא אויס) אָט אַזוי זייַ, מיליטשקע!

מ י ל י ע: מען לאַכט פון דיר? ווער לאַכט פון דיר? (זיא שפּיעלט.)

ט א ל י ע: עס איז דאָ אויף דער וועלט גענוג גראָבע יונגען און אידיאָטען. (ער לערנט.)

ב ע ר ט ה א: מיליע, דו נעמסט די נאָטע ניט מיט דעם פינגער. דו זינג אין טאַקט וואָס דו שפּיעלסט, וועט דיר זיין גרינ־גער. (זינגט מיט איהר וואָס זיא שפּיעלט) איינס, צוויי, דריי, איינס, צוויי, דריי, איינס.

א י ד א: בערטהאַ, פון מיין נייעם רעגענמאַנטעל האָבען זיך ווידער אָבגעריסען צוויי קנעפּלאַך.

ט א ל י ע: קענסט דו ניט נעמען אַליין און צונעהען? פּרינ־צעסין מיינע!

ב ע ר ט ה א: פאַר וואָס האָסט דו ניט געזאָגט מאָשע'ן? וועסט מאָרגען דאַרפען פריה געהן אין גימנאַזיום, דו גיב בעסער, וועל איך דיר צונעהען דיא קנעפּלעך. (אידא ברענגט איהר מאַנטעל, טאַליע קוקט אויף איהר בייז. בערטהאַ נעמט פון דער טאַשע נעה גע־

צייג, זיצט בא דער פיאנא און נעהט.) קינדער, וויא מע זעהט פון'ם טאטענס בריעף, דארף מען איהם ערוואַרטען יעדען טאָג... אַזוי, אַזוי, טייערע. (זינגט) איינס, צוויי, דריי, איינס...

א י ד א: מע זאָגט, דער פאפא איז ניט געפאָהרען קורירען זיך, נאָר עפּיס אַנדערש.. חי! חי!

ט א ל י ע: וואָס קוועלט זיא אַזוי, דיא פּרינצעסין אונ־זערע?

א י ד א: איך קוועל פון'ם פאפא.

ב ע ר ט ה א: אידא! (אַלע בלייבען שטיל) זאָל זיין גענוג, קינד! (קושט מיליען) אידא, אַט האָסט דו דיין מאַנטעל. נאַשעריין, האָסט נאָך עפּיס טאַשענגעלד? זעה, וואַרף ניט ארויס, איך לעג דיר אין טאַשע קליין געלד. (זיא טהוט עס.)

א י ד א: בערטהאַ, דו ווייסט, ע... ע... איך בין שוין ווידער שולדיג אין קאָנדיטאָרסקי א רובעל מיט צוואַנציג.

ט אַ ל י ע. קאָנפעקטען מיט לעקעך אויף באָרג? זיא האָט קרעדיט, דיא פּרינצעסין!

ב ע ר ט ה א: עס איז ניט שעהן, אידא... איך האָב דיר עט־ליכע מאָל געבעטען, זאָלסט ניט נעמען קיינע נאַשערייען אויף באָרג... דו זאָגסט און טהוסט פערקערט...

א י ד א: בעסער וואָלט געווען, זאָלסט איהם אָנזאָגען, ער זאָל ניט געבען אויף באָרג... ווארום, איך ווייס אַליין ניט, פאר וואָס, איך קען ניט... בערטהאַ, דו וועסט זעהען, איך וועל מעהר ניט נעהמען אויף באָרג... (צייכענט) אי, צום טייוועל! צום טייוועל! (וויינענדיג און קאפּריזנע) איך וועל היינט ניט ארויס־קריכען.

ב ע ר ט ה א: (געהט צו איהר) נו, וואָס איז שוין דאָרט ווידער?

א י ד אַ: איך מוז מאָרגען ברענגען דעם לעהרער פון געאָגראַפיע א קאַרטע פון אויסטראַליע און איך קען ניט ענדיגען.

ב ע ר ט ה א: א געשיכטע מיט אויסטראַליע! טאַליע,

אפשר וואָלסט דו געווען א פיינער מענש און געהאָלפען איהר א ביסעל?

טאליע: איהר העלפען? א נויטיגע זאך! זיא פערדיענט עם טאקי. איך זאָג דיר, אזא דיאמאנט!

ברטהא: דו שלעכטער! דעם וואָס פערדיענט העלפט מען ניט, מע בעצאָהלט איהם איינפאך פיר זיין פערדיענסט. הילפע הייסט, ווען מע העלפט דעם, וואָס האָט ניט פערדיענט. גיב מיר דיא קאַרטע, אידא, איך וועל זיך פאר׳ן שלאָף אנידערזעצען אויף א שעה און וועל עם ענדיגען. (נעמט דיא קאַרטע.)

טאליא: קארג האָט בערטהא צו טהון א גאנצען טאָג, זיא דארף זיך נאָך זעצען פאר׳ן שלאָף צייכנען דער פרינצעסין א קאַרטע! (נעמט צו ביי בערטהא׳ן דאס פאפיער) איך וועל ענדיגען דיא קאַרטע. (קוקט אריין) א שעהנע אוסטראַליע אָנגעשמירט! בערטהא, איך געדענק, וויא דו פלעגסט אָבזיצען שטונדען לאַנג מיט מיר, ווען איך בין געווען אין ערשטען און צווייטען קלאַסס.

ברטהא: יא? טאליע, איך האָב געמיינט, דו האָסט פערגעסען. איך וואָלט נאָר געוואָלט וויסען פאר וואָס האָלט איהר אייך אין איין קריגען?

מיליע: חע! ער רופט זיא פרינצעסין, און זיא רופט איהם פרינץ פון יענעם מארק.

ברטהא: ניט פון יענעם מארק, פון דענעמאַרק, גנב. (דריקט מיליען צו זיך.) נאררישע קינדער, אפנים אין אייערע יאָהרען קריעגען זיך אַלע ברידער און שוועסטער.

טאליע: אז דו ביזט געווען אונזער יונגע שוועסטער, האָבען מיר זיך מיט דיר ניט געקריעגט.

ברטהא: איך? קינדער, איך בין זעהר ווּעניג געווען א יונגע שוועסטער. איך בין נאָך אַליין געווען א קינד און האָב שוין געמוזט ווערען אייער מאַמע. (קוקט אויף דער מוטער׳ס בילד.) עס פליהען דיא יאָהרען... ע! קינדער, איהר ווייסט וואָס? עס איז א שעהנע נאַכט, קומט מיר וועלען זיך א ביסעל דורכגעהן. מיליע וועט זיך א ביסעל דורכלויפען, וועט זיא שלאָפען בעסער. און דו,

פרינצעסין, דארפסט אויך א ביסעל מעהר שפאצירען, דו זיצסט צופיעל... און דערווייל וועלען מיר טאקי צוגעהן צו דער מיהל, איך דארף נויטיג זעהען בערנארד'ן.

א י ד א: (לעבען שפיעגעל, ברענגט איהרע האר אין אָרדנונג) אָה! איך פערשטעה... דיא הויפטזאכע איז ניט שפאצירען, נאָר זעהען בערנארד'ן... איך פערשטעה שוין...

ב ע ר ט ה א (אונרוהיג) וואָס מיינסט דו? (רוהיג) נו, יא, איך דארף זעהען בערנארד'ן — איך האָב ערהאלטען א וויכטיגען געשעפטס־בריעף. איך האָב מורא, עס איז קיהל, טהו אָן א מאנטעלע, מיליע. (טהוט איהר אָן א מאנטעלע.) דו, מאמזעל, נעם אויך עפּיס אויפ'ן האלז... יא, יא, פראנטיכע מיינע! (טהוט איהר אָן עטוואָס אויפ'ן האלז מיט געוואלד.) איהר, מסיו אנאטאל אשכנזי, געהט מיט?

ט א ל י ע: ווי קען איך? א רעדע פון ציצעראן אין לעטיין קענען אויסוועניג. דער פרינצעסין דערשמירען דיא אווסטראליע... און...

בערטהא: אלזאָ, דער מאן געהט ניט... קומט... טאליע, איך האָף, איהר וועט דאָ ניט רויכערן קיינע פאפּיראָסען, האָ?

ט א ל י ע: (בעליידיגט) איך האָב געזאגט, איך וועל ניט רויכערן, רויכער איך ניט. איך בין ניט אידא!

א י ד א: ניין! דו ביזט דאָן קיכאָט דע לא מאנטשא.

ט א ל י ע: און דו ביזט דאָננא דולצינעא דעל טאָבאָזאָ!...

ב ע ר ט ה א: שאָ! שוין ווידער א מלחמה... אַי, איהר מערדער וואָס איהר זייט. טאליע, וועסט זיך דאָ הייסען געבען א גלאָז ווארעמע מילך. אויפ'ס וויעדערזעהן. (אידא'ן נעהמט זי געַ־ אָרמט, מיליען פיהרט זיא ביי דער האנד. אללע דריי אב.)

ט א ל י ע: (געהט צום פענסטער, לוסטיג) א שעהנע נאכט, א שעהנע לבנה און שעהנע שטערען... און דער לעבען וואלט גע־ ווען אזוי שעהן, ווען ניט דיא לעטיינישע רעדע פון ציצעראָן... האָ? מאכען איהר דיא קארטע פריהער (זעצט זיך צום טיש) זעה נאָר א'ן ארבייט! צו קיין זאך טויג זיא ניט און קיין זאך קען זיא ניט.

נאָר קוקען אין שפּיעגעל און פּוצען זיך. (צייכענט.) ניט וויא בערטהאַ, ניין, ניט געראָטהען אין בערטהאַ׳ן. (אַ גערויש) ווער געהט עס? (שליאָמע הויז און שרה הינדע קומען.) אָה, שליאָמע הויז! אַי! איך האָב פערגעסען, בערטהאַ בייזערט זיך, ווען מיר רופען אייך אזוי... אַן אַלטע געוואָנהייט... ענטשולדיגט...

ש ל י א מ ע: יונגער מאַן, אויב איך בין שליאמע הויז, מסתמא דארף איך זיין שליאמע הויז... אויב מע רופט אונטען „הויז", איז דאָס נאָר דערפאר, ווייל מע רופט אויבען „הויז"! אַלץ דאָרטען! (ציינגט אויפ׳ן הימעל.)

ט א ל י ע: (שטיל) אַי, פּונקט איצט, ווען איך האָב אזוי פיעל אַרבייט! (לויט) איהר דארפט עפּיס?

ש ר ה ה י נ ד ע: בערנאַרד איז ניטאָ אין קאָנטאָר, האָבען מיר געמיינט, ער מוז זיין בא בערטהאַ׳ן. איהר ווייסט דאָך, היינט איז מיטוואָך... און אַללע מיטוואָך קומען מיר אין קאָנטאָר נעמען ביים זוהן דיא פּוטיקע... דאָס הייסט יאקבי אויף מאַכען שבת און אויף גאַנצע וואָך... 15 רובעל יעדע וואָך בוואָך. עס געהט דען ביי אונז אַוועק אַזאַ סוממע גאָלד? חלילה! נאָר גאָר ניט, ער איז אַ גוטער און גיט...

ש ל י א מ ע: ער איז ניט חולה צו געבען... ער איז א זון... צוליעב וואָס דען דארף מען קינדער? נעמט בערטהאַ׳ן, וואָס טהוט זיא ניט צוליעב איהר טאַטען? אזוי דארף זיין, קינדער וואָס דען!

ש ר ה ה י נ ד ע: וואָס גלייכסט דו זיך? איהר פאָטער איז שמואל אשכנזי... און זיא איז בערטהאַ...

ש ל י א מ ע: יא, א קאָפּ איז אויף איהר ניט קיין ווייבער־שער. עס איז טאַקי נאָר דערפאר, ווייל זיא האָט, וויא זאָגט מען, האָט קיין פאַראיבעל ניט, א זאָטעל...

ש ר ה ה י נ ד ע: (שטיל) אפשר וואָלסט דו צוגעמאַכט דיין שניידערשען פּיסק?...

ש ל י אָ מ ע: מיט אזא געשיכטע קען מען זיך ניט בעהאַל־טען. עס וואָלט ניט געווען, אויב עס וואָלט ניט גערארפט זיין. יאָהרען לאַנג האָב איך געטראַכט: פאַר וואָס איז דאָס? ווארום איז

יענעם? און בין מיט מיין שכל דערגאַנגען, אַז אַללעם קומט נאָר ווייל אויבען צייכענט מען: דו זיי אַ האָרבאַטע, און דו זיי אַ פאַנפעוואַטע, און דו זיי אַ פאָרסליפּאָוואַטע... אַלץ דאָרטען!

טאַליע: (שטיל) נו, יאַ, הלואי וואָלסט דו געווען דאָר־טען, ניט דאָ. (לויט) איך וועל לויפען זוכען אייער בערנאַרד'ן. (געהט) אַז איך בין געווען אַ יונגעל פלעג איך סקלאַנאַיען: הוץ, הוצאַ, הוצו, הוצאָם... (אָב.)

שרה הינדע: דיין זוהן איז טאַקי דאָ אַין שטוב דער גאַנצער מענש און דו ביזט טאַקי צוליעב איהם אויך אַ גאַנצער ר' שמעלקע, פון דעסטוועגען דאַרפסט דו ניט פאַרגעסען, אַז דו ביזט געוועז שליאמע הוץ דער זשענסקער שניידער...

שליאָמע: בכן איז באשר איז וואָס? אַז מע האָט אויבען אָנגעשריעבען: דו זיי אַשכנזי און דו זיי שליאָמע הוץ, איז ער דער חכם און איך דאַרף שווייגען?

שרה הינדע: און בערטהאַ? הלואי האָט יעדער אַזאַ האָרב און אַזוי פיעל חן ביי גאָטט.

שליאָמע: דעם האָרב בין איך דיר מוחל און... (טיעפזיניג) דער חן וואָס אַזעלכע האָבען איז ניט פון גאָטט... איך וויים, פון וואַנען דיא דאָזיגע האָבען חן... דו פרעג שליאמע הוץ, וועט ער דיר זאָגען... איך האָב פיעל געהערט, פיעל געפרעגט און פיעל געטראַכט פון דיא דאָזיגע זאַכען...

שרה הינדע: בערנאַרד פערשטעהט אַ ביסעל מעהר פון שליאמע הוץ און פון דעסטוועגען לעקט ער דיא פינגער פון איהר... (בערנאַרד ערשיינט ביים פענסטער און הערט זיך איין מיט אַ פרעהליכען שמייכעלע.) הלואי שיקט דער אויבערשטער צו בער־נאַרד'ן אַזאַ ווייב. אַ קלייניגקייט אַזאַ עשירות מיט אַזאַ יחוס!...

שליאָמע: בכן איז באשר איז וואָס? וועט ער געהן שלאָפען מיט'ן יחוס? גולם, ער איז דאָך אַ מאַנזביל, און אויב זיא געפעלט איהם איצט, וועט זיא איהם שפעטער ניט געפעלען. דיא אויגען זיינען דאָך איהם ניט ארויסגעקראָכען, און וואו ער וועט

נאָר דערזעהען א ווייב, וואָס איז טאַקי ווייב, וועט איהם דער רוח נעמען. (בערנאַרד ווערט טרויריג.)

שרה הינדע: זאָלען מיינע שונאים אזוי וויסען פון זייער געזונד, וויא איך וויים, וואָס דו רעדסט!

שליאָמע: בכן איז באשר איז וואָס? דו פרעג שליאָמע הוצן. אָט האָב איך זיך אָבגעפּלאָגט מיט אזא חאָלעריע וויא דו און האָב איבער דיר פון מיין גאַנץ לעבען קיין הנאה געהאַט. וויפיעל מאָל האָב איך זיך פערשאָלטען דיא יאָהרען און געביין? וויפיעל מאָל האָב איך געטראַכט דיך גט'ן, אָדער וויא אזוי עס איז פון דיר פּטור ווערען, אָדער גאָר דער'הרג'ענען דיך צום שווארץ יאהר? נאָר גאָר ניט, מע איז דאָך א מענש און א שטיקעל יוד אויך דערצו. מע האָפט, אפשר וועט דער רבש"ע זיך מרחם זיין און וועט אַליין מאַכען אַן ענדע. דערווייל האָב איך זיך מיין גאַנץ לעבען געשלאָגען מיט דיר קאָפּ אָן וואַנד...

שרה הינדע: נו, שלאָג זיך מיט זיך אליין קאָפּ אָן וואַנד...

שליאָמע: ניין, ברודער, אז מע האָט חתונה, דאַרף מען קודם כל קוקען אין תוך אריין. א ווייב דאַרף האָבען אויגען, וועלכע זאָלען קיצלען טיעף ביז דער נשמה, און זיא דאַרף האָבען א פּאָר באַקען וויא פּאַמפּושקעס און זאָל טאַקי האָבען א...

שרה הינדע: הער אויף צו רעדען, פערשרפעט זאָלסט דו ווערען! (בערנאַרד פערשווינדעט.)

שליאמע: אלא וואָס דען, אויבען זאָגט מען יא? העלפּט דאָך ניט, קוק יא, קוק ניט... אַלץ דאַרטען!... (ציינט אויפ'ן הימעל.)

שרה הינדע: עס איז נאָך גוט, וואָס בערנאַרד האָט ניט געהערט דיינע שניידערשע דרשות. ער ווייסט טאַקי, אז דו רעדסט, איז פּונקט וויא דער הונד להבדיל ביללט, אָבער ער וואָלט דאָך געהאַט יסורים. ביי שליאָמע הוצ איז בערטהאַ אַשכנזי'ס א קליינינקייט!

ש ל י א מ ע: אויב זיא איז ניט קיין קלייניגקייט, בכן איז באשר איז וואָס? (אַ גערויש.)

ש ר ה ה י נ ד ע: ווער שוין פערשטומט, איך הער מענשען געהען. (בערטהאַ, מיליע און אידא קומען צוריק, שליאמע און זיין פרוי שטעהען אויף.)

ב ע ר ט ה א: אה, גוטען אבענד! היינט איז געווים מיט־וואָך, האָבען מיר געסט. זיצט... מע קען אייער בערנאַרד'ן גאָר ניט געפינען; ער וועט מסתמא באלד קומען. איהר וועט מיך ענט־שולדיגען אויף אַ מינוט, איך מוז מיין מיזינקעלע פיהרען שלאָפען. אָהן מיר וועט זיא ניט געהן. איך מוז זיא אַנידערלעגען אין בע־טעלע און צודעקען...

ש ר ה ה י נ ד ע: איהר באַלעוועט זיא, נעמט זיא זיך איבער.

ב ע ר ט ה א: קיין וואונדער ניט, אויסגעוואַקסען אויף מיינע הענד.

א י ד א: (בוים טיש) דו זעהסט, דער דאָן קיכאָט האָט מיר דיא קאַרטע נאָך ניט געמאַכט!

ב ע ר ט ה א: און זיא, דיא מאַמזעל, איז געווען בעסער? שוין געווען אַ גרויסע מויד און איך פלעג מוזען זיצען לעבען איהר און דוקא גלעטען זיא איבער'ן קאָפּ, ביז זיא פלעגט איינשלאָפען. אידא, מעגסט זיין רוהיג, טאַליע האָט צוגעזאָגט, וועט ער האַלטען וואָרט. ער איז אַ מאַן! קום, מיליטשקע... ענטשולדיגט! אידא, דיר איז אויך צייט צו געהן שלאָפען.

א י ד א: יא, באַלד. (ווינקט כיטרע.) איך דאַרף נאָך עפּיס טהון.

מ י ל י ע: אַ גוטע נאַכט, אידא!... אַ גוטע נאַכט, ר' שליאמע הו... (בערטהא לאָזט זיא ניט אויסרעדען „הויז".)

ש ל י א מ ע: אַ גוטע נאַכט, קיצקעלע.

ש ר ה ה י נ ד ע: שלאָף געזונטערהייט. (בערטהא מיט מיליען אב.)

א י ד א: (לויפט צו שליאמען) ר' שליאמע הויז, נו מיה

שפיעלען אין בּאַראַן בּוין! (שטויסט מיט איהר שטערן זיין שטערן. ער לאַכט.) איהר ווייסט, שרה הינדע, וואָס איך האָב נאָך צו טהון? שש! איך וואָלט אַלע נאַכט פאַר'ן שלאָף דעם פּנים מיט דעם טוי וואָס ליעגט אויפ'ן גראָז. מע זאָגט, דערפון ווערט דאָס פּנים גלאַט וויא א סאַמעט.

שרה הינדע: הערסט? און איך האָב ניט געוואוסט.

אידא: (לויפט און זינגט „אזרא'ס ליעד") „דעם סולטאַ־אַנס שעהנע טאָכטער איז יעדען אבענד שפּאַצירען געגאַנגען"... (אב.)

שליאמע: זעהסט דו, דיא דאָזיגע איז שוין א שטיקעל סחורה... אז מע האָט אזא ווייבעל, דאַרף מען שוין ניט קיין טובות פון'ם רבש"ע!

שרה הינדע: אַן עזות פּנים מיט א שייגעץ! נו, יא, בּא דיר קומט דאָך אויס קאַפּויר מיט דיא פיס... ביזט שוין אזא מענש.

שליאמע: נו, יא, מסתמא איז אויבען אָנגעצייכענט: שליאמע הוין דאַרף זיין אזא מענש, בּא וועלכען אַללעם דאַרף אויס־קומען קאַפּוירעם מיט דיא פיס. אַלץ דאָרטען!

אידא: (אין פענסטער שטיפענדיג) בּערטהאַ וועט פון זיי ניט פּטור ווערען ביז טאָג. (לויט) שש! אייער בּערנאַרד איז אין קאָנטאָר, ער רופט אייך. געהט גיכער! (שטיל) איך האָב געזעהען, ער איז גאָר אוועק אין גאַרטען. (פערשווינדעט.)

שרה הינדע: וויא געהט מען אוועק אָהן א זיי גע־זונד? (שטעהן בּיידע אויף.)

שליאָמע: מיר וועלען נאָך אריינגעהן אהער שפּעטער. אזעלכע וויא זיי שלאָפען ביי נאַכט זעהר וועניג. א מאָל פּלעגען אזעלכע ביי נאַכט אומפאָהרען אויף א קאַטשערע, איצט זיצען זיי ביי נאַכט אין א קאָנטאָר און רעכענען... עס ווערט געטהון מיט'ן זעלבען כח. דו פרעג שליאמע הוצן, וועט ער דיר דערציילען פון דיא דאָזיגע זאַכען. (בּיידע אב.)

(א פּויזע. מע הערט אידא יינגט אין גאָרטען „אזרא'ס ליעד". בּערטהאַ קומט.)

בערטהא: וואו זיינען דאָס מיינע געסט? אנטלאָפען?

אידא: (אין פענסטער) אַז זיי קומען, פערגעסען זיי אוועקגעהן, האָב איך זיי אונמיסטען אָבגענאַרט און געזאָגט, אַז בערנאַרד רופט זיי.

בערטהא: אָבגענאַרט עלטערע מענשען? פּע! אידא, דאָס איז ניט שעהן!

אידא: וואָס זשע, מע טאָר קיין מאָל ניט א שטיף טהון?

בערטהא: שטיפען מעג מען און מע דאַרף, אָבער אין אַ'ן אונשולדיגען, אַנשטענדיגען און עהרליכען וועג. אָבנאַרען אייגעם אָדער וועה טהון איהם הייסט ניט שטיפען, — דאָס הייסט זיין ווילד און אויסגעלאַסען. (זעצט זיך צום טיש) פאַר וואָס געהסטו ניט שלאָפען? (אידא גיט אַ מאַך מיט'ן האַנד און לויפט פאָרט) אי, דיא ערציהונג פון קינדער איז זעהר א שווערע און פעראַנטוואָרטליכע זאַך... מיר ווילט זיך זעהר מאַכען פון זיי עהרליכע, גוטע מענשען און וואָס עס וועט פון זיי ארויסקומען, ווייס איך ניט. (פערטיעפט זיך אין איהרע פּאַפּירען. בערנאַרד גיט אַ קלאַפּ אין טיר און קומט אַריין.)

בערנאַרד: שטער איך אייך ניט, פריילין בערטהא?

בערטהא: ניין! ניין! פערקערט, איך האָב אייך געזוכט, איך דאַרף אייך האָבען. זיצט! (ער זעצט זיך) איך האָב ערהאַלטען א בריעף וואָס פערשאַפט מיר פיעל שמערצען. דער פּאַפּא האָט צוגעזאָגט דעם ערשטען יוני ארויסשיקען דיא פאַרטיי מעהל קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל. עס איז שוין היינט דער 26טער מאַי. דיא צוויי טויזענד זעק מעהל וועלען מיר ניט קענען האָבען פערטיג.

בערנאַרד: הערר אשכנזי האָט דאָך נאָר צוגעזאָגט, וועלען מיר זיך ענטשולדיגען...

בערטהא: ניט נאָר צוגעזאָגט, דער פּאַפּא האָט אונטערגעשריעבען א קאָנטראַקט און זיי פאָדערען... אָט איז זייער בריעף (גיט איהם אַ בריעף) דער פּאַפּא איז ניטאָ און איך ווייס ניט, וואָס מע טהוט. וואָס זאָגט איהר, בערנאַרד?

בערנארד: איך זאָג, עס איז א גרויסע עולה פון הערר אשכנזי. ער קיממערט זיך ניט פון קיין זאך. עס איז וועניג, וואס ער האט אויף אייך ארויפגעוואָרפען אזא הויז, אזא בעלי־בתי׳שקייט, האט אייך איבערגעגעבען אללע זארג און דיא ערציהונג פון אללע קינדער, האט ער נאך אין גאנצען פערלאָזט זיך אויף אייך מיט אללע זיינע געשעפטען!

בערטהא: נו, וואס איז דאָרט? ערשטענס, קען מען דאָך אויף מיר מעהר לאסט ארויפוואָרפען, חע! חע! (לאכט גוטמוטהיג) ווייל איך בין א בריאה מיט א האָרב, און צווייטענס, ערנסט גע־רעדט, ער איז דאך א טאטע און איין אלטער מענש...

בערנארד: איך אכטע זעהר הערר אשכנזי. גאנץ אָפען גערעדט, איך פערגעס ניט, אז ביי איהם אין שטוב בין איך פון אן ארמען שניידערס א יונגעל געוואָרען איין אנגעזעהענער מענש און א פיהרער פון א גרויסען געשעפט... אָבער דאָך איך מוז זאָגען, אויב ער איז א טאטע, דארף ער א ביסעל מעהר דענקען פון זיינע קינדער, און אויב ער איז יא איין אלטער מאן, דארף ער ניט דענקען פון דעם, פון וואס ער דענקט איצט. עס איז ניט שעהן! איהר ווייסט, וואוהין ער איז געפאָהרען?

בערטהא: וואס מיינט איהר דאס? דיא קינדער האבען דאָ היינט אויף עפּיס וועגען איהם בעמערקט. איך וויים, ער איז שוואך און איז געפאָהרען קיין אדעס צו א ספּעציאליסט.

בערנארד: שוואך איז ער אפשר, אָבער געפאָהרען איז ער ניט צו א דאָקטאָר א ספּעציאליסט, — ער איז געפאָהרען צו א ספּעציאליסט פון... פון שידוכים.

בערטהא: וואס? צעהן יאָהר געוועזן אן אלמן און איצט, ווען ער איז שוין אזא אלטער מאן, ווען אללע קינדער זיינען שוין געשטעלט אויף דיא פיס, — איצט וועט ער דענקען פון א שידוך?

בערנארד: ער שרייבט מיר, איך זאל אייך פאָרבערייטען. מע רעדט איהם א היבשע אלמנה, וועלכע איז א מאל געוועזן גאנץ רייך און וועלכע האט א טאָכטער פון א יאָהר 17—16, זעהר א גוטע פּיאניסטין.

ב ע ר ט ה א: (איראָניש) אַ היבשע אַלמנה, וועלכע איז אַ מאָל געווען רייך און האָט אַ טאָכטער אַ פּיאַניסטין? נו, וואָס זייט איהר נאָך אונצופריעדען? עס איז דאָך זעהר אַ פיינער שידוך! ע! גלויבט עס ניט, איך האָב ערשט היינט פון פּאַפּאַ געקראָגען אַ בריעף און ער שרייבט מיר ניט אַ וואָרט. עס קען זיין מע רעדט איהם אַ שידוך. ווערמען לאָזען דען דיא שדכנים צורוה? אָבער חתונה האָבען וועט ער ניט, בעפאָר ער וועט זיך מיט אונז מישב זיין. אַם ווענינגסטען פערדיען איך דאָך, אז מע זאָל זיך מיט מיר אַן עצה האַלטען וויא מיט אַ פריינד.

ב ע ר נ אַ ר ד: פרייליין בערטהאַ, איך האָב מורא ער וועט יעצט חתונה האָבען.

ב ע ר ט ה אַ: יאַ? חאַ! חאַ! וואָס זשע האָט איהר מורא? אויב ער מיינט, אז ער דאַרף חתונה האָבען, מסתמא ווייס ער דאָך. און אויב זיא איז איין אַנשטענדיגע פרוי, זאָל זיין מיט מזל.

ב ע ר נ אַ ר ד: איך האָב מורא, ווייל איך דענק וועגען אייער לאַגע דאָ אין הויז. עס קומען איצט פאַר אייך נייע זאָרג מיט נייע אונאַנגענעהמהייטען. בערטהאַ, זאָגט אַליין, ביז וואַנען וועט איהר שלעפּען אויף זיך אַזאַ שווערען יאָך? איז נאָך ניט צייט, איהר זאָלט אייך אויך אָברוהען? איהר האָט נאָר געלעבט פיר אַנדערע, האָט איהר דען קיין רעכט ניט איצט פיר זיך אויך אַ ביסעל לעבען? (אידאַ עפענט דעם פענסטער און הערט זיך צו, זעהר נייגעריג.)

ב ע ר ט ה אַ: מיין אויפגאַבע און מיינע פליכטע זיינען נאָך ניט געענדיגט. פערגעסט ניט, מילימשקע איז נאָך אַ קינד און אידאַ איז אויך נאָך צו יונג. זיא איז פּונקט אין דיא יאָהרען פון איהר ענטוויקלונג, ווען מע דאַרף אויף איהר זעהר גוט אַכטונג געבען.

ב ע ר נ אַ ר ד: איהר וועט דאָך ניט געהן צוליעב אידאַ'ן אָפּפערן אייער לעבען...

ב ע ר ט ה אַ: מיין פריינד, איך האָב יעצט קיין אַנדער

ציעל, וויא אָפּפערן זיך צו ליעב זיי. מיינט ניט, אז פערזענליכער גליק איז אַללעס.

בערנאַרד: מע דענקט גאָר ניט צונעמען בא איך דיא מעגליכקייט צו זאָרגען פאר מיליען מיט אידאן.

בערטהא: וואָס מיינט איהר דאָס? (אידא קוקט אויף זיי בייז. זיא איז זעהר פאָרזיכטיג און פערשווינדעט אָפּט.)

בערנאַרד: איך מיין גאַנץ איינפאַך, ווען איך מאַכט זיך אַ פּאַססענדע פּאַרטיע און איהר זאָלט ניט דארפען פערלאָזען אייער היים און אייערע פליכטע?

בערטהא: (גוטמוטהיג) וויא? חא! חא! איהר מיינט, איך זאָל חתונה האָבען? דיא האָרבאַטע מויד זאָל זיך פשוט פאר איהר געלד קויפען א חתן מיט'ן צושטעלען אהיים? איך בין ניט אזא נאַרר!

בערנאַרד: איך בעט אייך, מיינט ניט, עס איז א שפּאַס. איך קען אייך שוין ניט פון היינט און ניט פון נעכטען. איהר ווייסט, מיך קען מען ניט קויפען פיר געלד.

בערטהא: (לאַכט) וואָס? איהר אַליין ווילט זיין דער פּרעטענדענט? דאָס איז א סיורפּריז!

בערנאַרד: יא, איך אַליין. איהר ווייסט, איך האָב אַ היבשען קאַפּיטאַל אין אייער פּאַפּאַ'ס געשעפטען און מיך אינטערעסירט זעהר וועניג א רייכע כלה. מיך אינטערעסירט דיא רייכקייט פון אייער איידעלען כאראַקטער און פון אייער איידעלעם הארץ...

בערטהא: איך האָב גאָר ניט געוואוסט, אז איהר האָט פון מיר אזא גוטע מיינונג, אָבער זאָגט מיר נאָר, וואָס איז מיט אייך פּלוצלינג געוואָרען? זעהט נאָר, אין אזא שעהנע זומער נאַכט וואַנדערט אום דיא געטין פון ליעבע מיט איהרע טרוימען. מאָר־גען אבער וועלען דיא טרוימען אוועק און איהר וועט זיך אויפכאַ־פּען מיט א הארץ־קלעמעניש און מיט א קאָפּ ווייטאָג... (לאַכט און וויינט) מיך אָבער קען דיא שעהנע געטטין ניט אריינכאַפּען אין איהרע נעצען, איך געהער צום מלאך המות. (פּויזע. וויט אַ טרויריגע קירכען־גלאָקע.)

בערנארד: איך בעט אייך, רעדט ערנסט מיט מיר. איך בין ניט קיין יונגעלע, בין שוין 35 יאָהר אַלט. איך האָב שוין פיעל דורכגעלעבט און איבערגעליטען. עס איז בא מיר ניט א טרוים פון א זומער נאכט — עס איז איין ערנסטער געדאַנק, איין איבערלעגטעס געפיהל. איך ווייס אַללע אייערע אייגענשאַפטען און פערשטיי, אז גליקלאַך קען זיין דער מאַן, וואָס קען האָבען אַזאַ קלוגען קאמראד וויא איהר, אזא בעגאַבטע פרוי, אַזאַ ערציהערין און מוטער צו זיינע קינדער, אַזאַ ווירטין און ראטהגעבערין אין שטוב. ניט פּלוצלינג בין איך געקומען צו דעם בעשלוס, איך האָב פּיעל נאָכגעטראכט און אַללעס אָבגעוועגען... בערטהאַ, שטויסט מיך ניט אָב פון זיך! איהר קענט מיך... איך בין ניט זעהר אינטעלליגענט. וויא קום איך דערצו? אָבער איהר ווייסט, איך בין ניט קיין לייכטזינניגער מענש (טרערען אין זיין שטיממע) אויב איך זאָל אייך ניט קענען אכטען און שעצען, ווער דען אין דער גרויסער וועלט וועט דאָס זיין אימשטאַנדע צו טהון? (דיא גלאָק הערט אויף צו קלינגען.)

בערטהא: איך דאַנק אייך, איהר זייט זעהר א גוטער מענש, אָבער...

בערנארד: מיין מוטער וועט זיך גליקלאַך שעצען צו האָבען אַזאַ טאָכטער.

בערטהא: אַזוי? נון, און אייער מוטער'ס זוהן?

בערנארד: איך? מיין גליק וועט זיין צו געבען אייך איין פריעדליכעס, רוהיגעס, זאָרגלאָזעס לעבען. איך מיין עס מיט מיין הארץ און זעעלע!

בערטהא: בערנארד: איך וועל אייך זאָגען דיא וואהרהייט, איך וואָלט שוין געדארפט א ביסעל זיך אָברוהען און האָבען וועניגער זאָרג. איך האָב שטענדיג געזאָרגט נאָר פאר אַנדערע... עס דארף זיין א גרויס גליק צו פיהלען, אז אויף דער גרויסער וועלט איז דאָ איין מענש, וואָס זאָרגט חאָטש א ביסעלע פאר דיר...

בערנארד: (נעמט איהר האַנד) בערטהאַ, ערלויבט מיר זאָרגען פיר אייך.

ב ע ר ט ה א: ווארט... איך וויל א קוק טהון אין אייערע אויגען. איך וויים, איהר האט עהרליכע אויגען. (קוקט אין זיינע אויגען.)

ב ע ר נ א ר ד: בערטהא, זאל אויסגעלאָשען ווערען דאָס ליכט פון מיינע אויגען, אויב זיי קוקען ניט אויף אייך מיט איין עהרליכער, אויפריכטיגער אבזיכט.

ב ע ר ט ה א: ניין! ניין! מע דארף ניט אזוי שווערען! איך פיהל, איהר רעדט יעצט אויפריכטיג... הייסט עס, עס קען זיין, פאר מיר איז נאך אויך דאָ א שטיקעלע גליק, און איך האָב געמיינט. (פאַלט צום טיש און וויינט.)

ב ע ר נ א ר ד: וואָס וויינסט דו, בערטהא?

ב ע רט ה א: איך וויין... אָבער דאָס איז גוטע טרערען... פאר וואָס ביזט דו פריער ניט געקומען? איצט מעג איך דיר זאָגען דיא וואהרהייט, איך האָב לאנג געוווארט אויף דיר. איך האָב געמיינט, דער איז א גוטער און א קלוגער... ער פיהלט דאָך, איך בין ניט שולדיג, וואָס דיא נאטור האָט מיך גרויזאם בעהאנדעלט... ער קען מיך און וויים, אז מיין הארץ און מיין זעעלע זיינען ניט ערגער, וויא בא אנדערע. איך האָב געווארט און ער האָט געשוויגען... דאן האָב איך בעשלאָסען: אויב דער ניט, קיינער ניט! און ער איז דאָך געקומען! (אידא גיט אויף זיי אַ קוק מיט צאָרן און פערלאכטונג און פערשווינדעט.)

ב ע ר נ א ר ד: יא, איך בין געגאנגען לאנגזאם, אָבער בין געקומען צו דיר, מיין טייערע, מיין גוטע בערטהא. (אומארמט זיא. וויים דער כאָר פון דיא האָפנונגען און טרוימערייען) עס איז שוין צייט איך זאל אויך האָבען א היים. און ווער עס וויל האָבען א גליקליכען, פריעדליכען, רוהיגען היים, דארף נעמען אזא פרוי וויא דו, מיין גוטע, מיין קלוגע, מיין נאָבלע בערטהא. (פאַלט צו מיט זיינע ליפען צו איהר האַנד. דאָס געזאַנג שאַלט העכער. פויזע, אַ גער־רויש. בערטהאַ רייסט אַרויס איהר האַנד) וואָס האָסט דו מורא, נארר? זאָללען זיי וויסען...

ב ע ר ט ה א: איך שעהם זיך... מע דארף זיי פריער פאר־בערייטען... (טאליע לויפט אריין. דאס געזאנג הערט אויף.)

ט א ל י ע: בערטהא, מיר האבען געסט! דער פאפא איז געקומען צופאהרען. מיט איהם עפים א דאמע מיט א מאמזעל! (שליאמע און שרה הינדע קומען.)

ש ל י א מ ע: בכן איז באשר איז וואס? דארפען מיר זי־צען דארטען?

ש ר ה ה י נ ד ע: האסט אפנים פערגעסען אויף אונז דאר־טען אין קאנטאר...

ש ל י א מ ע: בא דער מאמען בא דיינער זיינען שוין דארט געווארען דיא אויגלאך אזעלכע קליינע וויא בא א הון בין מנחה למעריב און איך אליין בין שוין אויך א פאאר מאל א פאהר געטאן מיט'ן נאז קיין צפון זייט און קיין דרום זייט.

ב ע ר נ א ר ד: דערפאר וועט איהר באלד הערען פון מיר א זאך, וואס וועט אייך...

ב ע ר ט ה א: ניין! ניין! ניט יעצט, ניט היינט! שפע־טער! (אידא לויפט אריין זעהר אויפגערעגט.)

א י ד א: ווער איז גערעכט? איך האב אייך געזאגט, דער פאפא וועט אונז ברענגען א פרעזענט... אזא אלטער זאל דענקען פון אזעלכע זאכען! (אללע ערשטוינט.)

ב ע ר ט ה א: שש! אידא! קום אהער צו מיר! פערגעס ניט, פון וועמען רעדסט דו דאס!

א י ד א: (קוקט אויף איהר מיט פערואכטונג) איהר זייט אללע גוטע! איהר זייט אללע גוטע! (עס הערען זיך שטיממען. אשכנזי עפענט דיא טהיר.)

א ש כ נ ז י: יא, קומט אריין אהער!... זיי זיינען אללע מסתמא דא בא בערטהא'ן, וויא געוועהנליך... הא? וואס? דומ־הייטען! וויא באלד איך בין צופריעדען, דארפען מיינע קינדער געוויס צופריעדען זיין. (ער אריין, נאך איהם סאפיע און נינא אין רייזע־קליידער) גוט'ן אבענד, קינדער, איך האב אייך דיא עהרע פארצושטעלען... ע... מאדאם סאפיע גרינ־

שטיין, וועלכע... וועלכע איז יעצט מיין פרוי און אייער צווייטע מוטער... און דאָס איז פריילין נינא (אללע ערשטוינט.)

שליאָמע: (קוקט אויף סאָפיען און זיין שרה הינדע.)

טאליע: (ביים טיש, נעמט צונויף זיינע ביכער) איך וועל איהם באלד זאָגען, אז איך בלייב דאָ ניט אין שטוב. (געהט צום פאָטער, בעגעגענט דעם בליק פון נינא'ן. זיי לאָזעןביידע אראָב דיא אויגען פערשעהמט.)

אידא: (וויינט שטאַרק) ווידער צו זעהען און צו הערען, וואָס איך האָב היינט ביי נאכט געהערט און געזעהען, וויל איך בעסער שטאַרבען! (פאַלט מיט אַ געוויין אויף בערנאַרד'ס שולטערן. דיא קירכען־גלאָקע שאַלט ווידער און וויט זינגט דער כאָר פון דיא טרויריגע גייסטער וויא אין פראָלאָג.)

בערנארד: (גלעט אידאַ'ן זעהר צאַרט) בערוהיגט אייך, אידא! בערוהיגט אייך, אידאטשקע!

אידא: (ווהיספערט) איך וויל ניט, איהר זאָלט זיא ליעב האָבען, בערנארד! איך וויל ניט, איהר זאָלט זיא ליעב האָבען! (סאָפיע און נינא דיא גאַנצע צייט אין אַ גרויסע פערלעגענהייט.)

בערטהא: (בעטראַכט דיא געסט) איך האָף, דער פאַפאַ האָט געבראַכט אין זיין הויז אַ מענש, וואָס וועט זיין אַ טרייער פריינד צו איהם און צו זיינע קינדער. (גיט סאָפיען דיא האַנד. דיא גלאָקע און טרויריגער כאָר מעהר פאָרטאָ.)

(פאָרהאַנג)

צווייטער אַקט

(דאָס זעלבע צימער. נ י נ א זיצט בא דער פּיאנאָ און שפּיעלט עפּוואָס זעהר טרויריגעס גאַנץ פּיאנא. דורכ׳ן פענסטער זעהט מען, אַללעס איז בעדעקט מיט שניי. נינא פערדעקט איהר געזיכט און בלייבט זיצען אונ־בעוועגליך. ס אָ פ י ע קומט זעהר אויסגעפּוצט.)

ס אָ פ י ע: אַט איז זיא! וואָס זיצסט דו עפּים דאָ?

נ י נ א: וואָס איז מיר דער אונטערשייד? אבי איך ליעג ניט אין דרערד.

ס אָ פ י ע: נינא, איך פערשטיי ניט, מיט וואָס ביזט דו אונ־צופריעדען? דיר פעהלט דען דאָ עפּוואָס?

נ י נ א: ניין! מיר פעהלט גאָר נישט.

ס אָ פ י ע: וואָס זשע געהסט דו אום דאָ וויא אין עולם התוהו? איך האָב געמיינט דאָ וועסט עקזערצירען יעדען טאָג 6—5 שעה...

נ י נ א: פינף, זעקס שעה באַראבאַנען אין א פרעמד הויז! וואָס רעדסט דו דאָס, מאַמא?

ס אָ פ י ע: אין א פרעמד הויז גאָר? דו ביזט אין דעם הויז פון דיין מוטער׳ס מאַן!

נ י נ א: וואָס איז מיר מיין מוטער׳ס מאַן?

ס אָ פ י ע: דיין מוטער׳ס מאַן איז דיין צווייטער פאָטער.

נ י נ א: נו, יא, עס רעדט זיך נאָר אזוי... עס קען ניט זיין קיין צווייטע מוטער און עס קען ניט זיין קיין צווייטער פאָטער, עס קען נאָר זיין א צווייטער מאַן...

ס אָ פ י ע: (זיפצט) פערגינסט ניט דער מאַמא דאָס גליק? וועסט ווערען עלטער, וועסט דו פערשטיין.

נ י נ א: האָסט זיך אויסגעפּוצט, גרויסארטיג!

ס אָ פ י ע: עס איז ניט פיה מיין פערגניגען וועגען, מעגסט

מיר גלויבען. מיר פרויען לעבען נאָר צוליעב אן אנדערנס פערגניגען וועגען. מיר מוזען טהון, וואָס דעם מאַן געפעהלט...

נ י נ א: (פערצווייפעלט) אָי! איך האָב ניט קיין היים! איך האָב ניט קיין היים!

ס אָ פ י ע: איך פיהל זיך אפשר אויך ניט אין גאנצען וויא אין דער היים... נו, וואָס קען מען טהון? איך האָב דען איין אנדער ברירה? נינא, א פרוי איז קיין מאָל ניט אין איהר היים, זיא איז אין איהר מאַנ'ס היים... אויב זיי קענען אונז פערטראָגען, געבען זיי אונז פּלאַץ אין זייער היים, אויב ניט, נעמען זיי צו בא אונז דיא היים...

נ י נ א: בעסער שטארבען, איידער צו לעבען אזוי...

ס אָ פ י ע: אזוי לעבען מיר אללע, כמעט אללע. מיר קענען אליין ניט זאָרגען פיר זיך, מוזען מיר זיין אונטערטהעניג צו אונזערע פערזאָרגער... אייניגע האָבען חאָטש א גליק און דיא פערזאָרגער זיינען זיי אַם וויינינגסטען ניט אנטיפּאַטיש... דאָס גרעסטע צאָהל אָבער, אללע כמעט דארפען לעבען, ליעבען און מאַכען זיך חן'עווריג צו זייערע פערזאָרגער, וועלכע זיינען זיי אונערטרעגליך עקעלהאפטיג!... אזוי וואַכען, מאָנאַטען, יאָהרען, א גאַנץ לעבען...

נ י נ א: מאַמאַ, שוויינ בעסער!...

ס אָ פ י ע: איך האָב דאָך ניט געקענט צולאָזען מיין טאָכטער זאָל זיין, חלילה, א נעהטערין, א שניידערין — דאָס וואָלט געווען א גרויסע שאַנדע און א גרויסער אומכבוד פאר מיר. אָי, דו זאָלסט אָבער ווערען א גרויסע און בעריהמטע פּיאניסטין, וואָלט עס געווען אַן עהרע און א פרייד פאר דער מאַמען.

נ י נ א: נו, יא, איך לעב דאָך נאָר דערויף דו זאָלסט האָבען פון מיר נחת, כבוד און פרייד!

ס אָ פ י ע: האָסט דיין טאַטענ'ס שגעון, זאָל ער מיר מוחל זיין. ניט איין מאָל האָב איך פון איהם געוויינט און ביטער געקלאָגט און ניט איין מאָל וועל איך קלאָגען און וויינען פון דיר.... דער טאַטע מיט דיא ביינער!...

נ י נ א: נו, יא, ווען דער פאפא האט געלבט, האסט דו גע־ליעבט דעם פאפא, יעצט לעבט דער הערר אשכנזי, האסט דו ליעב דעם הערר אשכנזי. און ווען דער אלטער הערר אשכנזי וועט שטארבען, וועסט דו...

ס א פ י ע: גענוג! (ווישט דיא טרערען) נאך וואס דען גיט אונז גאטט קינדער, אויב ניט דערויף זיי זאלען אונז פערביטע־רען דיא יאהרען און פערגיפטען דאס לעבען? א פאטער נעמט זיך ניט צום הארצען און א מאמע ליעגט אין דרערד. (אב וויינענדיג.)

נ י נ א: איך זאל ניט מורא האבען פאר'ן טויט, וואלט איך בעסער געוואלט שטארבען... דער טויט אבער מוז זיין עקעלהאפט, שרעקליך, מיאוס. (לעגט דעם קאפ אויף דער פיאנא. טאליע קומט מיט ביכער.)

ט א ל י ע: (בעטראכט זיא מיט מיטלייד) עס איז א רחמנות אויף איהר. זיא פיהלט זיך אזוי עלענד דא. (לויט) פרייליין נינא, מעג איך פרעגען, וואס וויינט איהר אזוי אפט?

נ י נ א: איך האב ניט קיין אנדער פערגניגען.

ט א ל י ע: אייך איז ניט גוט דא ביי אונז?

נ י נ א: ניין, מיר איז דא זעהר גוט.

ט א ל י ע: פאר וואס זשע וויינט איהר?

נ י נ א: איך וויין ניט מיט שטיף טרערען... דיא טרערען זיינען מיינע אייגענע...

ט א ל י ע: עס זאל מיך ניט פערדריסען, וואלט איך אויף אייך בייז געווארען.

נ י נ א: ווער בעט אייך, עס זאל אייך פערדריסען?

ט א ל י ע: איך פרעג נאר, אפשר האט אייך אימיצער דא ניט גוט בעהאנדעלט... איך ווייס, אידא קען זיך אזא זאך ער־לויבען... איהר זאגט נאר מיר!

נ י נ א: איך האב ניט וואס צו זאגען!

ט א ל י א: ענטשולדיגט, איך האב אייך ניט געמיינט צו ערגערן. (זוכט) איך האב צוגעזאגט אונזערע ארבייטער פון דאמפף־מיהל צו ברענגען נאך פערבאטענע ביכלאך. (נעמט פון א

שופלאַד ביכלאַך) איך האָב געדאַרפט אויף איהר בייז ווערען דער־פאַר, נאָר איך קען ניט. אידאַ זאָל מיר אזוי ענטפערן, וואָלט איך איהר געוואָרפען א טינטער אין קאָפּ... פאר וואָס איז דאָס? אידא איז דאָך אַן אייגענע און זיא איז א ניט מעהר וויא א פרעמדע. אפּנים דיא נאַטור קוקט ניט, וואָס אייגענע, וואָס ניט אייגענע, זיא וויל ניט, א מענש זאָל בלייבען גלייכגילטיג צו א מענש. (אב.)

נ י נ א: (קוקט איהם נאָך) איך בין אזוי שלעכט צו יעדען און איך וויים ניט פאר וואָס. ער זאָל מיר זיין אַן אמת'ער ברו־דער וואָלט איך איהם געמעגט ליעב האָבען. ער איז מיר אָבער א שטיפבּרודער, א פרעמדער! און איך האָב קיינעם ניט! איך האָב קיינעם ניט! (לאָזט ווידער אַראָפּ דעם קאָפּ צו דער פּיאנאָ. בערטהאַ קומט, שעהן און נעט געקליידעט. צוויי געמאַכטע בלומען אין איהר קאָפּ. מיליע קומט מיט איהר, אויסגעפּוצט און אויך מיט איין בלום אין קאָפּ.)

ב ע ר ט ה א: (איז לוסטיג) יא, יא! דו קליינער גנב! חאַ! חא! ער וועט היינט קומען, וועל איך איהם אללעם דער־ציילען...

מ י ל י ע: דו מיינסט, איך האָב מורא פאר בערנאַרד'ן?

ב ע ר ט ה אַ: (בעמערקט נינא'ן) שש! דו, מויד, זעץ דיך דאָרט אין א ווינקעלע און שפּיעל זיך אין דער שטיל, און איך וועל אַ ביסעל אַרבייטען. (מיליע בויט פון ביכער אַ שטוב. בערטהאַ אַר־בייט בא איהר טיש. פּויזע. נינא וויינט.) נינא, וואָס איז אייך? (קיין ענטפער) קומט אַהער צו מיר, איהר קליינע וועלפּין, און דער־ציילט מיר, וואָס איז אייך? (קיין ענטפער) איהר ווילט ניט געהן צו מיר? ניין? וועל איך געהן צו'ן אייך. (געהט צו איהר) איהר וויינט גאָר? פוי! איהר ווילט אייך איבערפיהרען אזאַ שעהנע פּאָר אויגען? (גלעט זיא איבער'ן קאָפּ. נינא וויל ניט ליידען) איהר ווילט אייך מאַכען פאר א שלעכטע, איך וויים אָבער, אז קיין שלעכטע זייט איהר ניט.

נ י נ א: איך בין יא א שלעכטע. געגען מיין ווילען בין איך שלעכט...

ב ע ר ט ה א: זאָגט מיר, וואָס איז אייך, קינד. (זעצט זיך לעבען איהר) איהר ווייסט דאָך, א מאָל ווען מען רעדט אוים דאָס האַרץ אפילו צו א פלאַקען, ווערט אויך גרינגער. וואָס איז אייך, נינאַ?

נ י נ א: איך ווייס אַליין ניט, וואָס איז מיט מיר. א מאָל האָב איך ליעב געהאַט דיא מאַמאַ, איצט קען איך זיא ניט ליעבען און ניט אכטען. און ווען איך זעה זיא מיט אייער פּאַפּאַ, פיהל איך אזוי מיאוס. (טרערען) איך האָב קיינעם ניט!

ב ע ר ט ה א: איך פערשטעה אייערע געפיהלע. אָבער בע־רעכענט, וואָס האָט אייער מוטער געקענט טהון? א שוואַכע מי־טעל־לאַזע פרוי. איך גלויב ניט, זיא זאָל זיין שטאַרק פערליעבט אין מיין פּאַפּאַ, אָדער זיא זאָל זיך פיהלען גליקלאַך מיט א מאַן פון עטליכע און זעכציג יאָהר. ניין, צו'ן איהר קען מען גאָר ניט האָ־בען. ניט זיא, איהר... איהר פערדיענט געטאַדעלט צו ווערען!

נ י נ א: (הויבט אויף דעם קאָפּ) איך גאָר?

ב ע ר ט ה א: יא, איהר! איהר זייט איין קלוגעס מעדכען און דיא לאַגע פון אייער מוטער האָט אייך געדאַרפט לערנען צו דענקען פון זיך אַליין. איהר האָט א מוזיקאַלישען טאַלענט, וואַ־רום אַרבייט איהר ניט און פאַרבערייטעט אייך ניט צו זיין א זעלבסט־שטענדיגער מענש אין'ם לעבען? מיין שוועסטער אידא איז רייך, אָבער אויך זיא וועט בערייהען וואָס זיא האָט אויפגעהערט צו לער־נען אין גימנאַזיע און וויל זיין א פרוי בעפאָר זיא איז געוואָרען א מענש. מע דאַרף לערנען, נינאַ, אום צו קענען זאָרגען פיר זיך. ערלויבט מיר, איך וועל אייך העלפען. איך ווייס, יונגע חברה זיי־נען מאַנכעס מאָל א ביסעלע פויל. איך וועל אייך ניט לאָזען צו פערגעסען אייער פליכט און אייער ציעל אין לעבען

נ י נ א: איהר?

ב ע ר ט ה א: יא, איך! איך האָב שוין לאַנג געוואָלט מיט אייך רעדען, נאָר איך האָב געזעהען, איהר בלאָזט אייך אויף מיר. קינד, וואָס בין איך שולדיג, וואָס מיין פּאַפּאַ האָט גענומען אייער מאַמאַ? חע! חע! הערט, נינאַ, בא מיר איז היינט א גליקליכער

טאָג. עס קען זיין, היינט איז דער גליקליכסטער טאָג אין מיין לעבען. איהר וועט שפּעטער, היינט נאָך ערפאהרען, וואָס איך מיין...

מ י ל י ע: נאָר איך ווייס, איך בין דער איינציגער מענש, וואָס ווייס!...

ב ע ר ט ה א: איהר זעהט, זיא איז ד ע ר מ ע נ ש וואָס ווייסט... יא, היינט איז בא מיר א גליקליכער טאָג און איך וואָלט אַזוי געוואָלט אַללע זאָלען זיין גליקלאַך (נעמט פון איהרע האָר איין בליום) איך האָב זיך ערלויבט היינט א ביסעל נאַרריש מאַכען און האָב זיך אליין געמאַכט דיזע בליומען. איאָ, ניט שלעכט? איין בליום האָב איך געגעבען מיין בעסטער פריינד אין דער וועלט, וועלכער איז ד ע ר מ ע נ ש ו ו אָ ס ו ו י י ס ט. איינע, נינא, גיב איך אייך, זאָלען מיר זיין פריינדע. (פלעכט איהר אַריין דיא בליום אין איהרע האָר) קינד, א פריינד זאָגאַר מיט אַ הויקער איז בעסער וויא גאָר ניט און אז איהר וועט האָבען א בעסערען פריינד, וועט איהר מיך אוועקוואַרפען. (בייגט זיך צו צו׳ן איהר, שטיל) נינא, איך וויל דיר זיין א שוועסטער... (נינאַ פאַלט צו צו׳ן איהר ברוסט מיט אַ געוויין. בערטהא גלעט זיא איבער׳ן קאָפּ. פויזע.מע הערט אשכנזי׳ס שטיממע.) שש! נינא, דער פּאפּא קומט. מיליטשקע, נעם נינא׳ן צו מיר אין צימער.

מ י ל י ע: קום, נינא, אז בערטהאַ האָט דיך ליעב, האָב איך דיך אויך ליעב.

(ביי נינא׳ן רייסט זיך ארויס א היסטערישער געוויין. זיא אומאַרמט און דריקט מיליען צו זיך.) (אשכנזי׳ס שטימע.)

ב ע ר ט ה א: פאָרט פון דאַנען, גנבים!... מיליע, מעגסט נינא׳ן אַללעס דערציילען, זאָל זיא אויך זיין א מענש וואָס ווייסט... (זיא שטויסט זיי בײדע מיט צערטליכקייט אַרויס. הוסט.) מע וועט דאַרפען דעם פּאַפּאַ דיפּלאָמאַטיש רעפּאָרטירען. זעהר שטאַרק וועט ער זיך ניט ברעקלען, דאָך ניט מעהר וויא א האַרבאַטע טאָכ־טער. (אשכנזי אַריין.)

א ש כ נ ז י: בערנאַרד איז נאָך ניטאָ? נו, יא, ער האָט

צייט. אזוי פיעל רעכענונגען, מיט געשעפטען, מיט קאָנטראַק־טען, צום שווארצען יאָהר! און קיין מילנער האָבען מיר דערוויילע אויך ניט. וואָס זשע, איך דארף זיך ברעכען דעם קאָפּ מיט אלעמען?

בערטהא: פּאפּא, בערנארד וועט געוויס באלד קומען. פּערגעס ניט, ער איז ערשט נעכטען געקומען פון דער רייזע, רוהט ער זיך א ביסעל אוים. דאָך דריי חדשים געווען אין וועג.

אשכנזי: נו, יא, אנדערש ביי זיין טאַטען ניט געוואינט געוואָרען! שליאָמע הוץ'ם זוהן מאכט א רייזע קיין אויסלאנד. וויא זיי קריכען אריין גיך אין דיא פּעדערן, דיא הוץ־אריסטאָקראַטען!

בערטהא: שליאמע הוץ'ם זוהן האָט זיך אליין מיט זיין מיהע און שווערע ארבייט געשאַפען א מעגליכקייט צו רייזען. ער האָט געגוג געליטען, ער מעג זיך אָברוהען. און אויסער דעם, פּאפּא, דו ווייסט דאָך, עס איז ניט געווען נאָר א לוסט רייזע, — ער איז געפאָהרען לערנען דעם געשעפט פון דאמפּף־מיהלען. און דערצו נאָך האָט ער געבראַכט א מילנער עפּים איין אנטיקעל, וויא מע זאָגט... נו, היינט וואָס ווילסט דו פון איהם?

אשכנזי: דערוויילע דארף מיין טאָכטער, אשכנזי'ם טאָכטער, טהון זיין ארבייט!

בערטהא: פּאפּא, דאָס איז ניט געפעהרליך... ארבייט שפּיעלט ביי מיר קיין ראָללע ניט.

אשכנזי: מיר מעגען זיין גוט צו איהם, ער אָבער דארף ניט פערגעסען, אז ער איז ניט מעהר וויא שליאמע הוץ'ם זוהן.

בערטהא: שליאמע הוץ'ם זוהן האָט אָנגעפאנגען ביי אשכנזי'ן אלס א יונגעל א הערומלויפער און איצט איז ער אשכנזי'ם קאָמפּאַניאָן.

אשכנזי: יא, צום געשעפט איז ער פעהיג, דער רוח נעמט איהם ניט.

בערטהא: און ער איז איין עהרליכער מענש, דאָס קענסט דו דאָך ניט לייקענען, פּאפּא!

אשכנזי: זאָל ער פּרובען גנב'ען ביי אזא מענש וויא

איך! איין קוק — זעה איך אַללעס... און דערצו העלפט מיר א ביסעל אזא רעוויזאָר א טייוועל, וויא דו.

בערטהא: און ער האָט אַ גוטען כאַראַקטער.

אשכנזי: וואָס דאַרף איך זיין גוטען כאַראַקטער? אויף כפרות?

בערטהא: (לאַכט) דו, פאפא, דאַרפסט אפשר זיין גוטען כאַראַקטער אויף כפרות, אָבער מיר וועט עס צונוץ קומען.

אשכנזי: וואָס פאַר א געשעפטען קענסט דו מאַכען מיט זיין גוטען כאַראַקטער? (ער בעטראַכט זיא. סאָפיע עפענט שטיל דיא טהיר און הערט זיך צו.)

סאָפיע: (גאַנץ שטיל) אפשר רעדט זיא דאָ אָן דעם פאָטער געגען אונז? אי, א לעבען! מע דאַרף ציטערן פיר יעדע שיין. צוויי איבריגע מענשען אין שטוב...

אשכנזי: בערטהא, ביזט מיר עפּיס היינט אזוי לוסטיג און אויפגעלעגט.

בערטהא: יא, פאפא, איך פיהל זיך היינט גליקלאך... איך פראָיעקטיר א גרויס געשעפט...

אשכנזי: אזוי? זאָג נאָר מיר, וואָס פאַר א געשעפט פראָיעקטירסט דו דאָס?

בערטהא: גאַנץ איינפאַך, פאפא, איך פראָיעקטיר חתונה האָבען מיט בערנאַרד'ן.

אשכנזי: (אויסער זיך) וואָס?!

בערטהא: איך מיין עס ערנסט, עס קען זיין, בא אונז וועט זיין שידוך מיט בערנאַרד'ן...

אשכנזי: דו? פע! און איך האָב געמיינט, ביזט שוין צו פיעל אריבערגעוואַקסען און צופיעל קלוג געוואָרען, דו זאָלסט דענקען פון אזעלכע נאַררישקייטען.

בערטהא: מעהר אריבערגעוואַקסענע און קליגערע פון מיר דענקען אויך א מאָל פון אזעלכע נאַררישקייטען... פאפא, איך וויל אויך האָטש א ביסעלע לעבען...

אשכנזי: נו, יא, נאטירליך... אָבער דו ביזט דאָך ניט בלינד... דו זעהסט זיך.

בערטהא: איך בין ניט בלינד און דיא הויפּט־אורזאכע ער איז ניט בלינד...

אשכנזי: וואָס־זשע, עס איז שוין ביי אייך איין אָבגע־מאכטע זאך?

בערטהא: יא, שוין לאנג. מיר האָבען בעשלאָסען צו שווייגען ביז ער וועט קומען פון אויסלאנד... איך האב דיך פאַרבע־רייטעט, ווייל איך מיין, ער וועט היינט מיט דיר רעדען דערפון...

אשכנזי: אַ גוטע, אַ גוטע, פון דעסטוועגען איז בא דיר ניט שווער אוועקוואַרפען אַלע געשעפען, דאָס הויז, דיא קינדער, דעם פּאפּא.

בערטהא: פּאפּא, איך פערלאָז קיינעם ניט און וואַרף קיין זאך ניט אוועק...

אשכנזי: הייסט עס, שלאָמע הורוויץ וועט זיין מיין מחותן, דערלעבט זיך אַ כבוד!...

בערטהא: (לוסטיג) עס איז טאַקי אַ ביטערע עבירה צו געבען שלאָמע הורוויץ'ן אַזא מחותן וויא אשכנזי, אָבער דערפאַר קריעגט ער אַ האַרבאַטע שנור... פּאפּא, ער פערליערט מעהר, וויא ער געווינט. חא! חאַ! שלאָמע הורוויץ קען אויך רעכענען... ער איז אַ פאַטער און יעדער פאַטער רעכענט מעהר וויא ער ליעבט. אַ מוטער ליעבט מעהר וויא זיא רעכענט. (ערנסט) אָה, ווען איך וואָלט יעצט געהאַט אַ מוטער! אין דיזער מינוט וואָלט זיא געוועזען גע־ריהרט פון ליעבע, גליקלאך פון פרייד. זיא וואָלט מיך געבענטשט מיט ציטערנדע ליפּען און געוואונשען גליק מיט איהר פוללען האַרץ... און מיר וואָלטען ביידע געוויינט מיט גוטע, הייליגע טרע־רען... אַ פּאפּאַ אָבער... אַ פּאפּא האָט ניט איצט פאַר מיר אפילו איין גוט וואָרט. (פריילאַך.) ע! עס מאַכט ניט אויס. מע דאַרף לויפען אין קיך אריין. (סאָפּיע פערשווינדעט) היינט וועלען דאָ געווים עטליכע פרעמדע מענשען מיטאָג עסען. (געהט) פּאפּא, מיט אַ זעקס מאָנאַט צוריק האָסט דו מיך אַ ביסעל איבערראַשט,

היינט האָב איך דיך אַ ביסעל איבערראַשט. איצט זיינען מ׳ר קוויט. (אב.)

אַ ש כ נ ז י: דער שניידער יונג שליאָמע הוץ מיין מחותן! איך וואָלט בעסער שטאַרבען... אָבער דאָ אין דעם פאַלל, דיא וועלט וועט דאָך פערשטיין, אַ טאָכטער אַ קאַליקע, אַ קריפּעל.. הם! וויא עס האָט זיך איהר געמאַכט דיא ערשטע געלעגענהייט, האָט זיא זיך אָנגעכאַפּט מיט דיא הענד... אַי! איז דאָס אַ וועלטיל! דאַכט זיך אַזאַ וויא זיא... און דאָך... ע! יעדער לעבט נאָר פאַר זיך! (בלייבט זיצען פערזאָרגט. סאָפיע קומט, מאַכט זיך פריינדליך.)

ס אָ פ י ע: זעה נור וויא דו זיצסט... דיר איז דאָך אונבע־קוועם אַזוי. (געהט צו דער סאָפע נאָך אַ קישעלע, שטיל) אָי, מאַנ־כעס מאָל איז מיר אַזוי שווער צו מאַכען אַ פריינדליך געזיכט. (לעגט איהם דאָס קישעלע אונטערן רוקען) זעהסט היינט זעהר גוט אויס, אַזוי מונטער און דיא אויגען קלאָהר.

אַ ש כ נ ז י: טאַקי? סאָפיע, איך בין געגאַנגען צו פוס צו דער מיהל און צוריק.

ס אָ פ י ע: דו זאָלסט מיך פאָלגען, וואָלסט דו יעדען טאָג געמאַכט מאַציאָן. דו ווייסט וואָס? פון מאָרגען אָן וועל איך אליין מיט דיר יעדען טאָג שפּאַצירען. (שטיל) וועל איך אפשר דאָך ניט פיהלען, אז איך עסס מיין ברויט אומזיסט...

אַ ש כ נ ז י: איך קוק אויף דיר און טראַכט, וואָס פאַר אַ נארר איך בין געוועזען, צוליעב דיא קינדער צעהן יאָהר געזעסען אָן אלמן... אלעס צוליעב דיא קינדער!

ס אָ פ י ע: יאַ, אָבער מיט צעהן יאָהר צוריק בין איך נאָך קיין אלמנה ניט געוועזען.

אַ ש כ נ ז י: אָט דאָס איז דאָך! אַללעס פּאַססירט ניט רעכט, ווען מען דאַרף. הם! סאָפיע, דו האָסט שוין לאַנג עפּעס ביי מיר ניט געבעטען קיין געלד. ווילסט דאָך ניט מע זאָל זאָגען, אשכנזי׳ס יונגע פרוי האָט ניט קיין פּאָאָר רובעל, ווען זיא דאַרף. (גיט איהר אַ קרעדיטנעם בילעט) זיי אַזוי גוט, דאַרט באַ בערטהאַ׳ן

אויפ'ן טיש שטעהען שוועבעלאך. (נעמט ארויס א סיגאַר פון א גרויסען פּאַרט סיגאַר).

ס אַ פ י ע: שוועבעלאך? באַלד. (געהט ראַש צום טיש, שטיל) א פינף און צוואַנציגער! איך גיב ניט אויס א גראָשען פון'ם געלד וואָס ער גיט מיר! אַי! ביסלאך ווייז וועל איך אָנזאמלען נדן פיר מיין נינאַ'ן. (בעהאַלט דאָס געלד, רייבט אויס א שוועבעלע און גיט איהם פעררויכערן.) איך האָב פריער געוואָלט אריינגעהן, האָב איך געהערט, דו רעדסט מיט בערטהאַ'ן...

א ש כ נ ז י: נו, וואָס מיינסט דו איז בערטהאַ? אזא ענגאַ־איסט וויא אַלע קינדער.

ס אַ פ י ע: שאדע, אונזער פלאַן אפנים וועגען בערנאַרד'ן מיט מיין נינא איז געוואָרען צו נישט... איך זאָל זיין בערטהאַ און דערצו נאָך אשכנזי'ס טאָכטער, וואָלט איך עס ניט געטהון. וואָס וואָלט מיך געקענט נויטען?...

א ש כ נ ז י: דו האָלסט זעהר שטאַרק פון אשכנזי און זיא ניט...

ס אַ פ י ע: אַי! האָבען א פאָטער אשכנזי, וואָס דאַרף מען נאָך? און אויסער דעם, אפילו שעהנע און געזונדע פרויען ווערען באַלד נמאס, היינט אַזאַ וויא זיא. הפּנים זיא ווייסט ניט, פאַר וואָס דיא מעננער ליעבען אונז... (שטיל) מיר דאכט זיך, ער איז געוואָרען בייז... (לויט און קאָקעטיש) ניט אַלע זיינען דאָך אזעל־כע גוטע וויא דו. (שטיל) אַי! וואָס זאָל מען טהון? מע מוז זיך מאַכען א זיס פּנים. (זיפצט.)

א ש כ נ ז י: (שטרעקט אויס דיא האַנד צו'ן איהר) סאָפיע! (אַ געררויש.)

ס אַ פ י ע: ניין! ניין! אימיצער קומט. (שליאַמע און שרה הינדע קומען, ביידע אין שבת'דיגע קליידער.)

ב י י ד ע: גאָטט העלף! גאָטט העלף אייך! (שליאמע נעמט אראָפּ זיין הוטעל.)

ס אַ פ י ע: זיצט, זיצט! נעמט א שטול, הערר הויז. (אַלע זעצען זיך.)

שליאמע: הוץ האט מען מיך גערופען ווען איך בין געווען א זשענסקער... נאר גאר ניט, זאל זיין הוץ, מסתמא דארף דאך אזוי זיין. און דאס וואס דארף זיין, קענען מיר ניט מאכען עס זאל ניט זיין.

סאפיע: (אין א פערלעגענהייט) ענטשולדיגט, איך הער שטענדיג דיא קינדער... ע!

אשכנזי: נו, וואס איז דארטען? שליאמע הוץ, דו דער־צייל בעסער, וויא געהט עס דיר?

שליאמע: מושיו אשכנזי, אללעס געהט וויא עס קומט פון אויבען. א מענש קען ניט א קראץ טון דיא פאה, אדער א פייף טהון מיט'ן נאז, אויב עס איז ניט פון דארטען...

אשכנזי: הוץ מיט זיין פילאזאפיע! קום אהער, זעץ דיך דא לעבען מיר. (שליאמע זעצט זיך לעבען איהם. זיי ריידען שטיל.)

סאפיע: (צו שרה הינדע'ן) און איהר האט געסט, הא?

שרה הינדע: יא, אונזער בערנארד איז געקומען און האט מיט זיך געבראכט זיין פריינד, האט ער מיר אנגעקויפט פרע־זענטען אין „קינצפרעג“, אז טאקי געזונד זאל ער זיין!

אשכנזי: ניט „קינצפרעג“— קעניגסבערג.

שרה הינדע: יא, זיי זיינען איצט נעגאנגען בעקוקען דיא מיהל און אונז האט בערנארד געשיקט אהער.

אשכנזי: איך ווייס שוין נאך וואס ער דארף אייך. הוץ, דערלאנגט מיר א שוועבעלע דארט! (הוץ געהט נאך שוועבעלאך.) עס וועט זיך אנהויבען הוצלען בא אונז, הא?

שרה הינדע: זאל זיך הוצלען אין א גוטע, מזל'דיגע שעה!

שליאמע: (גיט אשכנזי'ן פעררויכערן) אויב עס הור־צעלט זיך, איז דאס נאר פון אויבען. (זעצט זיך) אי, דער אינ־זשענער וואס איז געקומען מיט בערנארד'ן, האט אויף זיך א ממזרדישען קאפ! פס! האט א סך געלערנט אין דיא דאזיגע זא־כען פון השגחה מיט קבלה.

אשכנזי: יא, ער האט שטודירט אין דייטשלאנד השגחה מיט קבלה! חע! חע!

שליאמע: ער איז דאָך אן אונזעריגער — לואיס קאַר־שונסקי. זיין טאַטע איז בא מיר געווען א פועל, געווען א פּאַר־טאַטש און א שכור, זאָל ער מיר מוחל זיין. איהר דאַרפט איהם גע־דענקען, מע האָט איהם גערופען פּיווועל חניאָק...

אשכנזי: (איראָניש) הוץ, דאַרפסט אויף מיר קיין פער־איבעל האָבען, איך האָב חניאָקען ניט געקענט...

שליאָמע: און דוקא ביי חניאָקען אזא זוהן! א קבצן געווען א'ן אייזערנער. בכן באשר איז וואָס? איז דער יונגעל טאַקי געשוואָלען געוואָרען פון הונגער, האָט זיך געוואַלגערט אויף שמאַטעס און האָט דאָך געענדיגט דיא רעאַלנע שולע מיט א גאָלדענע מעדאַל. אז מע זאָגט אויבען „יא", קען מען אונטען ניט מאַכען „ניין".

אשכנזי: נו, יא, דוקא ביי דיא חניאָקעס זיינען גע־ראָטענע קינדער.

שליאָמע: מיינער איז פיעל עלטער און דאָך זיינען זיי שטענדיג געווען פריינדע, פינגער בעפינגער...

שרה הינדע: איך געדענק, בערנאַרד איז שוין קיין עין הרע געווען א בוץ און ער איז געווען וויא א שרייטעלע קליין, און איז דאָך געווען בערנאַרדס רבי.

שליאָמע: יא, שרייבען, לייענען און האַנדשריפט, יעדעס פּיצעלע! און אז ער איז געפאָהרען שטודירען אין דייטשלאַנד... וויא אזוי רופט זיך דיא שטאָדט? ע... עפּיס אזוי וויא דער יודישער דאַוונען — יא, מנחה! געפאָהרען שטודירען קיין מנחה...

אשכנזי: ר' חיט, דו מיינסט ניט מנחה, נאָר מינכען, מסתמא.

שליאָמע: א דייטש פערגינט זיך, מנחה! זיי האָבען מסתמא א שטאָדט מעריב אויך, א קשיא אויף א דייטש? האָט איהם מיין בערנאַרד יעדען חודש געשיקט 25 קערבאַטשעס, מזומן! כסף וזהב! און וויא ער האָט געקראָגען דיא... דיא דיפּלאָ... דיא... וויא רופט זיך דאָס פּאַפּיער...

אשכנזי: דיא דיפלאָמע מסתמא?

שליאָמע: האָט ער באַלד געקראָגען א שטעלע אין דייטש־לאַנד גופא. איהר הערט? אין דייטשלאַנד! דאָס איז א קליי־ניקייט בא איך? הערסט א מענש, בא איהם איז דאָס א קלייני־קייט!

אשכנזי: ווער זאָגט דיר דען, עס איז א קליינקייט?

שליאָמע: בכן איז באשר איז וואָס? דו הערסט, וויא עס דריידעלט זיך? זיין טאַטע איז געווען בא מיר א פועל און מיין זוהן איז ביי אשכנזי׳ן דער הויפּטמאַכער. יא! עס איז דאָ אויבען א פינגער וואָס פינגערט.

אשכנזי: געוויס, עס זאָל ניט זיין קיין פינגער, וואָלט ניט געווען קיין שניידעריי. הייסט עס, דיין בערנאַרד האָט אהער געבראַכט זיין פריינד, וויא רופט מען איהם, דעם חניאָק, ער זאָל איהם אָבאַרבייטען זיין חוב?

שליאָמע: חוב? ער האָט לאַנג בעצאָהלט ביז א פּרוטה. ער האָט נאָך געוואָלט צאָהלען פּראָצענט אויך. א מערקווירדיגע נפשה! מיין כלל, זאָגט ער: איך דארף דיר, זאָגט ער, ניט זיין שולדיג און דו דאַרפסט מיר, זאָגט ער, ניט זיין שולדיג. דו לעב, זאָגט ער, פון דיינעטוועגען און איך, זאָגט ער, וועל לעבען נאָר פון מיינעטוועגען. איהר זאָלט הערען, אז ער עפענט א פּיסק פון פילאָזאָפיע מיט סאָמאָגראַפיע....

אשכנזי: סאָמאָגראַפיע? סאָפיע, דו האָסט געהערט אזא וויסענשאַפט. ניין? טאָ קום, גיב אונז צו גלעזער וויין... דעם שטאַרקען סאַנטורין...

שליאָמע: שאַדע. ער גלויבט ניט אין השגחה... אויבען, זאָגט ער, צייכענט מען ניט, מע צייכענט נאָר אונטען...

סאָפיע: (צו אשכנזי׳ן) איך איז זעהר שעדליך צו טרינקען וויין. (שטיל) אָי, אז ער טרינקט וויין, געהט עס אויס צו מיין קאָפּ.

אשכנזי: איך מיט הוט׳ן מוזען היינט נעהמען צו ביסלאַך. וויא זאָגט מען: קנייפּ זיך אין באַק, דיא פאַרב זאָל שטעהן.

סאָפיע: (זיפצט שטיל) נו, וואָס קען מען טהון? מע מוז דולדען, דערויף האָט מען חתונה. (אב)

אשכנזי: הוץ, וועסט טרינקען וויין, וואָס איז בעסער פון סאמאָגראפיע און שטארקער פון השגחה, קום! (זיי געהען.)

שליאָמע: מושיו אשכנזי, איהר לאכט ניט פון השגחה! אין דער צייט ווען איהר לאכט מיט א גלאטען לונג און לעבער קען זיין קוקט אויף אייך דער אונבעקאנטער...

אשכנזי: ווער איז ער, דער אונבעקאנטער דיינער, אויף עפּים א שניידער? חאַ! חאַ! חאַ!

שליאָמע: יא, אַ שניידער וואָס מאכט „חיק", און שוין אָבגעשניטען א מענש פון דער וועלט...

שרה הינדע: שלמה זשענסקער, אין שניידערשען קלויז וועסט דו האלטען דיין דרשה!

שליאָמע: דאָס וואָס אונז איז אונבעקאַנט, וואָס מיר ווייסען ניט, רופט דאָס השגחה. זיא קוקט אפשר איצט פון אויבען און זאָגט: דיר, שליאָמע הוץ, זאָל פליהען א ציגעל פון בוידעם און זאָל דיר צופּלעטען דעם מח און אייך, ר' שמואל אשכנזי, זאָל א קלאַפּ טהון דיא אַפּאָפּלעקציע... און ע...

אשכנזי: (בלייבט פלוצלונג שטעהן, ערשראָקען) אַפּאָפּלעק־סיע? ווארום מיינסט דו דאָס? וויא אַזוי איז דיר איינגעפאלען גערעדע דיא אַפּאָפּלעקציע? וואָס האָסטו געוואָלט זאָגען דערמיט?

שרה הינדע: פרעגט איהם בחרם! א חיה מיט א צונג און עם רעדט!... באַ איהם איז דאָך אַלץ פון אויבען. (אשכנזי ווערט וויעדער פרעהליך.)

שליאָמע: בכן איז באשר איז וואָס? עם רעדט זיך נאָר צום „וויינשפּיעל"... חע! חע!

אשכנזי: גערעכט! ניט צום ביישפּיעל, נאָר צום וויינ־שפּיעל. (אב דורך אַן אינגערע טהיר. מע הערט זייער געלעכטער.)

בערטהא: (אין אַ פאָרטוך, די באַקען צופלאַמט, זעהר פרעהליך) דיא מחותנים האלטען זיך אונטער! (לויפט צום שפּיעגעל) אויף מיין וואָרט, איך בין היינט גאָר ניט אזוי מיאוס, ווי מע מיינט,

(לויפט צום טיש.) נו'ם איך אקארשט זעהען, וואס איז נויטיגער צו טהון אויף גיך? (זעצט זיך.) אי, איך מאך זיך רוהיג, אבער אין דער ווירקליכקייט? דאס הארץ שפרינגט און רייסט זיך און פערשטארבט. איך מיין, בערנארד איז אזוי רוהיג, ווייל ער פיהלט גאר ניט וויפיעל ליעבע און איבערגעבענהייט איז פאר איהם פאר־בערייטעט. איך זאל זיך ניט שעהמען, וואלט איך געלאכט און געוויינט פון פרייד. ווייל אזעלכע פרויען וויא איך שעהמען זיך פאר דעם ציניזשען שפאט פון אנדערע, בעהערשען מיר זיך און מיר צייגען און דריקען ניט אויס וויא שטארק און ליידענשאפטליך אונזער ליעבע איז. מיר דארפען בעהאלטען אונזערע געפיהלע! בערנארד, ניע אין דיין לעבען זאלסט דו בערייהען דאס, וואס דו פעראייניגסט דיך מיט מיר! ! איך וועל זעהען, דיין היים זאל זיין א בית המקדש, פול מיט הייליגע רוהע און צופרידענהייט. (בלייבט פערטראכט איין אויגענבליק.) געוואלד! געוואלד! איך קען היינט גאר נישט טהון! (זוכט צווישען דיא פאפיערען. אידא קומט פון איהר צימער, אויסגעפוצט. בערטהא ווענדעט זיך ניט אום און רעדט צו איהר.) אידא, דאס ביזט דו, טייערע? קום אהער צו מיר אידאטשקע. זיי דא לעבען מיר. איך וועל ארבייטען און רעדען מיט דיר. היינט ענדליך איז געקומען דיא צייט, ווען איך דארף דיר עטוואס מיטטהיילען. (אידא געהט צו צו איהר.) אה, אידא, ווי דו האסט זיך שעהן אנגעטאן! הפנים דיין הארץ האט דיר געזאגט, אז בא דיין שוועסטער איז היינט א גרויסער יום טוב. (אידא קעהרט זיך אב און שווייגט.) וואס איז מיט דיר, אידא?

א י ד א: (זעהר טרויעריג) בערטהא, מיר טהוט זעהר וועה דאס הארץ פאר דיר...

ב ע ר ט ה א: וואס מיינסטו דערמיט?

א י ד א: אבער איך וויים, דו ביזט א גוטע און וועסט טהון יעדע זאך צוליעב אונז. איך ווייס, ווען בערנארד האט דיר געזאגט א מאל: וועסט דאך ניט געהן צוליעב אידא'ן אפפערן דיין לעבען, האסט דו געענטפערט: איך האב קיין אנדער ציעל אין לעבען, וויא אפפערן זיך צוליעב זיי. איא, דו האסט עס געזאגט? געדענקסט,

דיא זעלבע זומער נאכט, ווען דער פּאַפּאַ האָט געבראַכט דיא נייע מאַמאַשע?

בערטהא: פון וואַנען ווייסט דו דאָס? אירא, דו רעדסט עפּיס אַזוי סעריאָזנע...

אידא: ערשטענס, ווייס איך דאָס, ווייל איך קען דיך, אז דו ביזט זעהר אַ גוטע. און, צווייטענס, בערנאַרד האָט עס מיר געזאָגט.

בערטהא: בערנאַרד? ער האָט מיט דיר גערעדט פון אַזעלכע זאַכען?

אידא: יאַ! ער ווייס ניט, אַז איך אַליין האָב אַלעס געהערט, וואָס איהר האָט גערעדט. דו האָסט ניט געוואָלט און האָסט ניט געדענקט זיין כלה ווערען. ער האָט דיך איינגערעדט און איינגעבעטען. אבער איאָ דיך וועט ניט הארען, אז ניין? איאָ באַ דיר איז דאָס ניט קיין וויכטיגע זאַך?

בערטהא: נו, וואָס הארט עס דיך, אויב עס איז באַ מיר וויכטיג אָדער ניין?

אידא: וואָס מיך הארט? ביזט אַ קלוגע און פערשטעהסט ניט. דו האָסט זיך אפילו ניט אָנגעשטויסען, אַז בערנאַרד איז געפאָהרען קיין אויסלאַנד איבער מיר! איך וועל דיר אַלעס דער־צעהלען: יענע נאַכט, ווען איך האָב געהערט, וויא בערנאַרד האָט מיט דיר גערעדט, האָט זיך אין מיר פּלוצלונג אָנגעצונדען אַ העלישער פייער, איך פערשטעה אַליין ניט וואָס דאָס איז. איך האָב געמיינט, איך וועל משוגע ווערען. פריהער האָב איך גאָר ניט געדענקט פון איהם און וויא איך האָב דערהערט, וואָס ער האָט דיר געזאָגט, האָב איך ניט געקענט ניט עסען, ניט שלאָפען, ניט געקענט לערנען מעהר... אויף דיר בין איך געווען בייז, איך וואָלט דיך צוריסען, איך ווייס ניט פאַר וואָס. און... ע... איך האָב גערעדט מיט איהם, געשריעבען איהם בריעף, געבעטען, געוויינט...

בערטהא: (ווידערהאָלט אויטאָמאַטיש) געשריעבען בריעף, געבעטען, געוויינט?

א י ד א: פריהער האָט ער געלאכט פון מיר, נאכדעם האָט ער זיך געבייזערט, נאָך דעם האָט ער זיך געבעטען רחמים, איך זאָל איהם ניט שטערען צו בלייבען אַן עהרליכער מאַן, נאכדעם האָט ער מיר געזאָגט, ער האָט מורא פאר מיר, ווייל איך בין נאָך צו יונג... צולעצט איז ער אַליין אויך משוגע געוואָרען. בערטהאַ, דו דארפסט פון איהם ניט דענקען מעהר — איך וועל מיט איהם חתונה האָבען.

בערטהאַ: (איראָניש—בייז) איך דארף ניט דענקען פון איהם, ווייל דו ווילסט חתונה האָבען? (גוטמוטהיג.) אידא, איך האָב מורא, דו פערשטעהסט אַליין ניט וואָס דו רעדסט.

א י ד א: איך פערשטעה שוין זעהר גוט. מיין ניט, עס איז אַ שפּאַס... ער האָט ניט געוואוסט וואָס צו טהון און איז אוועק קיין אויסלאַנד. אי, בערטהאַ, דו האָסט געדארפט זעהען, וויא אַזוי מיר האָבען זיך געזעגענט פאַר זיין אוועקפאָהרען! ער האָט מיר געקושט דיא אויגען, דיא הענד, דיא פיס, יא, יא, דיא פיס אויך, איך זאָל אַזוי געזונד זיין.

בערטהאַ: אַזוי? (נעהמט זיך שרייבען און רעכענען.) אַלזאָ וויא קומט דאָ אוים דיא רעכנונג? דיא ערשטע פינף וועקסלען האָט מען דיסקאָנטירט דעם 17טען...

א י ד א: זעהסט וויא דאָס אינטערעסירט זיא? וועקסלען! דיסקאָנטירט! איך האָב געוואוסט, אַז דאָס שפּיעלט באַ דיר קיין ראָלע ניט. מיר האָבען יעדע וואָך איינער דעם אנדערען געשריבען לאַנגע, לאַנגע בריעף און איצט איז באַ אונז געבליעבען, מיר זאָלען דיך בעטען, דו זאָלסט אונז ערלויבען חתונה האָבען.

בערטהאַ: איך? וואָס פאַר אַ רעכט האָב איך צו ערלויבען, אָדער ניט צו ערלויבען? (רעכענט.) הייסט אראָב צעהן פּראָצענט... הא? איך האָב מורא, איך וועל היינט אַ טעות האָבען אין חשבון, עס איז איבער דיר, אידא, ווייל... ווייל דו דולסט מיר דעם קאָפּ מיט אַזעלכע נאַרישקייטען!

א י ד א: נאַרישקייטען? נו, יא, ביי דיר און ביי אַזעלכע וויא דו, איז דאָס ניט מעהר וויא נאַרישקייטען! און איך זאָג

דיר, אז מע וועט מיך ניט לאָזען חתונה האָבען מיט איהם, וועל איך שטאַרבען. איז ער דען ניט א גוטער מאַן פאַר מיר? (קיין ענטפּער.) איך פרעג דיך, בערטהאַ, איז ער דען ניט א גוטער מאַן פאַר מיר?

בערטהאַ: יאָ, איך מיין, ער וואָלט געווען א גוטער מאַן פיר יעדע פרוי, פיר דיר געוויס... ער איז א סאָלידער מענש מיט א שטילען, עהרליכען כאַראַקטער. ביזט דו אבער א גוטע ווייב פאַר איהם?

אידאַ: פאַר וואָס ניט?

בערטהאַ: ביזט לייכטזיניג, צו יונג, ניט ענטוויקעלט, ווייסט נאָך אַליין ניט וואָס דו ווילסט.

אידאַ: האָסט אַ טעות, איך ווייס יאָ.

בערטהאַ: באַ דיר איז דאָס נאָר אַ קאַפּריז פון אַ יונגעס, נאַרישעס מיידעל, אין וועלכער עס פאַנגט ערשט אָן צו ערוואַכען דיא פרוי, זעה, זאָלסט איהם שפּעטער ניט אונגליקליך מאַכען.

אידאַ: דאָס איז ניט קיין קאַפּריז באַ מיר.

בערטהאַ: האָסט דו איהם ליעב, אידאַ?

אידאַ: איך האָב אַזוי ליעב, ווען ער קושט מיך און דריקט מיך צו זיך! אָי, איז ער פערליעבט אין מיר! זעהסט, וואָס פאַר א פּרעזענט ער האָט מיר געבראַכט פון דייטשלאַנד? א מעדאַליאָן — א האַרץ, זיין בילד אין האַרץ. איאָ שעהן? עס איז א פערגניגען! איך וועל האָבען א מענש, וועלכער וועט מיר שטענדיג קויפען פּרעזענטען.

בערטהאַ: דו האָסט איהם דען שוין געזעהען?

אידאַ: יאָ, נעכטען, באַלד וויא ער איז געקומען, דיך וועט ער היינט זעהען. ער האָט אַ ביסעל מורא פאַר דיר, דער נאַרר! ער ווייסט ניט, אז דיר ליעגט עס ניט אפילו אין דער לינקער פּיאַטע. בערטהאַ, דו וועסט זיין א גוטע און וועסט זאָגען דעם פּאַפּאַ. עס מוז אַזוי זיין! איאָ, בערטהאַ, דו וועסט שוין אַללעס בעזאָרגען? וואו איז נינאַ? אָי, וועט זיא מיר מקנא זיין! איך וועל ווערען א כלה און זיא נאָך ניט. זיא איז עלטער פאַר מיר

מיט פיער מאַנאַטען. נינאַ! איך מוז איהר דערצעהלען. איך ווייס, עס וועט זיא קרענקען צום טויט! (לויפט אב.)

בערטהא: (רעכענט.) וויפיעל האָב איך געזאָגט? זעה, איך האָב היינט פערלאָרען דעם זכרון. דיא ערשטע פינף וועקס־לען דעם 17טען... (לעגט אַנידער דעם פעדער. קוקט לאַנג אויף דער מוטער'ס בילד) מאמא, דו ווייסט, וואָס דיין אונגליקליכעס קינד פיהלט יעצט? אָי, איך זאָל חאָטש האָבען צייט אויסוויינען זיך! איך האָב געליטען גענוג, אָבער דאָס? איך האָב מורא... מאמא, איז דאָס ניט צופיעל? (פאַלט פּלוצלינג צום טיש מיט אַ פערצווייפעל־טען געוויין. נינאַ עפענט דיא טהיר, זעהט בערטהאַ'ס געוויין, איילט צוריק. עס הערען זיך שטיממען.) האַ, זיי געהען! (בעהערשט זיך) יאַ, הייסט עס, דיא ערשטע פינף וועקסלען. (בערנאַרד קומט מיט אידאַ'ן.)

בערנארד: (שטיל) שטענדיג בא דער ארבייט! שטענ־דיג בא דער ארבייט! הייליגע, גוטע זעעלע. אידא, מוזט אונז יעצט לאָזען אליין.

אידא. איך האָב דיך מורא לאָזען אליין מיט דער הייליגער, גוטער זעעלע, וועסט זיך נאָך ווידער פערליעבען.

בערנארד: (ערנסט) זיי ניט קיין קינד, אידא!

אידא: איך וועל זיך בא דער טיער זאָ וויא זאָ צוהערען צו יעדען וואָרט. (ער מאַכט צו דיא טיער.)

בערנארד (הוסט) שטער איך אייך ניט, פריילין בערטהא? (ער איז אין א גרויסע פערלעגענהייט.)

בערטהא: פונקט מיט דיא זעלבע ווערטער האָט ער זיך צו מיר געווענדעט יענעם אבענד. אָבער מיט אַ גאַנץ אנדערע אב־זיכט. (ער הוסט הויך. זיא שטעהט אויף גאַנץ פריינדליך.) אָה, בערנארד! (דריקט זיין האַנד) וואָס מאַכט איהר? וויא איז אייך געגאַנגען דיא רייזע? אָה! איהר זעהט אויס גרויסארטיג. איהר זייט אין דייטשלאַנד גאַנץ פערדייטשט געוואָרען. חאַ! חאַ! זיצט! זיצט! (גיט איהם א שטול.)

ב ע ר נ א ר ד: דאנקע. מיך פרעהט זעהר, וואס איהר זעהט אוים אזוי לוסטיג און מונטער.

ב ע ר ט ה א: וואס פעהלט מיר? איהר ווייסט דאך, איך פאדער ניט פון דער וועלט מעהר וויא מיר קומט, דערפאר בין איך שטענדיג צופריעדען. בערנארד, איהר ווייסט, מיר האבען דא גע־האט גרויסע צרות מיט'ן מילנער.

ב ע ר נ א ר ד: אה, מיר האבען יעצט איינעם פון דיא גרעסטע ספעציאליסטען, ער אינספעקטירט איצט דיא מיהל... אבער פון'ם מילנער שפעטער, איך האב געוואלט... ע...

ב ע ר ט ה א: בא אונז איז אללעס אין ארדנונג. איך האף איהר וועט בלייבען צופריעדען. נו, דערציילט, וויא האט איהר אויסגעפונען: פראדוצירען דיא דייטשען ווירקליך בעסערע מעהל?

ב ע ר נ א ר ד: בערטהא, מיר וועלען נאך צייט האבען צו רעדען פון געשעפטען. איך דארף מיט אייך יעצט רעדען פון זעהר א וויכטיגע זאך. (פויזע) מיט א קורצע צייט צוריק האט מיר מיין קאפ, מיין קאלטער פראקטישער זינן געזאגט, אז עס וואלט געווען א גליק פאר מיר צו האבען אזא פרוי וויא איהר זייט. נאכ־דעם... נאכדעם איז געקומען מיין הארץ און מיינע געפיהלע און הא־בען מיר אנגעהויבען דיקטירען עטוואס אנדערש. אי! איך פיהל מיך זעהר שולדיג געגען אייך!

ב ע ר ט ה א: וואס מיינט איהר? אה, וועגען דעם וואס מיר האבען א מאל גערעדט? אונזינן! מיר וועלען עס מאכען גאנץ קורץ. איהר ווייסט דאך, וואס פיר א בעדייטונג בא מיר האבען דיא אללע סענטימענטאלע געשיכטען מיט דיא ראמאנען! איך האב אייך דאמאלס געזאגט און איך ווידערהאל איצט: איך האב קיין נייגונג צו פאמיליען לעבען. וואו איז דאס געזאגט געווארען, אז יעדע פרוי מוז דוקא חתונה האבען? גאר נישט, איהר האט מיך דאמאלס געבעטען, איך זאל אייך א טובה טהון און זאגען יא, האב איך געזאגט יא. איך האב געוואוסט, איהר וועט אייך א ביסעל דורכלופטערן, וועט איהר קלוגער ווערען. עי! יא, איך זאל ניט פער־

געסען, דער אדעסער בעקער פיליפּאָוו האָט מיר אונטערגעשריעבען א קאָנטראקט... נו׳ם איך אקערשט זעהען, וואו איז דער קאָנטראקט. (זעצט זיך געשווינד אויף דרערד און שלעפּט ארויס דעם אונטערסטען שיפלאָד. בא איהר רייסט זיך אַרויס אַ פערשטיקטער געוויין. זיא בעהערשט זיך באַלד.)

ב ע ר נ אַ ר ד: איהר דאַרפט וויסען, בערטהאַ, איך האָב קיין מאָל אין מיין לעבען ניט געליעבט. איך האָב ניט געהאַט קיין צייט און קיין מעגליכקייט... און ווען אין דיא יאָהרען קומט פּלוצלינג אַזאַ געפיהל, מאַכט עס דעם מענשען וואהנזיננינג. בערטהאַ, איך האָב ליעב אייער שוועסטער מיט אַ ליעבע, וועלכע וועט זיך ענדיגען צוזאמען מיט מיין לעבען.

ב ע ר ט ה א: (שטעהט אויף) אך, יא, דער קאָנטראקט איז גאָר דאָ! (נעמט פון טיש א פּאַפּיר און גיט איהם.)

ב ע ר נ אַ ר ד: איך בין איצט ווייט פון קאָנטראקטען און געשעפטען און איהר זייט טאַקי אפנים אַזאַ מענש, וואָס אייך אינטערעסירט קיין אַנדער זאַך ניט.

ב ע ר ט ה א: (קוקט אויף איהם לאַנג) א יאָ? און איהר האָט געמיינט, מיך קען אינטערעסירען וויים איך וואָס... וואָס איז אייער מיינונג וועגען דעם קאָנטראַקט? (שטימען. ער נעמט מעכאַניש דעם קאָנטראקט און קוקט אַריין. אידא קומט מיט אשכנזי׳ן. נאָך זיי שליאמע, שרה הינדע און סאָפיע. דיא מאַנזבילען מיט סיגאַרען, ביידע שכור׳לאַך.)

א י ד אַ: (ביים טהיר) יא, יא, פּאפּאטשקא, קום אַריין, וועסט עפּים הערען נייעס.

א ש כ נ ז י: בערטהא האָט מיר שוין אַללעם רעפּאָרטירט און איך מיט שליאמען האָבען אויף דעם חשבון שוין אויסגעזופּט א שעהנע פּאָאַר גלעזער סאַנטורין. זעהסט ניט, וויא זיין שניידערשע פּאלקע איז צופלאָכטען?... עי, שליאמע הויז! (צייגט אויף בערנאַרד׳ן מיט בערטהאַן.) זעהסט? שוין ביידע בא דער ארבייט... זיי פּאַססען זיך... זאָגאר בא דיר דאָרט אויבען האָט מען ניט געקענט בעסער צופּאסען, צושניידען און צושטריגעווען. (לאַכט.)

ש ל י א מ ע: זאָגט שליאמע: בכן איז באשר איז וואָס? בעסער האָט קיין שיעור ניט... נאָר אז עס דאַרף זיין, מוז זיין...

א ש כ נ ז י: ביזט דאָך א פילאָזאָף, הויז, זאָג מיר, פאַר וואָס איז אידא מיין מעהר געליעבטעסטע פון אַללע קינדער?

ש ל י אָ מ ע: (רויכערט. שכור'לאַך) הערסט א חכם? פאַר וואָס זאָגט מען: דו שליאָמע הויז מיט דער שניידערשע פאַלקע און דו שמואל אשכנזי מיט'ן נגידישען לאַמטידרייטום? אַלץ דאַרטען! ווארום!....

ש ר ה ה י נ ד ע: שאַ! ער איז שוין שכור! בערטהא, וואָס איז, מיר דאכט זיך דו האָסט געוויינט?... ווען איך האָב נעכ־טען דערזעהען בערנאַרד'ן האָב איך אויך געוויינט פון פרייד. (דראָהט מיט'ן פינגער) גנב דו?

א ש כ נ ז י: אידא! וועסט עלטער ווערען, וועל איך דיר געפינען א חתן פון חתן־לאַנד... עס זאָל זיין פאַר מיר א נחת א כבוד, א פערגניגען... סאָפיע, קום אהער! איא, איך בין א מבין אויסצוקלייבען?...

ס אָ פ י ע (געהט צו'ן איהם) אַי, דער וויין! דער וויין! (לויט) מיר דאכט זיך אייער סיגאַרע האָט זיך פערלאָשען (רייבט אוים אַ שוועבעלע און גיט איהם פעררויכערן.)

ב ע ר ט ה א: פאפא, איך וועל דיר פערשפּאָרען א טרחה. אז ר' שליאָמע הויז איז א גוטער מחותן פיר א האַרבאטע טאָכטער, וועט ער זיין גאַנץ נישקשה אויך פאַר דער ניט האַרבאטע. אידא, קום אקערשט אהער. (אידא געהט צו'ן איהר.)

א ש כ נ ז י: וואָס ווילסט דו זאָגען? וואָס איז דאָ היינט פאַר מאַסקאַראַדען מיט ספּעקטאַקלען. (טאַליע אין טיער.)

ט א ל י ע: יא, יא, דאָ זיינען זיי אַללע בא מיין שוועסטער אין צימער. (אַריין נאָך איהם לואיס קארשונסקי, געקליידעט מעהר אַלס אַמעריקאַנער ספּאָרטסמאַן.) דאָס איז אונזער נייער מילנער הערר לואי קארשונסקי. בערטהאַ, איך וועל יעצט האָבען מיט ווע־מען דורכצולופטערן מיין דייטשע שפּראַכע. **וויה האָבען שאָן געשפּראָכען געוואָרדען געוועזען זיין האָבען...**

אשכנזי: עי, דו! איך האָב געהערט, דו פּראָפּאַגאַנדירסט דיא ארבייטער ביי מיר אויפ׳ן מיהל? ווערסט ניט בלייבען א לעבע־דיגער, אויב עס איז אמת. הערר מילנער, איהר ווערט אכט געבען.

לואיס: דאַנקע, איך בין ניט געקומען אהער צו טהון דיא ארבייט פון א רוסישען פּאָליציסט... (נעהמט אראָפּ זיין מיצעל און נייגט זיך צו אַלע.) אין אייער דאמפּף מיהל איז אַללעס עכט רו־סיש: קיין אָרדנונג, דיא מאַשינעריי אלט און פערראָסטעט, דיא וואַלצענרעדער טויגען אבזאָליוט ניט. (זעצט זיך און נעהמט אַ פּייפ.) מיט אייער ערלויבניס, האָכווירדיגע דאמען. הערר אשכנזי, אין דער פאבריק־וועלט ערפינדעט מען יעדען טאָג נייע פערבעסערונגען, און איהר שטעהט 20 יאָהר אויף איין פּלאַץ. (פערוויכערט. נינא און מילע קומען, בלייבען שטעהן פערוואונדערט.)

שליאמע: און דאָס איז פּיוועל חניאָק׳ס זוהן! אַ מפּלה וואָלט איך זיך אויף איהם גלויבען... (שרה הינדע לאָזט איהם ניט רעדען.)

סאָפיע: (שטיל) ער איז אַן אינזשענער, דאָס וואָלט גע־ווען א גוטער שידוך פאר מיין נינאַ׳ן.

אשכנזי: איהר ווערט אונז מוחל זיין, מיר רעדען דאָ פון א פאמיליענאַנגעלעגענהייט.

לואיס: (שטעהט אויף) אה! איך האָב גערעכענט, מען רעדט דאָ פון דער דאמפּף מיהל, אויב עס האַנדעלט זיך פון ד״ער פאָמיליענמיהל, בין איך קיין מילנער מעהר. (וויל געהן.)

בערטהא: הערר מילנער, עס מאַכט ניט אויס. עס האַנדעלט זיך וועגען אייער פריינד און איהר קענט בלייבען. (לואיס זעצט זיך צוריק און רויכערט דיא גאַנצע צייט מיט אַ ציניש׳ען שמייכעלע) פּאפּא, איך וויים, דו האַלסט ניט זעהר שטאַרק פון מיר, אָבער ווערסט דאָך מוזען צוגעבען, אַז איך בין אידא׳ן ניט נאָר איין עלטערע שוועסטער, איך בין איהר א ביסעלע מוטער אויך. איך האָב אויך א שטיקעלע רעכט אריינצורעדען ווען עס האַנדעלט זיך פון איהר גליק. בערנאַרד איז איין עהרליכער מענש,

מיר קענען איהם גוט און איך מיין, אז קיין בעסערן שידוך פאר אי־דא'ן דארף מען ניט זוכען.

א ש כ נ ז י: (אויסער זיך) וואס? אידא גאר? וואס קומט דא פאר? וואס קומט דא פאר בא מיר?

ס א פ י ע: דיא יונגערע פאר דער עלטערער? דאס קען איך שאדען צום שידוך, בערטהא. (נינא און מיליע זעצען זיך אין א ווינקעלע צוזאמען אויף איין ביינקעל.)

ב ע ר ט ה א: מיך דארף מען ניט רעכענען. איך שטעה ניט אין וועג... מיך מעג מען רעכענען וויא געשטארבען (ווייט הערט זיך א טרויריגע קירכען גלאקע) דא האנדעלט זיך וועגען אידא'ן.

ש ר ה ה י נ ד ע: (שטיל) אידא גאר? וואס הייסט דאס, שליאמע?

ש ל י א מ ע: (גאנץ שכור) וואס פרעגסט דו קשיות? גולם, דו ווילסט מיט א הארב און אויבען וויל מען מסתמא אהן א הארב...

א ש כ נ ז י: מע האט פערגעסען ווער שמואל אשכנזי איז! (וויטהענד) איך וועל אייך וויזען דיא מאכט פון שמואל אשכנזי!

ב ע ר נ א ר ד: הערר אשכנזי, ערלויבט מיר זאגען...

א ש כ נ ז י: ניין! איך וועל זאגען...

ב ע ר ט ה א: פאפא, ער האט מיר ערשט געזאגט, ער האט ליעב מיין שוועסטער מיט א ליעבע, וועלכע וועט זיך ענדיגען מיט זיין לעבען, איך פיהל און פערשטעה, אז דאס וואס ער זאגט א י צ ט איז ריכטיג! אידא, מעגסט מיר גלויבען, איך ווינש דיר גליק פון גאנצען הארצען. (נעמט איהר לעצטע בלום און שטעקט אריין אידא'ן אין דיא האר) איך בין דיר א מוטער, א שוועסטער און א פריינ־דין. (וויינט) בערנארד'ס מוטער האט רעכט, מע קען וויינען פון פריידע און גליק... אי! זאלען מיינע טרערען קיינעם ניט שטערען צו פיהלען זיך גליקלאך. (פאלט אויף אידא'ס שולטערן און וויינען ביידע זעהר שטארק. טאליע וויינט אויך, זיין טיכעל איבער דיא אויגען.)

א ש כ נ ז י: איך! (וויל עטוואס זאגען, פאלט צוריק.)

מ י ל י ע: (וויינט ביטער) נינא, זעה וואס זיי טהוען אונ־

זער בערטהא׳ן! נינא! (אומאַרמען זיך ביידע און וויינען. שרת הינדע וויינט, שליאמע לאָזט אראָפּ דעם קאָפּ גאַנץ שכור. סאָפּיע לויפט צו אשכנזי׳ן און לואים איז שוין לעבען איהם.)

סאָפּיע: זעהט! וואָס איז מיט איהם?

לואים: אַפּאָפּלעקסיע!... (דער כאָר פון דיא טרויריגע גייסטער, וויא אין פּראָלאָג, גאַנץ פּיאנא.)

סאָפּיע: נינא, וואָס וועלען מירביידע איצט טהון?... וועה איז מיר! וועה איז מיר! (פאָרהאַנג פאַלט ראש און באַלד צוריק. מע זעהט אַללע, ערשראָקענע, לעבען אשכנזי, איינע לויפען און שרייען: דאָקטאָר! דאָקטאָר! אַ גרויסער געטומעל.)

(פאָרהאַנג)

דריטער אַקט

(דאָס זעלבע צימער. לעבען בערטהאַ'ס טיש אַ גרויסער אָפענער קאַסטען און א גרויסער טשעמאָדאַן. אויף שטולען און אויף דר'ערד ליעגען פיעלע מענער קליידער, וועש, ביכער און פערשיעדענע זאַכען. מ י ל י ע זיצט בא דער פיאנא און עקזערצירט. נ י נ א קלאַפּט טאַקט מיט אַ גרויסען בלייפעדער.)

מ י ל י ע (ענדיגט) איאַ, נינא, עס איז געווען ניט שלעכט? (זיא שטיפט.)

נ י נ א: יא! גאַנץ היבש.

מ י ל י ע (קרימט זיא) יא, גאַנץ היבש! חי! חי! (ציינט אויף דיא קליידער) דו וועסט ביינקען נאָך טאַליען, ווען ער וועט אוועקפאָהרען?

נ י נ א: (מאַכט זיך ניט הערענדיג) אַלזאָ פיר מאָרגען ווידער נאָך א מאָל פון טשערני. דיא זעלבע זאַך גוט אויסלערנען און... ע. שמאָהל'ס.

מ י ל י ע: שמאָהל אויך? אי, האָב איך פיינט דעם שמאָהל.

נ י נ א: (ציינט אין דיא נאָטען) מע מוז אַללעם אויסלערנען, מיליע! יא, טשערני און שמאהל — דאָס איז אַללעס. איצט, מיליע, קום אהער, איך וועל נור איבערקוקען דיינע אריפמעטישע אויפגאַבען און דו וועסט זיין פריי. (געהט צום גרויסען טיש.)

מ י ל י ע (ברוגז)ע! אריפמעטיק אויך? איך וויל גאָר ניט!

נ י נ א: דו ווילסט זיין א שלעכטע און בערטהא זאָל זיך ערגערן איבער דיר?

מ י ל י ע: (געהט צום טיש) אריפמעטיק האָט געמעגט פערברענט ווערען, איידער מע האָט עס אויסגעטראַכט אויף אונזער קאָפּ! (מע הערט בערטהאַ'ס שטיממע.)

ב ע ר ט ה א: (פון אַנדערן צימער) יא, מאַשע, אַללעס דאַרף מען איבערפּרעסען.

מ י ל י ע: (גיט נינאַ׳ן איהרע העפטען) אַי, נינא, זאָלסט ניט זאָגען בערטהאַן, אז איך האָב געשאָלטען דיא אריפמעטיקע!

נ י נ אַ: מיליע, ביזט אַ זיסער גנב׳ל! (קושט זיא און קוקט אין העפט) ע... „פראגע: וואָס איז מעהר, 5 צעהנטעל אָדער 4 אכטעל? ענטפער: אַללעביידע גלייך". חע! חע! חע! אַללע ביידע גלייך, ריכטיג! (בערטהאַ קומט מיט וועש.)

מ י ל י ע: (קרימט זיא) חע! חע! חע! אַלע ביידע גלייך. ריכטיג! (ביידע לאַכען) חאַ! חאַ! חאַ!

ב ע ר ט ה א: קינדער, איהר אַרבייט צו איהר שטיפט, האַ?

נ י נ א: מיר ארבייטען שטיפענדיג.

ב ע ר ט ה א: דאָס איז גוט. (זעצט זיך לעבען אָפענעם קאַסטען) איך גיב טאַליע׳ן מיט אין וועג איינגעמכאַץ. ער וועט דאָרט אין פעטערבורג איינלאַדען זיינע נייע קאַמעראַדען און וועט זיי טראַקטירען מיט טיי און איינגעמאַכץ. מען דאַרף עס קענען איינפּאַקען.

נ י נ א: בערטהאַ, ערלויבט מיר, איך וועל אייך העלפען.

ב ע ר ט ה א: ניין! ניין! מערדער, דו וועסט מיר נאָר צו־שטערען מיין גאַנצע סיסטעם (פּאַקט) אַי, איך פערשטיי יעצט, וואָס אַ מוטער פיהלט, ווען זיא דאַרף זיך שיידען פון איהר קינד... דאָס לעבען קוקט אָבער ניט אויף אונזערע סענטימענטאַלע געפיהלע.

מ י ל י ע: בערטהאַ, אז טאַליע וועט אויסשטודירען אין פּע־טערסבורג, וועט ער טאַקי זיין אַ דאָקטאָר?

ב ע ר ט ה א: יאַ, מיליטשקע. (זיפצט) עס וועט זיין אונמוטהיג אין שטוב אָהן איהם.

מ י ל י ע: איך האָב אָבגעמאַכט מיט טאַליען, אַללע זונטאַג זאָל איך איהם שרייבען בריעף. נינא, דו וועסט איהם שרייבען? זעה, וואָס מאַכסטו זיך ניט וויסענדיג? איך פרעג דיך דאָך? (נינאַ מאַכט זיך ניט הערענדיג, דערלאַנגט זאַכען בערטהאַ׳ן.)

ב ע ר ט ה א: וואָס האָט עס צו דיר, דו פלאַפלערין?

מ י ל י ע: איך וויל אויף איהרע בריעף שרייבען אַ גערוס פון זיך.

ב ע ר ט ה א: אפשר וועט זיא גאָר טאָליען ניט שרייבען?...

מ י ל י ע: זיא וועט שוין שרייבען... זיא מאַכט זיך נאָר, עס פערדריסט זיא ניט, וואָס ער פאָהרט אוועק. זעהט, זיא איז רויט געוואָרען! ע! ע!

ב ע ר ט ה א: מיליע!... אפשר וועט נינא גאָר ניט וועלען דו זאָלסט שרייבען גריסען אויף איהרע בריעף?

מ י ל י ע: אזוי? וועל איך איהר ניט ערלויבען שרייבען גריסען אויף מיינע בריעף.

ב ע ר ט ה א: (פּאַקט) ניין? איז ניט געהאַנדעלט?

מ י ל י ע: (קרימט זיא) ניין! איז ניט גהעאַנדעלט. (אַלע לאַכען.) איך לויף זיך שפּיעלען אין גאָרטען. (לויפט אב.)

ב ע ר ט ה א: האר אוים, דו שטיפערין! נינא, זינד זיא איז מיט דיר, איז זיא געוואָרען א לעבהאַפטעס און זאָרגלאָזעס קינד, דאָס איז גוט. לעבען מיר וואָלט זיא געוואָרען צו אַלט און צו סאָליד... חע! חע! עס איז איין אונגליק, אז מע האָט א הויקער. מיינסט, מיר פלעגט זיך ניט וועלען א מאָל א שטיף טהון? איך פלעג אָבער באַלד א טראַכט טהון: איין אַנדערער וואָלט עס גע־פּאַסט, פון מיר וועט מען לאַכען. איך האָב שטענדיג געמוזט דער־שטיקען אין זיך יעדע לוסטיגקייט און צווינגען זיך זיין סאָליד...

נ י נ א: מענשען און זאָגאר דיא נאַטור האָבען איך אזוי פיעל אונרעכט געטהון און איהר האָט אַללעמען ליעב... בערטהאַ, וואו נעהמט איהר אזוי פיעל ליעבע?

ב ע ר ט ה א: קינד, אין דער ליעבע געפין איך א טרויסט פון אַללע מיינע צרות. ליעבען הייסט לעבען. (בלייבט זיצען פער־טראַכט. נינאַ כאַפּט איהר האַנד און דריקט זיך צום האַרצען.) וואָס איז, נינא, ווילסט מיר עפּים זאָגען?

נ י נ א: יא, בערטהאַ, ער אָבער דאַרף עס ניט וויסען. ווען איך זעה, אז מע פּאַקט זיינע זאַכען, פיהל איך, אז ער פאָהרט טאַקי אוועק, און, איך וויים ניט פאַר וואָס, מיר טהוט אזוי וועה דאָס האַרץ... און מיר ווילט זיך וויינען... (גיט אַ מאַך מיט'ן האַנד און ראש אב.)

ב ע ר ט ה א: (פאָלגט זיא מיט איהרע בליקען) אה, שעהנע, גליקליכע יוגענד, איך האָב דיך ניט געקענט! מיר איז געווען בע־שידען נאָר צו קוקען אויף דיר פון דער ווייטען. (בלייבט פער־טראַכט) דאָך זעהען און פערשטיין דעם זינן וואָס דו זעהסט, איז אויך א גליק. זעה נאָר איך זיץ! (פאַקט פלייסיג) איך הויב אָן ווערען פויל אויף דער עלטער. (א י ד א קומט געקליידעט אין אַ דונקעלען דאַמען־קלייד, אין אַ קליין קערבכען איהר האַנד־אַרבייט.)

א י ד א: (איז זעהר טרויריג) וויא זיא איז פערטיעפט אין איהר אַרבייט. (ווערט פרייליאַד) איך וועל זיא אונמיסטען גוט איבערשרעקען. (גנב'עט זיך לאַנגזאַם אויף דיא שפיץ פינגער, שטעלט זיך אַב יעדען אויגענבליק. בערטהאַ קערט זיך ניט אום, מאַכט אַ כיטרע מיענע מיט'ן געזיכט און דיא אויגען און פאַקט. פויזע.)

ב ע ר ט ה א. נו, שוין! וויא לאַנג דאַרף עס נעמען ביי דיר איבערצושרעקען א מענשען?

א י ד א: שלעכטע! איך האָב געמיינט, ענדליך וועל איך האָבען פון וואָס צו לאַכען א ביסעל.

ב ע ר ט ה א: עס איז טאַקי אַן עולה פון מיר... נו, וועסט שוין לאַכען אַן אַנדערש מאָל.

א י ד א: (זעצט זיך, זיפצט שווער) איך געפין זעהר ווייניג און זעהר זעלטען פון וואָס צו לאַכען.

ב ע ר ט ה א: (קוקט אויף איהר לאַנג) זעה נאָר, מאַדאַם, וועסט אַזוי לאַנג זוכען פון וואָס צו לאַכען, ביז דו וועסט געפינען פון וואָס צו וויינען, און אַנדערע וועלען נאָך אויך וויינען איבער דיר....

א י ד א: (ערשראָקען) וואָס מיינסט דו דאָס, בערטהאַ?

ב ע ר ט ה א: איך מיין, וואָס איך זאָג. א, נו, ווייז נאָר, אידא, וואָס נעהסט דו דאָס אוים?

א י ד א: איך נעה אוים א זעקעל פיר לוא... פיר קאָר־שונסקי, ער זאָל האָבען אין וואָס צו האַלטען זיין טאַבאַק. א יאָ, עס וועט זיין שעהן? זעהסט, און דו זאָגסט, איך טהו גאָר נישט...

בערטהא: נו, יא, א נויטיגע ארבייט! פאר וואָס מאַכסט דו דאָס ניט פיר דיין מאַן?

אידא: מיין מאַן? דו ווייסט דאָך, ער רויכערט ניט און שמעקט ניט, און טאַנצט ניט, און זינגט ניט און טרינקט ניט, און לאַכט ניט און גאָר נישט ניט!

בערטהא: דאָס הייסט, מיט אַנדערע ווערטער, דו ווילסט זיך בעריהמען מיט דעם, וואָס דיין מאַן איז א שטילער מענש, ניט קיין טרינקער, ניט קיין שפּרינגער און ניט קיין שאַרלאַ־טאַן? דאָס איז זעהר שעהן פון דיר, וואָס דו קענסט איהם שעצען. (געהט) מע דאַרף געהן זעהן, האָט מען ניט פערגעסען דעם פּאַפּאַ מאַכען א בוליאָן. (ביים טיער) אידא, מיין ניט, מע קען דורכטאַנ־צען און דורכלאַכען דאָס גאַנצע לעבען. מע דאַרף זיך צווינגען ערנסט דענקען און עהרליך פיהלען.

אידא: איך פערשטיי ניט, וואָס דו זאָגסט.

בערטהא: איך זאָג, מיר אַללע וואָלטען געוועזן רויבער, מערדער, ווילדע טהיערען, אויב מיר וואָלטען געלעבט נאָר פיר זיך און גאָר ניט געדענקט, אז אַן אַנדערער האָט אויך געפיהלע, א האַרץ, א זעעלע. אידא, מיר זיינען מענשען דערמיט, וואָס מיר קענען ניט האָבען אַללעס וואָס מיר ווילען און מעגען ניט טהון אַללעס, וואָס אונז געליסט זיך. געדענק, וואָס איך זאָג דיר! (גיט אויף איהר א שטרענגען קוק און אב.)

אידא: (טראַכט) האָט זיא געמיינט עטוואָס דערמיט? אָדער עס איז א ביסעל מאָראַל גלאַט אין דער וועלט אַריין? נו, יא, ער איז דען ניט גערעכט, ווען ער זאָגט: מענשען לעבען נאָר צו רויבען איינער בא דעם אנדערן דיא פרייהייט. אָי! זיא מיינט, איך קען נאָר לאַכען און טאַנצען. זיא ווייסט ניט, אז איך האָב זיך דיא לעצטע צייט אויסגעלערנט וויינען אויך. איך זאָל קענען שטאַרבען, וואָלט איך בעסער געוואָלט שטאַרבען. (מע הערט א לויטען געשפּרעך) שש! דיא מענער געהען! (לויפט צום שפּיעגעל) זעה נאָר, מאַדאַם, וואָס פאַר א זויערן פּנים דו האָסט היינט. (כאַפּט ארויס פון דער טאַשע א שאַכטעל מיט פּודער, פּודערט זיך

שנעלל און זעצט זיך אנידער. מע הערט שטיממען.) אָי, ווען איך הער זיין שטיממע, ווערט אין מיר פערקילט דאָס בלוט. (בערנאַרד און לואיס קומען, דער לעצטער געקליידעט אַלס יעוורעפּיאישער אַר־בייטער. זיין קאָסטיום איז אויסגעשמירט אין מעהל. ער טראָגט פּאַ־פּירען און פּלאַנען.)

ב ע ר נ אַ ר ד : אה! אַט איז אידא! איך האָב דיך היינט נאָך ניט געזעהען. בערטהא איז דאָ ניטאָ? וויא געפעלט דיר, אידא, לואיס האָט שוין א שפּאָגעל נייעם פּלאַן. (לואיס נויגט זיך צו איהר ריטטערליך) קאַרג האָט אונז געקאָסט דאָס איבערבויען.

ל ו א י ס : בערנאַרד, דאַרפסט פערגעסען דיא רוסישע סיסטעם: מאַכען קאַפּיטאַל אָהן קאַפּיטאַל, נאָר מיט פרעמדע אַר־בייט! ביזט דו א קאַפּיטאַליסט, ארבייט מיט דער קאַפּיטאַליסטי־שע מעטאָדע...

ב ע ר נ אַ ר ד : איך ווייס ניט, מיר וועלען וויזען דעם פּלאַן בערטהאַ'ן. פערשטייסט דו מיך, מיר קענסט דו צוטומלען דעם קאָפּ מיט ציפרען און מיט טענות, זיא אָבער וועט נאָר א קוק טהון, וועט זיא שוין פערשטיין, איז דאָס נויטיג אָדער ניין.

ל ו א י ס : (זעצט זיך) אַלזאָ, וועלען מיר א ביסעל זיצען און וואַרטען אויף פריילין בערטהאַ. (פערריכערט זיין פייף) דיא וואהרהייט געזאָגט, זיא איז דער איינציגער מענש, וואָס פערשטייט עטוואָס.

א י ד א : דאָס איז א שעהנער קאָמפּלימענט פיר אונז אללע.

ל ו א י ס : איהר ווייסט דאָך, מאַדאַם, איך בין ניט דער מענש וואָס מאַכט קאָמפּלימענטען.

א י ד א : ניש־קשה, איהר זאָלט זיין פערליעבט אין א פערזאָן, וואָלט איהר שוין יא געמאַכט קאָמפּלימענטען.

ל ו א י ס : (פרעד) איהר, מאַדאַם, ווייסט בעסער פון אַנ־דערע, איך מאַך ניט קיין קאָמפּלימענטען, זאָגאר ווען איך בין יא פערליעבט אין א פערזאָן. (אידא אין פערלעגענהייט.)

ב ע ר נ אַ ר ד : ווארום מיינסט דו עפּיס, אז אידא איז דאָס מחויב צו וויסען בעסער פון אַנדערע?

ל ו א י ס: (קוקט אויף איהם) ווארום איך מיין? (רוי־כערט) בערנארד, אויף דיזער פראגע בין איך בערייט צו יעדער צייט דיר ענטפער געבען.

ב ע ר נ א ר ד: וואס מיינסט דו דאס? קוק איהם נאר אן, איך מאך שפאס און ער רעדט אזוי ערנסט!

א י ד א: (ערשראָקען) וואס פרעגסט דו איהם? ווייסט ניט, ער האט ליעב מיט יעדען וואָרט וועמען עס איז בעליידיגען, א שטעך טהון, ברענגען אין א פערלעגענהייט? (שוין רוהיג) דיין טייערער פריינד האט געמעגט זיין א ביסעל א בעסערער מענש.... קארשונסקי, איהר זעהט? איך נעה אוים פיר אייך א זעקעלע פיר אייער טאבאק. אזא שלעכטער פערדיענט ניט קיין פרעזענטען, נאר זיי האבען שוין אזא גליק, דיא שלעכטע!...

ל ו א י ס: (בעטראכט איהר ארבייט) אונניצליכע ארבייט פיר איין אונניצליכע זאך. איהר מיינט דאך ניט, מאדאם, איך וועל שלעפען אזא זאק מיט טאבאק אין מיין טאשע?

א י ד א: דו הערסט א דאנקבארקייט פון דיין פריינד? (בייז, שמייסט פאָרט איהר אַרבייט.)

ב ע ר נ א ר ד: דו ווייסט דאך, אידא, דער דייטש איז א ביסעל חזירעוואטע... וויא אללע דייטשען! דו, דייטש! זאג מיר, ווען וועסט דו זיך טאקי פערליעבען אין עפים א פערזאָן און טאקי חתונה האבען?

ל ו א י ס: פערליעבען זיך בין איך בערייט צו יעדער צייט. דיא מאדאם קען בעשטעטיגען, אז איך זאג ניט קיין ליגען.

ב ע ר נ א ר ד: ווידער דיא מאדאם? וויא געפעלט עס דיר, אידא, נאר עפים שטעלט ער דיך פאר אן עדות! (קוקט אויף איהר פאָרשענד, אידא אין א פערלעגענהייט.)

ל ו א י ס: פערליעבען זיך יא, אבער הייראטען? דאס ניט! דיא פאָרם פון אונזער פאמיליען־לעבען, פון אונזער עהע איז אלט און צופוילט. מע קען ניט צופאסען צו אונזער יעצטיגען לעבען דאס, וואס איז געוועזן גוט מיט טויזענדער יאהרען צוריק... אונזערע רעכטע, אונזערע עקאָנאָמישע פערהעלטניסע, אונזערע אידעען הא־

בען זיך ראדיקאל פערענדערט און דיא פאמיליע בלייבט נאך אימער, וויא תרח מיט מתושלח'ן האבען זיי געגרינדעט. אויסער דעם, איך וואלט אין יעדען פאלל ניט געהייראטעט, ווייל דאס וואלט מיך געצוואונגען צו ענטזאגען זיך פון מיין „איך" צוליעב אנדערע, צו לעבען ניט נאר צוליעב זיך, נאר צוליעב אנדערע... איך וויל ניט זיין געבונדען! איך וויל זיין גאנץ פריי און לעבען נאר צוליעב זיך אליין...

בערנארד: אי, ר' דייטש, ביזט א גוטער עגאאיסט!...

לואיס: מיין פריינד, עגאאיזם איז פיר דאס לעבען אזא קראפט וויא דער דאמפף פיר דיין דאמפף־מיהל. עגאאיזם איז דיא איינציגע ליעבע, דיא איינציגע ענערגי, וועלכע מאכט אונז טהעטיג און בענוצט אללע מיטלען צו פערשטארקערען און פערלענגערען אין אונז דעם אינסטינקט פון לעבען. (א דיענער ערשיינט אין טיער.)

דיענער: (צו בערנארד'ן) מיין הערר, א מאן ווארט אויף אייך אין קאנטאר.

בערנארד: באלד. (דיענער אב) הערר אבער־מילנער, דו געהסט?

לואיס: איך? (רויכערט לאנג) ניין, איך געה ניט.

בערנארד: יא, דו בלייב דא א ביסעל פילאזאפירען מיט מיין אידא. וויא איך האב בעמערקט, ווערט זיא ענטציקט פון דיין פילאזאפי. נו, יא, מיר אללע זיינען זעהר שוואכע פילאזא־פען און דיך נעמט דער רוח ניט. איך קום באלד. (ראש אב. א לאנגע פויזע. לואיס רויכערט לאנגזאם און קוקט אויף איהר.)

אידא: (אונטערוואָרפען) דיין בעמערקונג פריער וועגען מיין פרעזענט האט מיך זעהר בייז געמאכט און בעליידיגט.

לואיס: (רויכערט) גאנץ איינפאך, ווען דער פרעזענט האט ניט קיין פראקטישען זינן, איז דיא ארבייט אונזיננניג. איהר ווייסט, איך בין ניט קיין זיסער, ניט קיין סענטימענטאלער מענש...

אידא: אה, ניין! ביזט א ביטערער, א גיפטיגער, א שלעכטער מענש. איך האב ניע אין מיין לעבען פאר א מענשען מורא געהאט און פאר דיר האב איך מורא. יא, איך האב מורא

פאר דיר! איך פערשעלט דעם טאָג וואָס איך האָב דיך בעגעגענט, איך בעוויין מיט ביטערע טרערען דאָס, וואָס איז געשעהן און העלפען קען איך ניט. דו ביזט אַ גראָבער מענש, אַ גרויזאַמער מענש, דו פערשאַפסט מיר ווייטאָגען און שמערצען און איך האָב דיך מיט יעדען טאָג מעהר ליעב... דו ערנידריגסט מיך און איך פערגעטטער דיך. דו זאָלסט מיך שלאָגען און טרעטען מיט דיא פיס, וואָלט איך דיך נאָך שטאַרקער געליעבט. נו, דו ווייסט דאָך אללעס, קענסט דו ערקלערען פאר וואָס איז דאָס?

לואיס: דאָס איז דיא מיסטישע געהיימניס פון א פרויען־זעעלע.

אידא: איך בין בערייט געהן צו מיין אונגליק אָהנע צו דענקען פון זיך און פון דיא פאָלגען. איך בין בערייט שטארבען פאר דיר און איך וויים ניט זאָגאר, אויב דו ליעבסט מיך.

לואיס: יא, איך האָב דיך ליעב. ווייסט דו פאר וואָס? פיר קיין זאך ניט, נאָר דערפאר, ווייל דו האָסט מיך אזוי שטארק, אזוי בלינד, אזוי עלעמענטאריש, אזוי זעלבסט אויפאָפפערענד ליעב. נאָר דערפאר!

אידא: א, איך האָב דיך שטארק ליעב, ווייל דו ביזט אַ שטאַרקער. אָבער ער? קרענקט עס דיך ניט, וואָס דו האַנדעלסט אזוי געגען דיין פריינד?

לואיס: יא, איך בין איהם א פריינד. איך בין אָבער זיך נאָך אַ גרעסערער פריינד. קינד, פריינדשאפט עקזיסטירט צווי־שען מענשען נאָר דאַן, ווען זיי האָבען פערשידענע אינטערעסען. ווען אָבער זייערע אינטערעסן בעגעגענען זיך, וויא צום ביישפיעל, יעצט, ווארום זאָל איך אָפּפערן?

אידא: אָה, לואי, איז דאָס עהרליך?

לואיס: איך האָב מיינע אייגענע בעגריעפע וועגען דעם וואָס איז עהרליך אָדער אונעהרליך. איך פערשטעה ניט, צוליעב וועמען, אינ'ם נאָמען פון וועלכע אויסגעטראכטע מאָראל זאָל זיך דער מענש ענטזאגען פון דעם, וואָס גיט איהם גליק און פרייד? דער מענש דארף נעמען אללעס, וואָס דאָס לעבען גיט איהם. געוויס,

איין בעדינגונג נאָר, ער דאַרף נעהמען אָפען, ניט וויא א גנב, ניט פערבאָרגענערהייד, נאָר וויא א מענש וואָס פיהלט, אז ער איז בע־רעכטיגט צו נעמען... און דערפאַר, אידא, האָב איך דיר שוין געזאָגט און זאָג דיר יעצט: ער מוז דיא גאַנצע וואהרהייט וויסען! ער מוז!

א י ד א: (געהט צו איהם, ערשראָקען) ניין, ניין, לואיס! איך בעט דיך, ניין! דו האָסט מיך זעהר איבערגעשראָקען פריער, דו האָסט זיך געווענדעט צו מיר, וויא צו דיין עדות. איך זעה אָפט אין דיר א מין פערבען נצחון, א מין צו להכעים דוקא נעמען און ערציילען איהם.

ל ו א י ס: (סאַרקאַסטיש) הם! איך פערשטיי, דיך שרע־קען דעם מאַנס רעכטע און דעם פּאַפּאַס נאָמען.

א י ד א: ווען דער פּאַפּאַ האָט זיך גענומען א יונג ווייב, האָט ער געדענקט פון זיך, ניט פון מיר... און ווען איך האָב דיך ליעב, דענק איך וועניג פון איהם.

ל ו א י ס: פריער פון אַללעם לערנען זיך דיא קינדער פון זייערע אייגענע עלטערן.

א י ד א: דעם מאַנס רעכטע וואָלטען מיך ניט געשראָקען, אז דערפון וואָלט ארוים שלעכטס נאָר פאַר מיר, אז נאָר איך וואָלט ליידען, אז בערנאַרד וועט מיך בעשטראָפען, ארויסטרייבען, ערמאָר־דען, וואָלט איך ניט געווען דאגעגען צו ערציילען איהם דיא גאַנצע וואהרהייט. איך ווייס אָבער, ער איז צו א גוטער, ער האָט מיך זעהר שטאַרק ליעב, ער וועט מיר גאָר נישט טהון, ער אליין וועט ליידען! דאָס וועט איהם נאָר צוברעכען דאָס לעבען, אונגליקליך מאַכען, טויטען!... אָה, דו זאָלסט וויסען, וויא שטאַרק ער האָט מיך ליעב!

ל ו א י ס: (רויכערט, שמייכעלט ציניש) פאַר וואָס זשע, מאַדאַם, האָט איהר איהם ניט ליעב?

א י ד א: וואָס ווייס איך? אפשר ווייל איך בין א שלעכטע, ווייל דו ביזט געקומען, ווייל ער איז אפשר שוין איין אָבגעלעבטער מענש און איך בין צו יונג, ווייל ער איז צו לאַנגווייליג און איך בין

צו לייכטזיננינ. ווען איך וויל אומלויפען, טאנצען, שטיעפען, פיהלט ער זיך מיעד און צו סאָליד. ווען איך בין פריילאך, ווערט ער אונמוטהיג. איך וויל לעבען, זיין לוסטיג, ער אָבער וויים נאָר: ווייץ, מעהל, מיהל, מאהלען... עס איז נאָך גוט, וואָס בערטהא האָט אויסגעפיהרט און מיר זיינען געבליעבען לעבען צוזאמען, אז ניט, וואָלט איך פון לאנגווייליע און אונטהעטיגקייט שוין לאנג פון זינן אראָפּ!

ל ו א י ס: וויא דו טענה'סט, ביזט דו גערעכט, ער האָט אָבער אויך וואָס צו זאָגען.

א י ד א: ווען ער געהט אין מיהל, שלאָף איך נאָך און ווען ער קומט פון מיהל, דארף מען געהן שלאָפען. נייען א זייגער געעגעצט ער שוין און דרעמעלט אויף זיין שטול.

ל ו א י ס: ער איז א שלעפעריגער בא דיר, הא? חא! חא!

א י ד א: דו לאַכסט און מיר ווילט זיך ווייגען מיט ביטטערע טרערען. אָבער וואָס איז ער שולדיג? ער איז א גוטער, ער איז זעהר א גוטער, פאר וואָס זאָלען מיר איהם פערגיפטען דאָס לעבען מיט אונזער וואהרהייט? (קניעט לעבען איהם) איך בעט דיך, לואיס, טהו עס ניט... אויב מע מוז מיט ליעגען פערמיידען איין אונגליק, — מוז מען! (וויינט, אומארמט איהם, קושט זיינע הענד) טהו עס ניט, טייערער, טהו עס ניט! איך וויים, וואָס מעהר איך וועל איהם נאררען, דעסטאַ נידריגער וועל איך פאללען. עס קען זיין זאָגאר דו וועסט פערליערען דיין לעצטע אַכטונג צו מיר און וועסט מיך בעהאנדלען נאָך ערגער וויא איצט. אָבער איך האָב מורא פאַר דער וואהרהייט, איך האָב מורא! (אַ גערויש, זיא, ערשראָקען) ער געהט צוריק! (וויהיספערט, פערצווייפעלט) לואי, אין גאָטעס נאָמען, איך בעשוועהר דיך, זאָג ניט, זאָג איהם ניט! (שפּרינגט אויף, ברענגט איהרע האָר אין אָרדנונג. ב ע ר נ א ר ד קומט.)

ב ע ר נ אַ ר ד: איך בין שוין דאָ. אידא, וואָס האָסט זיך ערשראָקען אַזוי? (זיא קען ניט ענטפערן פון אויפרעגונג.) זעה נאָר, וואָס איז מיט דיר? (קיין ענטפער) לואיס, וואָס איז מיט איהר? (ער בעטראַכט זיא.)

ל ו א י ס: (רויכערט, רוהיג) וואָס מיט איהר איז, דאַרף זיא זאָגען. יעדער מענש דאַרף ענטפערן פיר זיך אליין.

ב ע ר נ אַ ר ד: זעה נאָר בעסער, אידא, וויא דו האָסט זיך אויסגעשמירט אין מעהל.

ל ו א י ס: (רוהיג) מאַדאַם, אז מע געהט אום צווישען מיהל־מענשען, איז זעהר אונפראַקטיש צו טראָגען דונקעלע קליידער.

ב ע ר נ אַ ר ד: איאַ, עס איז אונפּראַקטיש? אידא, געה בעסער און רייניג זיך אָרום, אָדער טהו אָן אַ׳ן אנדער קלייד, אז ניט, וועט מען מיינען, אז דו ביזט דער מילנער, ניט ער. (אידא געהט געהאָרכזאַם. בא דער טיער ווענדעט זיא זיך אום צו לואיסען מיט אַ בעטענדען בליק. אב. פויזע. ב ע ר נ אַ ר ד געהט אום איבער׳ן צימער. ל ו א י ס קוקט איהם אָן און רויכערט רוהיג.)

ב ע ר נ אַ ר ד: (שטעלט זיך אָב געגען איהם) לואיס, דו דאַרפסט מיר זאָגען, וואָס דאָ איז צווישען אייך פאָרגעקומען?

ל ו א י ס: גאַנץ איינפאַך, צווישען אונז איז פאָרגעקומען אַ געשפּרעך, וואָס האָט זיא אויפגערעגט.

ב ע ר נ אַ ר ד: אַ געשפרעך? הם! איך פערשטעה! אַ גע־שפרעך פון וועלכען מען ווערט אויסגעשמירט אין מעהל. האָסט ניט געקענט אויסטראַכטען עפּיס אַ מעהר פּאַסענדערן ליגען?

ל ו א י ס: (בייז) מיין העדר, פּאַסענדע ליגען, דאָס זיינען דיא קאָנוועציאָנעללע זיטטען אייערע אין וועלכע איהר אללע, דיא זאָגענאַנטע ציוויליזירטע וועלט, לעבט! יאַ, אללע אייערע זיט־טען און אייערע מאָראַלישע רעגלאַמענטען זיינען נאָר פּאַססענדע ליגען... איך האָס פּאַססענדע ליעגען געראַדע וויא אונפּאַססענדע!

ב ע ר נ אַ ר ד: (ער האָט איהם ניט געהערט און ניט פערשטאַ־נען) וואָס טויג איצט דיין פילאָזאָפיע? דיא זעעלע וויינט בא אַ מענשען, דאָס הארץ בלוטעט און דו פילאָזאָפירסט.

ל ו א י ס: וויא איך פערשטיי, פאַנגסט דו אָן צו ווערען איי־פערזיכטיג. אין אַזאַ פאַל פרעגט מען ניט דעם אנדערן און מען גלויבט ניט קיינעם. מען זוכט, מען קוקט און מען געפינט אליין די וואהרהייט.

ב ע ר נ אַ ר ד: לואיס, איך פערלאָז מיך אויף דיין פריינד־שאַפט און...

ל ו א י ס: דו, ברודער, פערלאָז דיך ניט זעהר שטאַרק אויף פריינדשאַפט. ווען אַ מענש געהט הייראַטען, טהוט ער דאָס ניט צוליעב יענעמס פריינדשאַפט, נאָר צוליעב זיך אַליין און ער דאַרף זיך פערלאָזען נאָר אויף זיך אַליין. ער דאַרף וויסען, אַז אַ פרוי איז ניט אַ שטיקעל מעבעל, וועלכעס וועט בלייבען שטעהן דאָרט, וואו דער מאַן וועט עס אנידער שטעלען. עס איז אַ לעבעדיגער מענש מיט בלוט, נערווען, געפיהלע, מיט אַ זעעלע, מיט קאַפּריזען, מיט ליידענשאַפטען, מיט משוגעת'ן, מיט פערלאַנגען, מיט, דער טייוועל וויים, וועלכע פאַנטאַזיען! ענטוועדער נעם זיך אַ ווייב, וועלכע זאָל אין דיר אַליין קענען געפינען איהר גאַנצעס גליק און בע־פריעדיגונג, — דאַן ביזט דו גאַראַנטירט. אָדער טהו וויא דער טערק, פערשפּאַר זיא אין אַ האַרעם און שטעל באַ איהר טיער צעהן דוצען יעוונוכען, דאַן קענסט דו זיך אָבנאַררען און, אַם וועניגסטען מיינען, אַז דו ביזט גאַראַנטירט, אָדער פּשוט פרעג ניט קיין קשיות און קוק זיך ניט צו זעהר שטאַרק, דאָס הייסט, קוק יאַ, נאָר אַזוי.... צווישען דיא פינגער, וועסט דו קענען שטענדיג גלויבען — אפשר יאַ, אפשר ניט... פאַמיליען־עהרע, מאָראַל, טרייהייט זיינען זעהר שעהנע זאַכען און איהר מעגט זיך שפּיעלען מיט זיי, אָבער אין דער זעלבער צייט זייט ניט קיין נאַאיווע נאַררען און פערגעסט ניט, אַז דאָ אַרום אייך געהן אום ניט מלאכים, נאָר לעבעדיגע, זינדיגע מענשען...

ב ע ר נ אַ ר ד: יאַ, לעבעדיגע, זינדיגע מענשען! עס קען זיין אַן אַנדערער וואָלט זיך בערוהיגט מיט אַזאַ פילאָזאָפיע, איך אָבער וועל דאָס ניט איבערלעבען. לואיס, איך האָב זיא זעהר צו שטאַרק ליעב! מיין גאַנצעס לעבען איז אין איהר. ווען זיא שלאָפט, קען איך זיצען שטונדען לאַנג און צוהערען זיך צו איהר אָטהעם, ווען זיא רעדט, ווייזט זיך מיר אויס, דאָס גאַנצע הויז ווערט אָנגעפילט מיט קלינגענדע זילבערנע טעננער. איך האָב זיא ליעב מיט דער ליידענשאַפט פון אַ ליעבהאָבער, מיט דיא צערט־

ליבקייט פון א מוטער און מיט דער טרייהייט פון א ברודער. איך בין זעהר אייפערזיכטיג, אָבער איך האָב עס איהר ניט געצייגט, ווייל איך וויים, אייפערזוכט בעליידיגט א פרוי און מאכט דעם מאַן לעכערליך. אָבער אין דער שטיל לייד איך זעהר שטאַרק און זעהר פיעל. ווען איהר רעדטביידע, אָדער ווען איהר הויבט אָן פּלוצלינג אין גאָרטען לויפען אין איבעריאָגענעס, אָדער ווען איך זעה, וויא דו נעמסט מיין אידא אין דיינע ארעמס און לערנסט זיא טאַנצען א דייטשען האָפּ־שאַ סאַ! — ווערט אין מיר פערקילט מיין בלוט, אָבער איך זעה זיך צו בעהערשען... היינט אָבער קען איך ניט שוויייגען מעהר. איך וויל וויסען דיא וואהרהייט, וויא שרעקליך זיא זאָל ניט זיין. לואיס, איך פערשטיי וואָס דו זאָגסט. מיר זיינען ניט מלאכים, מיר זיינען לעבעדיגע זינדיגע מענשען. ווייל איך וויסען, האָבען דיא לעבעדיגע, זינדיגע מענשען שוין געזינ־דיגט? (לואיס שווייגט) איך פרעג גאַנץ איינפאַך: האָבען דיא זינ־דיגע מענשען זיך אויסגעשמירט נאָר אין מעהל, אָדער זיי האָבען זיך שוין אויסגעשמירט אין בלאָטע אויך? (קיין ענטפער) דו מעגסט זיין ווער דו ביזט, איך קען דיך גוט און וויים, דו וועסט ניט זאָגען קיין ליעגען, דארום פרעג איך דיך: זאָג מיר, האָבען דיא זינדיגע מענשען שוין געזינדיגט? יא, זאָג מיר דיא גאַנצע וואהר־הייט און ערמאָרדע מיך מיט איין מאָל!....

לואיס: (קלאַפּט אוים מיט א כעם דעם טאַבאַק פון זיין פּייף) נאַ! צום טייוועל! מיין פּייף איז ווידער אויסגעגאַנגען!

בערנארד: לואיס, דו הערסט, וואָס איך פרעג דיך?

לואיס: (בעשעפטיגט מיט זיין פּייף) האַ? וואָס פרעגסט דו מיך אייגענטליך?

בערנארד: לואיס, איך פרעג דיך, האָבען דיא זינדיגע מענשען שוין געזינדיגט?

לואיס: האַ? אויב דיא זינדיגע מענשען האָבען שוין גע־זינדיגט? (שלאָגט אָן זיין פּייף מיט טאַבאַק, פעררויכערט לאַנגזאַם, זיינע הענד ציטערן. בערנאַרד זעהט עס ניט.) אויב זיי האָבען שוין געזינדיגט? ע... ניין!

ב ע ר נ א ר ד: דו גיסט מיר דיין עהרענוואָרט?

ל ו א י ס: דו ווייסט, אז עהרע, מאָראַל און דיא אלע אַנ־דערע זאכען זיינען בא מיר נור ווערטע אָהן א בעדייטונג און אָהן א זינן!

ב ע ר נ א ר ד: דען גיעב מיר דיין עהרליכע האַנד, דיין האַנד איז עהרליכער פון דיין מויל. (דריקט זיין האַנד) ניין? דו זאָגסט ניין? אָה, דו ווייסט ניט, וואָס איך האָב אין דעם אויגענבליק איבערגעלעבט! דו קענסט עס ניט בעגרייפען (טרערען שטיקען איהם) מע קען וויסען א סך פילאָזאָפיע און ניט פערשטיין וואָס דיא זעעלע פון א מענשען קען ליידען...

ל ו א י ס: דערווייל לאָז אָב מיין האַנד! (רייסט אַרויס זיין האַנד) און הער, וואָס איך וועל דיר זאָגען. וויא איך זעה, ווילט איהר פיהרען אייער מיהל מיט דער אלטער סיסטעם. איך קען ניט בלייבען דאָ! איך וועל מוזען געהן צוריק נאָך דייטשלאַנד. גאָטס פערדאַמטע, מיזעראבלע קרעמער! צום טייוועל! (א קלאַפּ מיט׳ן טיער. אב.)

ב ע ר נ א ר ד: דער געדאַנק בערוהיגט זיך און דיא געפיהלע ווילען זיך ניט בערוהיגען.וואָס האָב איך געדארפט עפּיס טהון? דיא לעצטע צייט בין איך וויא א צודולטער. (פערדעקט זיין גע־זיכט און בלייבט זיצען. ב ע ר ט ה א קומט.)

ב ע ר ט ה א: (גיט אויף איהם אַ קוק און מאַכט זיך פרייליך) עי, בערנארד, וואָס האָט איהר זיך אזוי פערקרימט? צעהנווייטאָג?

ב ע ר נ א ר ד: ניין, עפּיס אזוי... איך האָב זיך נאָר פער־טראַכט...

ב ע ר ט ה א: איהר פערטראכט זיך צו אָפט, דאָס איז ניט גוט. אז מע זינגט איין מאָל יום כפור כל נדרי, איז דאָס א חכמה. אָבער סוכות כל נדרי, הושענא רבה כל נדרי, פורים כל נדרי? פע! ניט נאָר אידא׳ן, נאָר זאָגאר איך וויים ניט וועמען, וואָלט עס נמאס געוואָרען...

ב ע ר נ א ר ד: (אונרוהיג) וואָס איז, בערטהא, אידא האָט זיך בעקלאָגט פיר אייך?

ב ע ר ט ה א: אידא? ניין! וואָס ווייסט אידא? מע מעג זאָגען, זיא איז נאָך ניט מעהר וויא א קינד. אָבער דאָס איז ער־גער, דיא אונצופריעדענהייט קען אויסוואקסען בא איהר אונבע־וואוסטערהייד. מע דארף ווירקען אויף איהר צום גוטען, אז ניט, וועט מען ווירקען אויף איהר צום שלעכטען. וואָס געהט איהר אום שטענדיג וויא מיט א פולען זאק מעהל אויף דיא פלייצעס און ציהט ארויף אויף זיך דיא עלטער? איהר זייט נאָך א יונגער מאן! איך פערשטעה, דיא צרות וואָס איהר האָט געליטען א מאָל האָבען אין אייך ערמאָרדעט יעדע לוסטיגקייט... פערגעסט אָבער ניט, אידא איז אויסגעוואקסען וויא א פרייער ווילדער פויגעל אין וואלד. זייט א ביסעל לעבעדיגער, איהר פערשלאָפענער יוד וואָס איהר זייט! (קרימט איהם און זינגט) כל נדרי ,אַי, אַי, אַי!

ב ע ר נ א ר ד (לאַכט) אי, בערטהאַ, עס ווערט אַזוי גרינג אויפ׳ן הארצען, ווען איהר רעדט.

ב ע ר ט ה א: אַך, יא! איך האָב ערשט בעגעגענט דעם דייטש, ער איז זעהר בייז און זאָגט: אויב מע וועט איהם ניט געבען קיין געלד אויף דער נייער פערבעסערונג, בלייבט ער ניט דאָ. איך ווייס ניט, אויב מע קען געפינען א צווייטען מילנער, וויא ער איז. ער מעג זיך איבערנעמען. און זיין נייער פּלאַן איז אויך איין אויסגעצייכענטער.

ב ע ר נ א ר ד: הייסט עס, מע וועט איהם דארפען אססיגני־רען דאָס געלד?...

ב ע ר ט ה א: ניין! איך האָב איהם געזאָגט: מיר וועלען ניט אססיגנירען קיין געלד אויף דער פערבעסערונג און ער מעג פאָה־רען, אויב איהם געפעלט ניט.

ב ע ר נ א ר ד: פאר וואָס? איהר זאָגט דאָך אַליין, דאָס גע־שעפט וועט ליידען... און...

ב ע ר ט ה א: גאַנץ איינפאך, ער דארף דאָ ניט זיין מעהר.

ב ע ר נ א ר ד: ער דארף דאָ ניט זיין מעהר? (ערשראָקען) בערטהאַ, איהר האָט עטוואָס בעמערקט?

ב ע ר ט ה א: (גאַנץ רוהיג) עטוואָס בעמערקט? וואָס מיינט

איהר דאָס? (זעצט זיך ביים קאַסטען און פּאַקט דיא איבריגע זאַכען) גאַנץ איינפאַך, ער איז אַנטיפּאַטיש, ווייל איך בענוצען דיא געלעגענהייט און פּטור ווערען פון איהם. פּע! איך האָב פיינט דיא דייטשען, ווייל איך זיך אויף אַ מאָל ערלויבען אַ פערגניגען און חאַטש פון איין דייטש נקמה נעמען... יאָ, מע דאַרף איהם לאָזען לויפען.

בערנאַרד: ער איז דאָ דער איינציגער מענש וואָס געהט ניט אום מיט אַ שווערען זאַק אויף דיא פּלייצעס. אויב מיר וועלען איהם פאָרט שיקען, וועט אידא מיינען, מיר טהוען עס אונמיסטען אום זיא צו ערגערן. זיא וועט דענקען, איך האָב עס געטהון, ווייל... ווייל איך האָב עפּיס אַ פערבאָרגענעם צוועק. דאָס וועט זיא בייז מאַכען... דאָס וועט מיך מיאוס מאַכען אין איהרע אויגען. וואָס קוקט איהר אויף מיר אַזוי?

בערטהאַ: איך קוק וויא נאַרריש פערליעבטע מענער זיינען. גבורים, האַ?!

בערנאַרד: אַי, בערטהאַ, דיא ליעבע מאַכט אונז נאַרריש, רויבט אונזער פערשטאַנד, אונזער קראַפט. דער מלאך המות האָט זיא אויסגעטראַכט צו פערגיפטען אונז דאָס לעבען. (אַ גערויש.)

בערטהאַ: איך הער דער פּאַפּאַ קומט. געהט בעסער צו אידא'ן, דער פּאַפּאַ האָט אייך ניט ליעב.

בערנאַרד: און אידא האָט מיך ליעב? ווער אין דער וועלט האָט מיך ליעב? (סאַפּיע פיהרט אַריין אשכנזי. זיין רעכטע האַנד און רעכטע פוס זיינען פּאַראַליזירט, ער שטעלט זיך אָב אין מיטען צימער און קוקט אויף בערנאַרד'ן.)

בערטהאַ: (שטיל) דער פּאַפּאַ האָט אייך ניט ליעב. געהט צו אידא'ן... זיא דאַרף ניט בלייבען אַליין. פאָרט! פאָרט פון דאַנען! (שטויסט איהם אַרויס; געהט צום פאָטער.)

אשכנזי: (בייז) ההוא!... ווערען געזונד — מוז ער פאָרט פון מיין הויז! פאָרט!

בערטהאַ: פּאַפּאַ, ווילסט עפּיס?

א ש כ נ ז י: זיצען דאָ... דאָ... ביים פענסטער. (בערטהאַ און סאָפיע זעצען איהם אויף אַ שטוהל ביים פענסטער.)

ב ע ר ט ה א: (נעמט זיין טאַשענטוך, ווישט אָב זיין שטערן און העלפט ער זאָל זיצען בעקוועם.) ווילסט עפּיס זאָגען, פּאַפּאַ?

א ש כ נ ז י: יא! בערטהא, עסען! עסען דאָ! (שאמקעט מיט דיא ליפּען) בין הונגעריג, הונגעריג!

ב ע ר ט ה א: שוין פּאַפּאַ, עס איז דאָ א בוליאָן פאר דיר. (ענדיגט אויף גיך דעם איינפּאַקען, מאַכט צו דעם קאַסטען און לויפט אב.)

א ש כ נ ז י: הוץ! הוץ! ער איז דאָ בעל הבית! (דיא זון הויבט אָן אונטערגעהן, רויטע שטראהלען אין פענסטער.)

ס אָ פ י ע: זאָל איך דיר לעזען א צייטונג?

א ש כ נ ז י: (נערוועז) ניין! דיא זון! מיינע אויגען! קען ניט... דיא זון! דיא זון!

ס אָ פ י ע: (לאָזט אראָפּ דיא סטארע פון פענסטער. זיא טהוט יעדע זאך מיט אַ טרויריגע אונטערטהעניגקייט) נו, אזוי איז גוט? לעג ארויף דיין קראנקע האַנד אהער. (לעגט ארויף זיין האַנד אויפ'ן ארם פון שטול.) אַי, וועה איז מיר! (זעצט זיך אָן אַ זייט און זיפצט שווער.)

א ש כ נ ז י: וואו זייט איהר דאָרט? איך וויל ניט בלייבען אליין!

ס אָ פ י ע: ביזט ניט אליין. איך בין דאָ. (געהט צו איהם.)

א ש כ נ ז י: דו... איך וויל רויכערן, מאך מיר א פּאַפּיראָס...

ס אָ פ י ע: (מאַכט אַ פּאַפּיראָס, שטעקט עס אריין אין אַ פּאַפּי־ראָסניק, גיט איהם אין מויל אריין.) דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, זאָלסט רויכערן וואָס ווענינער. (ער וויל אויפהויבען זיין האַנד, דיא האַנד פאַלט צוריק. זיא גיט איהם צו פעררויכערן.)

א ש כ נ ז י: יא, ניט רויכערן, ניט לעבען! אללע ווילען איך זאָל שטאַרבען, וואָס גיכער. שעהן דאנקט איהר מיר אָב! א וועלטיל! יעדער... נאָר פאר זיך!

ס אָ פ י ע: שש! בערוהיג זיך. דיר איז שעדליך צו זיין

בייז. (פויזע. זיא געהט אום איבער'ן שטוב.) דאָס איז מיין לע־בען! מע קען זאָגען, דאָס איז דאָס לעבען פון א פרוי! צוגע־שמידעט צו דעם האלב טויטען קערפּער מיט אַן אייזערנע קעטט. און דאָך וויל איך ניט דיא קעטט זאָל, חלילה, איבערגעבראָכען ווע־רען. וואוהין וועל איך זיך אהינטהון? איצט בין איך דאָך מאדאם אשכנזי און מיין נינא האָט א היים. גאָטטעניו, זאָל זיך איהר טרעפען א שידוך. זיא פערשטייט ניט, וויא נויטיג עס איז פיר א פרוי חתונה האָבען און זיין געזיכערט אין לעבען.

אשכנזי: סאָפיע, סאָפיע! וואו ביזט דו דאָרט?

סאָפיע: דאָ בין איך, וואָס איז?

אשכנזי: מיר... דאָ... שטיקט אין האלז. (וויל אויפהוי־בען זיין האַנד, זיא פאַלט צוריק.)

סאָפיע: באלד. (מאַכט לויז זיין קאָלנער.) און דאָך, זינד ער איז קראַנק, זאָל מיך גאָטט ניט שטראָפען פאר דיא רייד, איז ער מיר ניט אזוי פרעמד און אזוי מיאוס וויא פריער.

אשכנזי: סאָפיע, דיא זון ניטאָ שוין. (עס ווערט בים־לאכווייז דונקעל.)

סאָפיע: (הערט ניט) פריער האָט ער געמיינט, ער האָט א רעכט צו פייניגען מיין קערפּער, איצט דאַרף ער אליין האָבען מיין הילפע און מיין רחמנות.

אשכנזי: סאָפיע, עפען פענסטער!

סאָפיע: (הערט ניט) איצט קען מיר קיינער ניט שטע־כען דיא אויגען מיט'ן שטיקעל ברויט וואָס איך עסס און מיט'ן פלאַץ וואָס איך פערנעם דאָ.

אשכנזי: (וויל אליין עפענען דאָס פענסטער און קען ניט, ווערט זעהר בייז) עפען... פענסטער! (וואַרפט זיין שטעקען.)

סאָפיע: (לויפט צו איהם) וואָס איז? דעם פענסטער? באלד... שש! זיי ניט אויפגערעגט. גיעב א קוק וויא שעהן. (צייגט אין אָפענעם פענסטער) זעהסט, דיא זון פערגעהט ערשט און דיא לבנה איז שוין דאָ אויפ'ן הימעל.

אשכנזי: יא, איך בין נאָך ניט געשטאָרבען און מיינע יורשים זיינען שוין דאָ...

סאָפּיע: אַ מענש קען ניט איבערמאַכען גאָטט׳ס וועלט.

אשכנזי: יא, גאָטט׳ס וועלט! עסען! הונגעריג! בערטהאַ, וואו איז זיא דאָרט? עס הארט זיא דען? בערטהאַ!

סאָפּיע: שוין, איך ברענג דיר באַלד דיין בוליאָן. (געהט) דער דאָקטאָר זאָגט, ער דארף יעדע מינוט ערוואַרטען אַ צווייטען קלאַפּ און דעם טויט אויך און דאָך, וויא זאָגט מען, כל זמן שהנשמה בקרבו, ווילט זיך נאָך בוליאָן אויך. אָי! אַז מע איז נאָך אַ נגיד, קען מען נאָך אויספיהרען, אַן אָרעמאַן זאָל בעסער מיט אַזאַ אונגליק ניט געשטראָפט ווערען! (אב. עס ווערט דונקעל. פויזע.)

אשכנזי: גאָטט, ווען וועל איך שוין געזונד ווערען? אַזוי לעבען איז ניט גוט און שטאַרבען וויל איך ניט... ניין! ניין! איך וויל לעבען! וויל לעבען! האַ? (ווייט הערט זיך דיא טרויריגע קירכען גלאָקע און דאָס טרויריגע געזאַנג פון פּראָלאָג. ער הערט זיך צו.) ווען איך בלייב אַליין אין דער פינסטער, ווייזט זיך מיר אויס, איך הער אַ טרויריגען געזאַנג און אַ גלאָקע... איך האָב עס אַזוי וויא געהערט שוין אַ מאָל לאַנג אין חלום... אפשר דאָס איז אַ סימן, אַז איך הויב אָן געזונד ווערען. (הערט זיך צו פריער אונרוהיג, נאָכדעם בלייבט ער זיצען שטיל. עס ווערט גאַנץ דונקעל. מיליע, נינא און טאַליע קומען. טאַליע אין זוממערדיגע קליידער.)

מיליע: זעה נאָר, קיין ליכט ברענט ניט און קיינער איז ניטאָ. איך האָב אַ שרעקליכען אַפּעטיט... דאָס וועט בערטהאַ׳ן פרייען. ארעמער פּאַפּאַ, אַז ער האָט אַפּעטיט קרימט מען זיך און אַז איך האָב אַפּעטיט, איז דאָס אַ שמחה... קינדער, איהר האָט ניט מורא בלייבען דאָ אַליין? איך לויף זוכען בערטהאַ׳ן. (לויפט אב. נינא זעצט זיך ביי דער פּיאַנא, טאַליע זעצט זיך פון דער ווייטען. ווען נינאַ זעצט זיך, פערטשעפּעט זיא אַ קלאַוויש. עס גיט אַ קלונג און הילכט לאַנג. פּויזע.)

נינא: מיין הארץ איז וויא צוזאַמענגעפּרעסט.

טאַליע: מיין הארץ אויך. פון וואַנען קומט עס?

נ י נ א: עס קומט פון איין הארץ צום אנדערן. (זיפצט) הייסט עס, מארגען פאהרט איהר טאקי אוועק פון אונז?

ט א ל י ע: יא, נינא, מארגען גאנץ פריה. מארגען וועט איהר מיך שוין ניט זעהען. איהר וועט נאך שלאפען, ווען איך וועל פאהרען צום האפבאן. אללע וועלען שלאפען, נאר בערטהא ניט, זיא געוויים ניט.

נ י נ א: איך וועל אויך ניט שלאפען. איך מיין, איך וועל זיך היינט גאר ניט לעגען שלאפען.

ט א ל י א: (שטיל) איך אויך ניט. (פויזע.) נינא, וואס וועט איהר טהון א גאנצע נאכט?

נ י נ א: איך וועל זיצען ביים פענסטער און קוקען ביז עס וועט ווערען טאג.

ט א ל י ע: אויב איהר ווילט, קומט שפעטער אין גארטען, וועלען מיר ביידע שפאצירען און רעדען ביז טאג. וועט איהר קור־מען, נינא? (אשכנזי הויבט אויף זיין קאפ און הערט זיך צו.)

נ י נ א: יא, איך וועל קומען. דיא לבנה וועט אויפגעהן און מיר ביידע וועלען רעדען ביז עס וועט ווערען טאג. ווען עס איז פינסטער, האב איך מורא אין גארטען פיר דיא שאטענס.

ט א ל י ע: אז איך וועל זיין מיט אייך, דארפט איהר ניט מורא האבען! נינא, פריער האבען מיר געשוויגען און איצט איז דא אזוי פיעל צו רעדען, אז עס איז אונמעגליך אללעס צו זאגען.

נ י נ א: דאס הארץ ערציילט, זאגאר ווען מע זאגט ניט.

ט א ל י ע: נינא, וועט איהר ניט פערגעסען אויף מיר, ווען איך וועל אוועקפאהרען?

נ י נ א: (טרערען אין דער שטימע) און איהר טאליע, וועט איהר חאטש א ביסעלע בענקען נאך מיר?

ט א ל י ע: אי! איך זאל זיך ניט שעהמען, וואלט איך איצט געוויינט.

נ י נ א: איא, עס ווילט זיך וויינען און עס איז גוט.

ט א ל י ע: יא, עס איז גוט און עס ווילט זיך וויינען. נינא, שפיעלט מיר עטוואס.

נ י נ א (בויגט זיך צו דער פיאנא, וויינט א ביסעלע, ווישט אָב דיא טרערען און שפיעלט גריעג'ס סועטטע פון פעער גינט. דיא לבנה געהט אויף.)

ט א ל י ע: ווען איך האָב אייך דערזעהען צום ערשטען מאָל, האָב איך באַלד געוואוסט... נינא, איהר ווייסט, וואָס איך מיין...

נ י נ א: יא, איך ווייס. טאליע, איך האָב אויך באַלד דערפיהלט.

ט א ל י ע: פאר וואָס איז דאָס?

נ י נ א: איך ווייס ניט. דאָס הארץ האָט באַלד געגעבען א ציטטער.

ט א ל י ע: און דאָך זייט איהר אזוי לאַנג געווען וויא ברוגז אויף מיר.

נ י נ א: אַך! איך בין ניט געווען ברוגז. ווען איהר זאָלט דאַן קראַנק ווערען אָדער, חלילה, שטאַרבען, וואָלט איך אויך געשטאָרבען. אָבער זאָגען אייך האָב איך ניט געקענט. איך האָב פאַר אייך מורא געהאַט.

ט א ל י ע: איך האָב פאר אייך אויך מורא געהאַט. נינא, איך האָב איצט אויך מורא פאר דיר.

נ י נ א: איצט האָב איך פאר דיר קיין מורא ניט, טאליע. איך ווייס, איך בין דיינע. יא, איך בין דיינע! דו פיהלסט עס אויך און דו ווייסט עס. זאָגט דיר דיין הארץ דאָס ניט?

ט א ל י ע: ניט נאָר מיין הארץ, דיא שטראַהלענדע לבנה זאָגט עס מיר, דיא שעהנע נאַכט ערציילט עס מיר, דיא ליכטיגע שטערן זינגען עס מיר. דו הערסט? (א נאַכטיגאַל זינגט אין גאָרטען) נינא, דו הערסט?

נ י נ א: אַז איך הער וויא דו רעדסט צו מיר, הער איך אַללעס. וואָס איז דאָס, טאליע, דו הערסט ניט? מיר ווייזט זיך אוים, איך הער פיעלע לוסטיגע שטיממען און א פריילִיכען געזאַנג.

(כ אָ ר: דיא האָפנונגען און טרוימערייען, וויא אין פראָלאָג, זינגט גאַנץ פיאנא.)

ט א ל י ע: אין אונז זינגען דאָס דיא פריילּיכע שטיממען, אין אונז זינגט דיא גאַנצע וועלט, אין אונז זינגען דיא זיסע האָפ־נונגען און דיא שעהנע טרוימערייען! נינא! איך האָב דיך ליעב! איך האָב דיך ליעב! איך מיין, אז מע האָט אזוי שטאַרק ליעב, קען מען שטאַרבען!

א ש כ נ ז י: (פאַלט צום פענסטער מיט א לויטען און ביטערן געוויין) אָה, דאָס לעבען! דאָס לעבען! (נינא גיט אַ קלאַפּ איבער דיא קלאַווישען און שפּיעלט פּאָרטאָ דיא זעלבע סועטטע. אַ לאַנגע פּויזע. בערטהאַ ערשיינט אין טיער מיט א ברענענדע לאָמפּ, לעבען איהר מיליע מיט אַ׳ן עפּעל, וועלכען זיא עסט מיט אַפּעטיט. עס ווערט ליכטיג. סאָפיע קומט מיט בוליאָן, שטעלט עס לעבען אשכנזי׳ן און בעטראַכט איהם ערשטוינט.)

ב ע ר ט ה א: (קוקט אויף טאליען און נינאַן. גאַנץ שטיל) אָה, הייליגע, מעכטיגע ליעבע!

ס אָ פ י ע: (קיינער הערט זיא ניט) ער איז טויט! (אידא, בערנאַרד און לואיס ערשיינען אין פענסטער).

א י ד א: (שרייט אין פענסטער מיט פרייד און פערצווייפלונג) בערטהאַ, ער פאָרט ניט! בערנאַרד לאָזט איהם ניט! מיין בערנאַרד וועט איהם ניט לאָזען! (ביידע מעננער לאַכען גוטמוטהיג. נינאַ שפּיעלט נאָך מעהר פּאָרטאָ.)

(פ אָ ר ה אַ נ ג)

פיערטער אקט.

(דאָס זעלבע צימער, אָבער גאַנץ אַנדערע מעבעל, וויא אין א רוסישער „גאָסטינגאיא“. שליאמע הויז זיצט ברייטלאך אויף אַ קרעסלא. בערנאַרד געהט אום מיט אַ ציימונג אין האַנד. עס איז אַ זוממער־טאָג. דאָס פענסטער איז אָפען. אויף איינעם פון דיא טישען שטעהט אַ גראַפין מיט וואַסער און א גלאָז.)

בערנאַרד: יא! יעדען טאָג לעזט מען אין דיא ציי־טונגען: א מאַן האָט זיך ערמאָרדעט, א מאַן האָט ערמאָרדעט זיין פרוי, א מאַן האָט ערמאָרדעט זיין קינד, זיין פרוי'ס ליעבהאָ־בער...

שליאמע: נו, בכן איז באשר איז וואָס?

בערנאַרד: גאָר ניט... איך זאָג נאָר, דער טויט שרעקט היינטיגע צייטען קיינעם ניט.

שליאמע: שרעק זיך יא, שרעק זיך ניט, עס קען עפּיס העלפען? אַז אויבען זאָגט מען שטאַרב, וועסט דו שטאַרבען, זאָלסט אפילו איינגעמען א מיתה משונה, און אַז מע זאָגט דאָרט לעב, וועסט דו לעבען, זאָלסט איפלו קרעפּירען דאָ אויפ'ן פּלאַץ. אַלץ דאָרטען!...

בערנאַרד: איך מיין, דו ביזט גערעכט, ניט דיא גע־לערענטע. עס מוז זיין אויבען א האַנד, וואָס פיהרט צום גליק אָדער אונגליק, א האַנד, וואָס בעשטראָפט אונז דערפאַר, וואָס מיר האָבען ווען געטהון אונרעכט... אי! (זיפצט.)

שליאמע: יא, עס איז דאָ א פינגער וואָס פינגערט. איז בכן איז באשר איז וואָס דארפסט דו זיך זאָרגען? דו האָסט, חלילה, קיינעם קיין אונרעכט ניט געטהון.

בערנאַרד: איך? ווער ווייסט... איך וואָלט נאָר געוואָלט וויסען, וויא אזוי, למשל, קען בערנאַרד זילבערמאַן יא בעגעהן זעלבסטמאָרד, אויב דאָרטען איז פערשריעבען „ניין“?

ש ל י אָ מ ע: וואָס איז דאָס פאר א משל? ביזט משוגע צו חסר דעה?

ב ע ר נ א ר ד: שטעל זיך פאָר, איך האָב מיך בעשלאָסען?

ש ל י אָ מ ע: אַי, הער אויף מיט דיא שניידערשע חכמות!

ב ע ר נ א ר ד: וואָס־זשע דו האָסט מורא, ווערסט ניט האָבען צו וועמען קומען מיטוואָך נאָך דיין וואָכען־געהאַלט? איך וועל דיר און דער מאַמען איבערלאָזען אין מיין צוואה האַלב פון מיין פערמעגען.

ש ל י אָ מ ע: גולם, בערעכען נאַר, וואָס רעדסט דו דאָס? אז דו לעבסט און ביזט געזונד, ביזט דו ניט קראַנק צו געבען און איך בין ניט קראַנק צו נעמען. דערויף ביזט דו מיר א זוהן... וואָס דען?!... אָבער שטארבסט דו, חלילה, וואָס דארף איך דיין פערמע־גען, דיין מיטוואָך, דיין צוואה, דיא גאַנצע וועלט? פערד, מיט דיר שטאַרבט דאָך בא אונז אָב אללעס אין׳ם לעבען. איידער דו, ווע־לען מיר זיך ביידע מיט דיין אַלטע מאַמע בעסער לעגען אין קבר. וואָס וועט אונז טויגען דער מיטוואָך, אז מיר וועלען ניט האָבען קיין שבת אין אונזער לעבען?...

ב ע ר נ א ר ד: איך פרעג עס נאַר אזוי, ווייל איך וויל זאָלסט מיר ערקלערען... צום ביישפיעל, דו רעדסט אָפט פון דעם אונבעקאַנטען. ווער איז דער אונבעקאַנטער?

ש ל י אָ מ ע: חכם, מע זאָל וויסען ווער דער אונבעקאַנטער איז, וואָלט ער ניט געווען קיין אונבעקאַנטער... מיר ווייסען נאָר ניט, אַלץ דאָרטען! וויא איך בין דערגאַנגען מיט מיין שכל, איז דאָס אזוי: דער אונבעקאַנטער קומט פריער אין׳ם בלוט, פון דאָרטען געהט ער אין מח, פון דאָרטען פאָהרט ער אריין אין דער־נשמה... און אז דיא נשמה וויל ניט בלייבען אין גוף, איז פערפאַ־לען — מע מוז זיך אָבפעקלען. דו פרעג מיך, שליאמע הויז ווייסט דיא אַלע דאָזיגע זאכען. (אַ דיענער ערשיינט ביים פענסטער.)

ד י ע נ ע ר: הערר זילבערמאַן, מע דארף אייך אין קאַנ־טאָר. (אב.)

ב ע ר נ א ר ד: (זיפצט) איך דארף זעהר נויטיג דיא קאַנ־

טאָר מיט דיא אללע געשעפטען! (געהט) פּאפּא, איך קום באלד, איך וויל נאָך הערען פון דיר וועגען דיא דאָזיגע זאכען. (אב.)

ש ל י אָ מ ע: עהע! בערנארד הויבט אָן האלטען פון מיר מעהר וויא פון דיא געלערנטע. מיין שרה הינדע זאָל דאָ זיין, וואָלט איך שוין דערפאר אליין געמעגט איהר אָנשפּייען א פוללען פּנים. האָסט געשטונדירט בכן איז באשר איז וואָס? זאָל מיר דער געלערענטער ערקלערען, למשל, אזא קליינינקייט: פאר וואָס האָט מיין שנור דוקא געבוירען א מיידעל און ניט א יונגעל? איך האָב געוואָלט א יונגעל, ווייל זינד דער מחותן ע״ה איז געשטאָרבען, בין איך דער גרעסטער מיוחס אין דער משפחה און וואָלט אודאי געוועזן סנדק אויפ׳ן ברית־מילה. מיין בערנארד האָט געוואָלט א יונגעל, ווייל, וויא זאָגט מען עס, א יונגעל איז דאָך ניט קיין מיידעל. אללע ווייבער פון דער משפחה האָבען געוואָלט א יונגעל, ווייל בא די ווייבער איז גלאט א יונגעל א גרעסערע מציאה. דיא געשטודירטע מעקישמארקע האָט געשוואָירען, אז זיא זעהט שוין בעשיינפּארלאָך א יונגעל, דער געלערנטער דאָקטאָר האָט געזאָגט, ער האָט שוין אָנ־געטאפּט א יונגעל מיט אללע סמנים. צום סוף וואָס? א מיידעל! פאר וואָס א מיידעל? ווייל אויבען האָט מען אָנגעצייכענט א מיי־דעל... חע! חע! וואָס דען? עס נעמט זיך פון זיך אליין? (סאָפיע קומט, זיא איז זעהר אויפגעלעגט. ער נעמט אראָפּ זיין היטעל, בייגט זיך) אָה, מאדאם, האבע דיא עהרע. מיין קאָמפּלימענט, רעקאָ־מענדאציע, אססיגנאציע, וויא געהט עס?

ס אָ פ י ע: קאָמפּלימענט, רעקאָמענדאציע, אססיגנאציע? חאָ! חאָ! מע זעהט, איהר זייט א מאָל געוועזן א זשענסקער... קאָ־וואליר... פאר וואָס זעהט מען אייך אזוי זעלטען?

ש ל י א מ ע: צו מיין אלטער דארף מען אויסבייטלען אללע חלומות. אז איך געה אהער נעמט זיא דער רוח. נו, אז איך געה בכן איז באשר איז וואָס? אפשר איז דאָס נאָר סינטאָפּ... סיפּ־נאָטיע...

ס אָ פ י ע: איהר מיינט געוויס סימפּאטיע.

ש ל י א מ ע: אימשטיינס געזאָגט, אין מיינע יאָהרען, וואָס

קען זיין דיא סכנה? ווער, דאכט זיך, דארף נאָך אזוי וויסען וויא זיא? נאָר געה טענה מיט איין אידענע. זיא זאָגט, אז ווען א מאַנז־ביל ליגט שוין אפילו אויף דרערד מיט דיא פיס צום טיער אָן אָב־געהויבענער, טאָר מען איהם אויך ניט לאָזען אליין מיט א שעהנע אלמנה. אי, ניט אומזיסט זאָגט דער חכם אין סידור: ברוך אתה, זאָגט ער, שלא עשני אשה...

ס אָ פ י ע: דער חכם פון סידור לאַכט פון אונז, שליאמע הויז לאַכט, אַללע לאַכען און מיר וויינען...

ש ל י א מ ע: פון דעסטוועגען בין איך געווען א פּאָאָר מאָל און האָב אייך ניט געטראָפען.

ס אָ פ י ע: זינד בערטהאַ האָט פערנומען דעם פאָטער'ס צימערן אויבען און אידא'ס וואָהנונג איז דאָ, קום איך אהער זעל־טען. (שרה הינדע עפענט שטיל דיא טהיר.)

ש ר ה ה י נ ד ע: זעהסט, פונקט וויא איך וואָלט געוועזן דערביי! (קוקט בייז אויף ביידען) טאָמער וואָלסט דו געגאַנגען א היים, תכשיט מיינער? (זיא רעדט דיא גאַנצע צייט האַלב לויט.)

ס אָ פ י ע: שרה הינדע, איהר ווילט גאָר ניט אריינגעהן זי־צען א ווייל?

ש ר ה ה י נ ד ע: איך דאנק אייך. איך בין איהם געקו־מען נעמען אהיים. (שטיל) אַלטער שטורמאַק, מיט דיר שפּיעלט זיך דער מלאך המות, און דו שפּילסט זיך נאָך מיט'ן יצר הרע, האַ!

ש ל י א מ ע: שש! פאָלג מיך, געה אהיים. איך וועל באַלד קומען. בערנאַרד דארף מיך נויטיג.

ש ר ה ה י נ ד ע: (טרערען שטיקען זיא) ווילסט ירשנן אשכנזי'ן? א מכה! דו לעג מיך פריער אריין אין דער ערד, בע־גראָב מיך, נאָכדעם מעגסט דו זיך שלאָגען קאָפּ אָן וואַנד...

ש ל י א מ ע: דיא ווייבער! אַן אונגליקליכע נאַציע, האַ? מאַדאַם, איהר וועט מוחל זיין, זאָגען בערנאַרד'ן, איך קום באַלד צוריק.

ש ר ה ה י נ ד ע: איך וועל דיך באַלד לאָזען, וויא לאַנג קרענקסט דו! עס ציהט דיך אהער וויא א מאַגנעט... האַ?

ש ל י א מ ע: קום אהיים! אלטער נארר, האסט זיך שפעט געכאפט. א מאל האב איך געבעטען דעם רבש"ע רחמים ער זאל מיר העלפען פון דיר פטור ווערען. איצט איז שוין פער־פאלען. ווען א מענש טראגט פערציג יאהר א גוליע אויפ'ן האלז און אקען, ווערט ער פאר דער מיתה ניט געהן דיא גוליע אבשניידען... איך וועל שוין מיט דער גוליע צוזאמען געהן אין דרערד אריין. אז אויבען זאגט מען: האלט זיך מיט דער גוליע, האלט מען זיך!... מיין קאמפלימענט, מאדאם, אדיו, צום ווידערזעהען.

ש ר ה ה י נ ד ע: וויא ער וויס דאס דיא אללע שטוקעס, דער אלטער זשלאב! (ביידע אב.)

ס א פ י ע: עס איז צו לאכען און צו וויינען... דאנקען גאטט, איך וועל דא לאנג ניט פערבלייבען. האט א פרוי וועניג אמת'ע צרות מיט שלעק? ניין! זיא טראכט זיך נאך אוים נייע. אי! ווער קען בערעכענען דיא צרות פון א פרוי? איז זיא צו יונג, האט זיא צרות. צו אלט? — צרות. פון שענהייט צרות, פון העס־ליכקייט צרות. שמערצען און צרות פון טראגען, פון האבען, פון ערציהען קינדער. צרות פונ'ם מאן, פון פאמיליען־פערהעלטניסע פון קליינליכע שטוב זאכען, פון דיא קינדערס אויפפיהרונג, פון'ם מאנ'ס שלעכטע געשעפטען, פון זיינע קראנקהייטען, פון דיא קינ־דערס קראנקהייטען. היינט דיא אללע צרות און סכנות נפשות פון דיא שרעקליכע פרויען־קראנקהייטען? און דאך, לעבען נאר פאר זיך אליין וויל קיין פרוי ניט. טאקי וואס איז פאר א לעבען, אז מע האט ניט צוליעב וועמען צו לעבען און ליידען צרות? (זיא נעמט פון איהר טאשע א בריעף און לעזט. בערטהא קומט.)

ב ע ר ט ה א? איהר זיצט דא אליין גאר? און וואו איז דאס אידא?

ס א פ י ע: איך האב געזעהען, זיא איז געאנגען מיט'ן קינד און מיט דער ניאניע שפאצירען.

ב ע ר ט ה א: איך בענק נאכ'ן קינד... אידא'ס קינד און מע רופט עס רעבעקא, נאך מיין גאטטזעליגע מוטער, האב איך דאס ליעב און דיא הויפטזאכע איך האב דאס ליעב, ווייל דאס קינד איז

א קינד. פון וועמען האט איהר דאס ערהאלטען א בריעף, אויב איך מעג פרעגען? (זיא רוימט און ברענגט אללעס אין א בעסערע ארדנונג.)

ס א פ י ע: וועגען דעם בריעף האב איך געוואלט מיט אייך זיך מישב זיין... מיר, ווייבער, זיינען צוגעוואוינט אנדערע זאלען פאר אונז דענקען און זארגען, קען איך זיך אליין קיין עצה געבען בערטהא, איך וויל אוועקפאהרען פון דאנען.

ב ע ר ט ה א: זא לאנג איהר לעבט, איז אונזער הויז דער היים פון שמואל אשכנזי'ס אלמנה. זייט איהר, חלילה, אונצופריע־דען מיט אונזער בעהאנדלונג?

ס א פ י ע: חלילה, נאר איך מוז פאהרען...

ב ע ר ט ה א: אויב איהר מוזט, זאג איך אייך, דער פאפא האט טאקי פערגעסען אויף אייך אין זיין צוואה. איך וועל אבער ניט פערגעסען... מוזט איהר ווירקליך פאהרען?

ס א פ י ע: איך וועל הערען וואס איהר וועט זא־גען. איהר האט א קאפ כמעט וויא א מאנסביל, איהר לערנט מיך און נינא'ן שטענדיג צו גוטען. נעמט, למשל, ווי איך פלעג א מאל האלטען פון דער מאדע. און איצט גאר ניט.

ב ע ר ט ה א: חע! חע! מע מיינט, איך האלט ניט פון דער מאדע, ווייל איך האב א הויקער. פערקערט, א גוטע מאדיסטין האט געוואלט מיט א מאדנעם קלייד אראפגנב'ענען ביי מיר א האלבען הארב... א האלבען הארב? פיר א מיליאן ניט! דיא מאדע איז גע־שאפען געווארען, מע זאל קענען אראפגנב'ענען, וואס עס איז איב־ריג און ארייג'גנב'ען וואס עס פעהלט. מע וויל געפעלען אהן ליעבע, מאכט מען זיך שעהן אהן דער הילפע פון דער נאטור.... אמת'ע ליעבע דארף ניט קיין מאדע! אבער וואס איז אייך פלוצ־לינג איינגעפאלען?

ס א פ י ע: איך ווייס, איך בין דא קיינעם ניט איבריג אין שטוב, אבער דארפען דארף מיך קיינער ניט. אפילו מיין נינא דארף מיך ניט. בערטהא, ע... (פערשעמט) צום דריטען מאל חתונה האבען, איז זעהר ניט שעהן? איך האב א שוועסטער־קינד

אין ניקאָלאַיעוו. ער האָט מיך ליעב געהאַט, ווען איך בין געווען א מיידעל, ער שטאַרבט פּשוט נאָך מיר, ער שרייבט מיר בריעף... איך בין נאָך ניט אַלט און... אז דאָ דאַרף מען מיך ניט...

ב ע ר ט ה א: דיא וואהרהייט געזאָגט, איך מיין, א פרוי דאַרף ניט חתונה האָבען אזוי פיעל מאָל. דאָס ערניעדריגט אין דער פרוי דעם מענשען. און אויסער דעם, איהר וועט אייך מוזען שיי־דען מיט אייער קינד... נינא בלייבט אונזערע. טאַליע וועט זיא ניט לאָזען פאָהרען.

ס אָ פ י ע: (ערפריירט) טאַקי? אַי, דאַנקען גאָטט! און איך ווייס גאָר ניט. דאָס הייסט?... אָי, געזונד זאָל זיא זיין! הערסט א גנב? און איך האָב געמיינט, זיא האָט קיין שכל ניט...

ב ע ר ט ה א: א יאָ דאָס פרייט אייך? פאַר וואָס זשע זאָלט איהר נאָך א מאָל בעליידיגען אין איהר דיא געפיהלע פון א קינד? מאַכען ביליג ביי א יונגע אונשולדיגע פרוי דעם ריינעם אידעאַל פון ליעבע? נאָך וואָס דאַרפט איהר דאָס? איהר זאָרגט אייך, איהר האָט איצט קיין צרות? וואַרט א ביסעלע. באַלד וועלען קומען קליינינקע זיסע ברוּאימלאַך. דיא באַבע וועט דאַרפען אכט געבען און העלפען דער יונגער מוטער. דיא באַבע וועט דאַרפען זיצען גאַנצע נעכט, דיא מאָזעלעך וועלען בייסען, דיא ציינדעלאַך וועלען זיך שניידען. זייט רוהיג, איהר וועט האָבען צרות גענוג. (סאָפּיע האָט דיא גאַנצע צייט צופריעדען צוגעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ. פלוצלינג שטעהט זיא אויף און געהט.) וואוהין געהט איהר?

ס אָ פ י ע: איך געה איהם שרייבען, ער זאָל מיר אויפהערען דולען דעם קאָפּ מיט נאַררישקייטען! (ראַש אב.)

ב ע ר ט ה א: (עפענט אָ'ן אינערע טהיר און קוקט אריין.) דאָס איז זייער שלאָף צימער. דעם קינד'ס בעטעלע... אַי! וויא טייער! שטיל דאָרט און אין דער שטילהייט איז פערבאָרגען א טיעפע דראַמע, וועלבע וועט, חלילה, אויסברעכען אין א שרעקליכע קאַטאַסטראָפע... שש! מע געהט! (שפּרינגט אָב פון טיער. בער־נאַרד קומט.)

ב ע ר נ א ר ד: איהר זייט דאָ, בערטהא? וואו איז מיין

פאַטער? שאדע. מיר האָבען מיט איהם ניט געענדיגט איין אינ־טערעסאַנטען געשפּרעך וועגען דעם אונבעקאַנטען, השגחה, דאָזיגע זאַכען און זעלבסטמאָרד.

ב ע ר ט ה א: זעלבסטמאָרד! פרעגט מיך וועגען זעלבסט־מאָרד וועל איך אייך זאָגען: א פייגלינג שרעקט זיך פיר שלעכטע אומשטענדע, א בראַווער מענש קעמפפט. א נארר מיינט, אז ער שטאַרבט, ענדיגט זיך דאָס לעבען. א קלוגער ווייסט, אז מען פער־לעשט א גראָשענע ליכטעל, ווערט דיא זון ניט פינסטער. א שלעכ־טער וויל זיך א טובה טהון מיט אזא חכמה וויא זעלבסטמאָרד. אן עהרליכער מענש דענקט פון דער רעה, פון דיא טרערען און שמער־צען וואָס פיעלע אנדערע וועלען האָבען!

ב ע ר נ א ר ד: ווען איך הער אייערע רוהיגע קלוגע רייד, דענק איך, וויא גוט עס איז, וואָס איהר האָט ניט געליטען פון מיין לייכטזינניגע האנדלונג, וואָס אייך האָט עס ניט געהאַרט. אם ווע־ניגסטען וויים איך, איך האָב געהאַנדעלט שלעכט און לייד אליין דערפאר. (פערדעקט דעם געזיכט מיט זיינע הענד.) בערטהא, איך לייד זעהר שווער. (פויזע.)

ב ע ר ט ה א: (שטיל) אָה! ווען איך זעה, וויא ער ליידעט, דאַרף איך אָנווענדען אַללע מיינע קרעפטע, איך זאָל ניט צוגעהן צו'ן איהם, ניט צודריקען איהם צו מיין בלוטיגעם הארץ און ניט בעגיסען זיין אָרימען קאָפּ מיט מיינע ביטערע טרערען. (זיא געהט שטיל צום טיער. מע זעהט וויא איהר גאַנצער קערפּער וואַרפט זיך פון א פערשטיקטען היסטערישען געוויין. ביי דער טהיר רייסט זיך ביי איהר אונווילליג ארויס) אָה, בערנאַרד!

ב ע ר נ א ר ד: (ערוואַכט וויא פון שלאָף) הא? איהר זאָגט מיר עפּיס?

ב ע ר ט ה א: (מיט'ן געזיכט צום טיער) איך זאָג: איך געה אין קאַנטאָר שרייבען איין ענטפער אין קאָממערטשעסקי באַנק. (אב.)

ב ע ר נ א ר ד: (פאָלגט זיא מיט זיינע בליקען. נאכדעם געהט ער און עפענט דיא טהיר פון שלאָפצימער) לעבר דאָ וויא אין מיין

זעעלע... אידא איז אזוי לאנג שוין אוועקגעגאנגען שפאציערען א ביסעל אהין, אראפ צום מיהל... שפאצירען? הם! זיא איז בא־איהם! נאך וואס נעמט זיא נאך דאס קינד מיט? דאס קינד זאל זיין א מאסקע, אדער אפשר איז דאס קינד...

מ י ל י ע (שרייט פון דרויסען) נינא! נינא! (לויפט אריין) ניטא דא נינא? וואו איז זיא דאס? (וויל לויפען צוריק.)

ב ע ר נ א ר ד: מיליטשקע, קום אהער, איך האב מיט דיר אזוי לאנג ניט גערעדט.

מ י ל י ע: וואס ווילט איהר מיר זאגען? גיכער, איך האב קיין צייט ניט. (געהט צו איהם.)

ב ע ר נ א ר ד: (נעמט זיא אויף דיא קניע) א מאל זיינען מיר געווען גוטע פריינד.

מ י ל י ע: (שפרינגט אראפ פון זיינע קניע) מאלע וואס עס איז א מאל געווען, שוין לאנג, לאנג, פערצייטען...

ב ע ר נ א ר ד: (כאפט איהר הענטעל) איצט זיינען מיר ניט קיין גוטע פריינד מעהר?

מ י ל י ע: ניין! איך האב אייך ניט ליעב.

ב ע ר נ א ר ד: דו אויך ניט? מיליטשקע, פאר וואס זאלסט דו נאך זיין שלעכט צו מיר?

מ י ל י ע: ווייל... אויב איהר ווילט, וועל איך אייך זאגען אין גאנצען.

ב ע ר נ א ר ד: יא, יא, מיליטשקע, זאג מיר אין גאנצען.

מ י ל י ע: ווייל... איהר זייט א שלעכטער, ווייל בערטהא האט זעהר פיעל געוויינט איבער אייך. (ער בלייבט ערשטוינט.) איך געדענק, עס איז געווען דעם זומער ביי נאכט, ווען נינא איז צו אונז געקומען, איז בערטהא זעהר שפעט געקומען שלאפען, זיא האט מיך געפרעגט: מיליע, דו שלאפסט? און האט מיך געקושט און דער־ציילט אללעס און געוויינט פון פרייד און געלאכט. נאכדעם, ווען איהר זייט אוועקגעפאהרען אין דעם לאנד, וויא אזוי רופט מען דעם לאנד? אין'ם אויסען לאנד, פלעגט זיא אלע נאכט רעדען מיט מיר און פרעגען: וויא מיין איך, פאר וואס שרייבט איהר וועניג און

צו מאָרגען וועט זיין פון איך א בריעף? און אז איהר זייט געקו־מען, איז זיא געוועז אזוי פריילאך און האָט אונז אלעמען געמאכט בלומען. (פויזע.) אי! נאכדעם פלעגט זיא אלע נאכט קומען און פלעגט זאָגען: מיליע, דו שלאָפסט ניט? קום צו מיר, איך האָב ניט פאר וועמען אויסצו־וויינען מיין הארץ. (וויינט.) און זיא פלעגט מיך ארומנעמען שטארק און וויינען, און וויינען לאנג, לאנג, דיא קישען פלעגט נאס ווערען פון טרערען... אזוי אלע נאכט, אלע נאכט... און איך פלעג וויינען מיט איהר. (ער געהט צו דער טיער.) אי, וואוהין געהט איהר? איהר ווילט דערציילען בערטהא'ן? זיא וועט זעהר בייז זיין אויף מיר.

ב ע ר נ א ר ד: ניין, קינד. איך וויל א ביסעל ארויסגעהן אויף דער פרישער לופט. (ראש אב.)

מ י ל י ע: מיר דאכט זיך, איך האָב זיך ארויסגעכאפט מיט א נאררישקייט. אויב בערטהא וועט זיך דערוויסען, בין איך פער־פאלען מיט דיא ביינער. (טאליע עפענט דיא טהיר.)

ט אָ ל י ע: נו, מיליע, האָסט זיא געפונען?

מ י ל י ע: ניין, טאליע, נינא איז ניטאָ.

ט א ל י ע: הערסט? היינט וואָס ביזט דו געבליעבען זי־צען דאָ?

מ י ל י ע: איך האָב זיך פעררעדט. דו ווייסט ניט, ווייבער האָבען לאנגע צונגען. (פלוצלינג מיט גרויס פרייד) אה! אָט געהט רעבעקא! (אידא קומט, אַ ניאַניע שעהן געקליידעט טראָגט אַ קינד אין אַ רייכען מאַנטעל. דיא ניאניע טראָגט דאָס קינד אין צווייטען צימער. מיליע טאַנצט און שרייט.) אידא, איך מעג זיך שפּיעלען מיט רע־בעקען? אי! האו! זיא לאכט! זיא לאכט! (אב מיט דער ניאניע.)

א י ד א: (געוואָרען פיעל עלטער און סאָלידער, זיא נעמט אראָפּ איהר הוט געגען שפּיעגעל) נו, וואָס מאכסט דו, טאליע? אָנשטאָט צו שטודירען אין אוניווערזיטעט, שפּאצירסט דו דאָ ארום, הא?

ט א ל י ע: (סארקאַסטיש) אויף וויפיעל איך געדענק, האָט זיך דיא פּרינצעסין ווייניג געזאָרגט פיר שטודירען.

א י ד א: טאליע, הלואי וואלט איך מעהר געלערנט, וואלט איך אפשר איצט געווען איין אנדער מענש. (זיפצט.)

ט א ל י ע: וויא קען איך שטודירען דארט, אז מע האט מיר ארויסגעשיקט אהער?

א י ד א: א יונגער מאן דארף לערנען און ניט מישען זיך אין פאליטישע זאכען.

ט א ל י ע: וואס טויג דאס לערנען, אז מע לאזט דיך ניט לעבען וויא א מענש?

א י ד א: פאר וואס האבען לואים קארשונסקי קיינע הינ־דערניסע ניט געשטערט צו לערנען און שטודירען?

ט א ל י ע: הערר קארשונסקי האט שטודירט נאר פון זיינ'ס וועגען. ער האט פיעל געלערענט, ער זאל ווערען דער העכערער מענש... איך וויל לערנען, אז קיין העכערע מענשען זאל ניט זיין. אללע דארפען גלייך זיין! עס איז אהן אונז דא גענוג שטודירטע עגאאיסטען, מיוחסים און אתה בחרתנו'ניקעס. (בייז אב.)

א י ד א: (נעמט פון טיש אן אלבום) זיי זיינען אללע פיינד־ליך צו איהם, ווייל זיי קענען איהם ניט פערשטעהן. יא, ער איז העכער פון זיי... דאס האט מיר לואי אויסגעשריעבען פון א דייט־שען בוך אין מיין אלבום. (לעזט) „בעסער קיין זאך ניט וויסען, ווידער פיעלעס האלב וויסען. ליעבער א נארר זיין נאכ'ן אייגע־נעם פערשטעהן, ווידער זיין א חכם מיט פרעמדען שכל. איך געה אויף א גרונד. וואס הארט מיך, איז דאס זומפף אדער הימעל?“ יא, עס איז עפיס אזוי וויא א נביא רעדט צו דיר אין חלום. דער נביא רעדט איינפאך וויא א קינד און עס איז שווער צו פערשטיין. דו פיהלסט עס איז זיס און הייליג און ווייסט ניט וואס דאס איז. (דריי קלעפ אין טיער. איא, ערשראקען) ער! הערריין! (לואים קומט, געקליידעט ניט אלס מילנער, זיין געזיכט דריקט אוים ענטשלאס־סענהייט) און איך בין געווען בא דיר מיט'ן קינד און האב גע־ווארט, געווארט... צו לאנג ווארטען האב איך מורא געהאט. (שליאמע ערשיינט אין פענסטער.)

ל ו א י: איך מאך מיך פערטיג צום וועג. אידא, איך קען

ניט בייטען מיין בעשלוס. מארגען פאהר איך צוריק נאך דייטשלאנד.

ש ל יא מ ע: דו ווילסט פאהרען בכן איז באשר איז וואס? (ביידע דערשרעקען זיך) האר נאר אויס, וואס מע וועט זאגען אויבען. ניטא בערנארד? (קוקט אריין שטיל.) דיא מאדאם אויך ניטא. (פערשווינדעט.)

א י ד א: (קוקענדיג אין פענסטער) ער איז אוועק. וואס זאגסטו דאס, לואיס?

ל ו א י: איך זאג: איך קען דא ניט בלייבען מעהר! מארגען פאהר איך!

א י ד א: ווארום? ווארום זאלסט דו דאס טהון?

ל ו א י ס: איך וואנדער דא ארום וויא א וואלף צווישען שוואכע שאף. אללע האססען און פעראכטען מיך דא, שוואכע האססען שטענדיג דעם שטארקערן. ע! דיא אללע דאזיגע אונטער־מענשען מיט זייער האס און פעראכטונג קיממערן מיך זעהר ווענינ. אידא, איך הויב אן זיך אליין פעראכטען. געגען זיך אליין האב איך געלאזט מע זאל מיך ארומפלעכטען מיט א גאנצע נעץ פון ליעגען און בעטרוג. דיא פרוי מאכט אונז צום שוועכלינג און דיא ליעבע צווינגט אונז צו זיין ליגנער און פערברעכער. עס קען לענגער אזוי ניט דויערן. עס מוז נעמען אן ענדע. איך פערלאז דעם פלאץ!

א י ד א: (מיט א ציטערנדע שטיממע) נו, און איך, לואי?

ל ו א י ס: דו? ווילסט דו בלייבען דיא עהרענסווירדיגע מאדאם זילבערמאן, בלייב דא, בעשעפטיג זיך מיט פילאנטראפיע און הויזטוגענדען און וועסט נאך ווערען אויף דער עלטער א גבאי׳טע. ווילסט דו געהן מיט מיר? דארף מען איהם שוין אללעם ערקלערען און מיר פאהרען ביידע.

א י ד א: לואי, און וואס וועל איך טהון דארט, אויב דו וועסט מיך אויפהערען ליעבען?

ל ו א י ס: פאר וואס פרעג איך דיך ניט: וואס וועל איך טהון, אויב דו וועסט מיך אויפהערען צו ליעבען? ליעבע איז נאר א שטיממונג. מע קען זיך ניט פערפליכטען מיט א קאנטראקט צו

ליעבען. מע ליעבט ביז עס ליעבט זיך. דו ווייסט, איך וועל דיך אין יעדען פאלל ניט פערשטויסען וויא א שורקע. נון, און וועגען דאס קינד וועל איך דאך געוויס זארגען מעהר וויא פיר זיך. יא! מע מוז צוגעבען, דיא אלטע פארמען פון לעבען זיינען אזוי שטארק, אז מע איז אפט געצוואונגען דעם אייגענעם „איך" שטעלען אויפ'ן צווייטען פלאץ. דער איינציגער קען נאך ניט געהן מיט זיין אייגענעם וועג.

א י ד א: לואי, איך פערשטיי ניט, וואס דו זאגסט! איך וויים נאר איין זאך, דו ווילסט אוועק! דו ווילסט מיך פערלאזען!

ל ו א י: ווילסט מיט מיר? קום מיט!

א י ד א: (פערצווייפעלט) ניין! דו ווילסט מיך פערלאזען! לואי, איך וועל דאס ניט איבערלעבען! (כאפט זיינעביידע הענד) זיי ניט בייז אויף מיר! זיי ניט שלעכט צו מיר! (בערנארד ערשיינט אין פענסטער) בעסער טויטע מיך! (וויינט) בעסער ערמארדע מיך! (לואי שטייט לאנג טיעף פערזונקען אין זיינע געדאנקען. ענדליך בעמערקט ער בערנארד'ן.)

ל ו א י ס: מאדאם, אייער הערר געמאהל זעהט וואס דא קומט פאר און וואונדערט זיך געוויס.

א י ד א: (ערשראקען) ער! אבער וואס קימערט ער מיך יעצט... לואי, איך וועל דא ניט בלייבען.

ב ע ר נ א ר ד: (סארקאסטיש) איהר האט א טעות, איך וואונדער זיך שוין לאנג ניט מעהר! און אויב איך זעה וואס דא קומט פאר, דארפט איהר מיך ענטשולדיגען, הערר אינזשענער. איהר האט מיר געראטהען, איך זאל נאר קוקען צווישען דיא פינגער... איהר זייט אבער אזוי ווייט פערגאנגען, ווען איך זאל אפילו בלינד זיין, וואלט איך דאך געזעהען. ענטשולדיגט.

ל ו א י ס: (רוהיג) געפינסט דו ניט, עס וואלט געווען בעקוועמער צו רעדען דערפון ניט פון יענער זייט פענסטער? (בערנארד געהט ראש און קומט דורכ'ן טיער. לואיס פערמאכט דאס פענסטער. וועהרענד דער צייט זאגט אידא מיט פערצווייפלונג.)

א י ד א: מיר איז איצט אַלץ איינס. איך געה מיט דיר, לואי. איך געה מיט דיר!

ב ע ר נ אַ ר ד: איך האָף, היינט ענדליך וועלען מיר עס מאַכען אין קורצען און אָהן פילאָזאָפיע!

ל ו א י ס: ערשטענס, מוזט דו זיך בערוהיגען. מיר האָבען צו רעדען פון א פראגע, וועלכע פאָרדערט איבערלעגענהייט און בע־זאָננענהייט. מיר זיינען אַללע דריי שוין ערוואקסענע מענשען און מיר דארפען זיך בעראַטהען אין א פריעדליכען וועג, וואָס מיר האָ־בען צו טהון.

ב ע ר נ אַ ר ד: איך האָף, היינט, ענדליך, וועלען מיר עס טהון. דיא ערשטע זאך — דו בלייבסט דאָ ניט מעהר.

ל ו א י ס: זעהר קלוג, נאָר א ביסעל צו שפעט. מיינע זאַ־כען זיינען שוין געפּאַקט. דאָ האנדעלט זיך אָבער ניט נאָר וועגען מיר און דיר, דאָ איז דאָ א דריטע פּערזאָן!

ב ע ר נ אַ ר ד: (בייז) עס איז ניט דיין זאך צו זאָרגען פיר דער דריטע פּערזאָן!

ל ו א י ס: שש! נאָר ניט מיט כעס. עס איז ניט מיין און ניט דיין זאך צו זאָרגען פיר דער דריטע פּערזאָן. זיא דארף זאָגען: געהט זיא מיט מיר, אָדער זיא בלייבט מיט דיר?

ב ע ר נ אַ ר ד: אזוי ווייט, הייסט עס, האַלט עס שוין?!..

א י ד א: (וויינענדיג) דו ביזט זעהר א גוטער, בערנאַרד. איך האָב קיין מאָל ניט פּערדיענט, זאָלסט מיך ליעב האָבען, וויא דו האָסט מיך געליעבט. גאָטט ווייסט, מיר טהוט זעהר וועה דאָס האַרץ פאַר דיר. איך קען זיך אבער ניט העלפען. געהט ער אוועק פון דאַנען, מוז איך געהן מיט איהם.

ב ע ר נ אַ ר ד: מוזט? א מאָל האָסט דו געוויינט און גע־שוואָרען — מוזט זיין מיין פרוי!

א י ד א: וואָס האָב איך געוואוסט? איך האָב דיך ניט גע־נאַרט, בערנאַרד, איך האָב געמיינט ערנסט.

ב ע ר נ אַ ר ד: ביזט דו זיכער, אז דו מאַכסט איצט ניט א צווייטען, אַן ערגערן פעהלער?

א י ד א: ביזט זעהר א גוטער, בערנארד. איך ווייס עס. אבער וואס קען איך מיר העלפען?

ל ו א י ס: אידא, איהר בערעכענט גאנץ גוט. איך פער־שפרעך אייך ניט קיין עווינגע ליעבע, קיין פערגעבונג און זעלבסט־ענטזאגונג. זיס וועל איך געוויס ניט זיין צו אייך. וועט איהר פערדיענען פון מיר געהאסט צו ווערען, וועל איך אייך געוויס האַ־סען. איך וועל ניט מאסקירען מיינע געפיהלע, וועל ניט שפיעלען דיא ראָללע פון א גוטען און אויב איך וועל אויף אייך בייז ווערען, וועל איך אייך געוויס ברענען מיט מיין צאָרן.

א י ד א: (וויא אין שלאף) יא, גערארדע וויא דו ברענסט מיך מיט דיין ליידענשאפט. בערנארד, איך קען ניט בלייבען דאַ אליין אהן איהם, איך וועל מוזען געהן מיט איהם. (זיא וויינט.)

ב ע ר נ א ר ד: (וויל זיך מאכען רוהיג) יא? טהו, וויא דו פערשטעהסט.

א י ד א: ווערסט מיר אבער מוזען געבען מיין קינד... איך וועל ניט קענען פאָהרען אהן מיין קינד. (וויינט) אה, מיין קינד, מיין ריבעניו!

ל ו א י ס: יעצט, אידא, וועט איהר זיין אזוי גוט און אונז פערלאָזען. מיר וועלען דאַ אללעס בעשפרעכען צווישען זיך. (פיהרט זיא אין איהר צימער, פערשפארט דיא טיער. בערנארד לאָזט זיך אראפ אויף א שטול מיט א שווערען זיפץ.) אלזא, פון וואס וועלען מיר אנפאנגען?

ב ע ר נ א ר ד: הערר אינזשענער, פאנגט אן פון וואס איהר ווילט. פאנגט אן פון זיך, וואס איז דען אין דער וועלט אזוי וויכ־טיג וויא איהר אליין? אדער פאנגט אן פון אייער דאנקבארקייט...

ל ו א י ס: (בייז) דאנקבארקייט! האסט א מאל געהאנ־דעלט אלס אנשטענדיגער מענש, מיינסט דו אפשר, איך דארף דיר דערפאר זיין א קנעכט און פערשקלאפען דיר מיין זעעלע?

ב ע ר נ א ר ד: (רוהיג) מיר האבען אבגעמאכט, היינט זאָל עס געהן אהן פילאָזאָפיע.

לואיס: דאָס איז ניט פילאָזאָפיע, דאָס זיינען מיינע הייליגע איבערצייגונגען.

בערנארד: אזוי? דיינע הייליגע איבערציוגונגען זאָגען, דו מעגסט גנב'ען פרעמדעס גליק, צוברעכען יענעמס פאמיליע, רואינירען מיין הויז, רויבען יענעמס פרוי און קינד, פערגיפטען דעם צוווייטענס לעבען, צונעמען אללעס וואָס דיר געפעלט נור פאר זיך, פיר דיין „איך", און מיינע איבערצייגונגען, מיינסט דו, דארפען מיך צווינגען דאנקען דיר דערפאר און זאָגען: יישר כחם, הערר אינזשענער! פערגוצט עס געזונטערהייד און זאָל איך וואָיל בעקומען, הא? שורקע, דיינע הייליגע איבערצייגונגען האלט פאר זיך און מאך דעם אנדערן ניט אונגליקלאך! מיינע איבערצייגונגען זאָגען מיר, אז איך מעג שפייען אויף דיינע איבערצייגונגען! (גיט פלוצלינג אַ שפּיי לואיסען אין געזיכט. לואיס גיט איהם אַ שטאַרקען זעץ, פון וועלכען ער פאַלט. ער כאַפּט זיך אָבער באַלד אויף ווי אַ פּערווירטער און גרייפט לואיסען אָן מיט ביידע הענד.) מיינע הייליגע איבערצייגונגען זאָגען מיר, אז איך מעג דיר צוקוועטשען ווי א וואָרעם, ווי א שפיען! (זיי ראַנגלען זיך) דו וועסט ניט ארויס א לעבעדיגער פון מיינע הענד!

לואיס: נו, יא! אייער ליעבע פיהרט שטענדיג צום וואהנזין און מאָרד. (זיי פאַלען ביידע איבער אַ שטול.)

בערנארד: דו וועסט ניט ארויס א לעבעדיגער פון מיינע הענד! (כאַפּען זיך ביידע אויף און קעמפּפען ווידער.)

לואיס: שש! וועסט זיא דאָרט איבערשרעקען אויף טויט. (זעצט איהם מיט געוואַלט אַנידער) האָסט מיר שוין צוקראַצט דעם פּנים. א יודישע מלחמה! הער, וואָס איך וועל דיר זאָגען, אויב דו ביזט יא אזוי בלוטדורשטיג, נאָך וואָס טויג דיר דער סקאנדאל?

בערנארד: איינער פון אונז מוז שטאַרבען!

לואיס: יא, דיא פרוי קען בלייבען נאָר מיט דעם איינעם, וואָס וועט בלייבען לעבען. איינער פון אונז מוז אָבגערוימט ווערען פון וועג. ביי קריסטען אין אזא פאל געהט מען ארויס אויף א דועל, ווער עס וועט וועמען דערשיסען.

David [illegible]
1448 W. 13th ST., CHICAGO, ILL.

דיא אינטערנאציאנאלע ביבליאָטהעק.

אלישע בן אבויה

דראַמא אין 4 אַקטען

פון

יעקב גאָרדין

אַרויסגעגעבען פון
דיא אינטערנאַציאָנאַלע ביבליאטהעק
פערלאג קא.
32 דואיין סט. ניו יארק.

Copyright, 1907, by
JACOB GORDIN.

The right to produce in Yiddish belongs to
JACOB P. ADLER

פּערזאָנען:

אלישע בן אבויה, אַ זעהר שעהנער מענש, 50-75 יאָהר.

בתבורית, זיין פרוי, אַ מיאוס'ע, דיזעלבע יאָהרען.

נעמי, זייער טאכטער, 20 יאָהר.

מרימי, זייער דיענסט, אַ שמרונית, 60 יאָהר.

רבי מאיר, אַ יונגער תנאי, אַ יאָהר 30.

ראש הישיבה, אַ גרא-גרייזער מאן.

שמעון הנזיר, טראָגט לאַנגע האָר און ווייסע קליידער, בלאַס און מאגער, אַ יאָהר 25.

טוביה האביוני, אן אלטער בעטלער מיט אַ בעטעל-זאק, 70 יאָהר.

בעאַטע, אַ שעהנע יונגע פרוי.

אביונימוס הגרדי, אַ גריעך, אַ יודענפריינד.

קוועזיטאָר אנטאָניוס סערוויוס, אַ יאָהר 40.

איין יוד, א'ן עם הארץ.

תלמידי חכמים, יודען, נאזארעיער, רוימישע סאָלדאַטען.

עס קומט פאָר אין דער ערשטער העלפט פון צווייטען יאָהרהונדערט.

ערשטער אקט.

(אַ קליינער גאָרטען לעבען אלישע בן אבויה'ס הויז. עטליכע פּאַלמען, ביימען מיט בלומען, בענק, דיוואַנען און ניעדריגע טאַבורעטען צום זיצען. אַ פאָנטאַן—א גריעכעשע געטין, ביי וועלכער עס פליסט וואַסער פון מויל.

ווען דער פאָרהאַנג געהט אויף, זעהט מען א גרופּפּע מענער און פרויען געקליידעט אין אַרעמע, דונקעלע קליידער, אַלע אויף די קניע. די הענד אויפ'ן האַרצען. די אויגען צו גאָטט. אין צענטר פון דער גרופּפּע שמעון הנזיר, טוביה האביוני און מרימי.)

שמעון הנזיר (לעזט פאָר שטיל מיט גרויסע התלהבות):

דיא וועלט איז אַ חרוב'ע ארעמע שטוב,
דאס לעבען ניט מעהר וויא אַ פינסטערע גרוב,
לעבען און ליכט איז דאָ נאָר אין הימעל.
קיין פרייד און קיין גליק איז ניטאָ אויף דער ערד.
פון מענשען'ס געדאַנקען ווערען זינד נאָר גע־
מעהרט,—
זיין פערלאַנג איז הבל הבלים און שימעל
(מרימי וויינט, אלע זינגען פּיאַנאָ)

שמעון הנזיר: טרעהרען און געבעט איז אונזער איינציגע פרייד,
אונזער איינציג ציערונג איז פון תשובה אַ קלייד,
דיא ערלעזונג ווערט געקויפט נאָר דורך שמערצען.
ליעבע איז דער נאָמען פון אונזער מעכטיגען גאָט,
פערגעבען און ליעבען — דאס איז זיין הייליג
געבאָט.
מענש, בוי איהם, א טעמפעל אין הארצען! (זיי פערדעקען זייערע פּנים'ער און זינגען דיעזעלבע סטראָפע. בתבורית קומט, הערט זיך צו.)

בתבורית (בייז) איהר פערפעלט שוין ווידער אייערע טרפנע תחינות דאָ ביי מיר אין גאָרטען, הא? (אַלע ערשרעקען זיך

און לויפען פארט. מרימי און טוביה שטעהען אויף. שמעון בלייבט שטיין אויף דיא קניע גאנץ רוהיג און בעט שטיל.)

איהר ווילט מאכען מיין הויז צו שאנדע און שפאט ביי אלע ייד־דען, הא? אהן אייך זיינען מיר ווייניג אין לייטישע מיילער? מרימי, וויפיעל מאל האב איך דיר געזאגט: ווען דו ווילסט זיך משוגע מאכען מיט דיין נייע עבודה זרה, זאלסט דו זיך געפינען אן אנדער פלאץ. ניט ביי מיר דא!

שמעון: (פאר זיך) איין פלאץ האבען דיא גערעכטע דארט, ביי זייער פאטער אין הימעל.

מרימי: בעל'הבית'טע, איך האב מיר ערלויבט היינט, וויל מיר האבען אזא גרויסען גאסט—אונזער ברודער שמעון הנזיר איז געקומען . . .

בתבורית: עס איז א צייטעל! יעדער שווארץ יאהר מאכט זיך א נייע עבודה זרה. און ווייא מע קערט זיך נאר אב אויף א ווייל, קלייבען זיך צונויף דיא ארומיגע דיענסטען, קנעכט, בעט־לער און פון וואנען דער רוח רייסט זיך אב און מע פרעפעלט. זאג דיינע לצים זיי זאלען געהן, מענשען דארפען אהער קומען און מיר דארפען זיך פארבערייטען. דו, אלטער בעטלער, ארויס פון מיין גארטען!

טוביה: דיין גארטען? אויב דו האסט בעשאפען דאס לאנד דא אונטער דיינע פיס, אויב דו האסט געמאכט אט דיא גרינע בוימער, אויב דו האסט פון זיך הערויסגעבראכט דיעזע שעהנע, בליהענדע בלומען, דאן איז דאס דיין גארטען. אויב ניט, איז דאס דיין גארטען פונקט אזוי וויא מיין גארטען.

בתבורית: וואס? דיין גארטען גאר? איהר הערט א חוצפה פון איין אלטען שלעפער? פארט פון דאנען! אויך דוא, וויסער עבודה זרה'ניק, שוין זאלסט דו דא ניט זיין.

שמעון: איך בין דא ניטא, איך בין ביי מיין פאטער אין הימעל.

מרימי: מיר זיינען אלע דארט, וואו אונזער ברודער שמעון איז . . .

בתבורית: דו ביסט אויך דארט, דו אלטער גולם?

מ ר י מ י : אזוי זאָגט גאָטט אונזער הארר.

ש מ ע ו ן (שטעהט אויף) דאס וואס דו זעהסט, (צייגט אויף זיך) דאס איז ניט איך.

ב ת ב ו ר י ת : דו ביזט ניט דוא ? ווער דען ביזט דו ?

ש מ ע ו ן (צייגט אויף זיך) : דאָס וואָס דו זעהסט איז נור א זינדיגע שטיק ערד, א לוימענע כלי. מעגסט עס הערויסווארפען אהין, מעגסט עס אריינווארפען אהער, מיך הארט ניט. איך בין ביי מיין פאָטער אין הימעל.

ב ת ב ו ר י ת : משוגעים, איך וויל ניט הערען אייערע ווילדע רייד. ארויס פון דאַנען ! (טרייבט זיי).

ש מ ע ו ן : (רוהיג) מעגסט מיך טרייבען און שלאָגען, ביזט דוא דאָך מיין שוועסטער.

ב ת ב ו ר י ת : איך דיין שוועסטער ? ניט דערלעבען זאָלסט דוא...

מ ר י מ י : אזוי זאָגט גאָטט אונזער הארר...

ש מ ע ו ן : מעגסט זאגען יא, מעגסט זאָגען ניין, ביזט דאָך מיין שוועסטער, — מיר האָבען איין פאטער אין הימעל.

ב ת ב ו ר י ת : פארט פון דאַנען ! אויך דוא, אַלטער שד, אהיים ! אהיים !

ט ו ב י ה : גוטער מענש, איך בין אין דערהיים ! מיין היים איז דיא גאַנצע וועלט. און וואו עס וואָינען מענשען, דאָרט איז מיין וואוינונג, און וואו עס איז דאָ ערד אונטער מיינע פיס, דאָרט איז מיין ווייכעס בעט. און וואו עס איז דאָ ריינע קלאָרע קוואל־וואסער, דאָרט איז מיין וויין־קעלער, און וואו עס וואקסט עפּעס וואָס מע קען קייען, דאָרט איז מיין קיך און מיין עסס־צימער... דוא דארפסט א סך, דערפאר האָסט דוא גאָר ניט. איך דארף גאָר ניט, דערפאר האָב איך א סך... דיא גאַנצע וועלט איז מיינע...

מ ר י מ י : (שאָקעלט צו מיט'ן קאָפּ) אזוי זאָגט גאָטט אונזער הארר...

ב ת ב ו ר י ת : (אויסערזיך) דער איז בא זיין פאטער אין הימעל און דער איז בא זיך אין דער היים. (כאַפּט א בעזעם) געה, צו דיין פאָטער אין הימעל !

מ ר י מ י : (לאַזט ניט) גאַסט איז מיט אייך... זעהט בעסער, אונזער הערר קומט — רבי אלישע בן אבויה געהט! (אלישע בן אבויה שעהן געקליידעט, אויף דיא ליפען שפּיעלט אַ גוטער שמייכעלע. ביידע פרעמדע בלייבען גאַנץ גלייכגילטיג. אלישע ברענגט מיט זיך אַ גריעכישען בוך.)

ב ת ב ו ר י ת : איך וועל שווערען, ביי איהם וועלען אַט אזעלכע אויך זיין אורחים... באַ איהם איז דאָך פונקט פאַרקערט

א ל י ש ע : וואָס טהוסט דוא, קינד? אַ בעזעם איז געשאַפען פיר שטויב און מיסט. (נעמט צו ביי איהר דעם בעזעם) הע! הע! מענשען זיינען אפשר שטענדיג שטויב, זיי זיינען אָבער ניט שטענדיג מיסט. פריעדען צו'ן אייך, איהר פרעמדע מענשען.

ט ו ב י ה : אויף דער וועלט איז ניטאָ און עס דאַרף ניט זיין קיין פרעמדע מענשען.

א ל י ש ע : אזוי? נו, זייט דאָ ניט קיין פרעמדע, זייט מיינע געסט. ווער עס איז באַ מיר, דער איז מיין גאַסט.

ש מ ע ו ן : מיר זיינען ניט באַ דיר. מיר זיינען באַ אונזער פאַטער אין הימעל.

א ל י ש ע : (ענטציקט) אינטערעסאַנטע, וואונדערבאַרע מענשען!

ב ת ב ו ר י ת : באַ אַן אנדער יודען וואָלט מען דיא עבודה זרה'ניקעס געטריבען מיט שטעקענס פון הויף און דוא ביזט אַ מכנים אורח. נו, יאַ, באַ דיר קומט דאָך אויס, אז דיא נאַז דאַרף זיין אויף דער פאַטילניצע! (בייז אב).

א ל י ש ע : פריינדע, איהר דאַרפט אויף איהר קיין פאַראיבעל האָבען. דיא גאַנצע רעכטע וואָס אַ פרוי האָט יעצט איז דאָך נאָר צו טענה'ן אביסעל און צו בייזערן זיך. מרימי, פיהר דיא געסט אין הויז, גיעב זיי וואַסער צו וואַשען זייערע פיס, וויין צו לעשען זייער דורשט און עססען צו שטילען זייער הונגער.

ש מ ע ו ן : איך דאַרף ניט עססען יעצט. איך עסס נאָר איין מאָל אין טאָג, ווען דיא זון פערגעהט.

א ל י ש ע : און ווען עסט דו, מיין אלטער פריינד?

ט ו ב י ה : איך עסס, ווען איך האָב הונגער און האָב וואַכ צו עססען. דיא זון קוקט ניט אויף מיר, ווען איך בין הונגעריג און איך קוק ניט אויף דער זון, ווען איך עסס...

א ל י ש ע : חע ! חע ! דאָס איז אַ געזונטער כלל... וויא איך זעה, בעלאַנגסט דוא, אַלטער צו דער חברה, וואָס רופען זיך אביוניטין, אביונים ?

ט ו ב י ה : וויא אַזוי האָסט דוא דערקענט, אַז איך בין אַן אביוניסט ? יא, איך בין עס, דאָס נעמט זיך פון וואָרט „אביון“. מיר זיינען דיא רייכסטע מענשען אין דער וועלט.

א ל י ש ע : חע ! יא, איהר זייט עס. מענש, עס איז זעהר לייכט צו זיין צופריעדען, ווען מען בעדאַרף נאָר א בעטלער־זאַק, ניין ! דוא פערלאַנג פיעלעס, האָב גרויסע בעדערפניסע, וויל א סך און זיי דאַן צופריעדען !...

ט ו ב י ה : דער יצר הרע זאָגט : וויל, וויל נאָך, וויל נאָך, אָהן א שיעור, אָהן אַ ברעג. נו, וויל גאָר ניט, בלייבט דער יצר הרע מיט א נאָז און דוא בלייבסט צופריעדען. קום, מרימי, איך וויל עסען.

ש מ ע ו ן : און איך וועל נאָר מיינע מיעדע פיס וואַשען און וועל אַביסעלע אויסרוהען זיך. אי, גאָטט, פערגיעב מיר, וואָס איך זאָרג אַזוי פיעל פיר מיין זינדיגען אונווירדיגען קערפער. (געהט) וועה איז צו דעם מענשען, וואָס וויל זיך צופריעדען שטעלען דאָ אויף דער פינסטערער ערד.

מ ר י מ י : יא, גאָטטעניו, וואָס איז דער מענש, און וואָס וויל דער מענש ? טפוי ! (אַללע דריי אב.)

א ל י ש ע : אונזער יעצטיגער לעבען שאַפט מערקווירדיגע מענשען מיט ערשטוינליכע לעבענס־אַנשויאונגען. דער נאַזאַרעיער וויל טויטען דיא געפיהלע פון לעבען, פערניכטען דעם מענשענס גייסט און געדאַנק. פון דער יודישער פרומקייט איז אויסגעוואַקסען אַ דונקעלער גלויבען פון זעלבסט פערניכטונג ; דעם אביוניטס אנשויאונג איז שוין ניט אַזוי טרויעריג. ער מאַכט זיך לוסטיג איבער זיינע אייגענע צרות, שטעלט זיך אַליין אַ פייג אונטער דער נאָז און מיינט ער האָט עס אָבגעטהאָן אַ שפּיצעל דעם יצר הרע !...

חע ! חע ! יא, דער מענש זוכט זיין גליק, און זיין געדאנק וואנ־דעלט ארום איבער דיא גרויסע פעלדער פון דענקען און פיהלען. וועט ער אמאל געפינען וואס ער זוכט ? זאלאנג ער וועט עס זוכען דארט אין דיא הימלען, וועט ער עס ניט געפינען דא אויף דער ערד ! (אב אין גארטען אריין פארטראכט.)

ש מ ע ו ן : (מע הערט זיין שטימע פון הויז) טרעהרען און געבעט איז אונזער איינציגע פרייד, אונזער איינציגע ציערונג איז פון תשובה א קלייד, דיא ערלעזונג ווערט געקויפט נאר דורך שמערצען...

ב ת ב ו ר י ת : (קומט אן, שרייענדיג) נעמי, גיעב אכט דארט, דעם טאטענס שעהנע אורחים זאלען וואס ניט אוועג לאדכענען ! (זיא קומט מיט מרימי, טראגען פיעל פערשיעדענע קאוויארען און קישענס פון העלע קאלירען, זיי פערשפרייטען עס איבער דיא ביינק און דיוואנען).

ב ת ב ו ר י ת : אין מיטען דרינען פערגלוסט זיך איהם א שמחה ! מען בלייבט אהן הענד פון ארבייט ! (זיא איז שטארק בעשעפטיגט.)

מ ר י מ י : נאך וואס דארפט איהר אייך בעמיהען ? אהן אייך וועט מען דען ניט טהון וואס מע דארף ?

ב ת ב ו ר י ת : איך זאל ניט ארבייטען, וואלט איך דאך ניט געהאט קיין רעכט א מויל צו עפענען... נעמי ! ברענג נאך א פאאר קישענס... אללע יודען קלאגען און בא איהם איז שמחה וששון... (נעמי קומט מיט א קישען) אין מיטן מיטוואך איז בא דיין טאטען א שמחה...

מ ר י מ י (ארבייטענדיג) : נאך וואס דארף מען דיא אללע שמחות ?

נ ע מ י : איך האב ליעב שמחות !... אבער ניט וויא בא אונז... וויים איך, קומען זיך צונויף און ריידען פון אומעטיגע זאכען... בא דיא רוימער קומען זיך צונויף יונגע העררן און דאמען, מע עסט טהייערע מאכלים, מע טרינקט זיסע וויינען... שקלאפען זינגען און שפיעלען... נאכדעם געהט מען אין צירקוס זעהען, וויא מענשען ווערען צוריסען פון לעמפערטען..

מ ר י מ י : דאס איז טאקע א שמחה...

ב ת ב ו ר י ת : עס געהט אוועק אזוי פיעל ווייז און בשמים און האניג - געבעק און וואס האט ער דערפון ? וועמען קומט דערפון ארויס א טובה ?

נ ע מ י : מאמע, זאג בעסער, האסט א טויטעל ? גיב נור א קוק ביי זיך אין קעשענע.

ב ת ב ו ר י ת : טויטלען האט זיך דיר פערגלוסט ! (גיט נעמי׳ן א טויטעל און קייט אליין אויך). איך וויים, ער האט זיך פער־ריסען מיט דיא יודען און קען ניט זיין קיין נשיא, קיין ראש הישיבה, זאלען כאטש דיא רוימער איהם מאכען פאר א גבאי, פאר א מוכסן, פאר וואס איז... מרימי, געה צאפ אן ווייז אין דיא קרוגען.

מ ר י מ י : וויין איז דעם שטן׳ס בלוט, אזוי זאגט גאטט אונזער הארד.

נ ע מ י : מרימי, שש ! איא איך בין אזוי שעהן אנגעטהאן, אז מען קען ניט דערקענען, אז איך בין א אידישע מיידעל ?

מ ר י מ י : גאטט קען יעדען דערקענען ! (אלישע קומט, זיי בעמערקען איהם ניט.)

ב ת ב ו ר י ת : שמחות ! אן אנדער טאטע וואלט האטש געזעהען א שדוך פיר זיין קינד. נו, יא ! וועלכער יוד׳ וועט זיך וועלען מיט איהם מתחתן זיין !...

נ ע מ י : מוטער, איך וויל ניט דו זאלסט רעדען פון שדוכים ! איך שעהם זיך...

מ ר י מ י : זיא איז ניט גערעכט ? נאך וואס דארף מען גאר אין גאנצען דיא שדוכים ? (אב).

ב ת ב ו ר י ת : א שעהנער בעל תכלית איז דער טאטע דיינער ! גוט, זיין פאטער האט איהם איבערגעלאזט א פערמעגען, האט ער וואס צוווארפען אין דער בלאטע אריין. וואס וואלט געווען, אז עס וואלט ניט זיין ?

א ל י ש ע : קינד, מע דארף ניט טראכטען דערפון, וואס וואלט געווען, אז עס וואלט ניט זיין... עס איז זעהר טיעף... יא, איך וויים, זאגאר בא מיר אין דערהיים, האלט מען ניט זעהר שטארק פון מיר... עס איז שווער צו פערשטעהן א מענשען...

נ ע מ י : (שטיל) איך זאל זיין א טאטע, וואלט דיא מאמע בא מיר געשוויגען...

בתבורית: דוא זאלסט זיין א מענש וויא אללע מענשען.

א ל י ש ע : א דענקענדער מענש שטאלצירט מיט דעם, וואס ער איז ניט וויא אלע מענשען.

ב ת ב ו ר י ת: נו, יא, דו ביסט א למדן, דער חכם, דער מבין, און דיא גאנצע וועלט איז משוגע. ווען אללע יודען זאגען יא, זאגסט דוא ניין! בא אללע יודען איז טרויער, בא דיר איז היינט א סעודה... אליין ר' עקיבא עליו השלום איז דאך ביי דיר קאי אין שפאי, היינט וואס בעדייטען שוין אנדערע? (וויינענדיג) און אט מיט אזא מענשען דארף מען אבלעבען דיא יאהרען! שמחות גאר מיט געסט, אז דער בית המקדש איז חרוב און דיא טאכטער האט ניט קיין חתן! (בייז אב.)

א ל י ש ע: (זיפצט שטיל) נו, און דוא, נעמי, האסט פון מיר אזא מיינונג וויא דיא מוטער?

נ ע מ י : דיא מוטער בעלאנגט צו דיא אלטע וועלט. וואס ווייסט זיא? זיא האט דאך מורא צו רעדען מיט א רוימער.

א ל י ש ע : נעמי, מיר געפעלט ניט, וואס פונקט היינט ביזטו געקליידעט אין רוימישע קליידער... היינט פאסט ניט.

נ ע מ י : פערקעהרט, היינט וועלען דאך דא ניט זיין נאר אידישע געסט? (אפארט) ביי איהם קומט שטענדיג אוים ניט אזוי וויא מען דארף...

א ל י ש ע: ווייל דא וועלען זיין רוימער, האסט דוא געדארפט טראגען אידישע קליידער.

נ ע מ י : האסט דאך אליין געזאגט, אז אידישע קליידער זיי־נען אזוי הייליג, וויא רוימישע... (אפארט) וואס פערשטעהט ער וואס איז שעהן און וואס איז ניט שעהן?

א ל י ש ע: געוויס, אידישע קליידער זיינען ניט הייליג. אבער קיינער דארף ניט דענקען, אז מיר שעהמען זיך מיט דעם וואס מיר זיינען אידען! איך דארף זיך ניט חנפה'נען צו יענעם. דארף זיך ניט שעהמען מיט זיך אליין. פערקעהרט, מען פעראכטעט א מענש, וועלכער וויל זיך אליין אבלייקענען מיט פרעמדע קליידער, פרעמדע זיטטען און א פרעמדע שפראך, פערשטאנען?

נ ע מ י: יא, יעצט פערשטיי איך, (שטיל) געה, פערשטיי וואס ער מיינט... אי, ער זאל מיך וועלען פאלגען, וואלט ער גאר אן אנ־דער מענש געוועזן.

א ל י ש ע: וואס האסט דוא געזאגט? קום אהער, קינד, איך האב מורא, דוא האסט מיך ניט ליעב!

נ ע מ י: איך האב מורא מיט דיר צו רעדען... ביזט אזא מענש, מען קען קיין מאל ניט טרעפען, וואס דיר קען געפעלען און וואס דיר קען ניט געפעלען....

א ל י ש ע: טרעפען איז שלעכט... טרעפען הייסט געהן וויא א בלינדער פערד אין גרוב אריין... א מענש דארף דיינקען...

נ ע מ י: דוא אליין לאכסט פון דיא אידען, פלוצלינג, אידי־שע קליידער!

א ל י ש ע: איך לאך ניט פון דיא אידען, איך וויל ניט צייגען, אז מיין הארץ וויינט צוזאמען מיט זיי... איך לאך פון דעם, וואס מאכט דיא אידען לעכערליך...

נ ע מ י: דיא מוטער זאגט, דיך קען מען ניט צופריעדען שטע־לען, ווייל דוא לעבסט פיר זיך אליין און דיך הארט ניט פאר קיי־נעם...

א ל י ש ע: און וויא מיינסט דוא? (בתרובית שרייט: נעמי! אהער געה!)

נ ע מ י: איך? איך וויים ניט. דיא מוטער רופט. (שטיל) עס איז אזוי גוט, וואס זיא רופט מיך... מיר איז אונטערטרעגליך שווער צו בלייבען מיט איהם אליין שש!... ער ווייסט ניט, אז צוליעב א רוימער האב איך היינט אנגעטהאן א רוימישע קלייד... (לויט) פא־טער, האסט ניט פערגעסען, האסט צוגעזאגט צו קויפען מיר א שני־רעל פערל... אי, ווייסע פעריל אויף א ווייסען האלז... אי! (אב.)

א ל י ש ע: מען ועט איהר דארפען קויפען פערל.... איך האב נאר איין קינד... איך וויל זיא זאלל זיין צו מיר נאהענט, און זיא איז וויט, שרעקליך וויט פון מיר... איך וויל, זיא זאל פיהלען און דענקען וויא איך און זיא... איין מו־טער קען האבען מעהר איינפלוס אויף א קינד פון צעהן טויזענד פאטערם. (מרימי קומט).

מ ר י מ י: גוטער הערר, ברודער שמעון הנזיר פרעגט אויב ער קען ריידען מיט אייך, ער וויל פרעגען, ווי קומט עס, אזא גרויסער מענש, וויא איהר, וועלכער פערשטעהט, זאָל ניט וועלען גלויבען...

א ל י ש ע: דער וואָס פערשטעהט גלויבט ניט...

מ ר י מ י: אה, הערר! פאָלגט מיך... רעטעט אייער זעעלע אין'ם נייעם גלויבען.

א ל י ש ע: מיר האבען גענוג צרות מיט'ן אַלטען גלויבען, ברענגט איהר אויף אונזער קאָפּ א נייע צרה... קינד, וואָס געפעלט דיר אין'ם נייעם גלויבען?

מ ר י מ י: מיר זיינען שמרונים, איהר זייט אידען, זיי זיינען רוימער, גריעכען — אַלע גלייך. אזוי זאָגט גאָט אונזער הארר. מיר האַלטען זיך ניט גרוים געגען קיינעם און אַלע זיינען מיר ברידער און שוועסטער דורך דער ליעבע.

א ל י ש ע: איהר קליינע, ארעמע, פערפאָלגטע מענשעלאך! יעצט האט איהר אייך ניט מיט וואס גרוים האַלטען, זייט איהר ענוים און איהר האט אייך ליעב. וועט איהר אבער ווערען א מאכט, דאן, מיין איך, וועט דיא ליעבע זיין טוידט וויא אַלע שעהנע ווער־טער פון דיא הייליגע געבאָט... איהר וועט נאָך אפשר זיין אמאָל מעהר שטאָלץ פון דיא אידען און מעהר ברוטאַל פון דיא רוימער.

מ ר י מ י: וואס זאָגט ער? יא, ברודער שמעון, קום אריין. (שמעון און טוביה קומען. מרימי אב.)

א ל י ש ע: אַלטער, ווי מיינסט דו: מען דארף פערשטעהן וויא אַלע? אדער דער פערשטאַנד איז אונז געגעבען געוואָרען מיר זאָ־לען פערשטעהן העכער פון אַלע?

ט ו ב י ה: איך מיין, מען דארף פערשטעהן, אז מען פער־שטעהט ניט.

ש מ ע ו ן: (לעגט צונויף זיינע הענד) פאטער אין הימעל, העלף מיר עפענען דיא אויגען פון דעם בלינדען פערבלאָנדזעטען מענשען. (בעטעט שטיל) אה, גאָט, וואס פערשטעהט א מענש און וואס ווייסט א מענש?

ט ו ב י ה: אז מען גיט א שפרונג אין דער לופטען, ווערט מען ניט גרעסער. דיא פיס האבען זיך אויף א ווייַלע אבגעטהיילט

פון דער ערד, — דיא אייגענע פיס וועלען דיך באלד אראפשלעפען צוריק צו דער מוטער ערד!

א ל י ש ע: (בייז) אונזין! מיט דיא פיס שפרינגט אין דער הויך נאר א פערד. א מענש הויבט זיך אויף דיא פליגלען פון זיינע געדאנקען ביז דיא וואלקענס...

ט ו ב י ה: און בלייבט זיצען מיט'ן בעל מחילה אויף דער ערד (אלישע לאכט שטארק) און איך וועל מיר דערווייל נעהמען און בעגיסען דיא בלומען, זיי ווילען נעבאך א טרונק. (נעהמט א כלי און וואסער פון פאנטאן).

ש מ ע ו ן: ברודער אלישע בן אבויה, איך בין געקומען צו דיר אין'ם נאמען פון אונזער פאטער אין הימעל... ער אליין האט מיך געשיקט.

א ל י ש ע: זעהר א וויטע שליחות... איך האב מורא, איך וועל דיך דארפען שיקען צוריק צו איהם....

ש מ ע ו ן: מיר האבען געהערט, דוא קריטיקירסט דיא אידען פון'ם אלטען געזעץ...

א ל י ש ע: פערקעהרט, איך קריטיקיר דיא אלטע געזעץ פון'ם אידען.

ש מ ע ו ן: אלישע בן אבויה, דוא שטעהסט שוין אויפ'ן וועג פון ערלעזונג... איך וויס, דוא ווילסט זיי פערלאזען... און געהן מיט'ן וועג פון ערלעזונג.

א ל י ש ע: ניין! איך וויל בלייבען מיט זיי. איך זאל זיי ווע־לען פערלאזען, וואלטען מיך זייערע פעהלערען און חסרונות ניט גע־קרענקט... ברודער, דער איינציגער וועג פון ערלייזונג, איז דער וועג פון פערשטאנד...

ש מ ע ו ן: זיי זיינען יעצט פעראכטעט און פערהאסט. עס איז איין אונגליקליכעס פאלק...

א ל י ש ע: ברודער, ווער עס פערלאזט זיין פאלק, ווייל עס איז אונגליקליך, דער איז א פעררעטהער און א פייגלינג!

ש מ ע ו ן: איך זעה, גאט האט נאך ניט געעפענט דיין הארץ... איך גיב דיר איבער צו מיין פאטער אין הימעל. קום, ברודער אביוני.

א ב י ו נ י: געזעגענט זיינען דיא ארימע, צו זיי געהערט גאטעס קעניגרייך. (געהט).

אליש ע: בלייבט... ביי מיר איז היינט א פעסט, וויא אמאל ביים גריעכישען דענקער עפיקור. יעדען 20טען טאג אין חודש פער־זאמלען זיך מיינע פריינדע, מיר טרינקען וויין, לעזען פאעזי און גע־ניסען פרייד און פערגניגען...

אביוני: אזא פעסט האב איך יעדען טאג אין יאהר. איך זיץ אין גאטס גארטען. טרינק רוישענדע קאלטע וואסער פון א קוואל און הער דיא זיסע שירים פון דיא ליעבע פויגעלאך. זעהסט? (נעהמט ארויס פון בוזעם א הילצערנע פייפעלע און שפיעלט אזוי וויא א פויגעלע טרעללערט).

שמעון: ברודער, הער אויף! פערגניגען איז פון׳ם טייוועל, שמערץ און ליידען זיינען פון גאט צו לייטער׳ן אונזער׳ע זעעלען... (טוביה הערט אויף שפיעלען).

אלישע: ניין! וואס מעהר פרייד און וואס װעניגער שמער־צען דארף דער מענש! געניסען איז א טוגענד, נור דאס געניסען דארף זיין ריין וויא דיא טוגענד אליין. (א גערויש) : אהא! אימיצער קומט שוין (מאיר קומט) מיין יונגער פריינד, דער גרויסער אידישע־געלערנטער רבי מאיר...

מאיר: שלום עליכם, רבי ומורי. (דריקט זיין האנד, נייגט זיך פון דער ווייטען צו דיא פרעמדע).

אלישע: דוא זעהסט דעם אלטען? זיין בעטלער־זאק איז לערר, זיין קאפ אבער איז פולל מיט געדאנקען.

טוביה: א לעערער זאק און א פולער קאפ — דאס זיינען דיא איינציגע זאכען אין דער וועלט, וואס קיינער װעט דיר ניט מקנא זיין. (אלישע און מאיר לאכען).

מאיר: (אפארט) דאכט זיך, אזוי שטאלץ: אין דער ווירקליכ־קייט אבער איז ער גוט צו יעדען איינעם.

שמעון: פאטער אין הימעל, איך פערבלייב דא מיט דער האפנונג צו לאזען הערען דיין הייליג ווארט צווישען זינד׳גע בעלי תאוות.

מאיר: רבי, בעפאר דיא געסט װעלען קומען, וויל איך וואס פון אייך לערנען. מיר האבען היינט בשום אופן ניט געקענט דערטאנען זיך, וויא אזוי ר׳ עקיבא האט געלערנט דעם פשט פון

פסוק „גם זה לעומת זה ברא אלהים... איינס געגען דאס אנדערע האט גאט בעשאפען.... וויא האט עס ר׳ עקיבא ערקלערט?

אלישע: ר׳ עקיבא האט ניט געקענט ערקלעהרען, ער האט ניט געהאט קיין קאפ פון א דענקער... ער האט שפעט אנגעפאנגען צו לערנען.

מאיר: רבי, ער האט אבער ליעב געהאט דאס אידישע פאלק מיט׳ן גאנצען הארצען.

אלישע: ליעבע פון א בעגרענצטען מענשען שטערט מעהר וויא זיא העלפט. ווען מען לערנט איין אלטען איז גראדע וויא מען שרייבט אויף אלטע צוריבענע פאפיער... ביי א יונגען תלמיד געהט עס אריין אין זיין בלוט. דברי תורה נבלעו בדמיו. נאך עקיבא׳ס בע־גריף איז גאט א חנוני, א קרעמער וועלכער זיצט ביי זיך אין קליי־טעל, שרייבט אין פנקס אונזערע חובות און צאהלט מיט גראשען זיינע ליבלינגע... זה לעומת זה, מיינט ער: גאט האט בעצאלט איוב׳ן פיר זיינע צרות און קרעץ מיט געלד און רייכטהום. פע! דאס איז זעהר קליינליך.

טוביה: עס איז בעסער, ווען גאט גיט דיר גאר ניט און האט ניט וואס ביי דיר צו צונעהמען!

מאיר: און וויא פערשטעהט איהר, רבי, דעם געדאנק פון את זה לעומת זה?

אלישע: עס איז א פראגע: את זה לעומת זה ברא אלהים? האט גאט געקענט בעשאפען זאכען וואס זיינען א היפך, א געגען, א ווידערשפרוך איינע צו דיא אנדערע? אויב ער האט בעשאפען גוטהייט, נאך וואס האט ער אויך בעשאפען שלעכטהייט? וויא קען זיין דער בורא פון גערעכטיגקייט, זאל מאכען אויך דיא אונגע־רעכטיגקייט?

שמעון: (ערשראקען) גאט אין הימעל, גוטער פאטער, בע־שטראף איהם ניט באלד פיר זיינע שרעקליכע רייד! גיב איהם צייט תשובה טהאן. בעשטראף איהם ניט באלד!

אלישע: שרעק דיך ניט, קינד, ער וועט מיך ניט בעשטרא־פען און דיך ניט בעלאהנען. מענשען בעשטראפען און בעלאהנען זיך אליין. (א גערויש, פיעלע שטימען, עס ווערט זעהר פרעהלאך). אה, מיינע פריינדע קומען! מיינע פריינדע! ווייבער, דיא געסט זיינען

דאָ! (אבנימוס הגרדי, קוועזיטאר, עטליכע רוימער קומען. אַלע פיהרען א לוסטיגען געשפּרעך). וואס מאַכט אבנימוס הגרדי, דער גריעך וואס שטודירט פּלאַטאָ און ליעבט דיא אידען מעהר וויא זיי ליעבען זיך אַליין. מאיר, נאָך אַזאַ שטילען, גוטען און איבערגעבענעם פריינד איז שווער צו געפינען. (דריקט זיין האַנד.) וואס מאַכט דעם דעספּאָט האדריאן׳ס קוועזיטאר, וועלכער קומט אַהער אַלס פריינד און דענקער און ניט אַלס ציינזען־מאַהנער און חטאים־זוכער? (דריקט זיין האַנד).

קוועזיטאר: פריינד אלישע, איך קען דאָ היינט, ליידער, לאַנג ניט פערבלייבען.

אלישע: דאס וועלען מיר זעהן. (צו מאיר׳ן מיט התלהבות) זיי זיינען אַלע אדער סטאיקער, אדער עפּיקורעער, — זיי זיינען דענקער און ווער עס דענקט, איז מיין פריינד. (אַלע גריסען זיך מיט מאיר׳ן: דערווייליע האבען דיא פרויען — בתוברית, נעמי און מרימי געבראכט אמפארען מיט וויין און בעכער, געבעקס, ברענענדע ליכט, וועלכע גיבען א שעהנעם גערוך. אלע זעצען זיך ארום פאנטאן אין גרופּען. מען גיסט אָן אַלע בעכער.) וויין פיר אַלע! (מען דערלאַנגט וויין יעדען).

שמעון: וויין און פרויען פיהרען דעם מענשען אין שאול תחתיה... אָה, ברידער, עס איז בעסער דער האַלז זאָל פערלעגט ווערען מיט א מכה, בעפאָר מען טרינקט, און דיא אויגען זאָלען אויסגערונען ווערען, בעפאָר מען קוקט אויף א פרוי!

אלישע: הייסט עס, וויין און פרויען זיינען איבעריגע זאכען? ע! (ציינט אויפ׳ן הימעל) אויב ער איז א קלוגער גערטנער, וועט ער ניט פלאַנצען אין זיין גארטען וואס מען דארף ניט. פריינדע, דיזע מיינע אונבעקאנטע אורחים זיינען מערקווירדיגע מענשען. איינער איז אין גאנצען אין הימעל, דער אנדערער איז אין גאנצען אויף דער ערד.

אבנימוס: אַלטער, דוא ביזט דאָך קלוג גענוג צו טרינקען א בעכער וויין?

טוביה: איך טרינק נאר דאן ווען עס איז ביי מיר טרוקען אין האַלז....

בתבורית: ער שטאָפּט אין יעדען... אז דער בעטלער וועט ניט טרינקען בין איך אונגליקליך!

אלישע: צו וואס לעבען מענשען, וועלכע ווילען ניט געניסען פון דער פרייד? וויאַוואַט!

קוועזיטאר: ליעבער פריינד, גענוס און פרייד זיינען נור שוואכהייטען. דיא הויפטזאכע, דער מענש זאל מיט זיין פערשטאנד אונטערדריקען דיא שרעקליכסטע געפיהלע פון ווייטאג און שמערץ.

אבנימוס: אה! דער סטאיקער מיט'ן עפיקורעער וועלען שוין אנפאנגען א בלוטיגען קריעג. וויוואט! (אלע מענער טרינקען און רעדען צווישען זיך).

נעמי: זעה, מרימי, איז דער שטאלצער רוימער ניט גרויס און שטארק וויא איינער פון זייערע מארמארנע געטער?

מרימי: א גרויסע זאך איז א שטיינערנער גאָט!

אלישע: (צו זיין פרוי; גליקליך) גוטע, עהרליכע קערלעך, איא? דענקענדע מענשען? עס איז א פערגניגען, גיב אונז נאך וויין. ווער אויך פרעהלאך, קינד!

בתבורית: טרינקען זאלען זיי שוין צום לעצטען מאל. דענקענדע מענשען! (זיא און מרימי אב.)

קוועזיטאר: (שטיל צו נעמי) ביזט אזוי שעהן געקליידעט, קיינער וועט ניט גלויבען, אז דוא ביזט א אידישע מעדכען.

נעמי: (ענטציקט) טאקע? אה, דוא זאגסט עס נאר אזוי.

קוועזיטאר: איך מיין עס... (נאך שטילער) ליעבע נעמי, ווען?...

נעמי: ווען דוא וועסט בעפעהלען!

קוועזיטאר: אלזא, זיי פארבערייטעט... (לויט) פריינד אלישע, דיין שעהנע טאָכטער דענקט וויא א וואהרע רוימערין (שטיל צו איינעם פון דיא רוימער) אם וועניגסטען, ווען איך וועל קומען פון יודעא צוריק קיין רוים, וועל איך האבען מיט וואס בערימען זיך...

אבנימוס: איך מיין, עס איז בעסער א יודין זאל דענקען וויא א יודין. פריינד רבי אלישע בן אבויה, מען דארף ניט פערליערען קיין צייט אומזיסט.

אלישע: יא, יא! באלד וועלען מיר אנפאנגען דאס צווייטע געזאנג פון האמערס איליאדא. אה, גרויסער האמער, איך פערגעטער דיך... (נעהמט א בוך).

ש מ ע ו ן: פאטער אין הימעל, א מענשען פערגעטערט ער!

א ל י ש ע: ק י נ ד, בעסער א מענש פערגעטערען, איידער א גאט פערמענשלען! אלזא מיר פאנגען אן. (פארבערייטעט זיך צו לעזען. בתבורית און מרימי ברענגען נאך וויין).

ק ו ו ע ז י ט א ר: מיין פריינד אלישע, ענטשולדיג, איך קען דא לאנג ניט פערבלייבען. (פיהרט איהם אן א זייט). א בריעף איז ערהאלטען געווארען פון'ם פראקוראטאר רופיוס, איך זאל איהם באלד שיקען געלד. דוא ביזט א רייכער מאן און דוא מוזט מיר אויף א קורצע צייט לייהען 10 טויזענד גאלד שטיקע.

א ל י ש ע: מען מיינט, איך בין זעהר רייך, ווייל מיין האנד איז פריי, רוימער, דיא סומע וואס דוא בעטסט איז ביינאהע אלעס וואס איך פערמאג... אין אונזערע אונרוהיגע צייטען דארף מען זעהר פארזיכטיג זיין... פערגעס ניט, איך האב איין קינד... ניט דוא, ניט איהר מוטער, זאגאר זיא אליין ווייסט ניט, וויא טהייער זיא איז מיר... פריינד, פערשטעה מיך, איין קינד...

ק ו ו ע ז י ט א ר: דוא קריעגסט דיין געלד אין גיכען צוריק. דערויף גיב איך דיר דאס עהרענווארט פון א פאטריציער, פון א נאבעלמאן און דענקער...

א ל י ש ע: איך ווייס ניט, אויב איך קען עס דיר פערשפרעכען.

ק ו ו ע ז י ט א ר: איך מוז דיר זאגען דיא וואהרהייט. העלפסט דוא מיר יעצט, וועל איך דיר דאס געלד אומקעהרען, ווען דיא ארימע און מיטעללאזע יודען וועלען בעסלאכוויז אהן נויט און צוואנג איינצאהלען זייערע צינזען. אויב אבער ניט, וועל איך לייַדער זיין געצוואונגען געגען מיין ווילען, זאמלען דאס געלד ביי דיא אידען דורך געוואלד, גרויזאמקייט און פילייכט גאר דורך בלוטפערגיסענעס... מיר מוזען טהאן וואס מען הייסט אונז...

א ל י ש ע: דארפסט דאס געלד באלד?

ק ו ו ע ז י ט א ר: יא, מיין פריינד, אויב עס איז מעגליך...

א ל י ש ע: איין אויגענבליק. (געהט צו זיין פרוי, שטיל) בתבורית, זיי אזוי גוט, גיעב מיר דעם שליסעל פונ'ם אייזערנעם קאסטען.

ב ת ב ו ר י ת : וואס ? וועה איז מיר ! וועניג וואס דיא גוים צאפּען ביסלעכוויין אונזער בלוט, זויפּען אונזער וויין און פרעסען אונזער ברויט...

א ל י ש ע : שש. קינד... איך וועל דיר שפּעטער אלעם ערקלעהרען...

ב ת ב ו ר י ת : גזלן, רוצח, ווילסט אונז בערויבען, בע׳גזלן׳ען, נעהמסט צו ביי מיר און גיסט אָב דעם גוי־חזיר, דעם רוימער !...

א ל י ש ע : (ענערגיש) שש ! דער רוימער איז פריהער פון אלעם א מענש, ער איז א דענקער און דיא דויפּטזאכע, ער איז מיין פריינד. איך זאָל ניט האָבען קיין צוטרוי צו מיין פריינד, דארף איך אליין צו זיך קיין צוטרוי האָבען. גיכער, עס איז ניט שעהן ער זאָל ווארטען ! (זיא גיט איהם דעם שליסעל. אלישע געהט. דער קוועזיטאָר שיקט נאָך איהם צוויי רוימער. אליין געהט ער צו נעמי׳ן.)

ב ת ב ו ר י ת (צו רבי מאיר׳ן וויינענדיג) : זעהט, וואס ער, דער משוגענער טהוט מיט אונז ?

מ א י ר : שש ! מע טאָר ניט מבזה זיין אזא מאן וויא רבי אלישע בן אבויה ! מאנכעם מאָל קענען מיר ניט פערשטיין, וואס א גרויסער מענש טהוט. (ער בערוהיגט זיא)

נ ע מ י : (נאַאיוו) יא, אנטאָניוס, די יודען זאָלען מיך פאָלגען, וואָלטען זיי אלע געטהון וויא איך. נאָך וואס דארף מען זיין אָבגעטהיילט און אבגעזונדערט און פערהאסט ?.... איז דען ניט בעסער קליידען זיך וויא דיא רוימער און אויפפיהרען זיך וויא זיי ? וואס איז דער אונטערשיעד יוד אָדער רוימער ? וויא זאָגט דער פאָטער, מיר זיינען אלע מענשען. ניט וואהר ?

ק ו ו ע ז י ט א ר : יא, מיין געליעבטע, מיין שעהנע יודישערוימערין. (רעדען שטיל.)

ש מ ע ו ן : (שטעהט אויף) זינדיגע, שטערבליכע מענשען, ווילט איהר הערען וואס גאָטט, אונזער פאָטער אין הימעל, זאָגט אצינד צו׳ן אייך ?... (אלע : הערט ! הערט ! א געלעכטער).

ט ו ב י ה : ברודער שמעון, רעד ניט צו דער וואַנד ! רעדט ניט צו א טויטען און רעד ניט צו א פרוי, ווען זיא מאַכט לאַדקעס...
(געלעכטער. אלישע קומט, נאָך איהם טראגען דיא רוימער א גרויסען לעדערנאם זאק. זיי געהען אב).

קאנזיסטאר: דאנקע, פריינד אלישע! פריינדע, עס טהוט מיר זעהר לייד צו פערלאזען אזא געזעלשאפט, אבער איך מוז געהן. מיר מוזען טהון וואס מען הייסט אונז. בלייבט אלע אין פריעדען. (ראש אב.)

אבנימוס: מיין טייערער גוטער פריינד אלישע, וואס איז עס היינט מיט דיר?

אלישע: שוין... מיר קעהרען זיך באלד אום צוריק צו אונזער בעליעבטען האמער: (לעזט.)

„וויא שאארען פון זוממענדע ביהנען, וועלכע פליהען
אין רייהען געדיכטע צו דיא בליהענדע בלומען פון פריהלינג
מיט א שטורמישע פרייד און געטוממעל“ . . . (דער ראש הישיבה מיט עטליכע אלטע תלמידי הכמים קומען.)

בתבורית: אהא! זיי זיינען געקומען! דו וועסט זעהען, מיר זיינען יודען! מיין ניט, אז עס איז גאר ניטא קיין דין ודיין בישראל! מע וועט זיך נעהמען צו דיר!...

אלישע: אה, וועלכע אונערווארטעטע געסט.

נעמי: (צו אבנימוס) קומט.... אז יודען קומען, וועט מען געווים, אדער וויינען, אדער זאגען מוסר. (זיא און אבנימוס דערווייטערן זיך אין גארטען)

ראש הישיבה: אויך דו, ר׳ מאיר, ביסט דא ביי איהם?

מאיר; רבי, איך לערן דא... וויא זאגט מען. איך עסס נאר דאס אינגעווענינסטע פונ׳ם מילגרוים די שאלעכץ ווארף איך אוועק.

ראש הישיבה: און דו ר׳ אלישע בן אבויה לעזט ספרים חצונים, גוישע ביכער? הא?... ר׳ עקיבא האט געזאגט: ווער עס לעזט ספרים חצונים, האט ניט קיין חלק אין עולם הבא!

אלישע: ווען עקיבא זאל קענען לעזען און פערשטיין דיא ספרים חצונים, וואלט ער ניט געזאגט אזא נארישקייט.

מאיר (שטיל צו אלישע) רבי, איהר זייט א בריה צו מאכען זיך שונאים, דערפאר דערציילט מען פון אייך גאטט ווייס וואס. נאך וואס זאלט איהר אייך מיט אלעמען פערקריגען?

אלישע: קינד, אז מע זאגט דעם אמת, מוז מען זיך מאכען שונאים.

ר א ש ה י ש י ב ה (וועלכער האָט דערווײלע בעמערקט די א סטאַטוע) רחמנא יצילני ! וואס איז דאס ? אן אָבגאָטט ביי א יודען אין הויז !

מ א י ר : ניין, רבי, עס איז נאָר פון שעהנקייט וועגען. קיינער, חלילה, רעכענט עס ניט פאַר א היילינגטהום.... (דער קוועזיטאָר גנב'עט זיך אריין אונטער א בוים און הערט זיך צו).

ר א ש ה י ש י ב ה : ר' אלישע, ניט נאָר פרעמדע, דיין אייגען ווייב בעקלאָגט זיך אויף דיר...

א ל י ש ע : מיין ווייב ? !... (ערשטוינט)

ב ת ב ו ר י ת : איך האָב דען איין אַנדער ברירה ? א גאַל מוז דאָך א מאָל פּלאַצען !...

ר א ש ה י ש י ב ה : ר' אלישע, שעהמסט זיך ניט צו מאַכען דאָ שמחות, וועהרענד די א בלוט - דורשטיגע רוימער ערלויבען אונז ניט צו פייערען אונזערע היילינגע יום טובים, צו היטען אונזער שבת קודש, צו מאַכען חתונות נאָך'ן אידישען מנהג, צו מל'ן אונזערע קינדער ? די א ניעדערטרעכטיגע רוימער ערלויבען ניט, אונזערע כלות זאָלען זיך בעפּוצען מיט בלומען און דוא זיצסט דאָ צווישען פּאַלמען און בלומען און טרינקסט וויין.

א ל י ש ע : מיט ווײנען און זיפצען קען מען דעם צווייטען זעהר וועניג העלפען.

ז ק ו ו ע ז י ט א ר : (אַפּאַרט) געמיינע יודען, איהר וועט שוין האָבען אייער שטראָף.

ר א ש ה י ש י ב ה : וואס דאַרף דער יוד די א גוישע חכמות? איז וועניג דאָ צו לערנען אין דער תורה הקדושה ?

א ל י ש ע : זעהסט ? דער בעכער מיט וויין קעהרט זיך ניט אום, וויל דער פונדאַמענט איז שווערער פונ'ם וויין מיט'ן בעכער. איהר אבער גיסט אין אייער בעכער צופיעל דינים, הלכות, מצוות, סיגים, מנהגים... און דער פונדאמענט איז צו גרינג. (ציינט אויף שמעון'ן מיט טוביה'ן) דאס האט זיך שוין פון יודישען בעכער הערויסגעגאָסען.

ר א ש ה י ש י ב ה : וואו זשע, דוא בעלאַנגסט חלילה צו זיי, צו די א מינים, צו די א מאמינים אין ישו הנוצרי ?...

א ל י ש ע : גלויבען איז יעדען מענשענס פריוואט זאכע, איך דארף קיינעם ניט אָבגעבען קיין חשבון, וואס איך גלויב און וויא איך גלויב.

מ א י ר : (צום ראש הישיבה) רבי, פערגעסט ניט, ער איז אַ גרויסער געלעהרענטער און דערפאר אליין קומט איהם מערך כבוד פון אַן אַנדערן.

ר א ש ה י ש י ב ה : אלישע, דיין אייגען ווייב זאָגט : דוא ביזט מעהר איבערגעגעבען צו דיא טרפנע געמיינע רוימער, וויא צו דיינע ברידער דיא יודען...

ק ו ו ע ז י ט א ר : (אַפּאַרט) יודען, דאס וועט אייך ניט געשענקט ווערען !

א ל י ש ע : (בעטראַכט זיין פרוי) מיין פרוי בעשולדיגט מיך ? זיא איז מיין קינדס מוטער און איך דארף איהרע רייד ניט אָבלייקענען.

ר א ש ה י ש י ב ה : ר' אלישע בן אבויה, ווילסט דוא דען געהן געגען דיין גאַנצען פאָלק ישראל ?

א ל י ש ע : איך זאָל דארפען געהן געגען דער גאַנצער וועלט, וואָלט איך דאָך ניט אראָבגעקעהרט פון מיין וועג !

ר א ש ה י ש י ב ה : אַי, צו פערליערען אַ יודען איז א גרויסער וויטאָג, ווער רעדט נאָך צו פערליערען אזא תלמיד חכם וויא אלישע בן אבויה... אין דער צייט ווען דאס יודישע פאָלק איז אזוי צובראָכען און אונטערדריקט, דארף ביי אונז אַלע זיין איין געפיהל, איין געדאַנק, איין הארץ... בעדענק זיך, וואוהין וועט דיך דאס אלעס פיהרען ? דוא האָסט אַ פרוי, דוא האָסט אַ קינד, דוא האָסט ברידער... דוא דארפסט געהערען צו זיי...

א ל י ש ע : יא, איך דארף געהערען צו זיי... קיינער אבער דארף ניט געהערען צו מיר... אַלע האָבען צו מיר טענות, איך האָב צו קיינעם קיין טענות ניט... פיעלע בעשולדיגען מיך, איך מאַך קיינעם ניט שולדיג . . .

ר א ש ה י ש י ב ה : אלישע בן אבויה, מיר זיינען דיך געקומען פרעגען : ווילסט דוא זיין אַ יוד, וויא אַלע יודען ? וואס פאר אַן ענטפער גיסט דוא אונז ? (פויזע, קיין ענטפער. פלוצלונג אַ געטוממעל, אַ פרויען שטימע, פיעלע מעננער הוקען און שרייען און פיי־

פען. בעאָטא אַ טויט ערשראָקענע, לויפט אריין. טראָגט זעהר שעהנע רוי־
מעשע קליידער, וועלכע זיינען אין אַ אונאָרדנונג. נאָך איהר לויפען אריין
פיעלע יודישע יונגע לייט און רוימישע סאָלדאַטען). (נעמי און אבנימוס
ערשיינען). (מרימי לויפט אַרויס פון הויז אַן ערשראָקענע).

ב ע א ט א : (קוים וואס זיא אָטהעמט) גוטע מענשען, רעטעט מיך... דיעזע ווילדע אונמענשען ווילען מיר שלעכטעס טהון... זיי געהן אהער ! זיי געהן אהער !...

א ל י ש ע : ווער וועט וואגען דיר שלעכטעס טהון דאָ, ביי מיר ? זעץ דיך, קינד, און בערוהיג דיך.

ב ע א ט א : גוטער מענש, דוא קענסט מיך ניט... דוא ווייסט ניט, ווער איך בין.

א ל י ש ע : ווער עס איז דאָ, איז מיין פריינד און מיין גאַסט.

(ער ברענגט איהר אַ ביסעל וויין אין אַ בעכער)

ב ת ב ו ר י ת : נו, יאָ, אַזאַ פרוי איז ביי איהם אויך אַ גאַסט און אַ פריינד...

ט ו ב י ה : שוועסטעריל, מע דארף ניט רייצען דיא הינד אויף אַ פערבלאָנזעטע שאָף.

נ ע מ י : איאָ, עס איז אַ שאנדע צו קוקען אויף איהר !...

ש מ ע ו ן : געפאַלענע פרוי, ווארום קעהרסט דוא זיך ניט אום צו דיין גוטען פאָטער אין הימעל ? ער פערגיעבט יעדען מענשען זיינע זינד.

א י י ן ג אַ ס ט : זיא האָט אַ שעהנעם קערפער... חע ! חע !

ר א ש ה י ש י ב ה : אַ מאָל פלעגט מען אַזעלכע זינדיגע פרויען פערברענען אויפ׳ן פייער און היינט איז מען זיי מכבּד אורח! אי, גאָטעניו פאָטער !

א ל י ש ע : קינד, פאַל ביי זיך ניט אַראָפּ. דיא נאַטור האָט בעשאַפען דיא פרוי צו זיין מוטער, שוועסטער, און געליעבטע. קיין געפאַלענע פרוי דאָס דיא מוטער נאַטור ניט בעשאַפען... מענשען ווענדען פריהער אַן אַלע מיטלען, דו זאָלסט פאַלען און רופט דיך נאָכדעם מיט פעראַכטונג געפאַלענע... ביי מיר ביזט דוא גלייך מיט זיי אַלע דאָ !

נ ע מ י : דוא הערסט, מוטער, ער פערגלייכט זיא צו מיר !

ב ת ב ו ר י ת : ער ווייסט דען, וואס ער רעדט ?....

ב ע א ט א : (בעטראַכט איהם מיט אַ געפיהל פון פערגעטערונג)
דו ביסט עס, דער גרויסער אלישע בן אבויה? דוא ביסט ניט אַזאַ מענש וויא אַלע. דוא ביזט אַן אַנדערער...

ר א ש ה י ש י ב ה : אָה, אלישע, איך בין דיך געקומען פרע־גען, נאָך וואס זאָלסט דוא זיין, וויא זיא זאָגט, איין אַנדערער, אַן איש אחר, ווען דוא קענסט זיין איין אב ושופט בישראל! און צוליעב וואס? צוליעב נאַרישקייטען, צוליעב ספרים חצונים, צוליעב אונ־זיניגע גוישע ביכלעך, צוליעב נידריגע תאוות!

א ל י ש ע : (גיט אויף איהם אַ קוק. צוקט מיט דיא אַקסלען. רייסט אוים אַ בלום, גיט בעאטא'ן.) ארעמעס, אונגליקליכעס קינד! אידם קיין ענטפער קען איך ניט געבען. דיר אַם וויינינגסטען, קען איך געבען אַ בלום...

ב ע א ט א : אָה, גרויסער מענש! (זיא טראגט צו דיא בלום צו איהרע ליפען.)

(דער ראש הישיבה און תלמידי חכמים געהן ביידע פאָרט. בתבורית פערברעכט איהרע הענד אין פערצווייפלונג. נעמי וויזט מרימי'ן וויא שעהן בעאטא'ס קלייד איז. שמעון בעט גאָטט. טוביה, אַ גליקליכער, צייגט אבנימוס'ן, וואס פאר א גוטער מענש אלישע איז.)

פאָרהאַנג פאַלט לאַנגזאַם.

טעריטאריאליסטען
סינסינאטי, או.

צווייטער אקט.

(אַ גרויסער פּלאַץ לעבען אַ געדיכטען וואַלד. עס ליעגען פיעל אָבגעהאַקטע בוימער, און געזעגטע קלעצער. דער ראש הישיבה, דיא אַלע תלמידי חכמים און פיעלע יודען ארבייטען. אייניגע זעגען האָלץ, אַנדערע טראָגען דיא אָבגעזעגטע שטיקער. ביי יעדע זעג האַלטען זיך 4 מענשען, אַ לייכטען שטיק האָלץ טראָגען 5—6 יודען. פון דער וויטען שטעהען רוימעשע סאָלדאַטען מיט שפּיזען און שווערטען. דיא יודען זינגען „על נהרות בבל", פיעלע פון זיי וויינען.)

ראש הישיבה: אי! זכור ד' לבני אדום (צייגט אויף דיא רוימער) את יום ירושלים... פערגעס ניט, נאַטעניו, וואָס זיי האָבען געטהאָן צו דיין הייליגע שטאָדט! אנשטאט צו זינגען משירי ציון, זינגען מיר שבת על נהרות בבל! שבת קודש איז היינט, פאָטער, און דיינע קינדער זיינען געצוואונגען היינט צו ארבייטען. דיין תורה איז פערשטערט, דיין בית המקדש איז חרוב, דיין שטאדט ירושלים איז אין גוישע הענד. דאס אונשולדיג בלוט פון דיין פאָלק ווערט פערגאָסען וויא וואסער, און קיין הילפע, קיין טרויסט, קיין האָפנונג איז ניטאָ. עד מתי, אבי? ביז וואנען נאָך, טאטעניו פאָטער אין הימעל? וויא לאַנג נאָך? (וויינט. זיי הויבען אָן ווידער זינגען על נהרות בבל.) (קוועזיטאר קומט מיט צוויי סאָלדאטען.)

איין יוד: אי, דער בלוטדורשטיגער געהט, וויא איהר זעהט מיך אַ מענשען אויף דער וועלט!

קוועזיטאר: (צו דיא רוימער) ערלויבט זיי ניט רעדען, ערלויבט זיי ניט זינגען. דער יוד דאַרף ניט זינגען! פון ליעדער ערוועקט זיך דער רעוואָלוציאָנערער גייסט... שווייגען דאַרפען זיי און אַרבייטען געצוואונגענע ארבייט!

ראש הישיבה: ארבייט, קינדער. גאָטט זעהט אז מיר מוזען מחלל שבת זיין און וועט אונז חלילה ניט שטראָפען דערפאר. (אַלע ארבייטען.)

קוועזיטאר: אהא, אַלטער יהודי, דיר איז שווער צו אַרבייטען? איך האָב אייך געהייסען צווינגען ארבייטען דעם שבת

ווייל איהר פערפאָלגט יעדען, וואס איז א פריינד צו דיא רוימער... אונזער פריינד אלישע בן אבויה זאָגט, אז שבת ארבייטען איז ניט קיין פערברעכען... איהם צוליעב ארבייטעט איהר היינט.

ר א ש ה י ש י ב ה: אלישע בן אבויה? אָה, גאָטט, ניט אומזיסט האָט איינער פון דיינע נביאים געזאָגט: מהרסיך ומחריביך ממך יצאו... דיא צושטערער און פערדערבער פון יודישען פאָלק זיינען יודען...

ק ו ו ע ז י ט א ר: איהר מיינט, איך ווייס ניט, ווארום א גאַנצער קהל יודען טראָגט איין שטיקעל האָלץ? דאס איז א יודי־שער שפּיצעל אבצונארען דיא רוימער. איהר ווילט אייך מאכען דיא ארבייט אזוי גרינג, אז אייער גאָטט זאָל זעהען אז אידר ארבייט דאָך ניט אום שבת... אייערע ראַבאַיס לערנען אייך דאס צו טהון. מיר ווייסען אַלעס.

ר א ש ה י ש י ב ה: (שטיל) רבונו דעלמא, וויא אזוי קען א גוי וויסען פון דעם סוד?

ק ו ו ע ז י ט א ר: ווען דיא רוימער האָבען אזעלכע איבער־געגעבענע פריינדע, וויא אלישע בן אבויה, איז זיי ניט שווער צו וויסען, וויא אַזוי איהר ווילט ארומגיין דיא געזעצע און דיא בעפעה־לע פון אונזער אימפּעראַטאָר האָדריאַן... פון יודען ערפאַהרען מיר דיא יודישע געהיימניסע!

ר א ש ה י ש י ב ה: גאָטט אין הימעל, אלישע איז ניט נאָר א כופר בעיקר, ער איז אַ מסור אויך!...

ק ו ו ע ז י ט א ר: עי! נאָר צוויי יודען זאָלען שטיין ביי א זעג און נור איין יודע זאָל טראָגען יעדען שטיק האָלץ!

א י י ן י ו ד: האָר אוים, ווען משיח וועט קומען, וועלען די גוים ארבייטען מיט דיא זייטען. וויא איהר זעהט מיר א מענשען אויף דער וועלט.

ק ו ו ע ז י ט אָ ר: איהר ווילט אונז אבנאַרען? מיר וועלען זיך ניט בערוהיגען, ביז מיר וועלען ניט אויסמעקען דעם האַרטנע־קיגען יודען פון דער וועלט!

ר א ש ה י ש י ב ה: רוימער, פיעלע האָבען געוואָלט דיא יודען אויסמעקען און וואו זיינען זיי? וואו זיינען דיא מצריים, וועלכע האָבען דיא יודען פערקנעכט? וואו זיינען דיא פלישתים,

וועלכע האָבען דיא יודען פערפאָלגט ? וואו איז בבל, וואס האט דיא יודען אונטערדריקט ? דיא מעכטיגע פעלקער, וואס האָבען פערפאָלגט דיא שוואכע יודען זיינען פערשוואונדען פון דער ערד און ישראל לעבט. אויך רוים וועט פאַלען, אבער ציון וועט ניע חרוב ווערען !...

קוועזיטאר: אַלטער נארר, דיין ציון ליעגט אין רואינען.

ראש הישיבה: רוימער, מע קען ציון ניט חרוב מאַכען! וויא קענסט דו חרוב מאַכען א שטאָדט, וועלכע איז ניט געבויט אין דרויסען, נאָר וועלכע שטעהט פעסט און וועט עוויג שטעהן אין דיא הערצער און אין דיא געדאַנקען פונ'ם גאַנצען יודישען פאָלק ?

קוועזיטאר: (צו א סאָלדאַט) צייג דעם פרעכען יהודי, ווי מע דארף ארבייטען און שווייגען !

(אַ סאָלדאַט שלאָגט איהם. אַלע יודען: אי, טאַטע פאָטער אין הי־מעל !) (קוועזיטאָר זעצט זיך אויף אַ שטיק האָלץ. שמעון הנזיר און טוביה האביוני קומען, מיעד פון אַ וויטען וועג.)

עי, וואס איז דאס פאר שפּאַציער־געהער—ווער זייט איהר ?

טוביה: ווער? איך? איך בין קיינער ניט, דערפאַר הער איך קיינעם ניט. איך צאָהל קיינעם אין דער וועלט קיין צינזען ניט, דערפאַר צאָהלט דיא גאַנצע וועלט צינזען מיר...

קוועזיטאר: מיט וועמען רעדסט דוא דאס ? איך פרעג, ווער זייט איהר און וואוהין געהט איהר ?

שמעון: מיר זיינען גאָטטעס קינדער.

קוועזיטאר: גאָטט האט געמעגט האָבען א ביסעל מעהר אנשטענדיגע קינדער...

שמעון: און מיר טראָגען איבער דער וועלט גאָטטעס וואָרט.

קוועזיטאר: נאָך וואס זאָלט איהר אייך אומשלעפען איבער דער וועלט מיט אזאַ נארישקייט ? שטעלט אייך בעסער ארבייטען. יודען דארפען ארבייטען אום שבת... עי, נעהמט זיי צו דער ארבייט ! (דיא סאָלדאַטען שטויסען זיי).

שמעון: מיר געהערען ניט צו זיי, מיר געהערען צו אונזער פאָטער אין הימעל.

ק ו ו ע ז י ט א ר: צום פּאַטער אין הימעל? זאָל ער צוויי מאָל אַזוי פיעל אויסאַרבייטען!

ט ו ב י ה: דו ווילסט, איך זאָל שבת אַרבייטען, וועל איך אַרבייטען. ניט דער מענש איז געשאַפען געוואָרען צוליעב דעם שבת, דער שבת איז געשאַפען פיר'ן מענשען. דו ווילסט ניט, היינט זאָל מיין שבת זיין, וועט זיין מיין שבת, ווען איך וועל פון דיר פּטור ווערען. (אַרבייטעט לוסטיג) ווען מיין זעעלע איז צופריעדען, קען קיינער מיין שבת ניט צושטערען...

ש מ ע ו ן: רוימער, וויא שטאַרק און שטאָלץ דו זאָלסט ניט זיין, איך וועל דיך בעזיעגען מיט גאָטטעס וואָרט...

ק ו ו ע ז י ט א ר: עזעל! בעזיעגען בעזיעגט מען נאָר מיט דעם! (שלאָגט איהם מיט זיין פויסט. שמעון פאַלט.)

ש מ ע ו ן: מעגסט שלאָגען מיין גוף, מיין זעעלע קענסט דו ניט ערר'ייכען... דיין רוימישע קעניגרייך איז גרויס—אַלעס אבער וועט בעלאַנגען צום נאַזאַריער... ביסלעכווייז און שטילערהייד נעה־מען מיר איין דיא וועלט... מיר האָבען אונזערע צווישען אייערע (סאָלדאַט שלאָגט איהם.)

ש מ ע ו ן: שלאָג, ברודער, דאס האַרט מיך זעהר ווייניג. מיר האָבען ביידע איין פאַטער אין הימעל...

ט ו ב י ה: ווען עס וואָלט אבער ניט געווען קיין אונזערע, זייערע, אייערע, מיינע דיינע,—וואָלט דאָך ניט געדאַרפט זיין קיין אויבערשלאָגער און קיין אונטערשלאָגער (ציינט פריהער אויפ'ן קוועז־זיטאָר, נאכדעם אויפ'ן סאָלדאַט.)

ק ו ו ע ז י ט א ר: ביז זון־אונטערגאַנג זאָלען זיי אַלע דאָ שווער און פלייסיג אַרבייטען.

א י י ן י ו ד: אַרבייטען זאָל מיט דיר דער מלאך המות, רב"ע.

ק ו ו ע ז י ט א ר: איך געה! (דיא סאָלדאַטען טרייבען אונטער אַלעמען פלייסיגער צו אַרבייטען. קוועזיטאר געהט, אַנקעגען קומט אבנימוס.)

א ב נ י מ ו ס: דאָ איז דאס... אַנטאַניוס סערוויוס, דיך זוך איך...

קוועזיטאר: מיך פרייט זעהר צו זעהען איינעם פון מיי־נע געאַכטעטע פריינדע...

אבנימוס: הער, מיין יונגער פריינד און גרויסער געלער־טער—ר' מאיר איז געקומען צוליפען צו מיר זעהר א בעטריעבטער. מע האָט זאָגט ער, אליין דעם אַלטען ראש הישיבה און פיעלע גע־אַכטעטע זקנים געטריעבען ארבייטען אים הייליגען יודישען טאָג שבת.

קוועזיטאָר: מיר מוזען טהון וואָס מע הייסט אונז.

אבנימוס: אה, לאָזט זיי, אם ווענינסטען, אכטען דיא געזעצע פון זייער רעליגיאָן.

קוועזיטאר: קיין רעליגיאָן אין דער וועלט איז ניט אזוי שעדליך פיר רוים, וויא דיא יודישע. זאָגט דען ניט דאָס זעלבע, זאָגאר אזא יודישער געלערענטער וויא אלישע בן אבויה ?

ראש הישיבה: אה, אלישע, וויא שווער דוא זינדיגסט געגען דיין פאָלק.

אבנימוס: איך האָב איהם פערשפּראָכען, באלד דיך געפינען און בעטען דוא זאָלסט זיי בעפרייען. זייט דאָך ניט אזוי אונגערעכט צו זיי...

קוועזיטאָר: מיין פריינד, שטאאטס אינטערעסען שטעהען העכער פון דעם, וואָס מיר רעכענען גערעכט און אונגערעכט.

אבנימוס: ווארום זאָלט איהר צו דיא יודען זיין גרוי־זאמער, וויא צו אנדערע פעלקער ?

קוועזיטאָר: דיא יודען זיינען דיא געפעהרליכסטע געגנער פון רעגיערונג — ניט נאָר זיינען זיי אליין שטענדיג אונ־צופריעדען, זיי פערגיפטען אויך אנדערע מיט׳ן גיפט פון אונצו־פריעדענהייט און פּראָטעסט ! דיא העכערע פּאָליטיק פאָרדערט, מען זאָל דיעזע רעבעלישע נאַציאָנאַליטעט פערניכטען, אָדער, אם ווענינסטען, אזוי אונטערדריקען, אז פון זייער פרייען גייסט זאָל גאָר נישט בלייבען.

אבנימוס: רוימער, דיעזע שוואכע נאַציאנאליטעט האָט א גרויסע מאַכט, וועלכע איהר וועט ניע בעזיעגען. לכו וחזרו על בתי כנסיות ובתי מדרשות שלהם, געה אונטערזוך זייערע צאהלרייכע

שוהלען, הייזער פון פערזאמלונגען און פארשונג, אין דעם ליעגט זעהר גרויסע מאכט (דער ראש הישיבה הויבט אויף א שווערען קלאָץ און פאַלט) זעה, דער עהרענסווירדיגער אַלטער מאן פאלט אונטער זיין לאסט. אין׳ם נאָמען פון אונזער פריינדשאפט בעט איך דיך, בעפריי זיי פון דער ארבייט.

ט ו ב י ה : (העלפט דעם ראש הישיבה אויפשטעהן) אַלטער, דוא האָסט אַ שטארקען קאָפּ און שוואכע פיס... עס איז דערפאַר, ווייל דוא דרשן׳סט אַ סך אין בית המדרש, און געהסט אום וועניג אין פרייען פעלד. דאָס גאנצע יודישע פאָלק האָט אַ שטארקען קאָפּ און שוואכע פיס..

ק ו ו ע ז י ט אָ ר : אה! וואָס טהוט מען ניט צוליעב פריינדשאפט? יודען, איהר זייט פריי פון דער ארבייט. (שטיל צו דיא רוימער) דעם צווייטען שבת זאָלען זיי צוויי מאָהל אזוי פיעל אויסארבייטען. געהט! (סאָלדאטען פאָרט). קום, אבנימוס הגרדי, דוא געהסט? (ראש הישיבה גיט אַ צייכען אבנימוס׳ען, ער זאָל בלייבען).

א ב נ י מ ו ס : ענשולדיג, דער גרייזע וויל מיר וואָס מיט־טהיילען, איך מוז איהם אויסהערען..

ק ו ו ע ז י ט אָ ר : עס איז פּראקטישער צו האלטען זיך פון דיא יודען וואָס ווייטער.

א ב נ י מ ו ס : ביזט דוא דען ניט אַ פריינד צו אלישע בן אבויה?

ק ו ו ע ז י ט אָ ר : אַ יוד וואָס איז געגען יודען, איז דעם רוימערס פריינד.

א ב נ י מ ו ס : יאָ, מען זאָגט, אלישע וועט באלד זאָגאר דיין שוויגער־פאטער ווערען.

ר א ש ה י ש י ב ה : וועה איז מיר! ער געהט זיך מתחתן זיין מיט דעם בן אדום, מיט דעם צורר היהודים....

ק ו ו ע ז י ט אָ ר : אַ יוד מיין שוויגער־פאטער? אבנימוס, איך בין רוימער און פּאטריציער! אויפס־וויעדערזעהען! (אב).

ר א ש ה י ש י ב ה : אבנימוס הגרדי, דוא איבערצייגסט אונז אז אויך צווישען דיא אומות העולם גיבט עס צדיקים.

א ב נ י מ ו ם: אלטער ראבאי, יעדעס פאלק האט גוטע און שלעכטע מענשען. (דער ראש הישיבה פיהרט איהם, זיי רעדע! שטיל, נאך זיי דיא זקנים און עטליכע יודען. זיי פערשווינדען אין וואלד).

ש מ ע ו ן: און מיר וועלען געהן אין איינזאמקייט, דאנקען גאטט פיר דעם, וואס ער טהוט אונז נור גוטעס, און נור גוטעס, ווארום ווען גאטט הייסט אונז שלאגען און טהון געצוואונגענע ארבייט, איז דאס אויך נור ווייל ער וויל אונז גוטעס טהון. אי, מיר האבען א גוטען פאטער אין הימעל. (פערשווינדעט אויך אין וואלד. שפעטער גנב'ען זיך עטליכע מענשען אוועק אהין צו איהם).

ט ו ב י ה: (אללע זעצען זיך ארום איהם) ווייסט איהר, וואס מיר וועלען טהון? ברידערלאך, מיר וועלען שפיעלען א שיר צו דעם, ווער עס האט בעשאפען דיא גרויסע שעהנע וועלט. (נעמט ארויס זיין פייפעלע).

א י י ן י ו ד: אום שבת שפיעלען!

ט ו ב י ה: ווען איך שפיעל ווערט ביי מיר שבת און ווען עס איז ביי מיר שבת — שפיעל איך. יא חברים'לאך מיינע ווען איך שפיעל, זעה איך מיין זיסע יוגענד און פיהל דיא גליקליכע צוקונפט... איך זעה גרינע פעלדער מיט ווייסע לעמעלאך, הער דעם געראויש פון'ם גרינעם וואלד, און דאס געזאנג פון דיא פויגעלאך. (שפיעלט, אלע הערען אויפמערקזאם). הערט, קינדער, איך האב... דאס הייסט, איך האב גארנישט, אבער מיין זאק האט פיינע נים, וועלכע איך האב אבגעריסען געהענדיג דור'ן וואלד. ווער עס האט ציין, דעם לאדעט מיין זאק איין צו א גרויסען מאהלצייט דארטען, אונטען, לעבען קליינעם טייכעלע... (שטעהט אויף) ברידערלאך, האט איהר געזעהען אויף דער וועלט נאך אזא גביר אדיר, וויא איך, טוביה אביוני? (געהט שפיעלענדיג. אללע נאך איהם. אב... מע הערט אין וואלד טוביה'ס שפיעלען. פויזע, א געראויש—אלישע'ס שטיממע).

א ל י ש ע: עס שפרייזט דער פערד מיט מונטערע טריט, דאס ווינטעל שטופט אין'ם פרייען פעלד (אלישע קומט רייטענדיג אויף א פערד, ר' מאיר געהט לעבען איהם צופוס, שפעטער זעהט מען בעאטען, זי איז פערהילט אין א מאנטעל. זיא האלט זיך פון דערווייטען).

שטעה! מאיר, דוא דארפסט זיך אומקעהרען. מיר זיינען פונקט א תחום שבת פון שטאָדט.

מ א י ר: שוין א תחום? רבי, הערענדיג דיך, האָב איך גאָר ניט בעמערקט דעם מהלך. וויא אזוי ווייסט דוא, רבי, אז עס איז שוין א תחום?

א ל י ש ע: איך בין משער נאָך דיא טריט פון מיין פערד. (שטייגט העראב) קער זיך אום, מאיר.

מ א י ר: אה, רבי, קער זיך אויך אום. קער זיך אויך אום... איך מיין, רבי'נו, קעהר זיך אום צוריק צו דיין פאָלק און צו דיין גאָטט...

א ל י ש ע: חע! חע! קינד, איך האָב געהערט א בת קול: שובו בנים חוץ מאלישע. קערט זיך אום מיינע קינדער אויסער אלישע... (לאַכט) מיך דארף מען ניט. מיך דארף קיינער ניט, איך בין א'ן איבריגער... ווארט איין אויגענבליק, איך וועל צובינדען מיין פערד. (פיהרט דעם פערד צו א בוים).

מ א י ר: רבי, וואָס מיינסט דוא מיט'ן בת קול?...

א ל י ש ע: מאיר, געווים גלויב איך ניט, אז א בת קול קומט פון הימעל — עס איז פשוט דיא שטימע פון פאָלק, איך זאָל זיך אומקערען, מוז איך ווערען אוים אלישע. וועל איך זיך אָבער אומקערען אלם אלישע, דאַן וועל איך זייער ליעבע און זייערע סימפאטיען זאָ וויא זאָ ניט געווינען, איך וועל זיך נור מאַכען צום נאררען. מאיר, מע קען זיך ניט אומקערען און זיך אליין ניט ברענגען מיט זיך. חע! חע! איך קען ניט געהן צוריק אָהן אלישע'ן!

מ א י ר: אה, רבי, מיט ועמען ביזט דוא אויף דער גרוי־סער וועלט?

א ל י ש ע: קינד, איך בין אליין מיט זיך. נאָר א קליינער מענשעלע האָט מורא פיר זיך אליין, און ער לויפט צום המון־עם...

מ א י ר: איז דען ניט א גרויסע זאַך צו געהן צוזאַמען מיט'ן פאָלק פיר זייער אלגעמיינעם גליק?

א ל י ש ע: יא, קינד, עס איז א גרויסע העלדענטהאַט צו געהן מיט'ן פאָלק פיר'ן פאָלק. עס איז אָבער נאָך א גרעסערע

העלדישקייט צו געהן געגען דאָס גאַנצע פאָלק, שטרעבענדיג, דער־מיט דאָס פאָלק גליקלאך צו מאַכען.

מ א י ר : פאַר וואָס, רבי, איז דאָס א גרעסערע העלדישקייט ?

א ל י ש ע : דיא וואָס געהען מיט'ן פאָלק זיינען געליעבט און געאַכטעט ווען זיי טהוען זאָגאַר פּראַקטיש גאַר ניט אויף. דיא אָבער וואָס געהען געגען פאָלק, ווען זיי טהוען זאָגאַר פיעלעס אויף, זיינען זיי דאָך געהאַסט און פעראַכטעט !... דוא מיינסט, מיר איז גרינג צו געהן געגען אלע ? איך וויל אָבער דערמיט עפּפענען זייערע בלינדע אויגען. דוא מיינסט, מיר טהוט ניט וועה דאָס הארץ צו פערשפּאָטען דאָס, וואָס ביי זיי איז הייליג ? איך וויל אָבער דערמיט וועקען זייער פערשלאָפענעם געדאַנק. דוא מיינסט, עס וואָלט מיר ניט געשאַפט מעהר פערגניגען צו פאהרען שפּאַציערען ניט דוקא אום שבת ? איך וויל אבער דערמיט אָבלאַכען זייערע בעגריפע וועגען דעם וואָס מע טאָר און מע טאָר ניט ! עס איז לייכט צו מאַכען זיך פריינדע מיט דעם, וואָס דוא זוכסט זכיות פיר זיי. עהרליך איז אָבער דער, וואָס זאָגט דעם אמת, אָבוואָהל ער קויפט זיך פיינדע דערמיט. מאיר, קער זיך אום !

מ א י ר : בעפאָר מיר וועלען זיך שיידען, רבי, וויל איך דיך פרעגען, וויא־זשע קומט עס וואָס, וויא דיא חכמים זאָגען, מטטרון זוכט זכיות אויף יודען ?

א ל י ש ע : מטטרון זאָל יעצט דאָ זיין, וואָלט איך איהם געזאָגט, אז ער ווייסט ניט פון זיין חיות...

מ א י ר : אה, רבי, מטטרון איז א טהייל פון דער גאָטטהייט !

א ל י ש ע : א טהייל ?! קינד, טהיילען קען מען נאָר א קערפּער, דאָס וואָס עס איז ניט קערפּערליך, טהיילט זיך ניט. איז גאָטט ניט קיין קערפּער — טהיילט ער זיך ניט. און עס איז ניטאָ קיין מטטרון'ס. איז ער יא א קערפּער, דאַן איז ער גאָר קיין גאָטט ניט ! (אבנימוס קומט).

מ א י ר : רבי, ווייטער געהן האָב איך מורא. לעבע וואָהל. (וויל געהן).

א ל י ש ע : לעבע וואָהל, מאיר.

אבנימוס: עי, יונגער פריינד, דיך דארף איך. (קוקט ניט אויף אלישע׳ן).

אלישע: און דיין אלטען פריינד דארפסט דוא גאר ניט? עי, אבנימוס־, וואס זעהסט דוא עפעס אוים אזוי, וויא ביי דיר זאלען זיין האיליג דיא ציין... חע! חע!

אבנימוס: (קערט זיך אום פון איהם מיט פעראכטונג) מאיר נהראי, דער אלטער און דיינע איבריגע פריינדע זיינען בעפרייט פון דער ארבייט. זיי האלטען יעצט דארט אין וואלד א וויכטיגען ראטה און, איך גלויב, דיין געגענווארט דארט איז נאטהווענדיג...

מאיר: אה, מיינע ארעמע אונגליקליכע ברידער. רבי, וויא קען יעצט א יוד געהן זיך בעזונדער מיט זיין וועג, ווען זיי זיינען אללע אזוי נידערגעשלאגען, ערניעדריגט און פערפאלגט?... דארטען זיינען זיי? איך געה שוין. לעבע וואהל, אבנימוס. רבי, ווילסט אפשר שטייגען צוריק אויף דיין פערד? וועל איך מיך איינבויגען און דוא וועסט שטעלען דיין פוס אויף מיין רוקען...

אלישע: ניין, קינד, איך דארף ניט קיין פרעמדען רוקען... ווער עס קען אליין ניט אויף׳ן פערד הערויפשטייגען, דער דארף ניט רייטען.

מאיר: דאן לעבט וואהל! (שטיל) פאהרט בעסער אוועק בעפאר זיי וועלען אייך דא טרעפען...

אלישע: אנטלויפען? קינד, איך בין אין מיין לעבען נאך קיינמאהל פון קיינעם ניט אנטלאפען. (מאיר ראש אב אין וואלד).

אבנימוס: לעבע וואהל, פריינד מאיר! (געהט)

אלישע: איז אלישע בן אבויה דיין פריינד ניט מעהר?

אבנימוס: א מענש, וואס פערקויפט זיינע ברידער, א פעררעטהער און מסור קען מיין פריינד ניט זיין!

אלישע: שוטה, קענסט דוא דעם, וועמען דוא בעשול־דיגסט? אדער פיללייכט האט דיא יודישע זין ניט גוט געווירקט אויף דיין גוי׳שען קאפ?

אבנימוס: וואס טויג א גוטער יודישער קאפ, ווען דאס הארץ איז ניט יודיש? איך שעהם זיך דערמיט, וואס איך

האָב דיך אַמאָהל פיר אַ פריינד גערעכענט. איך קען דיך ניט מעהר! (ראש אב).

אלישע: דו?! (וויל איהם רופען צוריק) ניין! פערענטפערן דארף זיך נאָר דער, וועך עס שטייט ניט העכער פון דער בעשול־דיגונג. הם, זאָגאַר דער גוי מיינט, אַז איך בין ניט יודיש געגוג... (פערטראַכט זיך. ווערט טרויעריג. זעצט זיך.) הייסט עס, נאָך אַ פריינד פערלאָרען. וויפיעל איז מיר געבליבען און וויפיעל האָב איך גאָר אין גאַנצען געהאַט? (בלייבט זיצען פערטראַכט. בעאטא קומט שטיל און לאַנגזאַם).

בעאטא: איך ציטער געראַדע וויא איך זאָל דארפען יעצט רעדען מיט אַ גאָטט. ער איז יעצט ווייט פון מיר. זיינע געדאַנקען זיינען יעצט אין דיא הימלען ביי דיא געטטער. ווער ווייסט, פילייכט האָט ער מיך שוין לאַנג פערגעסען. איהם אָבער.. אַזעלכע וויא ער פערגעסט מען ניט. (לויט) גרויסער מענש, דערקענסט דוא מיך?

אלישע: הא? יא, קינד, איך האָב דיך דערקענט. וויא וואונדערבאַר! איך האָב געמיינט, איך בין דאָ אַליין צווישען ערמאָרדעטע בוימער און טויטע שטיקער האָלץ, און דאָ לעבען מיר איז אַ לעבעדיגער מענש... איך בין ניט אַליין?

בעאטא: ניין, דוא ביזט ניט אַליין, איך בין דאָ לעבען דיר. און ווען איך בין ניט געווען לעבען דיר, זיינען מיינע געדאַנקען און מיין הארץ געווען מיט דיר. זינד איך האָב דיך געזעהען, טרעט דיין הערליכער געשטאַלט ניט אָב פון מיר. אַזאַ מענש וויא דוא קען מיט איין בליק צושמיעדען צו זיך אויף עוויג...

אלישע: צושמיעדען? דיא וואָס זיינען געשמיעדעט, זיינען שקלאַפען.

בעאטא: עס איז פאַראַנען קעטטען, וועלכע זיינען טהייערער פון דער פרייהייט. גרויסער מאַן, איך האָב יעדען טאָג געזוכט דיך צו זעהען.

אלישע: קינד, וואָרום ביזט דוא ניט געקומען?

בעאטא: קומען צו דיר האָב איך ניט געוואַגט. איך האָב דיך נאָכגעפאָלגט פון דער ווייטען... אַבוואָהל, איך האָב

א רעכט צו דענקען, דוא דארפסט זיך יעצט ניט שעהמען מיט מיר...

א ל י ש ע : ווער עס שעהמט זיך מיט זיינע מיט־מענשען, דער איז אליין קיין מענש ניט.

ב ע א ט א : דוא האסט מיך געמאכט צו א מענשען. פיעלע מענער האבען מיר געזאגט זיסע רייד, זיי האבען אבער גערעדט צו דער פרוי. דוא ביזט דער ערשטער, וואס האט גערעדט צו מיר, וויא צו א מענש. אין געהיים זיינען זיי אללע בערייט פאלען צו מיינע פיס, עפענטליך אבער געפינען זיי פיר נויטיג מיך מיט דיא פיס טרעטען... דוא האסט אפען געצייגט מיר אכטונג און פריינדשאפט.

א ל י ש ע : א ! ביי אונז איז א גאנצער חידוש צו זעהען, אז א מענש האנדעלט וויא א מענש.

ב ע א ט א : מיט דיין איין ווארט האסט דוא מיך אויפ־געהויבען פון'ם שטויב. מיט דיין בליום האסט דוא מיך רייך געמאכט. זעהסט איך טראג זיא אויף מיין הארץ. (נעמט ארויס דיא בליום) איך האב פיעלע טהייערע שטיינער און דיאמאנטען, דיעזע בליום אבער איז מיין רייכסטע און טהייערסטע ציהרונג...

א ל י ש ע : חע ! חע ! קינד, ביזט אליין איינע פון דיא שעהנסטע בליומען, וואס דיא מוטער נאטור האט בעשאפען.

ב ע א ט א : (ליידענשאפטליך) גרויסער, שטארקער מאן, זיי מיין פריינד !

א ל י ש ע : פריינדשאפט רעדט ניט מיט אזא ליידענ־שאפטליכע שפראך. זיי פארזיכטיג, איך קען דיא שפראך ! קינד, איך קען זיין דיין ראטהגעבער, דיין בעשיצער, אבער ניט דיין פריינד. א געזונטער, ליידענשאפטליכער מאן נעמט אן דיא פריינדשאפט פון א שעהנע פרוי, נאר דאן, ווען ער דענקט דערמיט פון אנפאנג פערמאסקירען זיינע אנדערע געפיהלע. איך האב פיינט פערמאסקירטע מיטלען ! געה אין פריעדען, קינד, און ווען דוא וועסט דארפען ראטה, שוטץ און הילפע קום צו מיר. אלישע בן אבויה ענטזאגט זיך ניט צו טהון גוטעס זאגאר פיר דיא וועלכע צאהלען איהם מיט שווארצע אונדאנקבארקייט, און

דוא ביזט איין ערלע, גוטע זעעלע. געה אין פריעדען. (ראש הישיבה, מאיר, זקנים, און פיעלע יודען קומען. איין יוד.)

ב ע א ט א : ווען דוא בעפעהלסט מיר צו געהן, מוז איך געהן. ערלויב מיר פריהער א קוש טהאן דיא נאבעלע האנד, וועלכע האט דערלאנגט א בלום דער ביליג־געשעצטער, פון אלעמען ערנידריג־טער און פעראכטעטער בעאטא'ן. (קושט זיין האנד.)

ר א ש ה י ש ב ה : איהר זעהט, מיט וועמען אלישע בן אבויה פערברייננגט זיין שבת קודש? מיט געמיינע, אויסגעלאסענע פרויען.

ב ע א ט א : (בייז) ראבאי, ווען אלע וואלטלען מיט אונז אזוי פערבראכט דיא צייט, וויא אלישע בן אבויה, וואלט קיין געמיינע אויסגעלאסענע פרויען ניט געווען אויף דער וועלט! (פערשווינדעט אין וואלד).

ר א ש ה י ש י ב ה : אלישע בן אבויה, מיר האבען ערשט געהאט א ראטה וועגען דיר. און אז דוא ביזט שוין יא דא, דארפען מיר איין מאל פיר אלע מאל זיך ערקלעהרען — הלנו אתה אי לצרינו — בעלאנגסט דוא צו אונז, אדער צו אונזערע בלוטיגע שונאים? געגען דעם פרעמדען פיינד זיינען מיר שוואך, אבער געגען אייגענע פיינדע האבען מיר נאך געגוג מיטלען.

א ל י ש ע : יא, דער שוואכסטער מענש האט גענוג מיטלען צו טהאן אונרעכט..

ר א ש ה י ש י ב ה : אלישע בן אבויה, אלעס רעדט געגען דיר!

א ל י ש ע : דאס קימערט מיך וועניג, זא לאנג איך אליין רעד פיר זיך!

ר א ש ה י ש י ב ה : יודישקייט טרעטסט דוא מיט דיא פיס!

א ל י ש ע : דיא יודישקייט פיהלט ניט קיין וועהטאג, ווען איך טרעט זיא מיט דיא פיס, און פיהלט ניט קיין פרייד, ווען איהר לויבט זיא! איהר בעסער קימערט אייך וואס וועניגער פיר יודישקייט, און וואס מעהר פיר'ן לעבעדיגען יודען, וועלכער ליידעט און פיהלט...

א י י ן י ו ד : דערפאר אליין איז ער דאך שוין ווערטה,

מע זאָל מאַכען פון איהם אַ תל עולם, וויא איהר זעהט מיך אַ מענשען אויף דער וועלט !

ר א ש ה י ש י ב ה: גאָטטעס הויז איז חרוב און דוא טרויערסט ניט.

א ל י ש ע: ביים גרויסען גאָטט, וועלכער האָט אַלע מלוכות, אַלע הימלען, וועלטען מיט עולמות, ביי איהם איז חרוב געוואָרען אַ שטוב, דאַרף איך, קליינער מענשעלע, טרויערען !

ר א ש ה י ש י ב ה: (בייז) בלינדער מענש ! ווייסט דוא דען ניט, אַז צוזאַמען מיט'ן בית המקדש איז געפאַלען גאָטטעס תורה און זיינע הייליגע געבאָטט ?

א ל י ש ע: וואָרום דערלאָזט ער דאָס ? אַ שטערבליכער קינד טהוט אַלעס, אום זיינע געזעצע זאָלען ניט פאַלען, וואָרום האָט ער געשוויגען ? דער אונגליקליכער בר כוכבא און הונדערט טויזענד יודען זיינען ערמאָרדעט געוואָרען בעשיצענדיג זיינע הייליגע געבאָט, וואָרום האָט ער זיי ניט געהאָלפען ? ר' עקיבא איז געווען אַ מאַרמאָרנע זייל פיר גאָט'ס תורה הקדושה, וואָרום האָט ער דערלאָזען, מע זאָל ר' עקיבא מיט אַלע זיינע תלמידים אויסשלאַכטען וויא שאָף ? רבי חוצפית המתורגמן האָט זיין לעבען לאַנג מיט זיין צונג ערקלעהרט און געגעבען צו פערשטעהן די מיינונג און בעדייטונג, פון דער תורה, פון דעסטוועגען, ווען די רוימער האָבען זיין צונג העריוסגעריסען און געוואָרפען צו די הינט, האָט ער ניט געשיקט זיינע דונערן און בליצען, צו בעשטראָפען דיעזע הענקער און מערדער !

מ א י ר: (צום ראש הישיבה) רבי, איהר זעהט, איהם טהוט וועה דאָס האַרץ פיר די אונשולדיגע יודישע קרבנות !

ר א ש ה י ש י ב ה: ניין ! איך זעה נאָר, אַז ער לייקענט אָב גאָטט, אונזער בורא יתברך ! (אַלע מורמלען).

א ל י ש ע: איך לייקען גאָרנישט אָב. איך זאָג נאָר, אַז קיינער מישט זיך ניט אין דעם, וואָס עס קומט פאָר אויף דער ערד, אין'ם מענשען'ס לעבען.

ר א ש ה י ש י ב ה: הייסט עס, דוא גלויבסט ניט אין שכר ועונש ?

א ל י ש ע: ניין ! איך גלויב ניט !

א י י ן י ו ד : אויף שטיקער דארף מען איהם צורייסען דערפאר ! וויא איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט ! (אלע מורמלען).

א ל י ש ע : עס שטעהט אין דער תורה, ווען דוא געפינסט א נעסט, זאלסט דוא די מוטער אוועקשיקען און די קליינע פויגעלאך זיך נעמען — והארכת ימים, דערפאר וועסט דוא לעבען לאנג. איך האב געזעהען וויא איינער האט געטהאן פונקט פערקערט : ער האט די מוטער גענומען און די קליינע פויגעלאך אוועק־געווארפען, און דאך לעבט ער ביז יעצט. און איז געזונד וויא א פערד ! א צווייטער אבער האט געטהאן וויא מע דארף : ער האט די מוטער געלאזט און די קליינע פויגעלאך גענומען, איז ער דוקא אויף'ן שטעל אראפגעפאלען פון בוים און דער'הרג'ט געווארען. וואו איז דער והארכת ימים ? !

ר א ש ה י ש י ב ה : וועה ! וועה ! אוי לאזנים שכך שומעות ! (אלע מורמלען).

מ א י ר : רבי, ער לערנט אפשר א פאלשען פשט אויף'ן פסוק. דאס, חלילה, איז דאך נאך נים אזא אונגליק...

ר א ש ה י ש י ב ה : וואס ? איצט לערנען אזעלכע פשטים, ווען מיר אלע דארפען זיין פעראייניגט וויא איין מענש, ווען מיר דארפען אונזער גאנצען שכל, אונזערע אלע קרעפטע אנווענדען וויא אויפצובויען צוריק גאטעס היליגע שטאדט ציון ? !

א ל י ש ע : ניט אין ציון, ליעגט דעם יודענס רעטונג ! ניין ! ציון איז א קעניגרייך פון גאטט, דער יוד דארף א קעניגרייך פון'ם מענש. אייער אונגליק איז, וואס איהר זארגט נאר פיר גאטט, דערפאר קענט איהר ניט זארגען פיר זיך. ווען דאס יודישע פאלק איז געוועזן שטארק, האבען זיי געפאדערט גאטט זאל וואס מעהר טהאן פיר זיי און אליין האבען זיי וואס וועניגער געטהאן פיר איהם. איצט אבער האט איהר איין אויפגאבע : צו בעשיצען גאטט, צו רעטטען זיין תורה, צו טהאן זיינע געבאט. איהר וואגט ניט אליין, זאגאר א געדאנק צו האבען. יעדע קלוגע און נארישע זאך וואס איהר אליין טראכט אויס מיט אייערע געהירען איז גאר געגעבען געווארען פון גאטט אויף'ן בארג סיני ! איהר אליין זאגאר געהערט ניט צו זיך. איהר זייט גאטטעס פאלק !

(אַ מורמעל) איהר נעמט זיך אָן צו פיעל פיר גאָטט, דערפאַר פערפאָלגט איהר און אונטערדריקט דעם מענשען ! (אַלע מורמלען בייז. דער ראש הישיבה בעראַטהעט זיך מיט דיא זקנים)

אַ ל ע : רשע ! רשע !

מ א י ר : (שטיל צו אלישע'ן) רבי, איך בעט אייך, רעדט ניט געגען זיי מיט אַזאַ גרויסקייט. עס איז בעסער ווען מען איז אַ שפל רוח בפני כל אדם.

א ל י ש ע : וואָס ? אַ שפל רוח ? איך זאָל ערניעדריגען מיין גייסט געגען אַ מענשען, ווען איך רעכען, אַז דער מענש דאַרף ניט ערניעדריגען זיין גייסט, זאָגאַר געגען גאָטט ! !

מ א י ר : רבינו, גלויבט איהר דען, אַז דערמיט וואס מען פערקריעגט זיך מיט דער גאַנצער וועלט, קען מען דיא וועלט קלוגער און בעסער מאַכען ? (אלישע ענטפערט ניט).

ש מ ע ו ן : (מע הערט זיין שטיממע פון וואַלד) טרעהרען און געבעט איז אונזער איינציגע פרייד. אונזער איינציגע ציערונג איז פון תשובה אַ קלייד. ליעבע איז דער נאמען פון אינזער מעכטיגען גאָטט. (כאָר זינגט עס).

א ל י ש ע : איהר הערט ? דאָס טרויעריגעס געזאַנג דאַרף אייך שרעקען מעהר פון'ם חורבן ירושלים. דאָס טרויער ליעד איז שאַרפער און געפעהרליכער וויא דער שווערד פון דיא רוימער. איהר האָט אַזוי לאַנג זיך געלערענט צו ענטזאגען זיך פון זיך אַליין, ביז עס האָט געמוזט געבוירען ווערען אַ געדאַנק, אַז גאָטט אַליין וועט זיין אַ גאָטט, נור דאַן ווען ער וועט זיך ענטזאַגען פון זיך אַליין. איהר ווילט, דער מענש זאָל זיין אַ שפל - רוח, אָט איהר שפלים, בעטלער און אביונים, וועלכע געהען איינגעהמען דיא וועלט !... איהר דולדעט ניט קיין מיינונגס פערשיעדענהייטען, און איהר פערפאָלגט זיי, דאָס מאַכט זיי שטאַרק און פעראייניגט. איהר ווילט זיי פערניכטען, און שאַפט פון זיי אַ מאַכט... איך האָב מורא, זיי וועלען נאָך אַ מאָל צונעהמען ביי אייך אייער גאָטט, אייער תורה, אייערע געדאַנקען, און אייך אַליין וועלען זיי בעצאַהלען מיט פעראַכטונג אין פערשפאָטונג ! (כאָר הערט אויף זינגען).

איך קוק אין דער צוקונפט און זעה, דיא נאַכוועלט וועט זיין

דאנקבאר דיא גריעכען, ווייל זיי האָבען געשאַפען גרויסע פּאָעטישע און פילאָזאָפישע ווערק. דיא יודען וועט מען ניט דארפען דאנק־באר זיין. פאר וואָס קומט זיי ? זיי האָבען דאָך אַליין גאָר־נישט געשאפען. גאָט האָט דאָך אויפגעשריבען ישעיה'ס בוך, גאָטט האָט געזונגען שיר השירים, גאָטט איז דער דיכטער פון דוד'ס פסאַלמען, גאָטט איז געוועזען דער אוטאָר וואָס האָט פער־פאַסט דיא מערקווירדיגע יודישע טראַגעדיע „איוב". נון, וועלען זיי ביי אייך צונעהמען גאָט דעם מחבר מיט אלע זיינע חבורים און אייך וועט מען פיר אייער פּאָעזי, אייערע געדאנקען, אייערע הימנען, אייערע משלים בעצאָהלען מיט שנאה, רציחה, פעראַכטונג און שפּאָט !...

ר א ש ה י ש י ב ה : גענוג ! איך קען ניט און וויל ניט פערשטעהן, וואָס דוא דרשן'סט דאָרט. ניט דוא רעדסט דאָס, דאָס רעדען פון דיר דיא טרפה ספרים חצונים. ניט צו'ן אונז געהערסט דוא, דוא געהערסט צו דיא מינים ! (אלע : יא, יא, צו דיא מינים !)

א י י ן י ו ד : צו דיא מינים, וויא איהר זעהט, מיך א מענשען אויף דער וועלט !

ר א ש ה י ש י ב ה : עס איז בעוויזען געוואָרען אַז גוים זיינען דיר ליעבער פון יודען, ספרי מינים שטעלסט דוא העכער פון דיא הייליגע שריפטען. אום צו ווייזען א נצחון געגען דיין גאָטט און דיין פאָלק געהסט דוא זאָגאר זיך מתחתן זיין מיט א גוי, ערל טמא, וועלכער פערצאפּט יעדען טאָג יודיש בלוט און רויבט אונזער לעצטע ביסעל אָרעמקייט. דיין טאָכטער געהט זיין דאָס ווייב אָדער קעבס־ווייב פון דעם רוימישען קוועזיטאָר, האָ ?

א ל י ש ע : וואָס ? מיין טאָכטער ! (פערטראַכט) אָבוואָהל איך וויים שטענדיג דער לעצטער, וואָס אין מיין אייגען הויז קומט פאָר... אָבער ניין ! אונזין ! אונזין ! אונזין !

ר א ש ה י ש י ב ה : גלויבסט ניט אין גאָטט, וויא א יוד דאַרף גלויבען. לייקענסט אָב שכר ועונש, לעסטערסט גאָט'ס תורה, ביזט אָפען מחרף ומגדף דאָס יודישע פאָלק, ביזט מחלל שבת בפרהסיא, דוא גיעבסט איבער דיינע ברידער צום שונא אין דיא הענד. (איין יוד : מומר להכעיס און משומד !) (אלע שרייען

דאס זעלבע) מיר האָבען בעונותינו הרבים, פערלאָרען אונזער מאַכט און מיר קענען דיך איצט ניט בעשטראָפען, וויא דיר קומט !

א ל י ש ע : יא, אַמאָל וואָלט איהר מיך פערשטיינערט? פאר וואָס? ווען האָב איך שלעכטס געטהאָן?

ר א ש ה י ש י ב ה : אלע פיער מיתות משונות — סקילה, שריפה, הרג וחנק איז ווייניג פאר א יודען, וואָס פערשפאָטעט זיין גאָט און פערראַטהעט זיינע ברידער! דארום...

מ א י ר : רבי, אפשר וואָלטען מיר זיך נאָך אַ מאָל בעראַטהען... מיט גוטען קען זיין...

ר א ש ה י ש י ב ה : ניין! מע דארף וואָס גיכער אויסרוימען דאָס שלעכטע מעדת ישראל! אלישע, אזוי וויא עבן דער עבר ישראל, האָסט דוא אריינגעבראַכט חרם אין דיין שטוב. און אזוי וויא עכן דאַרפסט דוא צוזאַמען מיט דיין חרם נחרם ווערען מקהל ישראל! ניט אונזערער ביזט דוא, געהערסט צו אונזער שונא. ביזט ניט קיין יוד, ביזט פון דיא מינים! דיא אויסגעלאַ־סענע פרוי האָט דיר געגעבען דיין פאַססענדען נאָמען : אחר ביסט דוא און אחר וועט דיין פערפלוכטער נאָמען זיין! פון דור צו דור וועט דיין נאָמען זיין לחרפה ולשמצה בישראל!...

מ א י ר : (פערברעכט דיא הענד) אָה! אונגליקליכער גרויסער מענש!

ר א ש ה י ש י ב ה : יעדער יוד וועט לויפען פון דיר וויא פון א פעסט! קיין מגע ומשא וועט קיינער פון אונז מיט דיר ניט האָבען; פערנעמט וואָס איך זאָג! פערשאָלטען זאָל זיין דער יוד, וועלכער וועט שטיין אין אחר׳ס ד׳ אמות! (אלע טרעטען אָב פון איהם). פרעמדער, געה צו דיא פרעמדע! פון אונז ביזט דוא אָבגעשניטען אויף עוויג! (אלע געהען ראש אָב).

א ל י ש ע : מאיר, מיין טרייער תלמיד און איינציגער פריינד, אויך דוא? (מאיר פארדעקט זיין געזיכט און צו־וויינט זיך שטארק. דער ראש הישיבה פיהרט איהם פארט. אלע אב) אלע! אלע! אלע! (בלייבט זיצען אויף א אבגעהאקטען בוים. בעאטא, וועלכע האָט שוין פריהער עטליכע מאָל ערשינען צווישען דיא בוימער, געהט ראַש צו איהם) דוא? (שטעהט אויף).

ב ע א ט א : גויסער מענש, איך האב אלעס געהערט און מיין הארץ בלוטעט פאר דיר...

אלישע : (שטאָלץ) וואס ? דומהייטען... מיין פערד ווארט שוין געווים אויף מיר מיט אונגעדולד... איך מוז פאָהרען. (געהט) קען וואָס אלישע בן אבויה טהאָן פאר דיר ? דארפסט דוא מיין הילפע ? ווילסט דוא וואָס בעטען ?..

ב ע א ט א : יא, איך וויל בעטען... אלישע בן אבויה, טרייב מיך ניט פון דיר... דאָס איז דיא הילפע וואס איך וויל פון דעם הילפסלאָזען מענשען... האָסט ניט קיין איין זעלע ארום זיך... ביזט אליין... קיינער שעצט דיך ניט, קיינער פערשטעהט דיך ניט, קיינער האָט דיך ניט ליעב... ערלויב מיר צו זיצען ביי דיינע פיס און שווייגען שטיל... איך וועל ניט וואגען א וואָרט צו רעדען אין דיין געגענווארט... איך וועל נאָר אין דער שטיל גיסען טרעהרען, ווען דיין נאָבעלעס הארץ וועט וועה טהאָן און וועל וויינען ווען דוא וועסט פיהלען שמערצען. אלישע, שענק מיר דאָס גליק און דאָס רעכט צו נעמען אויף זיך א טהייל פון דיינע ליידען !

א ל י ש ע : (געריהרט) קינד, עס איז גענוג, אז יעדער פון אונז זאָל ליידען פיר זיך אליין. עה ! מיינע ליידען זיינען גאָרניט אזוי גרויס, איך זאָל נאָך דארפען א טהייל פון זיי ארויפווארפען אויף א׳ן אנדערן. וואָס ? זיי זיינע אלע געגען מיר ? דערפאר בין איך דאָך געגען זיי אלע ! דער וואָס געהט מיט אלע, איז גע־בונדען, געהינדערט פון צו טהאָן נוצליכעס פיר אלע... דער אָבער וואָס געהט אליין איז אונאבהענגיג און פריי צו טהאָן פיר אלע פיעלעס. איך געה אליין ! מיך שרעקט מען ניט איבער מיט ווייבערשע קללות און מיין פרייען וויללען קען מען ניט צוברעכען מיט פערפאָלגונגען ! זאָ לאנג דער געדאנק לעבט אין מיר, איז ניטאָ אויף דער וועלט אזא קראפט, וועלכע זאָל קענען מיך בעזיעגען און פערניכטען ! זאָ לאנג אלישע בן אבויה זאָגט, אז איך בין גערעכט, איז ניטאָ אזא משפט און ניטאָ אזא בית דין, וועלכער זאָל מיך אונגערעכט מאכען ! (געהט).

ב ע א ט א : אה, גוטער, שטארקער מענש, וויא גרויזאם און שוואך דוא ביזט ! (פערברעכט איהרע הענד אין פערצווייפלונג. פלוצ־לונג וויזט טוביה׳ס פייפעלע. ער שפיעלט דאס זעלבע וואָס פריהער).

אֱ ל י ש ע: (שטעלט זיך אָפּ און הערט זיך צו־ענטציקט) דוא הערסט, קינד? ניט נאר פלוך און האס איז דאָ אויף דער וועלט, עס איז אויך דאָ ליעדער און פרייד! (דאס פויפעלע שפּיעלט, ביידע הערען זיך צו).

פֿאָרהאַנג פֿאַלט לאַנגזאַם.

דריטער אַקט.

(דערזעלבער גארטען לעבען אלישע בן אבויה'ס הויז וויא אין ערשטען אקט. טאָג).

א י ו ד: (ער קומט פאָרזיכטיג ביז'ן גארטען, קוקט זיך אום, מאַכט מיט'ן האַנד און רופט שטיל. נאָך עטליכע אידען קומען). ששׁ! אַט דאָ פון דער זייט וועט מען עס דאַרפען מאַכען. שש! איהר ווייכט ווען? פונקט פאַרנאַכט, ווען דיא רוימישע לעגיאָנען וועלען אנהייבען מארשירען און עס וועט ווערען א געטומעל. שש! דעם רויטען האָן וועט מען דאַרפען שיקען פון דער זייט דיא געצקע צוברעכען, דיא גוי'אישע זאַכען צושטערען, פון אַלעם מאַכען א תל. וויא איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט. פערשטאנען? (אלע: יא!) האר אויס, אחר הרשע! מיר וועלען לערנען מיט דיר דיא גאַנצע פרשה בלק! אזא רשע! ער מסור'ט אַלע אידען. וויא עס איז נאר א אידישע חתונה, א ברית, א שמחה, דערצעהלט ער באַלד דיא רוימער! (אַלע מורמלען און דראָהען) תלמידים וואס גערען אין בית המדרש לערנען, הרג'עט ער און קוילעט מיט א מעסער. (אַללע: יא?) וויא איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט. איהר ווייסט, פון וואַנען דער רוח הטומאה האט זיך אין איהם אריינגעכאַפּט? ווען זיין מאַמע איז געווען מעוברת מיט איהם, איז זיא געגאַנגען פערביי א גוי'שע בית תפילה און האָט אריינגעקוקט אינוועניג אריין צו דיא געטשקעס — האט זיך דאס באַלד אריינגעכאַפּט אין איהר. (אַללע: יא?) וויא איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט. איך בין כמעט וויא אליין געווען דערביי: איך האב דאס געהערט מיט מיינע אויערן פון א תלמיד חכם. (א גערויש) איך הער, מען געהט, חברה, שטעלט פיס. (לויפען פאָרט אַלע. באַלד הערט מען זיין שטימע) אחר'ס מכשפה! טפו אויף דיר! אחר'ס מכשפה! (מען הערט שטימען: אחר'ס מכשפה: אחר'ס מכשפה! — מרימי לויפט אריין פון גאַס אין גארטען).

מ ר י מ י: אַט האסט דוא דיר! איך האב איצט קיין אַנדער נאָמען, וויא אחר'ס מכשפה. אַז איך בין געווען יונג, איז מען נאָך

מיר אזוי ניט נאכגעלאָפען, וויא איצט. נו, מסתמא וויל דאָך אזוי גאָט אונזער הארר. (שרייט אין הויז אריין) בעל הבית'טע, קום אקערשט אהער (בתוברית קומט, ארעמער געקליידעט) איך האב גאר ניט געבראַכט: ניט בוימאייל, ניט איילבערטען, ניט מעהל.

ב ת ב ו ר י ת : וואס הייסט, דוא האסט ניט געבראַכט?

מ ר י מ י : איהר ווייסט דאָך, אידישע קרעמער ווילען אונז ניט פערקויפען, מען זאָל אפילו געבען א רענדעל פאר א טראָפּען, פלעג איך שטענדיג נעהמען ביי'ם שמרוני אין קלייטעל. ער איז מיר א שטיקעל קרוב און א „ברודער" אויך דערצו, וויל ער אבער מעהר אויף באָרג ניט געבען.

ב ת ב ו ר י ת : נו, יא, ביי ועמען איז איצט א ח ר א בטוח? ער איז נאר ביי זיך א גרויסער בטוח. זיצט דאָרטען מיט דיא גוי'שע ביכלאך, פונקט ווי ניט איהם מיינט מען. עס הארט איהם עטוואס? אן אנדער איד לעגט זיך אין דר'ערד פיר זיין ווייב און קינד, אזא אבער וויא ער וועט זיך ניט לעגען. נו, וואס טהוט מען? מען וועט דארפען ווידער שיקען צו ר' מאיר'ן לייהען אביסעל געלד. ער איז דער איינציגער וואס צוליעב מיר האָט ער רחמנות אויף איהם אויך. וועסט מוזען אריבערגעהן, מרימי.. (נעמי קומט פון שטוב).

מ ר י מ י : אי, דיא אידען טשעפּען זיך צו מיר!

נ ע מ י : מרימי, האסט מיר געקויפט טייטלען?

ב ת ב ו ר י ת : אָי! איין קינד, און אַז זיא וויל נעבאך א טייטעל איז ניטאָ! (זיפצט).

מ ר י מ י : ניין, איך האב ניט געקויפט קיין טייטלען.

נ ע מ י : ניט געקויפט? הערסט א חכמה! זיא בעריהמט זיך נאָך....

מ ר י מ י : דיא אידישע קרעמער ווילען אונז ניט פערקויפען קיין טייטלען.

נ ע מ י : זיי ווילען אונז ניט פערקויפען קיין טייטלען אויך? אזא געמיינהייט! פאר וואס שווייגט זיי דער טאטע! איך וואָלט זיי פאר אזא זאך אנגעלערנט!

מ ר י מ י : און אויסער דעם, אז מען וויל עפּעס קויפען, דארף מען האבען געלד.

נ ע מ י : געלד? נו, פאר וואָס זאָגסט דוא ניט דעם פאטער? דיר איז שווער צו זאָגען?

ב ת ב ו ר י ת: עס ווענדעט זיך נאָר אין'ם זאָגען! נעמי, דער טאַטע דיינער דער זיסער, האט דאָך אונז בענומען, בע'גזל'ט, בע־רויבט, מיר וועלען דאָך גיך אויסגעהן פון הונגער, אדער געהן איבער דיא הייזער בעטלען. ער האט אבגעגעבען אין גאַנצען וואס ער האט געהאַט.

נ ע מ י : ער האט אבגעגעבען אין גאַנצען? איך האָב פריהער געוואוסט, אַז ער קען טהאָן אַזא חכמה. א מענש, וואָס וויל אַלעס נאָר פאר זיך.

ב ת ב ו ר י ת: זיא איז ניט גערעכט? נעמי, אפשר וואָלסט דוא געגאַנגען צו ר' מאיר'ן באָרגען אביסעל געלד? ער איז געוויס אין בית המדרש... זאָג איהם, אַז...

נ ע מ י : וואס? א שעהנער איינפאַל! אלישע בן אבויה'ס טאָכטער זאָל געהן אין בית המדרש לייהען געלד... וואס קוקסטי אויף'ן טאַטען? זאָג איהם, ער זאָל געבען געלד. נאָך וואס דען איז ער א טאַטע? יא, מאַמע, און דערמאָהן איהם, איך דאַרף א נייע פאָאר אוירינגלאָך. (אב).

מ ר י מ י : אָי! זיא איז ביי אייך אויסגעוואַקסען אַזוי, אַז זיא וויים ניט פון וואַנען וואָס עס נעהמט זיך.

ב ת ב ו ר י ת: וויא אַזוי דען דאַרף וואַקסען א טאַטענס א קינד? זיא איז דאָך ניט שולדיג, וואס זיא האט אַזא טאַטען..

מ ר י מ י : (געהט) יא, בעל הבית'טע, היינט איז דאָך דער צוואַנציגסטער טאָג אין חודש, דאַרף מען זיך ריכטען אויף מענ־שען?

ב ת ב ו ר י ת : מענשען! ווער דאַרף איהם איצט און ווער וועט קומען צו איהם? און וואס וועט ער זיי געבען פאר כבוד? קדחת מיט א מכה.

מ ר י מ י : מסתמא וויל אַזוי גאָט אונזער האַרר. (זיפצט. אב אין שטוב).

ב ת ב ו ר י ת : אָי! נאָר אַזא שטאַרקער מענש וויא איך קען דאס אַלעס אויסשטעהן און אויסהאַלטען. ער זאָל האבען איין אַנדער

ווייב, וואָלט שוין פון איהם קיין שריד ופּליט ניט געבליעבען. איך האָב איהם דאָך ביז איצט אבגעהיט. מען קען פערהיטען אזא חסר דעה! אָט איז ער! (אלישע קומט מיט א גראָבען שטעקען) רוהיג! געהט זיך שעפּען פרישע לופט! עס נעהמט איהם וויא דיא וואַנד. פערזאָרגער מיינער! אונזער ברויט־געבער, וואס וועט זיין דער תכלית פון אונז? מיר האבען פון דיר נאר חרפּות, ביזיונות און צרות. מען לויפט פון אונז וויא פון פערפּעסטעטע. מען וויל אונז ניט קענען, מען וויל אונז ניט וויסען, מען וויל אונז קיין זאַך ניט פערקויפען, ניט באָרגען, ניט לייהען, איבער דיר רעכענט מען מיך אויך פאר א משומדת'טע! מיר לעבען דאָך איצט וויא אויף א בית עולם. מיר זיינען איבער דיר אַלע וויא לעבעדיג בעגראָבענע.

אלישע: קינד, האב געדולד, זיי זיינען דאָך מענשען און וועלען זיך גיך איבערצייגען, אז זיי פערפאָלגען אונז אומזיסט.

בתבורית: האָסט געמאכט ווי א חכם, הא? דיין גאנצעס פערמעגען אבגעגעבען א פרעמדען, א גוי חזיר, און מיר וועלען דארפען באַלד געשוואָלען ווערען פון הונגער.

אלישע: ער איז טאקי א גוי, און אפשר א חזיר אויך, ער איז אבער א דענקענדער מענש און ער האט מיר געגעבען זיין עהרענוואָרט... וועסט זעהן, היינט וועט ער דאָך דאָ זיין, וועט ער געוויס דאס געלד אויך ברענגען.

בתבורית: ניט היינט מאָרגען נאָכ'ן קאַלטען קוגעל וועט ער עס דיר ברענגען, וואס הייסט דוא ווערסט משוגע און גיבסט איהם אָב מיין בלוט, מיין גוטס! מען דארף דאָך שכל האבען! וואס איז, ער צאָהלט דיר א גרויסען פּראָצענט דערפאר? אדער ער וועט טהאָן עפּעס פון דיינעט וועגען?

אלישע: ניין! דאס ניט... נאר ע... איך האב אפשר געהאט אַנדערע אורזאכען.

בתבורית: איבער אַנדערע אורזאכע האָסט דוא אונז בדיל הדל געשטעלט, אונגליקליך געמאַכט! וועה איז מיר! וועה איז מיר! (וויינט. אלישע בעטראכט זיא מיט מיטלייד).

אלישע: וויין ניט, קינד, דוא ביזט ניט קיין פרעמדע, דיר מעג איך זאָגען דיא וואהרהייט. עס האט זיך מיר זעהר ניט געוואָלט איהם געבען דאס געלד...

ב ת ב ו ר י ת : אז מען וויל ניט, גיט מען ניט!

א ל י ש ע : יא, אבער ווען ניט איך, וואלט ער דאס געלד גע־זאמעלט מיט געוואלד פון דיא פעראראעמטע אידען. ווייסט דאך, וויא דיא רוימער מאהנען צינזען מיט געוואלד! זיי מארטערען, זיי פול־טערען, ברענען אויפ'ן פייער, שניידען שטיקער פלייש, שלאגען אריין דיא תפילין אין מארך אריין.

ב ת ב ו ר י ת : אזוי? האסט דוא, הייסט עס, געוואלט זיין א גוטער אויף אונזער חשבון? פארוואס ביזטו עפעס מעהר מחויב פון אן אנדערען? עס איז דא קליגערע און בעסערע פון דיר, זאלען זיי דאס טהאן!

א ל י ש ע : קינד, דיא קליגערע פון מיר וואלטען עס ניט געטהאן, און דיא בעסערע? חע! חע! ער האט געדארפט דאס געלד באלד און וואלט דיא בעסערע געמוזט זוכען צו לאנג...

ב ת ב ו ר י ת : ביי מיר טריפט דאס בלוט און דוא חכמ'עסט זיך! וואס הארט דיך פאר אן אנדערן? פיהלסט דען וויא א מענש? דיין חכמה איז דאך נאר שמד־שטיק מיט נארישקייטען. פער־שטעהסט דען עפעס וויא מען דארף? לייענסט ביכלאך וואס זיינען גוט פאר שקצים מיט שיקסעס. דוא לערנסט דאך דאס, וואס קיי־נער דארף ניט און טהוסט דאס וואס קיינער טהוט ניט, נאך וואס לעבסטו? דוא לעבסט נאר, אום מיט אלעמען קריגען זיך, מאכען דיא גאנצע וועלט פיר שונאים, טהאן יעדען דוקא אויף צולהכעיס, פיהרען זיך פערקעהרט פון אלע מענשען און פערבייסען זיך מיט יעדען איינציגען! האר אויס, דוא וועסט זיך דערשפיעלען! (וויינט) אי, ווען ניט איך, א שעהנעם פנים וואלסט דוא איצט געהאט. איך געה צו מאיר'ן לייהען געלד... (ראש אב דורכ'ן גארטען. אלישע בלייבט זיצען לאנג מיט פערבראכענע הענד. מרימי קומט).

מ ר י מ י : און אט איז דער בעל הבית... זאגט מיר, וועלען היינט זיין מענשען דא?

א ל י ש ע : (שטעהט אויף) יא, מרימי, געוויס. וואס מיינסטו, אלישע בן אבויה האט שוין מעהר קיין פריינד ניט? זיי וועלען קומען. מען דארף אבער אזוי מאכען, זיי זאלען אונזערע אומ־שטענדען ניט בעמערקען. עס איז ניט שעהן צו שפיעלען דיא

ראָלע פון א נעבאכעל. רוים אויף אלעם וויא עס געהער צו זיין, איך וועל זיך דורכגעהן און קום באלד צוריק.

מ ר י מ י : בעל הבית, מיר האָבען אפילו ניט קיין טראָפּען וויין.

א ל י ש ע : ניטאָ קיין וויין? נו, דאַרף מען קויפען (וויל נעהמען געלד פון דער טאַשע.) אך, יאָ!... נו, וועלען מיר היינט לעזען מעהר פּאָעזיע. איך געה איך קען יעצט אָהן דעם פריינד ניט בע־ווייזען זיך אויפ׳ן גאַס (ציינט אויפ׳ן שטעקען) דער שטעקען איז גע־שאַפען פיר הינט און איך דאַרף איהם געברויכען פאַר מענשען. עס איז דאָ מענשען, ליידער, וועלכע פערשטעהען נאר דיא שטעקען שפּראַך. (אב דורכ׳ן גאָרטען).

מ ר י מ י : אַזאַ גוטער מענש און וויל ניט גלויבען אין אונזער גלויבען. (נעמי קומט אין א מאַנטעל) נעמי, וואוהין?

נ ע מ י : שש! דער פאטער און דיא מוטער זיינען אוועקגע־גאַנגען? איך מוז זיין אויף אַן אָרט, איך קום באַלד צוריק... זאָלסט גאר ניט זאָגען ניט דער מוטער, ניט דעם פאטער. זיי דאַרפען ניט וויסען.

מ ר י מ י : אי, נעמי, מען טאָר ניט נאַרען א טאַטען.

נ ע מ י : דער טאַטע מעג טהאָן וואס מען טאָר ניט? מעג איך אויך. ער האָט זיך ניט פיינט, איאָ? פאַרוואָס זאָל איך זיין א נאַרר? דוא זאָלסט הערען, וואס דיא מאַמא דערצעהלט פון איהם. (זינגט שטיל א מיליטערישען מאַרש און מאַרשירט אָב דורכ׳ן גאָרטען. מרימי ברענגט קאַוויאָרען און קישענס וויא אין ערשטען אַקט).

מ ר י מ י : גוטער גאָט, וואס איז דאס פאַר א וועלט? יונגע און אַלטע — אַלעמען ווילט זיך זינדיגען (פערשפּרייט דיא קאַוויאָרען איבער דיא בענק. בעאַטא קומט).

ב ע א ט א : מען רופט אייך, דאַכט זיך, מרימי? זייט אַזוי גוט און זאָגט מיר: קען איך איצט זעהן ר׳ אלישע בן אבויה? ער האט מיר געזאָגט: ווען איך וועל איהם וועלען זעהן, זאָל איך קומען.

מ ר י מ י : (בעשעפטיגט) ר׳ אלישע איז ערשט פאָרטגעגאַנגען. ער וועט אבער באַלד קומען. דוא קענסט דאָ וואַרטען אויף איהם, אויב דוא האסט גענוג צייט.

ב ע א ט א : (מיט א שמייכעל) יאָ, איך האב גענוג צייט גענוג צייט

ווארטען אויף איהם.. (שטיל) עוויג! (לויט) איך האב געהערט, זיי זיינען יעצט אין זעהר א שלעכטע לאגע. וויא פיהלט ער? איז ער ניט קראנק?

מ ר י מ י: וויא און וואס ע ר פיהלט, קען קיינער ניט וויסען, אי, לאז מיך עפעס טהאן. מיר ערווארטען דא היינט מענשען.

ב ע א ט א: (שטיל) זיא פערשטעהט, ער איז א מענש, וואס מען קען ניט וויסען וויא און וואס ער פיהלט. איז זיא ניט א טהייערע? מרימי, איהר ערווארטעט דא מענשען! גיט, איך וועל אייך העלפען (הויבט אָן פלינק צו ארבייטען). מיינט איהר ניט, אז דאָ לעבען דיא בלומען וועט זיין בעסער א גרינער טעפיך. און דאָ א וואָלענע דעקע... און דאָ צוויי טאבורעטען אהער... (איין אויגענבליק איז אלעס איבערגעשטעלט מיט גוסט) אָט אזוי, און וואו זיצט ר' אלישע בן אבויה, דאָ? וועלען מיר דאס אונטערשפרייטען אונטער זיינע פיס (פערשפרייט א טעפיך אויף דער ערד) געזעגנט זיינען דיא פיס, וואס טראָגען איבער דער וועלט אזא גרויסען, קלוגען קאָפּ, (קושט דעם טעפיך לײדענשאפטליך. לויט) ער איז שטענדיג פערזאָרגט, שטארק פערזאָרגט, הא?

מ ר י מ י: ער זאָגט ניט און דערקענען איז שווער. איך קען איהם לאנג און האב ניט געהערט, ער זאָל זיך קלאָגען. אפילו אז ער איז קראנק קרעכטשעט ער ניט און שווייגט...

ב ע א ט א: יא, ער זאָגט ניט און ער קלאָגט זיך ניט. דאס איז ער! (לויט) איצט, דאס רויטע קישעלע אהער... אָט אזוי. זיין פרוי איז געווים יעצט זעהר גוט און צערטליך צו'ן איהם, הא?

מ ר י מ י: יא, זיא עסט איהם וויא א ווארעם.

ב ע א ט א: ארעמער גרויסער מענש! (לויט) דיא בלומען דארף מען אביסעל אויפפרישען (נעהמט א קרוג וואסער פון פאָנטאַן און בעשפריצט דיא בלומען) אָט אזוי... נו, און דיא טאָכטער?

מ ר י מ י: וואס ווייס זיא? שפרינגט וויא א ציעג און קייט טייטלען... זאָל מיך גאָט ניט שטראפען... ניט דיא מאַמע, ניט דיא טאָכטער, קיינער ניטאָ אין דער היים.

ב ע א ט א: קיינער ניטאָ? (קוקט אריין אין הויז) אי, וואָלט

איך געוואָלט זעהן זיין צימער, וואו ער זיצט און לערנט און דענקט... זיינע ביכער מיט וועלכע ער פערברענגט אזוי פיעל צייט. זיין טיש... איך וואָלט געקושט דעם טיש, אויף וועלכען ער שפּאַרט זיך אָן מיט זיין נאָבעלע האַנד... (שמעון הנזיר קומט, מיעד, דיא שיך פערשטויבט. א לאַנגער שטעקען אין האַנד, א פּעקעל אויף דיא פּלייצעס. נאָך בלאַסער וויא פריהער. דיא אויגען ברענען מעהרער).

מ ר י מ י : (מיט גרויס פרייד) אונזער ברודער! אונזער שמעון!

ש מ ע ו ן : פריעדען צו דיר, שוועסטער מרימי, פריעדען צו אַלע. וואס מאַכסטו? איך האב געהערט אלעס וועגען אלישע'ן. עס איז גוט, וואס איהם איז אַזוי שלעכט... דורך שמערצען וועט זיין הארץ גועפענט ווערען פאר גאָטעס וואָרט. דארום בין איך גלייך פון וועג געקומען אהער. יא, איך קום יעצט פון ווייט, איך און ברודער טוביה זיינען מיר געגאַנגען פון דאָרף צו דאָרף, פון שטאָדט צו שטאָדט, ביז מיר זיינען געקומען צו א גרויסען כרך ביי'ם ים, מיר זיינען געגאַנגען איבער גאָט'ס וועלט מיט גאָטעס וואָרט. אום און אום געפינען טרייע ברידער און שוועסטער, אום און אום פערזאמלונגען און געבעט. דיא פים זיינען מיר געשוואָלען, דיא אקסלען אנגעריבען פון'ם קלומיק... אי, מיר האבען א גוטען פאטער אין הימעל!

מ ר י מ י : (נעהמט אַראָפּ דעם פּעקעל פון זיינע פּלייצעס) ברודער שמעון, וועסט דוא געהן רוהען און וואַשען דיינע מיעדע פים?

ש מ ע ו ן : ניין, איך זעה דאָ א פערלאָרענע זעלע, וועלכע איך וויל רעטען פיר אונזער פאטער אין הימעל (צייגט אויף בעאטא'ן).

ב ע א ט א : עס איז שוין געווען איינער, א גרעסערער, א שטארקערער פון דיר, וועלכער האָט מיין פערלאָרענע זעלע גערעטעט....

ש מ ע ו ן : ניין! ער האָט גערעטעט נאָר דיין קערפּער פון שאַנדע און ערנידרונג, דיין זעלע אָבער וואַנדעלט נאָך אַרום אין דער פינסטערניס. אָה, שוועסטער, וואס איז אונזער לעבען? איין אויגענבליק. היינט ביסט דו יונג און שעהן און מאָרגען שטעהט שוין הינטער דיר דער מלאך המות. און אַז דו וועסט קומען אויף יענער וועלט פאר דיין פאטער אין הימעל, וועט ער דיך פרעגען: נאָך וואס האָסט דו געלעבט? וויא פיעל גוטעס האָסטו געטהאָן? וועמען האָסטו געליעבט אויסער זיך. אויסער דיין אייגענעם זינדיגען

קערפּער? (בעאטא קוקט אויף איהם ערשטוינט) שוועסטער, דיינק פון דיין טויט.

בעאטא: שוין דיינקען פון טויט? ניין, איך האב נאך צייט. דו, יונגער קברות מאן, בעגראבבסט מיך שוין? איך וויל לעבען. איך וויל נאך ערשט ליעבען און זיין געליעבט.... איך וויל זיין גליקליך....

שמעון: ניטא קיין לעבען, קיין ליעבע, קיין גליק, אויסער דארט, ביי אונזער פאטער אין הימעל. (ער ווייגט, מרימי ווישט איהרע אויגען.)

בעאטא: זעהט נאר.... ניין! ניין! דיא וועלט איז שעהן, דיא זונן איז ליכטיג, דאס בלוט קאכט. ווארום זאל איך דיינקען פון טויט, ווען איך וויל ערשט אנפאנגען צו לעבען. (א גערויש).

שמעון: צוליעב דאס אונזיניגע לעבען דא ווילסטו פערלי־רען דאס עוויגע לעבען דארט?

מרימי: אימיצער געהט אהער. קומט אלע צו מיר אין אל־קער... קום, שוועסטער, ווילסט דאך ווארטען אויף ר׳ אלישע׳ן? קום, וועסט אזוי לאנג הערען ברודער שמעון הנזיר, ביז דו וועסט מוזען זאגען: יא, ער איז גערעכט.

שמעון: גערעכט איז נור אונזער פאטער אין הימעל. (געהט אב אין הויז).

בעאטא: דער מוז אויך זיין א גרויסער מענש. אבער וואס פאר אן אונטערשיעד: דער איז יונג און שוין אלט און יענער איז בעיאהרענט און איז יונג.... דער רופט אין קבר און יענער רופט אין דער גרויסער וועלט, אין פרייען פעלד, אין׳ם גרינעם טהאל.... הא, הא! צוויי מלאכים! דער איז דער מלאך המות און יענער איז דער מלאך החיים. (זיא און מרימי אב. מען הערט שטימען: משומד! אחר! אחר! נאכדעם טוביה׳ס שטימע, נאכדעם אלישע׳ס שטימע, אלישע און טוביה קומען.)

אלישע: יא, יא, קום אריין. ביזט ביי מיר זעהר א גוטער גאסט....

טוביה: מיר זיינען ביידע געגאנגען צו דיר. ברודער שמעון איז שוין געווים דא. איך בין טאקע זעהר מיעד. דיא פיס וויא

צוויי קלעצער. איך האָב אָבער פריהער גדארפט איבערגעבען א בריעף צו אַן אלטער מאמע פון איהר געפאנגענעם זוהן, האָב איך א שפּאן געטהאָן א דריי מייל. מיינע צוויי אלטע שפּרייזער זיינען אביסעל אויסגעהאָרעוועט. איך הער זיי וויא דעם פאר־א־יאָהריגען שניי. (נעהמט אראָפּ פון זיך זיין פּעקעל און זעצט זיך.)

אלישע (קוקט זיך ארום): וויא געמיהטליך דאָ איז. גליקליך איז דער מענש, וואָס האָט אַן אייגען ווינקעלע, וואו ער קען בלייבען אליין מיט זיך, ווייט פון דיא גאסען־יונגען, ווייט פון גאסען־מיינונגען און גאסען גערעכטיגקייט.

טוביה: ברודער, דיין ווינקעל איז צו קליין. דיין ווינקעל, דאָס איז דוא אַליין. דוא זיצט אין זיך. עס איז אייננ, און אין דיזער איינגער וועלט, ביזט דוא גרויס,... מיין ווינקעל אבער איז דיא וועלט פון איין עק ביז'ן אַנדערען. איך בין טאַקע דאָרט קליין וויא א מילבעלע, עס איז אָבער אזוי גערוימיג ארום מיר.... און ווען איך בין צום ערשטען מאָל צוגעגאנגען מיט שמעון'ען צו מ י י ן גרויסען ים, האָב איך דערזעהען דיעזען גרויסען וואסער־שטח און דערהערט זיין רוישען, איז מיר געוואָרען אַזוי ברייט און פרעהליך אויפ'ן הארצען, אַז איך האָב א געשריי געטהאָן: אָי, טאַטע פאטער, וואס פאר א גרויסע היים איך האָב! און איך האָב אַרויסגעכאפּט מיין פייפעלע און האָב פלוצלונג אנגעהויבען צו שפּיעלען א נייעם אונבעקאַנטעם ליעד.... איך וויים ניט, פון וואנען עס האָט זיך גענומען. דאָס האָבען הפּנים דיא וועללען און דער ווינד געבראכט צו מיר דאָס ליעד פון יענער זייט ים, פון דיא מענשען, וואָס לעבען דאָרט..... ווארום מיין זעעלע איז דאָך א טהייל פון זייער זעעלע און זייער ליעד איז מיין ליעד... אי, ברודעריל, איז דיא וועלט שעהן און גרויס, און גוט! פאר וואָס ווילסטו זיך ניט ארויסקלייבען פוּן דיין איינגע דירה אין מיין גרויסען פּאלאסט אריין, הא?

אלישע: ארימער אביוני, דעם פּאלאסט דיינעם, וואו דוא בלאָנדזעסט אַרום מיט דיין בעטלער־זאק, בין איך דיר מוחל.... אָבער דו האָסט א רייכע זעעלע. איך האָב פיעל מאָל געדיינקט פון דיר. און עס איז זעהר גליך פון דיר, וואס דוא ביסט איצט געקומען. נאר, אויב מיין פרוי....

טוביה: ניט איין מאָל האָט מען שוין מיר געשפּיעלט א קבלת

פנים מיט א שטעקען, און ווען איך האב געבעטען ברויט, האבען מיר מענשען געגעבען א שטיין.. דאריבער דארף איך האבען יסורים? (שטיל) אלישע בן אבויה, איך האב געוואוסט, אז אלע האבען זיך אפגעקעהרט פון דיר, בין איך צו דיר געקומען... ברודער, ערלויב דעם אלטען בעטלער בלייבען לעבען דיר. דער רייכסטער פריינד אין דער וועלט איז אן אביון.... (אבנימוס קומט צום גארטען).

אלישע: (אויסער זיך פון פרייד) הידד! וועמען זעה איך? מיינע פריינדע פאנגען אן צו קומען! איך האב געפיהלט, אז דיין הארץ וועט דיר ערקלערען דיא ווארהייט. קום אריין, אבנימוס.

אבנימוס (געהט ניט אין גארטען): ניין, איך בין ניט געקומען צו גאסט. איך דארף דיר אליין וואס מיטטהיילען. (קוקט אויף טוביה'ן).

טוביה: זיי ווילען דער גביר אדיר זאל זיך אפטראגען פון דאנען... נו'ם איך געהן זעהן, וואס מאכט מיין שוועסטער מרימי. עי! עפענט טהיר און טהויערן. טוביה האביוני געהט! (נעהמט זיין פעקעל. אב.)

אבנימוס: היינט מארשירען ארויס פון דאנען דיא אלטע רוימישע לעגיאנען און נייע לעגיאנען מארשירען אריין....

אלישע: איז וואס? לעגיאנען, מארשען, סאלדאטען! דוא ווייסט, א מענש אינטערעסירט זיך ניט דערמיט.

אבנימוס: ווייסט דוא אבער, אז צוזאמען מיט דיא לעגיאנען געהט צוריק קיין רוים אנטאניוס סערוויוס, דער קוועזיטאר? האט ער דיר בעצאהלט זיין חוב?

אלישע: איך האף, ער וועט קומען מיך זעהען. זאגען מיר „לעב וואהל" און בעצאהלען....

אבנימוס: איך וואלט דיר געראטהען ניט האפען און זעהן וואס טהאן....

אלישע: איך האף, אז ניט אלע מיינע פריינדע זיינען מענשען, אין וועלכע איך האב זיך גענארט....

אבנימוס: און אויסער דאס געלד... זיי פארזיכטיג.... מען זאגט, דיין טאכטער....

א ל י ש ע : דאס האָב איך שוין לאַנג געהערט און לאַנג אויסגעפונען, אז עס איז רכילות... ערלויבט מיר אַליין זאָרגען פאר מיין טאָכטער!

א ב נ י מ ו ס: מיין פליכט איז געווען דיך צו ווארנען. איצט, אונגליקליכער אחר, נאָך איין וואָרט....

א ל י ש ע : ניט אחר, אלישע בן אבויה איז מיין נאָמען!

א ב נ י מ ו ס : דער נאָמען פון א מענשען איז ניט וויא ער רופט זיך, נאָר וויא ער ווערט פון דער וועלט גערופען...

א ל י ש ע : דיא וועלט? דיא וועלט האָט סאקראטעס'ן גערופען פערדעטהער און פערברעכער!... .

א ב נ י מ ו ס : (נעהמט געלד פון זיין טאש). איך האָב דיר געבראכט, וואָס איך בין דיר שולדיג....

אלישע: איך האָב דיר קיין מאָל ניט געבאָרגט און דוא קענסט מיר ניט שולדיג זיין.

אבנימוס: וואס הייסט? דוא האָסט מיר געגעבען... ע...

א ל י ש ע: דאס וואָס איך שיינק, נעהם איך ניט צוריק!

א ב נ י מ ו ס: איך האָב דיך געוואָרענט און דוא טהו וויא דו פערשטעהסט, (געהט). דאס געלד וועט מען דארפען געבען זיין פרוי, זיא איז גאָר ניט שטאַלץ, ווען עס האנדעלט זיך וועגען געלד. (אב).

אלישע: אַי, קיינער קען אונז ניט אזוי וועה טהאָן וויא דיא, וועלכע מיר רעכענען פאר אונזערע פריינדע... קיינער איז אונז ניט אזוי פרעמד וויא דיא, וועמען מען רופט אייגענע... קיינער איז פון אונז ניט אזוי ווייט, וויא דיא וואס זיינען אונזערע נאָהענטע. פריינדע ליעבען אונז נאָר דאַן, ווען מיר זיינען געליעבט.... (פערדעקט זיין געזיכט. נעמי לויפט אריין, דערזעהט דעם פאָטער, וויל זיך אריינגנב'ענען אין שטוב. געהט אויף דיא שפיץ פינגער, גיט א קלאפּ. אלישע בעמערקט זיא.) נעמי, דו? וואו ביסט דוא געווען?

נ ע מ י : איך בין ערגיץ ניט געווען... אזוי ארויסגעגאַנגען אויף איין ווײַלע... איך האָב געוואָלט — איך האָב געוואָלט קויפען טויטלען, פערקויפט קיינער ניט. שלעכטע מענשען!

אלישע: האַר אויס, נאַשעריןִ, עס וועלען קומען צייטען, ווען

דיא שלעכטע מענשען וועלען דיר פערקויפען טויטלען און פייגען און ראָזינקעס און דיא אַלע גוטע זאכען, וואָס דוא האָסט ליעב.

נעמי: פאטער, איך מוז געהען זאגען עטוואָס מרים'ן, (וויל געהן). דער מאמע'ן קען מען ניט אזוי לייכט אבנארען. ער אָבער — ער גלויבט, האַלט זיך פאַר אַ קלוגען און עס איז גאָר קיין קונץ ניט איהם אבצונארען....

אלישע: הער אויס, נעמי, איך וויל דיך עטוואָס פרעגען.

נעמי: דאָס וועט זיך שוין אנהויבען... אָי! (זיפצט).

אלישע: דוא ווייסט, נעמי, אַז איך בין ניט זעהר אַ גליקליכער מענש... וואָס פאַר אַ פרייד האָב איך אין לעבען און וועמען האָב איך אויסער דיך אויף דער גרויכער וועלט? איין קינד — דאָס איז אַלעס... נעמי, עס קען זיין, איך וועל גיך שטאַרבען, אָדער מען וועט מיך ערמאָרדען, טרויסט איך מיך דערמיט: — מיין קינד וועט בלייבען נאָך מיר. זיא וועט האָבען זעהנע און טעכטער, קלוגע, גוטע מענשען, דענקער און לערנער. דורך זיי וועט מיין זעעלע לעבען. דאָס איז דיא איינציגע אונשטערבליכקייט אין וועלכע איך גלויב.

נעמי (אונגעדולדיג): פאטער, וואָס ווייס איך פון אונשטערבליכקייט!

אלישע: ביסט גערעכט, קינד. הער, איך האָב שוין אמאָל נאכגעפרעגט און עס האָט זיך אויסגעצייגט אַ געמיינער ליגען... און דאָך היינט האָב איך ווידער געהערט וועגען דעם רוימער...

נעמי: וועגען וואָס פאַר אַ רוימער? ווייס איך! אז מען רעדט פון דיר דער רוח ווייסט וואָס? מען קען לייטישע מיילער ניט פערשטאָפען.... איין זאך פערשטעה איך ניט: דוא זאָגסט שטענדיג, ביי דיר איז גלייך וואָס יוד און וואָס רוימער....

אלישע: יא, קינד. איך זאָג עס, אָבער דער רוימער זאָגט ניט, אַז ער איז גלייך צום יודען, און זאָלאַנג דער שטאָלצער רוימער האַלט זיך העכער פון'ם יודען, דאַרף יעדער יוד, וואָס רעספעקטירט זיך אַליין ניט שטעלען זיך נידריגער פון'ם רוימער, ניט נידריגער פון קיין מענש אין דער וועלט! פערשטאַנען?

נעמי: יאָ, איצט פערשטעה איך. (שטיל) געה פערשטעה אַ מענשען וואָס זאָגט אהין און אהער...

א ל י ש ע: זיא איז צו אונשולדיג און צו נאַריש, מען זאָל וועגען איהר קענען וואָס גלויבען. אה, וועגען איהר קען איך גאַנץ רוהיג זיין.

נ ע מ י (געהט אין הויז. בעאטא קומט אנטקעגען.): אה! דאָס איז אפּנים דיא דאָזיגע, פון וועלכע דיא מאַמע האָט מיר דערציילט. (לויט, מיט א גרימאַסע) פּאָטער, דוא האָסט א גאַסט (געהט) נאָר ער מעג אַלעס, אַן אַנדערער טאָר גאָר נישט (אב).

ב ע אַ ט אַ (טרויעריג): ער האָט מיר צו־ווייטאָגט מיין האַרץ און פערשראָקען מיינע פרעהליכע געדאַנקען. מען דאַרף זיך ניט צוהערען מעהר צו זיינע רייד. (פיהרט מיט'ן האנד איבער'ן קאָפּ.)

א ל י ש ע: בעאַטאַ, ענדליך ביסט דוא געקומען צו מיר?

ב ע אַ ט אַ: האָסט דוא מיך ערווארטעט?

א ל י ש ע: ניין! דאָס הייסט, איך האָב ניט געוואָלט דוא זאָלסט קומען און בין געוועזן בייז, פאַר וואָס דוא קומסט ניט.

ב ע א ט א (ווערט פרעהלאך): פאַר וואָס זיצט דוא ניט דאָ? דאָס האָב איך דעם טעפיך פאַרבערייטעט פאַר דיינע פיס. (קוקט אויף איהם) אָה, גרויסער מענש, קיינער זעהט ניט, אָבער מיין האַרץ פיהלט וויא טיעף דיינע שמערצען זיינען איצט.... דוא ליידעסט שטאַרק, הא?

א ל י ש ע (קוקט זיך אום): איך זעה, דאָס דוא האָסט אַלעם דאָ אויפגערוימט. עס איז גאָר אַנדערש. אָה, בעאטא, וויא גליקליך איז דער מענש, וואס האָט א ליעבענדע האנד, וועלכע זאָרגט פאַר איהם. א האנד, וועלכע מען קען צודריקען צום הארצען, ווען עס איז פערוואונדעט. קינד, קענסט דוא בעגרייפען, וויא שרעקליך עס איז א גאַנצעס לעבען פערבלייבען אליין, אַן אבגעזונדערטער, א פרעמדער? (זיין שטימע האט זיא געריהרט. זיא גיט א וויין און בעהערשט זיך באלד).

ב ע א ט א: יא, איך בעגרייף עס און וואס איך בעגרייף ניט, פיהל איך. ביסט וויא א גרויסער פעלז אין א וויסטע... ארום דיר געפינען זיך קליינינקע זעמדילאך... גרויסע געדאנקען טראָגסט דוא אין דיין געטליכען קאָפּ, ווער קען זיי אפּשעצען? טיעפע גע־היימניסע פערבאָרגסט דוא אין דיין מעכטיגע ברוסט, ווער קען זיי

ערקלערען? אה! ערלויב מיר מיט מיין שוואכע האנד וועןן עס איז שטיצען דיין שווער בעלאסטיגטען קאפּ... ערלויב מיר מיט מיין אונווירדיגע אויג צו זעהען דיך וויא דוא ביסט אין דער ווירקליכקייט, ניט וויא דוא שיינסט צו זיין פיר דיא אלע פרעמדע... איך וויים, אז אונטער דעם געשטאלט פון דיעזען אבגעזונדערטען, שטאלצען, צארניגען, אלעם קריטיזירענדען און אבשטויסענדען מענשען איז פערבארגען איין אנדער מענש, א גוטער מענש, א ליעבענדער, א צארטער, א גוטהערציגער, א גרויסמוטהיגער, א לייּדענשאפטליכער... דוא ביסט פערשלאסען אין זיך אליין — עפען מיר אויף דיין הארץ, ליעב מיך! איך וויל דיר אפּפערען מיין לעבען, מיין זעלע, מיין הארץ... קענסט דוא מיך ניט ליעבען?

אלישע: אָה, קינד, זאגאר נאר דערפאר אליין וואס דוא ליעבסט מיך אזוי און פערשטעהסט מיך, דערפאר אליין קען מען און מען דארף דיך ליעבען. (גיט זיא פלוצלונג א שלעפּ צו זיך לייּדענשאפטליך), אונגליקליכע, איך וועל דיך פארברענען, וויא דיא זונן פארברענט א צארטע בלום! איך וועל דיך צוברעכען, וויא א שטורם־ווינד צוברעכט א יונגען בוים!

בעאטא: יא! יא! פערברען מיך! צוברעך מיך! אה, וויא גליקליך איך בין! (זיא פארדעקט איהרע אויגען. א פויזע.)

אלישע (לאָזט זיא אב): ניין, בעאטא, איך האב קיין רעכט. מיין לעבען איז יעצט צו פערפלאָכטען און איך דארף ניט וואגען אריינצופלעכטען אין דיעזער אונזיננינגער טראגעדיע נאך איין יונגעם לעבען. דאָס וואָלט געווען צו אייגענזיכטיג, צו גרויזאם, צו אייגענוציג. ניין! ניין! אין קיין פאל אין דער וועלט ניט! (זעצט זיך פון דער ווייט און זיפצט שווער.)

שמעון (מען הערט זיין שטימע פון הויז): דיא וועלט איז א חרוב'ע ארימע שטוב, דאָס לעבען ניט מעהר וויא א פינסטערע גרוב... קיין פרייד און קיין גליק איז ניטאָ אויף דער ערד.

בעאטא: אה, אונגליק! אונגליק! דער וואָס פרעדיגט לעבען, שטויסט מיך אב פון זיך, און דער וואס פרעדיגט טויט ציהט מיך צו זיך צו. (פערדעקט איהר געזיכט. בתבורית קומט אן.)

בתבורית (קאַיט וואָס): נעמי, איך האָב דיר געקויפט טויטלען. (כאפּט אריין נאָך א טויטעל אין מויל, דערזעהט אלישע'ן) הער,

וואָס זאָגסט דוא צו אבנימוס׳ן? ער האָט מיך בעגעגענט און האָט מיר געגעבען געלד. הא? אאו! זיא דאָ?

א ל י ש ע: ששש! איך בעט דיך, מאַך ניט קיין ליארעם און בעליידיג ניט א מענשען אומזיסט.

ב ת ב ו ר י ת: א מענשען! אָי, אזא חוצפה וועל איך ניט איבערטראָגען! צו מיר אין הויז! צו מיר אהיים!....

ב ע א ט א (מאכט זיך פארטיג צו געהן): פערגעסט ניט, עס איז ניט נאָר אייער הויז און אייער היים. עס איז אויך זיין הויז.... ליידער, פערגעסט איהר דאָס צו אָפט!

ב ת ב ו ר י ת: אונפערשעהמטע פרוי! איך טרעף דיך דאָ ביי מיר מיט מיין מאַן און דוא האָסט נאָך א העזה צו ריידען? (אלישע וויל זיא פערהינדערן צו מאכען א סקאנדאל).

ב ע א ט א: ער איז אייערער? פאר וואָס? קענט איהר איהם? ליעבט איהר איהם? פערשטעהט איהר איהם? אינטערעסירט אייך זיין חכמה, זיין גרויסקייט? טהוט אייך וועה דיא הארץ, ווען ער ליידעט? קימערט עס אייך, ווען ער ווערט ערנידריגט? זיינע ערהאַבענע געדאַנקען, זיין גרויסער מוטה, זיין אייזערנער ווילען, זיין ענערגיע, זיין קוראַזש, — אַלעס איז דאָך ביי אייך ניט ווערטה קיין פרוטה! ווען פון זיין מויל גיסט זיך א גאָלדענע דרשה — געניצט איהר, און ווען ער איז מיט דיא געטער אין דיא הימלען, זייט איהר ביי דער שיסעל מיט יויך: איהר זייט צוואַנציג יאָהר געוועזן לעבען איהם און איהר זייט ווייט פון איהם, וויא דיא ערד איז ווייט פון׳ם הימעל. אויב ער איז אייערער, ווארום זייט איהר איהם א פרעמדע?

ב ת ב ו ר י ת: אזוי? ער האָט דיר דערציילט אויף מיר, גע־קלאָגט זיך פאר דיר, הא? זעהט, צו וועמען ער האָט מיך פער־קלאָגט דאָ! ארויס פון דאַנען! שוין אַרויס!

ב ע א ט א: ער האָט זיך געקלאָגט? איהר האָט געדארפט צוואַנציג יאָהר דיענען ביי אייער דיענסט, וואָלט איהר אם וועניגס־טענס פערשטאַנען איהם אזוי פיעל, וויא פיעל זיא פערשטעהט.

ב ת ב ו ר י ת (וויינט): וועניג צרות האָב איך פון דיר, האָסט דוא מיר געבראַכט אין שטוב אַריין א נייע פרעניות!...

באטא: אונגליקליכע, נעבאך... ערשט געקאָיט זיסע טויטלען און איצט גיסט זיא ביטערע טרעהרען!... ששׁ! איך געה, אָבער נאָר ווייל ער וויל איך זאָל געהן. (אב.)

בתבורית: איך וועל לאנג פון דיר ניט דולדען. מען איז ניט מעהר וויא א לעבעדיגער מענש און דיא גאל קען פלאצען ביי יעדען! (אב אין הויז אריין).

אלישע: יא, וויא שעהן און געטליך דיא ליעבע זאָל ניט זיין, זיא ברענגט אונז גליק נאָר ביי גינסטיגע אומשטענדען.... ווען אָבער דיא אומשטענדע זיינען אונגינסטיג, ברייננגט זיא נאָר איביגע, אומזיסטע ליידען און שמערצען. (טוביה און שמעון קומען פון הויז.)

טוביה: נייער כמעט אביוני, זיצסט דאָ גאָר אליין?

שמעון: קיינער פון אונז זיצט ניט אליין. מיט יעדען פון אונז זיצט אונזער פאטער אין הימעל. (בתבורית קומט ראָש צוריק).

בתבורית: יא, בעל תכלית מיינער, מען זאָגט דאָך, דער גוי, דער פריינד דיינער, פאָהרט היינט אוועק.... ווער וועט בעצאָהלען דאָס געלד?

אלישע: איך מיין, ער וועט קומען און וועט בעצאָהלען....

בתבורית: און טאָמער ניין, איז גאָר ניט?

אלישע: נו, יא, פון גאָר נישט, קען מען גאָר נישט מאכען....

בתבורית: נו, און וואו זיינען דיינע געסט? וואו זיינען דיינע פריינדע? יא, נאָר בעטלער און עבודה־זרה'ניקעס וועלען איצט דיינע געסט זיין. אוים! ניטאָ קיין וויין, ניטאָ קיינע מאכלים! וועסט פלעפלען מיט זיי דיא עבודה זרה!

שמעון: אלעס איז פאַרבערייטעט דאָרט ביי אונזער פאטער אין הימעל.

טוביה: ניטאָ קיין וויין גאָר? זאָלען נאָר דיא געסט קומען. מיר האָבען א טהייערע, א געזונדע, א קלאָרע משקה, וויא זילבער! (נעהמט א קרוג וואסער פון פאנטאן און שטעלט אויפ'ן טישעל) ניטאָ קיין מאכלים? ווער האָט געזאָגט? גיב א קוק אהער, דוא אונצופריעדענער מענש! (נעהמט ארויס פון זיין זאק דריי עפעל) זעהסט? דריי רויטהע, שעהנע עפעל, וויא גאָלד, פונקט וויא דריי

געשטאָפּטע קעלבער! וועלען קומען זעקס געסט, וועלען מיר צו־שניידען יעדען עפּעל אויף צוויי. צוועלף? שוועסטעריל, קען מען דאָך יעדען עפּעל צושניידען אויף פיער טהייל. (לעגט דיא עפּעל אוים) און טאָמער ווילען דיא געסט מוזיק זאָל זיי שפּיעלען? נו, איז ניטאָ? נעהם איך מיין קליינינקע פייפעלע און שפּיעל זיי א זמר צו גאָט. וועלען זיי פאָדערען עטוואָס בעסערעס, געטליכעס? וועלען מיר זיי בעטען, זיי זאָלען צוזאַמען מיט אונז קוקען אויף דיא בלויע הימלען, וואָס דער גוטער גאָט האָט פערשפּרייט איבער דיא קעפּ פון אַלע געסט, און מיר וועלען אַלע זיצען, דיינקען און שוויי־גען — און טאָמער... (א גערויש).

ב ת ב ו ר י ת: ששש! בעטלער, שוויינ שוין בעסער, איך הער אימיצער קומט. (קוועזיטאר קומט מיט א בוקעט בלומען) אלישע, זעה נאָר, דיינער געהט דאָך טאַקע....

א ל י ש ע: זעהסט? ניין, מען דארף ניט דיינקען נאָר שלעכ־טעס פון יעדען מענשען (קוועזיטער ראש אריין אין גארטען.)

ק ו ו ע ז י ט ע ר: וואָס מאַכען מיינע פריינדע? וויא גערעט עס? וואו איז אייער ליעבענסווירדיגע טאָכטער? איך רייזע היינט אָב און וויל אויך פון איהר אבשיעד נעהמען... דיעזע בלומען זייי־נען פיר איהר....

ב ת ב ו ר י ת (שרייט): נעמי! קום אהער, טאָכטער! (נעמי קומט, קוועזיטאר געהט איהר אנטקעגען).

ק ו ו ע ז י ט א ר: הויכווירדיגעס מעדכען... (נייגט זיך העפ־ליך, גיט איהר דיא בלומען).

נ ע מ י (שטיל): איך בין געוועזן ביי דיר און האָב דיך ניט געטראָפען.

ק ו ו ע ז י ט א ר (שטיל): זיי פאַרבערייטעט. דיא לעגיאָנען טרעטען באלד אַרויס. ווען דוא וועסט דערהערען אידישע מוזיק.... דיר צוליעב און דיא יודען אויף צו להכעיס האָב איך געהייסען שפּי־לען א יודישען מארש... זאָלסט זיין לעבען דיא דריי בוימער...

א ל י ש ע: אלזאָ, הייסט עס, איהר פערלאָזט אונז?

ק ו ו ע ז י ט א ר: יא, היינט, באלד... איך בין אייך נאָר געקומען זאָגען מיין לעבע וואָהל...

נ ע מ י: איך וועל אַוועק טראָגען דיא בלומען אין מיין צי־

מער, (שטיל) איך בין אזוי ערשראָקען — זיי וועלען נאָך דער־קענען... (אב צוריק).

בתבורית: נו, און ווען וועט איהר אונז בעצאָהלען אונ־זער געלד? (אלישע מאכט א צייכען זיא זאָל שווייגען).

שמעון: אונזער פאטער אין הימעל וועט בעצאָהלען יעדען, וואָס איהם קומט.

קוועזיטאר: ווי? איהר רעכענט דאס פאר א חוב! זעהט איהר, אייער מאָן פערשטעהט שוין בעסער... ער זאָגט מיר גאָר נישט וועגען צאָהלען...

אלישע: וואס דארף איך זאָגען? איך האָב ניט געצווי־פעלט, אז אן עהרליכער מאן וועט האלטען זיין עהרענוואָרט....

קוועזיטאר: אזוי? און איך האָב געמיינט, איהר וועט האָבען טאקט גענוג זאָגאר ניט דערמאָנען דאס מיזעראבלע געלד... איך האָב געקענט איהם אליין שיקען קיין רוים אָדער פערקויפען דאָ און זיין גאנצעס פערמעגען קאָנפיסקירען. מיר דארפען דאָ גאָר ניט בעטען און ניט באָרגען — אלעס וואס געפינט זיך דאָ בע־לאנגט צו אונז רוימער.... דאָך, איך האָב איהם גערעכענט פאר אן אנשטענדיגען מענשען. האָב איך ביי איהם גענומען אין אנשטענ־דיגען וועג....

בתבורית: אָי, א שלאָג האָט מיך געטראָפען!

אלישע (סארקאסטיש): ער האָט מיך גערעכענט פאר איין אנשטענדיגען מענשען! דאָס איז זעהר פיין פון איהם!

קוועזיטאָר: יא, איך האָב זיך אזוי פיעל יאָהר געפּלאָגט אין דער פערפלוכטער יודעא, דארף איך קומען צוריק אין רוים מיט גאָלד, שקלאפען און אלעס גוטעס... און איך דארף לעבען וויא עס פאסט פיר א רוימער און פאטריציער...

אלישע: סטאיקער, און וואו איז דיא פילאזאָפיע?

קוועזיטאָר: פילאָזאָפיע איז גוט, ווען מען האָט לוקסוס דערצו... הערסט? איך האָב געקענט יעדען טאָג זיי ברענען, שינ־דען פון זיי לעבעדיגערהייט דיא הויט, מאכען זיי פאר שקלאפען און זיי מאָהנען גאָר דאס געלד! פוי! וויא אונדאנקבאר און געלד־גייציג דיא יודען זיינען.... (געהט ראש) עס פרעהט מיך זעהר, מעהר ניט האָבען מיט זיי וואָס צו טהאָן....

בתבורית: געוואלד! הערט אונזער אונגליק!...

קוועזיטאָר: רייד נאָך איין וואָרט!... דיא סאָלדאַטען ווילט זיך זעהר פאַר'ן אוועק געהן א שטויף טהאָן! (אב. אלישע בלייבט זעהר נידערשלאָגען.)

בתבורית: גזלן! רוצח! פרא אדם! פאַר וואָס שווייגסט דוא?

אלישע: נאָר שוואכע און דומע מענשען שרייען דאָן, ווען מען קען מיט'ן שרייען גאָר ניט העלפען.

טוביה: שוועסטעריל, זיי גוט צו איהם.... דיא וואס שרייען, פילדערען אריין זייער שמערץ צו'ן אַן אנדערן... דער וואָס שווייגט.. טראָגט אליין אין זיך אלע שמערצען און ווייטאָגען.. ער שווייגט. איהם איז זעהר שווער....

שמעון: פון אלעס וואָס עס איז שווער, קען מאכען גרינג אונזער פאטער אין הימעל....

בתבורית: דיין נייער קרוב בעט איך זאָל דיך צו רוה לאָ־זען. הער זשע, גביר מיינער, בעליעבטע פערזאָן, געאכטעטער יוד! דוא הער, וואָס איך וועל דיר זאָגען. איך בלייב דאָ ניט מעהר! איך געה לעבען מיט מיין ברודער, וועלכער איז א יוד, וויא אלע יודען.... איך האָב געזאָגט נעמי'ן וויל זיא פלוצלונג בעסער בלייבען מיט איהר ליעבען טאַטען.

אלישע: ליעבעס קינד... עטוואָס בלייבט מיר דאָך....

בתבורית: איך געה, איך דאַרף ניט און איך וויל ניט זיין אין חרם! איך האָב דאָס לאַנג געדאַרפט טהאָן. נאָר איך האָב גע־וואָלט דוא זאָלסט זעהען מיין גוטסקייט און בעסער ווערען. איך זעה, דיר וועט שוין קיין זאך ניט העלפען... אלע יודען זאגען, עס איז א חטא און א שאנדע צו בלייבען מיט א מענשען, פון וועלכען גאָט און לייט האָבען זיך אבגעקעהרט... צוליעב וואָס און צוליעב וועמען זאָל איך ליידען צרות? (וויינט) ווען נעמי וועט דאַרפען מיך זעהן, וועט זי קומען צו מיר, אחר! מיין פוס וועט דיין שוועל מעהר ניט אריבער טרעטען! (ראש אב).

(אלע בלייבען זיצען שטיל, דיא זון פאנגט אן זיך זעצען, איין יוד געהט פערביי, קוקט אריין אין גאָרטען און פערשווינדעט).

טוביה: ברודער, עס טרייסעלט? האלט זיך שטאַרק. מע פאלט ניט, ביז מע פאלט ביי זיך אליין ניט אראָפּ...

אלישע: נאַרר, ווען דיא גאַנצע וועלט וועט מיר שרייען אחר, בין איך און וועל דאָך בלייבען אלישע בן אבויה! ווען דיא גאַנצע וועלט זאָל מיך פערלאָזען, וועל איך דאָך זיך ניט ענטזאָגען פון דעם וואָס איך האַלט פיר רעכט... חע! צולאַפען זיך פון מיר!... נו, צו מיין פרוי קען איך קיין טענות האָבען, זיא איז דאָך מיר ניט געווען קיין פריינד, — זיא איז נאָר געווען מיין פרוי... אָבער מיינע פריינדע?

שמעון: אָה, מענש, פאר וואָס ווילסטו ניט קומען צו דיין איינציגען פריינד אין הימעל?

אלישע: האָסט דוא שוין דעם פריינד דיינעם ווען עס איז געליהען געלד? אויב מיר קענען זיך אָבנאַרען אין א פריינד, וואָס מיר זעהען, הערען, בעאָבאַכטען... ווילסט דוא מיר איינרעדען, אז דוא נאַררסט זיך ניט אָב אין דיין פריינד וועלכען דוא זעהסט ניט, קענסט ניט, בעאָבאַכטעסט ניט, בעגרייפסט ניט.... (בייז) דוא אויסגעדאַרטע נשמה! דוא האָסט אפשר א גוטע שטימע צו זינגען תחינות מיט ווייבער.. דוא האָסט אָבער ווייניג געהערט צו ערקלעהרען מיר, ווער איז דער פאָטער אין הימעל!..

טוביה: זיי ניט בייז, ברודער... איך ווייס, דוא ביזט ניט קיין שלעכטער, דוא ווילסט נאָר זיין א שלעכטער, ווייל דיר, נעבאָך איז שלעכט... ער אָבער איז נעבאָך א שוואכער, לאָז אוים דיין כעס צו מיר...

אלישע: ניין, איך וויל זיין גוט צו אייך... צו דיר, געוויס, אביוני, איך זעה, האָמער'ן איז ניטאָ היינט פאר ווען צו לעזען... און אונזערע משקאות און מאכלים, ווי איך זעה, וועט אויך קיינער ניט בעריהרען. (פלוצלונג ווייט א אידישער מארש) דיא לעגיאָנען! הם! אביוני! דו ווייסט, — זא לאַנג דיא לעגיאָנען מארשירען, געהט דער מענש ניט. (נעמי קומט אין א מאנטעל).

נעמי: (אונשולדיג) פאטער, קען איך געהן זעהען, וויא דיא סאָלדאַטען מאַרשירען? איך וועל שטעהן פון דער ווייט... אָט דאָ לעבען אונזער הויז...

אלישע: גוטעס, נאַרישעס קינד, וואָס איז דאָרט דאָ, וואָס צו זעהען?

נ ע מ י : אַללע לויפען זעהען, ווייל איך אויך זעהען...

א ל י ש ע : אַ ל ל ע ! אַט דאָס אַליין איז דאָך דיא בעסטע איבערצייגונג, אז דאָס איז געוויס איין אונזינן... אויף אַ קורצע צייט קענסט דוא געהן... און, זעה קינד, זיי פאָרזיכטיג...

נ ע מ י : יא, פאטער, איך וועל זיין פאָרזיכטיג... (געהט, בלייבט שטעהן אַ מינוט) ווילסט אפשר ניט איך זאָל געהן?

א ל י ש ע : פאַר וואָס ניט? געהסט דאָך אויף אַ ווייל'ע...

נ ע מ י : (קוים וואָס זיא בעהערשט זיך) יא, פאַטער, אויף אַ ווייל'ע... (שטיל) אוי, וועה איז מיר! (לאוט) אָבער וויל דוא ביזט היינט אזוי טרויעריג... זאָל איך געהן פאטער? האָסט היינט געהאט צו פיעל יסורים... אויב דוא ווילסט, גיעב מיך אַ קוש...

א ל י ש ע : קינד, האָסט רחמנות אויף'ן טאטען? ביזט דוא דאָך טאַקע אַ גוטעטשקע... (אומאַרמט זיא און קושט, זיא קושט זיין האַנד, וויינט, געהט אַב וויינענדיג, אָבער אַזוי עס בעמערקט קיינער ניט. דער פאטער איז ענטציקט). אביוני, דו ביסט גערעכט, דער מענש דאַרף ניט פערצווייפלען. עס בלייבט נאָך שטענדיג גענוג פרייד אין לעבען! (מאַרש נעהענטער. עס ווערט דונקעלער)

ט ו ב י ה : איך זעה פון דיינע רייד, דוא הויבסט שוין אָן ווערען רייך... איצט ערשט ווערסט דוא האָבּני פריינדע. פריהער ביזט דוא געווען גרויס, איז קיינער דיר ניט געווען גלייך, איצט אָבער ווערסט דוא קלענער, וועלען פיעלע דיך גלייך זיין. און ברודעריל מיינער ווען אמאָל אז אַללע, אַללע וועלען זיין גלייך וועלען אַללע זיין גליקליך. און ווען אַללע וועלען זיין גליקליך, וועלען אַללע זיין גוט, און ווען אַללע וועלען זיין גוט, וועט ניט זיין קיין שלעכטעס אויף דער וועלט.

א ל י ש ע : שוטה, ווען דיא צייט וועט קומען וועט קיין מענשען ניט זיין אויף דער וועלט. עס וועט זיין נאַר, אָדער מלאכים, אָהן בהמות, קיין מענשען ניט!

ש מ ע ו ן : נאָר דורך תפילה תשובה וצדקה קענען אַללע ווערען גלייך ביי אונזער פאטער אין הימעל. (מאַרש ווייטער און ווייטער. שפיעלט פיאנא ביז ענדע אַקט.) (עס ווערט דונקעל. מאַנד שיין). (אלישע פערדעקט זיין געזיכט. עס ווערט שטיל. פאוזע).

ט ו ב י ה : נייער גביר, וואָס איז דיר ? דאָס האַרץ האַ ? איך פערשטעה און פיהל עס... דוא דענק יעצט בעסער וואָס ווענינער... הער, וואָס זאָל איך דיר זאָגען א גוטע זאַך ? ווילסט הערען ? איך וועל דיר שפּיעלען אויף מיין פייפעלע (נעהמט זיין פייפעלע).

א ל י ש ע : אביוני, איך בין דיר מקנא ! עס דאַרף זיין אַ גרויס גליק קענען אויסדריקען דיא געדאַנקען פונ׳ם קאָפּ און דיא וועהטאָגען פון האַרצען דורך שעהנע, זיסע טענער... (וויא טוביה וויל נאָר אָנפאַנגען שפּיעלען, הערט מען בעאַטא׳ס שטיממע, לויפט אריין)

ב ע א ט א : וואו זייט איהר דאָרט ? ר׳ אלישע בן אבויה !... אום גאָטטעס ווילען, פערליערט קיין אויגענבליק ! איך האָב ערשט ערפאַהרען, אַז פיעלע יודישע מיידלאַך און אויך אייער נעמי זיינען אַוועק מיט דיא רוימישע לעגיאָנען... גיכער, אפשר איז נאָך מעגליך זיי צו רעטען ! (מוזיק הערט זיך גאַנץ ווייט)

א ל י ש ע : האַ ? נעמי ? ! דאָס קינד אויך ? רופט זיא צוריק ! קערט זיא אום צוריק ! (לויפט פאָרט שרייענדיג : נעמי ! נעמי ! נאָך איהם בעאטא, טוביה, שמעון, אויך מרימי לויפט פון הויז און נאָך זיי. פּאוזע, מע הערט פון ווייט נאָך אלישע׳ס שטיממע : נעמי !

(איין יוד מיט פיעלע אַנדערע קומען וויא אַ שטורם־ווינד, צוברעכען דעם פאַנטאַן, צו־וואַרפען דאָס מעבעל, —רייסען אוים דיא בלומען און צינדען אונטער דאס הויז).

א י י ן י ו ד : אחר הרשע ! מיר געהערט דיא מצוה ! וויא איהר זעהט מיך אַ מענשען אויף דער וועלט ! (לויפען אַללע פאָרט).

(דאָס פייער ווערט גרעסער... ווייט הערט זיך דער מאַרש).

א ל י ש ע : (מע הערט זיין שטיממע לאוט) נעמי ! (פּאוזע. מע הערט נאָך ווייטער). נעמי ! (צום לעצטען מאָהל הערט מען זיין שטיממע מיט פערצווייפלונג און געוויין) נעמי ! נעמי !...

(מוזיק גאַנץ ווייט, קוים וואָס מע הערט. דאָס פייער ברענט שטאַרקער).

פ אָ ר ה א נ ג.

[library stamp, illegible]

פיערטער אַקט.

(דער זעלבער גאָרטען. איין בוים איבערגעבראָכען, דאָס צווייטע שטעהט מיט אָבגעברענטע צווייגען. דער פאַנטאַן צובראָכען. איין צובראָכענער דיוואן און א פּאָאר צוגעברענטע טאבורעטען. דאָס הויז האַלב חרוב און פערברענט. דיא גראַטיעס צוגעברענט. קיינע בלומען. חאָר זינגט אין הויז גאַנץ פּיאנא :)

טרעהרען און געבעט איז אונזער איינציגער פרייד
אונזער איינציגע ציהרונג איז פון תשובה א קלייד.

א. ז. וו.

(מרימי קומט פון גאס מיט צוויי קרוגען וואסער, שטעלט זיי ביידען אַנידער: כאָר הערט אויף צו זינגען.)

מ ר י מ י : פו ! אַמאָל האָבען מיר געהאַט וואַסער אונטער דער נאָז און איצט, שוין העכער פיער חדשים אַז איך דאַרף טראָגען... א שעהן שטיקעל ארבייט פאַר מיר אויף דער עלטער. (אַ גערויש) האַ ? ווער איז דאָרט ? (מאיר קומט, נאָך איהם איין יוד טראגט א גרויסען קאָרב פול מיט פראוויזיע, נאָך זיי עטליכע נייגעריגע).

א י י ן י ו ד : קוים דערשלעפּט, וויא איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט ! (שטעלט אַוועק דעם קאָרב, געהט אַוועק און זעצט זיך).

מ א י ר : מרימי, מיר האָבען דיר געבראַכט אַללעס נויטיגעס. דא האָסט דוא עטוואָס געלד (גיט איהר געלד) עס דאַרף אין הויז קיין זאַך ניט פעהלען... וואָס טהוט ער? וויא פיהלט ער?

מ ר י מ י : ער זיצט גאַנצע טעג איבער זיינע גריעכישע ביכער און לערנט תורה...

מ א י ר : קלאָגט ער זיך פאַר דיר אפשר?

מ ר י מ י : ער קלאָגט זיך ניט, חלילה, נאר ביי נאַכט שלאָפט ער ניט. ווען איך זאָל זיך ניט אויפכאַפּען, הער איך זיינע שווערע טריט. ער געהט אום איבער זיין צימער אַהין און צוריק אזוי וויא א געפאַנגענער לייב.

מ א י ר: (שטיל) וויא ריכטיג אן איינפאכער מענש בעמערקט. ער איז א געפאנגענער לייב. מרימי, פרעגט ער דיך וועגען וועמען עס איז?

מ ר י מ י: ניין! ער זארגט נאר, וואס וועט ווערען פון זיין קינד, פון זיין נעמי. ער פרעגט אפט וועגען דעם אלטען אביוני, ער האט איהם זעהר ליעב געהאט דעם אלטען. אין יענער שרעקליכער נאכט, ווען ער איז ארויסגעלאפען נאך דיא לעגיאנען, איז ער אוועק און אוועק און ניטא.

מ א י ר: קיין גרעסערער שאדען זאל זיך ניט טרעפען. וועט זיין וועניגער מיט אן אביוני.

מ ר י מ י: יא, ער פרעגט מיך אפט, פון וואנען נעהמט זיך דאס אלעס אין הויז.

מ א י ר: בעהיטע גאט, זאלסט איהם ניט זאגען. ער דארף ניט וויסען. מרימי, זאג איהם ניט, אז איך בין דא געוועזן. איך וועל איהם קומען שפעטער זעהן. (געהט).

א י י ן א י ד: (שטעהט אויף) מען דארף אויפשטעהן פאר א תלמיד חכם.

מ א י ר: הייסער עזריה, זאלסט דא ניט האלטען קיין מלחמה מיט דער אלטער שמרונית! (אב).

א י י ן א י ד: ניין, רבי! איך וואלט שוין לאנג געמאכט א תל פון׳ם גאנצען נעסט משומדים, וויא איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט! נאר אז ר׳ מאיר זאגט, מען דארף נאך ניט, ווייסט ער דאך דעם דין מין התורה. ר׳ מאיר איז איצט דער גרעסטער בקי אין לערנען, ער וועט זיצען אויף ר׳ עקיבא׳ס שטוהל. איך ווייס אלעס, ווארום איך רייב זיך ארום דיא תלמידי חכמים און בין כמעט אליין א תלמיד חכם געווארען, וויא איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט. למשל, דוא ווייסט, וואס איז פרדס? איא ניין? דאס איז דיא זעלבע זאך וואס מעשה המרכבה, דוא ווייסט וואס דאס איז? איא ניין? דאס איז דאס, וואס איז שוין אריבער דער וועלט, פון יענער זייט וועלט... א מענש טאר אהין ניט קוקען, חלילה וחס! בן עזאי, בן זומי, ר׳ עקיבא און אחר הרשע האבען דאך אהין אריינגעקוקט. נו! נו! איז טאקי נאר ר׳ עקיבא ארויס א גאנצער פון דארטען. איינער איז געשטארבען, דער צווייטער איז משוגע

געוואָרען און אחר האט א קוק געטהאָן און האט אנגעהויבען צוברע־בען די צווייגען פון דער מעשה המרכבה. דו פערשטעהסט, די מעשה המרכבה האט צווייגען, וויא דו זעהסט מיך א מענשען אויף דער וועלט. איך בין כמעט וויא אליין געוועזן דערביי. דאס אלעס האב איך אליין געהערט מיט מיינע אויערן פון א תלמיד חכם. אזא משומד וויא אחר און האט אויך אריינגעקוקט. דו שפיעלסט זיך מיט איהם? ווען ער זאָל ניט אריבער אין שמד, וואָלט ער געוועזן דער גרעסטער מרבנן „ודרמננו". אי! אז איך דערמאָן מיך, וואָס ער האט געטהאָן געגען גאָט ב"ה, וואָלט איך דאכט זיך!... נומיר בעסער אוועקגעהן, וויא איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט! (אללע אב. מרימי קומט און שלעפט מיט גרויס מיה דעם קאָרב).

מ ר י מ י : ר' מאיר איז דאס א בעלן אנצוברענגען... עס איז גוט וואס אונזערע שוועסטער און ברידער העלפען אונז צו פער־צעהרען... א גוטער מענש, דער ר' מאיר, אז ניט ער. אה, אָט קומט שוועסטער בעאטא (בעאטא קומט געקליידעט אין א שוואַרצע דאמינא, קיין ציערונג. זיא טראָגט אין האַנד א הילצערנע שאַכטעלע). שעוועסטער, ברודער שמעון האט שוין צוויי מאָל געפרעגט אויף דיר.

ב ע א ט א : פריעדען צו דיר, מרימי, איז שמעון יעצט דאָ? (זיא רעדט שטיל און געלאַסען).

מ ר י מ י : יא, אלע ברידער און שוועסטער זיינען פערזאמעלט ביי מיר אין אלקער און שמעון רעדט. אי, א פערגניגען, וואס פאר א פערזאַמלונג. אלע האבען געוויינט מיט צובראָכענע הערצער און איין שוועסטער האט מען אַזש געדאַרפט אבגיסען מיט וואַסער.

ב ע א ט א : מרימי, רוף מיר ארויס אהער דעם ברודער שמעון.

מ ר י מ י : שוין, שוועסטעריל, מסתמא וויל דאָך אזוי גאָט אונזער הארר (אב צוריק אין הויז).

ב ע א ט א : (קוקט אויפ'ן הויז) וועגען איהם האב איך מורא געהאַט צו פרעגען... וויא איך דערמאָן זיין נאמען, ערוועקען זיך אין מיר דיא אלטע זינדיגע געפיהלע. און דאס הארץ הויבט אָן נאָגען און שמערצען. וואס טהוט ער יעצט דאָרטען איינער אליין? אי, מיין ארעמעס, שוואכעס הארץ, ווארום קען איך דיך ניט אין גאנצען בעזיעגען! (א גערויש. זיא לאָזט אראָפּ דעם קאָפּ. שמעון קומט.) פריע־דען צו דיר, ברודער שמעון.

ש מ ע ו ן: מיט פריערן עמפפאנג איך דיך. שוועסטער, אין'ם נאמען פון אונזער פאטער אין הימעל.

ב ע א ט א: דא אין שאכטעל זיינען אלע מיינע רינגען, מיין גאנצע ציערונג. איך דארף עס ניט מעהר. איך גיעב עס אב פאר אונזערע ארעמע פערפאלגטע ברידער און שוועסטער אין סאלאניקי.

ש מ ע ו ן: (נעהמט דיא שאכטעל גלייכגילטיג) האסט שוין לאנג געדארפט אוועקגעבען דיא אלע נארישקייטען. דעם שטן'ס קלאפער־געצייג... קום אריין, מיר האבען א פערזאמלונג.

ב ע א ט א: ניין, איך קען ניט. איך דארף ניט געהן אין זיין הויז. איך מוז דיר דיא וואהרהייט זאגען, איך האב מורא איהם צו בעגעגנען. אין זיין געגענווארט איז מיר שווער צו בעהערשען זיך.

ש מ ע ו ן: ערשטענס, זיצט ער אויבען דארט און אינטערע־סירט זיך, ליידער, זעהר וועניג מיט אונזערע פערזאמלונגען. דער אונגליקליכער מיינט, אז שכל איז א וויכטיגע זאך. צווייטענס, ענטלויפען פון דעם בעל הנסיון איז א שוואכהייט און א זינד. מיר דארפען דעם יוצר הרע קוקען גלייך אין דיא אויגען אריין און צוי־גען איהם, דאס ער האט איבער אונז מעהר קיין מאכט ניט. דאס איז דער היילינער ווילען פון אונזער פאטער אין הימעל. (א גערויש).

ב ע א ט א: (ערשראקען) ברודער, איך הער זיינע טריט. ער געהט אהער!

ש מ ע ו ן: עס מאכט ניט! בלייב און זיי פעסט וויא אונזער ערלעזער, ווען דער שטן האט איהם געטראגען איבער דער וויסטע! (אלישע קומט מיט א בוך, ארעם געקליידעט, פערעלטערט און בלאס, האלט זיך דאך מאיעסטעטיש. בעאטא גיט אויף איהם א קוק און פערברעכט דיא הענד).

א ל י ש ע: דאס הארץ האט מיר געזאגט, אז דוא ביזט דא. איך האב ניט געהערט, נאר איך האב געפיהלט דיין שטימע. בעאטא, איך האב דיך ערווארטעט יעדען טאג און דוא ביזט ניט געקומען. (ער זעצט זיך).

ש מ ע ו ן: זיא האט ניט געקענט קומען — זיא איז געוועזן מיט איהר פאטער אין הימעל...

א ל י ש ע: (בייז) איך וויל, דוא זאלסט געהן אויף א צייט צו דיין פאטער אין הימעל! איך דארף דא בלייבען מיט בעאטא'ן אליין.

שמעון: שוועסטער בעאטא, איך געה און קום באלד צוריק. וויא דוא וועסט נאר אנפאנגען צו פיהלען זיך שוואך. רוף דיא הילפע פון אונזער פאטער אין הימעל. (אב, אין הויז אריין. פויזע.ביידע שווייגען).

אלישע: בעאטא, ווארום שווייגסטו? (זיא שווייגט) ווארום שווייגסטו, בעאטא?

בעאטא: איך קען ניט רעדען, טרעהרען שטיקען מיך. (קוים וואס זיא בעהערשט זיך ניט צו וויינען).

אלישע: ווען אלע זיינען אוועק פון מיר, האסטו מיך אויך פערלאזען. האסט מיך פערגעסען, בעאטא?

בעאטא: ווען איך וועל דיך פערגעסען, זאל מיין נאמען פערגעסען ווערען פון דער וועלט... ניין, פערגעסען דיך — דאס איז איבער מיינע קרעפטען.

אלישע: בעאטא, איך וויל מיט דיר רעדען גאנץ אפען, איך האב דיא לעצטע צייט זעהר פיעל געדענקט פון דיר, אבוואהל זאגאר דאן, ווען דוא האסט געמיינט, אז איך דענק ניט פון דיר, ביזט דוא אויך ביי מיר און דיא אנדערענקען געוועזן... איך האב זיך יעצט אליין דיא פראגע געשטעלט: צוליעב וואס און צוליעב וועמען זאל איך מיך ענטזאגען פון מיין אייגענעם גליק? ווען מיין קינד זאל אם וועניגסטען זיין מיט מיר... איך האב קיינעם ניט... פאר וואס זאל איך ניט דענקען פון זיך אליין? אלע מיינען, איך בין א מענש וואס לעבט נאר פאר זיך, דעם אמת געזאגט, איך האב נאך פאר זיך אליין גאר ניט געלעבט — איך האב קיין פערזענליכעס גליק נאך ניט געגאסען... איך בין ערשט פינף און פערציג יאהר אלט... און ווען איך זאל האבען לעבען זיך א מענשען, צוליעב וועמען עס וועט זיין כדאי צו לעבען, האב איך נאך גענוג קראפט און ענערגיע צו קעמפפען פיר מיין גליק און פיר מיינע מענשען־רעכטע.

בעאטא: יעצט איז צו שפעט... זינד דוא האסט מיך צום לעצטען מאל אבגעשטויסען פון זיך, האבען מיינע געדאנקען גענומען אן אנדער ווענדונג. אלישע, איך בין שוין פערהייראטה! יא, איך בעלאנג שוין אן אנדערען... מיין אויסערוועהלטער חתן איז גאטט

אונזער ערלעזער. צו איהם און נאר צו איהם בעלאנג איך יעצט!

א ל י ש ע: וואס רעדסטו דאס, בעאטא? איך גלויב ניט! דוא ביזט צו קלוג, צו פערנינפטיג, דוא זאלסט דיך לאזען פערבלענדען פון דיעזע בית עולם דרשות. זיי האבען דיך איינגעוויעגט אין א לעטארגישען שלאף, ביזט איצט אין הימעלפלעט... ערוואך פון דיזען שרעקליכען הימעל־שלאף און קום אראב צוריק אויף דער ווירקליכער ערד. בעאטא! מיט דער מאכט פון דער פאעטישער פאנטאזיע וועל איך דיר אויפבויען א טעמפעל פון קריסטאל און סאפיר־שטיין. אין דעם טעמפעל וועסטו זיין מיין געטטין ערלעזערין. אנשטאט מתים־ליעדער וועל איך דיר זינגען דיא זיסע ראפסאדיען פון האמער'ן און אנשטאט טוידטען־געזאנג וועל איך צו דיר רעדען פון פרייד, פון ליעבע און פון זעליגקייט.

ב ע א ט א: (מיט אייפער) אה, ניין! עס איז דא נאר איין טעמפעל און דאס איז אונזער הארץ און אין דעם טעמפעל דארף זיין נאר איין געליעבטער — אונזער פאטער אין הימעל. ניטא קיין אנדער פאעזיע אויסער דיא לעהרע פון אונזער ערלעזער. ניטא קיין אנדער געזאנג אויסער דיא הימנען פון דיא שאארען פון ענגלען, וועלכע זינגען ארום גאטעס טראהן!

א ל י ש ע: איך זעה, דאס גיפט איז אריין צו טיעף אין דיין ערדלע זעעלע. דוא האסט געזוכט טרייסט און האסט געפונען טוידט. דוא לעבסט ניט מעהר און דוא ליעבסט ניט מעהר!

ב ע א ט א: דיא אירדישע ליעבע און דאס אירדישע לעבען איז גאר ניט, א חלום, איין אויגענבליק. עס איז דא דארט אן עוויגע ליעבע און אן עוויגעס לעבען.

א ל י ש ע: עוויגעס לעבען און עוויגע ליעבע דארט? דאס האט ביי מיר קיין ווערטה און קיין בעדייטונג. דאס אינטערעסירט מיך ניט. איך זעה נאר איינס: מיר זיינען איצט פרעמדע.

ב ע א ט א: פרעמדע? אה, אלישע, ווען איך זאל מעגען, וואלט איך איצט געפאלען אין דיינע ארעמס. איך וואלט בעדעקט דיינע אויגען מיט ליידענשאפטליכע קושען, איך וואלט אנגעפילט דיא וועלט מיט געשרייען פון יובעל און פרייד! מיינע טרעהרען פון

גליק וואלטען אבגעוואשען אלע דיינע ליידען און שמערצען... איך דארף יעצט אנוועגדען אלע מיינע קרעפטען, איך זאל ניט פאלען באלד דא צו דיינע פיס... אבער, איך וויים, דאס אלעס זיינען געדאנ־קען פון'ם סאטאן, זינד, אייטעלקייט, הבל, ניכטיגקייט! איך וועל זיך מיט דיר פעראייניגען מיט אן עוויגע ליעבע... איך וויל זיך ניט פעראייניגען מיט דיר אויף איין אויגענבליק און פערליערען דיך אין דער עוויגקייט. איך האף, איך בעט, איך בין זיכער, אויב איך וועל דא בעהערשען מיינע זינדיגע געפיהלע, וועלען מיר אונז דארט פעראייניגען אויף אימער און עוויג. (טרוימעריש) אונזערע זעלען, ריין פון יעדער לוסט, וועלען פעראייניגט ווערען לעבען דעם אלמעכטיגענס טראהן מיט דער האנד פון דעם אלמעכטיגען אליין. און מיר וועלען דארט עוויג בלייבען צוזאמען. עוויג, עוויג, עוויג!... (שמעון קומט, זיי בעמערקען איהם ניט) אלישע! ארעמער, גוטער מענש, דוא קענסט ניט זיין דא מיין געליעבטער, ביזט אבער מיין ברודער... דיין שוועסטער בין איך... זיי ניט בייז אויף מיר און פערגעס מיך דא. מיין זעלע וועט קומען צו דיר דארט (וויינט) בלייב אין פריעדען און לעבע וואהל. (געהט אב וויינענדיג אין הויז אריין. בעמערקט ניט שמעון. אלישע בלייבט זיצען פערטראכט).

ש מ ע ו ן: וויא גוט און שטארק דוא ביזט, אלמעכטיגער פא־טער אין הימעל! (לויט) ר' אלישע, דוא דארפסט זיך פיהלען שטאלץ און גליקליך — דיין געליעבטע האט ביי דיר צוגענומען אליין אונ־זער פאטער אין הימעל.

א ל י ש ע: עס איז א גרויסע עהרע צו האבען אזא נעבענבוהלער... אבער גליקליך פיהל איך מיך דא ניט. איהר האט געטויטעט א יונגעס לעבען, ווייל איהר האט אייך איינגערעדט, אז אימיצער דארף דארט האבען געליעבטע, פיעל געליעבטע, א סך, אלע! אח, וועלכע שרעקליכע קרבנות מען ברענגט איצט אין'ם נאמען דער הימלישער ליעבע! אמאל האט מען אנשטאט זיך מקריב געווען אקסען מיט בהמות, איצט איז מען מקריב דעם מענש אליין. מען קוילעט איהם ניט מיט א חלף, מען פערברענט איהם ניט אויף'ן מזבח. ניין! איהר נאזארעיער, איהר טויטעט אייערע קרבנות דורך חניקה. איהר דערווארגט זיי, איהר דערשטיקט אין זיי דעם מענ־שענס גייסט און דאס לעבענס־לוסט... אה! וואס פיר א טרויעריגע

וועלט עס וועט ווערען, ווען פון אייער לעהרע וועלען אלע אומגע־וואנדעלט ווערען אין דערשטיקטע, דערווארגענע מתים... אנשטאט מענשען, וועלען אומבלאנדזען דונקעלע שאטענס, שוועבלינגע, וועל־כע וועלען אפפערן זייער ווירקליכעם אמת'עס לעבען דא אויף דער ערד, צוליעב איין אויסגעטראכטעם, איינגעבילדעטעם לעבען דארט אין דיא הימלען. שר המות, פארט פון מיר! איך וויל בלייבען אליין מיט מיינע געדאנקען...

ש מ ע ו ן: ברודער, איך געה בעטען אונזער גוטען פאטער אין הימעל פאר דיין ארעמע זעעלע (געהט) א בלינדער וואלט שוין דערזעהן און ער זעהט ניט... אונגליקליכער! (אב. אין הויז אריין).

א ל י ש ע: געהט! קלעטערט ארויף צו אייער פאטער אין הימעל, אדער קריכט אראפ צו אייער פאטער'ס געגנער, צום סאטאן אין דער פינסטערער העלע! אין אייער זיסע פרעדיג פון הימעלס ליעבע און ענטזאגונג געפינט זיך ניט גענוג גיפט מיך צו טויטען. איך וועל שטארבען אהן אייך... איך האב א ריכטיגערען און א זיכערערען מיטעל. איהר שטארבט אום צו לעבען, איך וועל שטאר־בען אום צו זיין טוידט, אויפלעזען זיך, ניט זיין מעדר. פערשווינ־דען אין דער עוויגקייט... (פויזע).

נעמי, מיין אונגליקליכעס קינד! זינד דו ביזט אוועק פון מיר, ביזט דו מיר ליעבער און טהייערער געווארען. וואו וואנדעלסט דו איצט אום, דוא פערבלאנזעטע שעפעלע? אין וועלכער וויסטע ביזט דוא פערווארפען איצט? וועלכע געפיהלע און וועלכע עראי־נערונגען פלאגען איצט דיין יונגעס הארץ? אי, נעמי, צוזאמען מיט דיר האב איך פערלארען דאס לעצטע, וואס איך האב געראט אין לעבען, (נעהמט ארויס א פלעשעלע מיט גיפט), ווען מיין קינד וואלט געוועזען לעבען מיר, וואלט נאך מיין לעבען געהאט א זינען. איצט אבער, צוליעב וואס און צוליעב וועמען זאל איך לעבען? זיין א קעמפפער אהן א קאמפף? לעבען אהן א צוועק? ליידען און ניט וויסען פאר וואס און צוליעב וואס? ניין, אזא לעבען איז ערגער פון טוידט. איך וועל שטארבען, וויא סאקראטעס, דורך גיפט. . . ער איז געשטארבען אומגעבען פון זיינע טרייע פריינ־דע און שילער, איך וועל שטארבען אליין, אזוי וויא איך האב גע־

לעבט אליין. . . ער האָט געגלויבט, אז זיין זעעלע וועט לעבען נאָך איהם, איך האָב זאָגאר דיעזען טרויסט ניט. אָבער דאָך ניט אַללעס שטארבט אָב צוזאמען מיט מיר. דיא ווירקונג וואָס מיין זעעלע האָט געהאט אויף אנדערע וועט ניט שטארבען. דעם איינפלוס וואס איך האָב געמאכט אויף מיינע מיטמענשען וועט ניט פערניכטעט ווערן. עס וועלען לעבען עוויג דיא געדאנקען פון אויפקלערונג און פריי־הייט, וועלכע איך האָב געזייט צווישען מיינע ברידער! נו! ניט געוואנקט! בעשלאָסען און געטאָהן! (טרינקט אויס, ווארפט אריין דאָס פלעשעלע אין צובראָכענעם פאַנטאַן און זעצט זיך רוהיג צו־ריק). קיין מענש אין דער וועלט דארף וויסען דיא ווירקליכע אור־זאכע פון מיין טוידט. דאָס גיפט ווירקט לאנגזאם און אלע וועלען גלויבען, איך שטארב מיט א נאטירליכען טוידט. אָדער, חע! חע! דער פאָטער אין הימעל האָט מיך דער׳הרג׳עט פאר מיינע חטאים. איצט וועל איך נאָך אמאָל, צום לעצטען מאָל, לעזען מיין געליעב־טען האָמער. (נעהמט זיין בוך און לעזט גאַנץ רוהיג. מאיר קומט).

מ א י ר: ער לעזט זיין געליעבטען האָמער׳ם ווערקע און בע־מערקט מיך ניט. שלום עליכם, רבי ומורי. (בלייבט שטעהן פון דער וויטען).

א ל י ש ע: מאיר? א גאַסט! וויא קומט עס, דוא זאָלסט רופען א ח ר׳ן רבי ומורי?

מ א י ר: איך האַלט פון׳ם כלל: אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו: קוק ניט אויפ׳ן קרוג, נאָר אויף דאָס, וואָס איז אין קרוג.

א ל י ש ע: האָסט גאָר קיין מורא ניט צו קומען אויף אזא פער׳חרם׳טען פלאַץ?

מ א י ר: רבי, איך זאָג שטענדיג: הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבוא אחריך. — ווער פערוואָגעלט און פער־טריעבען אהין, וואו דיא תורה איז, און ווארט ניט זיא זאָל קומען צו דיר. . .

א ל י ש ע: דיינע כללים זיינען געזונד און פראַקטיש. ביזט זעהר א פראַקטישער מענש, מאיר.

מ א י ר: דערפאר אָבער זייט איהר שוין צופיעל ניט פראַק־טיש. קאָרג האָט מען טענות צו אייך? ערלויבט איהר נאָך דיא

מינים צו מאַכען פון אייער שטוב א גאַנצען בית הכנסת. דאָס גיט אייערע פיינדע נאָך מעהר בעווייזע, אז איהר זייט איינער פון ז י י ע ר ע.

א ל י ש ע : דער איינציגער מענש וואָס איז נאָך פון מיר ניט ענטלאָפען איז מרימי. זאָל איך איהר ניט טהון דיא טובה און ניט ערלויבען איהר דאָ צוזאמען מיט איהרע שוועסטער און ברי־דער קלעטערען צו איהר פאַטער אין הימעל ? אָדער דוא מיינסט, איך דאַרף טרייבען מענשען, ווייל איך שטים ניט איין מיט זייערע מיינונגען ? אָדער אפשר איך זאָל זיך דערשרעקען, וואָס מען וועט פון מיר זאָגען און צו וועמען מען וועט מיך צו רעכענען ? איך פערפאָלג מיינונגען, וועלכע איך רעכען פיר פאַלשע, איך פער־פאָלג אָבער ניט, וויא איהר טהוט, דיא מענשען וואָס האָבען דיא מיינונגען. אַי !.. (גיט זיך פלוצים אַ חאַפּ ביים האַרצען).

מ א י ר : וואָס איז אייך, רבי ? איהר זייט עפּעס בלאַס... זאָל איך אייך ברענגען וואַסער ?

א ל י ש ע : ניין ! ניין ! עס איז גאָר נישט... איך פיהל שוין ווידער גוט.

מ א י ר : פון דעסטוועגען זייט איהר ארייגנעגאַנגען אין א ישיבה און איהר האָט מיט אייער שטעקען צוטריבען אלע תלמידים. זיי, דיא תלמידים זיינען דאָך מענשען און ניט קיין מיינונגען ?

א ל י ש ע : קיין מענשען זיינען זיי ניט און קיין מיינונגען האָבען זיי ניט... יעדער איינציגער איד וויל זיין אַ תלמיד חכם, אַ חבר, אַ צורבא מדרבנן, אַ למדן, אַ תנאי ! זיי זיצען און ברע־כען זיך דיא קעפּ איבער דינים, הלכות, סיגים, פּשטים, דרשות, רמזים, גמטריאות. וואס ווערט געשאַפען נוצליכעס דערפון ? זאָ־לען זיי בעסער לערנען אַ מלאכה, זיין שניידערס, שוסטערס, שמיעדען. אויף וועמענס קאָפּ וועלען זיצען דיא אַלע פּאַראזיטען ? איך וויל, מיין פאָלק זאָל האָבען וואָס מעהר געזונטע אַרבייטער און וואָס וועניגער בענק־קוועטשער און פלפול זאָגער !....

מ א י ר : רבי האָט קיין פאַראיבעל ניט, אלע זיינען דען נאָר פלפול זאגער ?

א ל י ש ע : אָט ביזט דוא א חריף... דוא קענסט לערנען אזוי

קונציג דעם פשט, אז דיר איז גרינג פופציג מאָל בעווייזען, אז דאָרט וואָס איז טריף איז כשר און דאָס וואָס איז מותר איז אסור... עס איז טאַקי איין אַקראָבאַטישער קונץ, אָבער וואָס געווינט דער־פון דאָס יודישע פאָלק ? אַי ! (ער גיט זיך ווידער א כאַפּ ביים האַרצען).

מ א י ר : רבי, דיא וויכטיגקייט איז ניט אין דעם צו דיא זאַך איז כשר אָדער טריף. דיא הויפט זאַכע איז אין דעם לערנען אליין. דער יוד דאַרף לערנען, אז ניט ווערט ער אוים יוד ! דיא געדאַנקען פון'ם גאַנצען יודישען פאָלק דאַרפען זיין פעראייניגט אין איין היייליגער אידעע. זייערע האָפנונגען און זייער טרויסט און זייערע בעגריפע וועגען לעבען דאַרפען זיי שעפּפען פון זייער איי־גענעם נאַציאָנאַלען קוואַל. נאָר דאָס וועט זיי צוזאַמענבינדען און האַלטען שטאַרק אין איינעם אין זייער גלות צווישען פיינדליכע פעלקער. עס איז ניט א ציעל, עס איז נאָר א מיטעל צו פערהיטען דאָס יודישע פאָלק פון פערניכטונג.

א ל י ש ע : איהר ווילט טהון א גוטע זאַך מיט פאַלשע, שלעכטע און שעדליכע מיטלען. (גיט זיך א חאַפּ ביים האַרצען). אוי ! מאיר, איך דאַרף דיר זאָגען דיא וואַרהייט : איך פיהל שלעכט... איך וויים, איך וועל באַלד מוזען שטאַרבען....

מ א י ר : (ערשראָקען) וואָס רעדט איהר דאָס ? גאָטט איז מיט אייך ! אייך ווייזט זיך אוים...

א ל י ש ע : איך רעד קיין מאָל ניט מיט זיכערהייט פון דעם, וואָס מיר ווייזט זיך נאָר אוים... מאיר, מיר איז ניט פיעל געבליבען צו לעבען.... איך שטאַרב...

מ א י ר : מרימי ! ווער איז דאָרט ? (שרייט אין הויז אריין) אָהער גיכער ! דער רבי פיהלט שלעכט ! (לויפט צוריק) רביניו, זאָגט מיר, וואָס איז אייך. זאָל איך שיקען נאָך א רופא ? (בעאַטא, מרימי און שמעון לויפען אַרויס זעהר ערשראָקענע).

א ל ל ע : וואָס איז ? וואָס איז געשעהען ?

ב ע א ט א . (לויפט צו איהם) וואָס איז מיט דיר ? מרימי, ברענג א קישעלע, וועה איז מיר ! זעהט, דיא קרעפטע פערלאָזען איהם ! (איין יוד מיט נאָך א פּאָאָר יודען קומען פון גאַס. מרימי ברענגט א קישעלע. מען לעגט אלישען אויפ'ן דיוואַן).

אלישע: קינדער, שרעקט איך ניט און בלייבט רוהיג.... זיי אללע האָבען מיך געוואָלט מאכען טוידט, בעפאָר איך בין געשמאָרבען. דאָס איז זיי ניט געלונגען. איצט, אז איך וועל שטאַרבען, וועל איך זיין טויט (בעאטא וויינט) קינד, ווייך ניט, טרעהרען וואס קענען ניט העלפען, זיינען איבריגע טרעהרען.

מאיר: (צו דיא יודען) עזריה, באלד זאָל קומען אהער דער ראש הישבה מיט דיא זקנים. אויף אונז וועט פאלען דיא שאַנדע, אויב ער וועט שטאַרבען אין חרם... און זיין פרוי זאָל מען רופען. שנעל!

איין איד: אין איין הרף עין בין איך שוין דאָ, וויא איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט. (אלע אידען אָב).

בעאטא: אה! ער זאָגט קיין מאָל ניט, וואס איהם פעהלט...

אלישע: מיר פעהלט יעצט קיין זאך ניט, נאָר מיין קינד.... איך וואָלט געוואָלט נאָך איין מאָל זעהען מיין קינד.... (שליסט צו זיינע אויגען).

מאיר: רבי'ניו, ווארום זאגסט דו ניט, וואס דיר איז?

אלישע: וואס זאָל מיר זיין, קינד? איך געה איבער פון'ם זיין צום ניט זיין. האָ? איהר הערט ניט? (ווייט הערט זיך טוביה'ס פייפעלע) אביוני! יא, ער! עס איז גוט, וואס ער קומט. איך האָב איהם ליעב. אין א קלוגען מענשען זעהט מען דיא רייכקייט פון דער נאַטור אויך דאָן, ווען ער אליין מאַכט זיך צום נאַרר און צום בעטלער (דיא פייפעלע הערט זיך נעהענטער) ווער ווייס, אפשר האָט ער א גערוס פון מיין נעמי?....

מרימי: יא, ער איז נעלם געוואָרען יענע נאַכט צוזאַמען מיט דיא לעגיאָנען.

בעאטא: (שטיל) קיינער קען ניט וויסען, וויא שטאַרק אזא פאָטער האָט ליעב, וועלכער צייגט ניט דער וועלט זיינע געפיהלע...

מאיר: (וועלכער האָט עפּעס געטראכט) רבי'ניו, איך קום באלד! (געהט) זיי מוזען קומען! זיי מוזען אם וועניגסטען ביי זיין טוידט אָבגעבען איהם דעם כבוד, וועלכען זיי האָבען ביי איהם גערויבט אין זיין לעבען! (ראש אב).

באטא: איך זעה, דו פיהלסט בעסער. עס וועט נאך אפשר פאראיבער געהן.... דו וועסט זעהן.

אלישע: יא, עס וועט פאריבער געהן מיט מיר צוזאמען. ווען דאס פייפעלע וואס שפיעלט ווערט צובראכען, וואו בלייבט דאס ליעד?... עס געהט פאראיבער און גיסט זיך צוזאמען מיט דאס גרויסע עוויגע, וועלכע מיר קענען ניט בעגרייפען.... (דאס פייפעלע הערט אויף צו שפיעלען. אביוני ערשיינט זעהר אבגעריסען, בלאס און פערשטויבט).

אביוני: פריעדען צו איך ברידערלעך. הא? וואס איז דאס? דער רויטער האן האט דא געקרעהעט?... נישקשה, נאך א שרפה ווערט מען נאך א רייכערער.. אביוני? רבי אלישע בן אבויה, וואס איז מיט דיר? זיי מונטער! עפפען דיינע גרויסע שארפע אויגען און הער: איך האב פאר דיר אין מיין לעדיגען בעטלער זאק זעהר א גוטע זאך....

אלישע: מיין פריינד, רעד ניט קיין סך. דיא צייט איז קורץ און דער וועג איז וויט... וואו איז מיין נעמי?

אביוני: דיא לעגיאנען זיינען געגאנגען — איך נאך זיי. געהן זיי א טאג — געה איך אויך. געהן זיי א וואך. — אביוני געהט מיט. געווים, פון דערוויטען. אי, דאס אונגליק פון יעדען אביון איז: נאך איהם שלעפט זיך שטענדיג נאך אן אביון מיט נאך א בעטלער־זאק. דעם אביון רופט מען הונגער און זיין בעטעל־זאק איז דער מאגען. אי, ברידערלאך, איז דער בעטלער אן עזות מחוצף פנים!

אלישע: אביוני, וואו איז מיין קינד?

אביוני: אי, ברודערל! דיין ביטער געשריי יענעם אבענד: נעמי! נעמי! האט מיך געטריעבען... גאטט איז מיין עדות, איך האב דיר געוואלט ברענגען דיין קינד צוריק. זיינען מיר געקומען צו דער גרויסער שטאדט ביי'ם ים. דער פריץ מיט אללע פריצים זיינען אוועק מיט דער ערשטער שיף און אללע געפאנגענע זיינען געבליבען ווארטען אויף דער צווייטער שיף. איך האב אלע נאכט געשפיעלט פאר דיא ראלדאטען אויף מיין פייפעלע, בין געווארען א גוטער ברודער מיט פיעלע. האב געפונען צווישען זיי א סך פון

אונזערע. איך האָב ערפאהרען, אז נעמי האָט חרטה, זיא וויינט, זיא בענקט אהיים. נארריש קינד, וואָס האָט זיא פערשטאַנען? ברידערלאך טהייערע וואָס דארף איך איך דערצעהלען פון אללע צרות, סבות, שרעק, אונגליקען. פון דיא אלע אגודות־גנבים און רויבער, וואָס זיינען איצט פול אויף אלע וועגען? אבער ווער איז נאָך אזוי בעשיצט און אזוי זיכער וויא א בעטלער? קיינער האָט מיך, חלילה, ניט בערויבט, ניט בע׳גזל׳ט, ניט בע׳גנב׳עט... ר׳ אלישע בן אבויה, האלט זיך שטארק, ברודער׳ל! מיר זיינען געקומען! נעמי איז דאָ מיט מיר! זיא האָט מיך געשיקט דיך בעטען, דוא זאָלסט איהר ערלויבען פאלען צו דיינע פיס און אויסבעטען פער־געבנים... אי, אָרעמע שעפעלע, וואָס זיא איז נעבאך אויסגעשטאַ־נען! (לויפט פון גארטען) נעמי, קום אהער קינד! דער טאטע וויל דיך זעהען. (אלישע בלייבט רוהיג, אביוני פיהרט אריין נעמי, בלאס, קראנק, אָבגעריסען, פערשטויבט. זיא בלייבט שטעהען ערשטוינט בעטראכט אללעס, מרימי, וויא זיא דערזעהט נעמין, פאנגט אָן שטיל צו וויינען).

ב ע א ט א: (געריהרט) ארעמע נעמי, ווענמענס הארץ וועט ניט צובראָכען ווערען, קוקענדיג אויף דיר?

נ ע מ י: פאָטער, דוא ביזט בייז אויף מיר? איך בין געקור־מען צוריק. מיינע אויגען האָבען זיך באלד געעפענט... איך האָב זעהר גיך חרטה געהאט... נאָך אין וועג ביי נאכט, ווען אללעס פלעגט ווערען שטיל, פלעגט זיך מיר אויסווייזען, איך הער וויא דו רופסט מיך מיט א בעטענדע שטימע: נעמי! נעמי! און איך פלעג וויינען מיט ביטערע טרעהרען... און איך האָב געבענקט נאָך דיר און נאָך דער מוטער... (וויינט), אָבער וואָס מעהר איך האָב זיך ערווייטערט פון דאנען, איז דיא מוטער אלץ געוואָרען קלענער און קלענער ביז זיא איז פערשוואונדען געוואָרען. דוא אָבער, פערקערט, ביזט אלץ געוואָרען גרעסער און גרעסער, ביז נאָר דיין געשטאלט איז גע־שטאַנען פאר מיינע אויגען. און אז איך בין געוועזען פון דאנען גאנץ וויט, ביזט דוא געוואָרען אזוי גרויס און אזוי טהייער. טאטעניו, פון דער וויטען, ערשט האָב איך דיך דערזעהן. (וויינט).

פלוצלונג אמאָל ביי־נאכט הער איך א פייפעלע שפיעלט... איך האָב דערקענט ווער עס שפיעלט און מיין הארץ האָט דערפיהלט, אז

דאס איז א גערוס פון דיר. (וויינט), נאכדעם א לאנגער וועג צוריק. צו פוס איבער שטיינער, בערג און הייסען זאמד. ביי־נאכט אין וואלד... רעגען און הונגער... אי, טאטעניו, וואס פאר א גוטער מענש דער אביוני איז.

א ב י ו נ י : עס קאסט מיך טהייער ? וויפיעל מאל פלגעט זיא, דיא בריה מיינע, פאלען און בלייבען אהן כחות ? מיין ליעדעלע פון מיין פייפעלע האט אונז פיעל געהאלפען צו געהן... יא, ברידערלאך, אז עס פייפט זיך, געהט זיך.

נ ע מ י : מיר זיינען געגאנגען און געבעטעלט. פון גזלנים בעהאלטען זיך אין וואלד, פון שלעכטע מענשען אבגעבעטען זיך מיט טרעהרען. פאטער, דוא זאגסט מיר גאר ניט... איך ווייס, ביזט בייז אויף מיר.

א ל י ש ע : קינד, איך? בייז אויף דיר ? קום אהער צו מיר. (זיא פאלט צו זיין האנד און באדעקט זיא מיט קושען) יא, איך האב דיך גערופען. איך האב דיך ניט אויפגעהערט צו רופען און דוא ביזט ענדליך געקומען צו מיר. געקומען צוריק צו דיין עלענדען טאטען... אביסעלע צו שפעט געקומען... אבער דאך גענוג פריה נאך... נעמי, קינד, ביזט געקומען פונקט אין דער צייט, ווען איך געה אוועק פון דאנען פיר אימער און עוויג...

נ ע מ י : וואוהין ? איך וויל ניט ! איך געה מיט דיר....

א ל י ש ע : ניין ! קינד, דיר איז נאך צו פריה צו געהן.

נ ע מ י : זעהט, וויא ער איז פערענדערט געווארען !

א ל י ש ע : פריהער ווערט מען פערענדערט, נאכדעם ווערט מען פערקלענערט און פערקלענערט, ביז מען גיסט זיך צונויף מיט דער מוטער נאטור. (ער שליסט צו זיינע אויגען און בלייבט ליעגען רוהיג. אללע וויינען).

נ ע מ י : (מיט פערצווייפלונג) טאטעניו, ד א ס האב איך ערווארטעט צו טרעפען אין דער היים !

ש מ ע ו ן : ווען אונזער פאטער אין הימעל רופט, מוז מען געהן. מען דארף בעטען פיר זיין זינדיגע זעעלע (אב. אין הויז אריין). (ר' מאיר, ראש הישיבה, זקנים איין יוד און יודען קומען).

א ל י ש ע : (עפפענט דיא אויגען) ווער איז דאָס ? מאיר, דו? קום אהער צו מיר.

מ א י ר : דאָ בין איך, רבי׳ניו...

א ל י ש ע : מאיר, ביזט דוא מיר אויף וויפיעל עס איז א פריינד ?

מ א י ר : רבי ומורי ! איך זאָג בפני עם ועדה, און בין שטאָלץ דערמיט, איך האָב מיין אייגענעם פאָטער קיין מאָל ניט גע־ליעבט, וויא איך האָב דיך געליעבט און וויא איך ליעב דיך יעצט. דער וואָס האָט דיך פערשטאָנען, האָט דיך געמוזט ליעב האָבען...

א ל י ש ע : מאיר, איך שטאַרב און מיין קינד בלייבט אליין אויף דער גרויסער וועלט... (וויינט) פערלאָז זיא ניט, מאיר.

מ א י ר : (וויינט שטאַרק) רביניו, אזוי וויא פיר א שוועסטער אזוי וויא פיר א אייגענע קינד וועל איך זאָרגען פיר איהר... פיר דיין קינד !....

ר א ש ה י ש י ב ה : אונגליקליכער מענש, פיהלסט דוא אז דיין לעצטע שטונדע האָט געשלאָגען ?

א ל י ש ע : ניט נאָר פיהל איך עס... איך פערשטעה עס.... איך וויים עס...

ר א ש ה י ש י ב ה : אה ! אויב דוא פיהלסט עס יא, שטארב ניט וויא א פרעמדער, וויא א ח ר. שטארב וויא א יוד.

א ל י ש ע : דער יוד לעבט ניט וויא אלע, שטארבען אבער שטארבט ער וויא אללע....

ר א ש ה י ש י ב ה : רעד ניט, זינדיג ניט יעצט... קענסט זיך נאָך אומקערען צו דיין גאָטט און ווידער אנערקענען זיין תורה הקדושה.

א ל י ש ע : גאָטט און דיא תורה איז פונקט וויא א קעניג, וואָס האָט געכאפט א פויגעל און זאָגט צו זיין דיענער : האַלט עס און היט עס אָב דיין לעבען לאַנג, אויב ניט בעצאָהלסט דו מיט דיין לעבען. דער דיענער ווייסט ניט, וואָס איז דאָס פאר א פוי־געל, נאָך וואָס האָט מען זיא געכאפט און וואָרום דארף מען זיא האַלטען, און האַלט זיא דאָך און היט זיא יאָהרען לאַנג. ווייסט איהר, פאר וואָס ? ווייל ער איז א שקלאַף, ווייל ער לעבט ניט און

האָט דאָך מורא צו שטאַרבען... איך האָב דיא פויגעל אוועקגעלאָזט אין דער פרייהייט....

ראש הישיבה: און דערפאַר בעצאָהלסט דוא יעצט מיט דיין לעבען... דוא שטאַרבסט...

אלישע: האָסט אַ טעות, ברודער, זאָגאַר שטאַרבען שטאַרב איך וויא אַ פרייער מענש...

ראש הישיבה: אחר! טהו תשובה כל זמן עס איז נאָך דאָ צייט. דערמאָן זיך, וואָס דיך ערוואַרטעט דאָרטען....

אלישע: זאָלאַנג איך לעב, בין איך דאָ, שטאַרב איך — בין איך ניטאָ. וויא? איך זאָל מיך שרעקען דערפאַר, וואָס וועט זיין מיט מיר, ווען איך וועל ניט זיין? פריינדע, איך האָב ניט געוואָלט לעבען וויא אַ נאַרר און וויל ניט שטאַרבען וויא אַ נאַרר! (דיא יודען מורמלען).

בעאַטאַ: (שטיל צו איהם) אה, אלישע, אין וועלכע געגענדע, אין וועלכע רעגיאָנען וועט דאָרט דיין אַרימע זעעלע וואַנדלען, און ווי וועט מיין זעעלע דיך קענען געפינען, אז דו ווילסט ניט מיט דיין שעפּפער פרידען שליסען? אה, אלישע, ווילסט דוא דען ניט זיין דאָרט פעראייניגט מיט מיר?

אלישע: (מיט געשלאָסענע אויגען, זעהר שוואַך) ניין, דאָרט ניט!

אביוני: אַי! ער געהט איצט אויפגעבען זיין לעצט ביי־סעל בעל הבית׳ישקייט, דעם אָרימען גוף אַראָפּ און דאַן דאַרף מען שוין אפילו קיין בעטלער זאַק ניט.... (בתבורית קומט ראש).

בתבורית: וואָס איז דאָ געשעהן? זעהסט, אלישע, האָסט עס געדאַרפט, הא? (דערזעהט נעמין) נעמי דאָ! טאָכטער מיינע! (קושט זיא און וויינט) וועה איז מיר, וואָס פון דיר איז געוואָרען! יא, וואָס ביזט דוא, נעבאַך שולדיג? ביי אַן אַנדער טאַטען וואָלט פון דיר אַן אַנדער קינד אויסגעוואַקסען....

אלישע: אָבער ביי אַזאַ מוטער וויא דוא, וואָלט פון איהר קיין אַנדערע ניט געקענט אויסוואַקסען.

בתבורית: ווייס איך, נו! חלילה, איך בין איצט ניט גע־קומען קריעגען זיך מיט דיר.

א ל י ש ע : ניין, יעצט קריעג זיך יא. אז איך האָב געלעבט, האָסטו מיר געקענט פער'סמ'ען דאס לעבען מיט קריגעריי.... חע, חע! דעם טוידט קענסט דוא מיר ניט פער'סמ'ען... אָי! עס ווערט דונקעל אין דיא אויגען... אפנים עס קומט... (שליסט צו זיינע אויגען).

ש מ ע ו ן : (מען הערט זיין שטימע פון הויז) טרעהרען און געבעט איז אונזער איינציגע פרייד. אונזער איינציגע ציהרונג פון תשובה אַ קלייד, דיא ערלעזונג ווערט געקויפט נאָר דורך שמער־צען... (כאָר זינגט פיאַנאָ ביז דער פאָרהאַנג פאַלט).

א ל י ש ע : (ערוואכט) איהר הערט? מעהר פרויען שטימען זינגען.... דיא פרויען וועלען זיי פיהרען צום זיעג... מיר אַליין זיינען שולדיג. מיר האָבען דיא פרויען בעהאַנדעלט וויא שקלאַפען, מיר האָבען זיי בעטראכט וויא קנעכט און בלעדזינניגע.. דיא תורה, דיא מצוות, דיא רבנות, דיא גבאות—אלעס פיר דיא מענער. דער פרוי האָ־בען מיר ניט געגעבען קיינע פליכטע און קיינע רעכטע... ביי די נאזא־רעיער געפינט זיא טהעטיגקייט, שוועסטער־ליעבע און מענשען־רעכ־טע.... זיי געפינען דאָרט אַ בעפרידיגונג פיר דיא שטרעבונגען פון זייער עדלע, פיהלענדע זעעלע, און בעמרקען ניט, וויא אין זיי ווערט געטויטעט דיא מוטער און דיא געליעבטע.... שוואכע און פערקריפעלטע מענשען, וועלען זיין די קינדער פון אַזעלכע פרויען... דורות וועלען פון זיי קומען, וועלכע ווען פערלעשען דאָס ליכט פון'ם געדאַנק און וויסענשאַפט, און דיא פינסטערניש וועט בעדע־קען דיא וועלט. (שוואך) און דאן וועט פארגאָסען ווערען פיעל בלוט.. יודישעס בלוט וועט פארגאָסען ווערען טייכענווייז. (שליסט צו דיא אויגען).

ר א ש ה י ש י ב ה : אונגליקליכער, דיין לעצטע מינוט קומט, זאָג! נעהמסט דוא צוריק דיינע ווערטער...

א ל י ש ע : מיר איז געבליעבען איין אויגענבליק צו לעבען, ווילט איהר מיך פיר דעם אויגענבליק מאַכען פאר אַ ליגנער? אלישע בן אבויה האָט קיין מאָל ניט געזאָגט דאָס, וואָס ער האָט ניט גערעכענט פאר קיין אמת!... נעמי, קום אהער! איך פיהל עס קומט. לעבע וואהל, קינד! זאָלסט קיין סך ניט וויינען נאָך מיר... נאָר אַביסעלע... אַ סך טרעהרען האָב איך ניט פערדיענט. מאיר, איך האָף, דוא וועסט ניט פערלאָזען מיין ארימע יתומה.. בעאטא, איך

בעדויער דיך: איך שטארב א לעבעדיגער און דוא וועסט לעבען א טויטע... איך שטארב אהן שנאה, אהן האס, אהן פלוך... זייט אללע גליקליך... אללע... (שטארבט, אללע פרויען וויינען).

אביוני: ברודער אלישע, דוא ביזט יעצט דער רייכסטער אביוני אויף דער וועלט (ווישט אפ א טרעהר פון געזיכט)

נעמי: פאטער! פאטער! אה, איך פערליר דיך, ווען איך האב דיך ערשט געפונען!

בעאטא (שטיל): גוטער גאט, איך האף, איך וועל איהם דאך געפונען דארט, לעבען דיין הערדליכען טהראן.

בתבורית: (וויינט) בעסער פאר איהם... וועט זיך אויפהערען פלאגען... ער האט זיך דאך נאר געמוטשעט אויף דער וועלט.

ראש הישיבה (וועלכער האט דערווייל געהאלטען א ראטה מיט דיא איבריגע): וויא אחר האט ער געלעבט און וויא אחר איז ער געשטארבען. צו קיין קבורת ישראל קען ער ניט קומען. ער איז פערלארען! איהם וועט דער בית דין של מעלה ניט משפט'ן!

איין יוד: מע דארף דיא נבלה ארויסווארפען. קבורת חמור פערדיענט ער, וויא איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט! (ער וויל געהן צום קערפער. דער ראש הישיבה מיט דיא זקנים ווילען פארטגעהן).

מאיר: שטעהט! איהר האט א טעות! א גרויסער יוד איז געשטארבען, און וויא א נשיא בישראל וועט ער מקבר ווערען! (ווארפט אראפ פון זיך זיין מאנטעל און דעקט צו אלישע'ס קערפער) רבי ומורי, איך דעק דיך צו מיט מיין מאנטעל און זאל פון זייערע אויגען פערדעקט ווערן דאס, וואס האט ערוועקט זייער קנאה, האס און צארן! רבי ומורי, איך שריי צו דיא הימלען און פרעג, אויב זיי ווערען וואגען דיך דארט שולדיג צו מאכען אהן א משפט! ? יא, משפט'ן דארף מען דיך, אבער ווער? דיא וואס זיינען ווערטה דיינע ריכטער צו זיין. מיר ניט! מיר ניט! (פאלט צום קערפער, אללע וויינען מיט א יאמער־געוויין. פון גאס הערט זיך דיא טרויעריגע מעלאדי פון טוביה'ס פייפעלע. האר זינגט גאנץ פיאנא.)

פארהאנג פאלט לאנגזאם.

—

קאטאלאג
פון דער
אינטערנאַציאָנאַלער ביבליאָטהעק פערלאַג קאָמפּ.

מחבר	בוך	פרייז.
פיליפּ קראַנץ,	קולטור געשיכטע, 3 בענדער, 1000 זייטען, 100 בילדער, שיין געבונ־דען, פּרייז יעדער באַנד.........	75 ס.
" "	דיא געשיכטע פון דער גרויסער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן, 3 טהיילען אין איין באַנד, שיין געבונ־דען.........	75 "
" "	יציאת מצרים, מיט איין קארטע פון מצרים.........	15 "
" "	אַריסטאָטעל, זיין ביאָגראַפיע......	10 "
" "	וואָס הייסט נאַציאָן — זיינען אידען אַ נאַציאָן?.........	10 "
י. גאָרדין,	גאָט, מענש און טייוועל, דראַמע אין 4 אַקטען.........	25 "
" "	וואָלטער, זיין ביאָגראַפיע.........	10 "
דר. קאַספּע,	מעכאַניקע, נאָך סיר אייזאַק ניוטאָן	10 "
" "	אַסטראָנאָמיע " " "	15 "
" "	אָנפאַנג פון כעמיע.........	15 "

פרייז.

מ. באראנאוו, דער מענש און דיא נאטור.........10 "

ל. טאלסטאי, פאַטריאָטיזמוס און רעגירונג, 05 "

" " דער איינציגער מיטעל..........05 "

ביידע בראָשורען איבערזעצט פון מ. ק א ט ץ.

מאקסים גארקי, ערציילונגען, איבערזעצט פון
ח. אלעקסאנדראָוו.........................15 "

ח. אלעקסאנדראוו, טאָלסטאָי, זיין ביאָגראפיע 10 "

ב. פייגענבוים, רמב"ם, זיין ביאָגראפיע..............10 "

מ. וויערניק, רב סעדיה גאון, זיין ביאָגראפיע...10 "

מ. פרומקין, ר' ישראל בעל שם טוב,
זיין ביאָגראפיע............................10 "

מאררים ראזענפעלד, געזאַמעלטע ליעדער
פון מאָררים ראָזענפעלד, 337 זייטען, אילוס-
טרירט, שעהן געבונדען, פרייז..................$1.00

פיליפ קראַנץ, אַמעריקאַ פאַר קאָלומבוס,
א קולטורגעשיכטליכע נאכפארשונג,
169 זייטען מיט 44 צייכנונגען, שיין
געבונדען, פרייז....................50 ס.

פ. וויערניק, דער ווילנער גאון, זיין ביאָגראפיע 10 "

ד. מ. הערמאלין, יצחק בער לעווינזאָהן,
זיין ביאָגראפיע.. .... 15 "

פרייז

פיליפ קראַנץ, ברוך ספינאָזא, זיין לעבען און
זיין פילאָזאָפיע.....................15ס.
" " שבתי צבי, זיין ביאָגראַפיע......15 "
" " יאזעפוס פלאוויוס, זיין ביאָגראפיע 15 "
" " בר־כוכבא, זיין ביאָגראפיע......15 "
" " לעססינג און מענדעלססאָהן,
זייער לעבען, שריפטען און טהעטיג־
קייט. 185 זייטען..................25 "

מאררים ראזענפעלד, היינריך היינע,
זיין ביאָגראפיע, 85 זייטען.........15 "

דוד פינסקי, ערצעהלונגען, צוויי בענדער,
546 זייטען, פרייז יעדער באנד....50 "
" " זרבבל, ערצעהלונג............05 "

דר. ש. פעסקין, סטרייקס און זייער ניצ־
ליכקייט פיר דיא ארבייטער..05 "

צו אדרעססירען:

The International Library Pub. Co.,
23 Duane St., New York, U. S. A.

דיא אינטערנאציאנאלע ביבליאטהעק

די אמת'ע קראפט

דראמא אין 4 אַקטען

פון

יעקב גארדין

ארויסגעגעבען פון
א. מ. יעוואלענקאָ, ניו יארק.

Copyright by Jacob Gordin.

פערזאָנען:

דאָקטאָר יעווגעני גאָלדענוויזער, א געזונטער מאַן, טראגט אַ לאַנגע באָרד, גראָלער, 45 יאָהר אַלט.

אָליע, זיין טאָכטער פון דער ערשטער פרוי, 11 יאָהר אלט.

מארק, זיין ברודער, אַ בוכהאַלטער אין אַ באַנק, 30 יאָהר.

דבורה, זייער מוטער (מען רופט זיא „מאַדאַם"), טראגט ברילען, 65 יאָהר אַלט.

שמשון־דוד זרחי, אַ לעהרער אין תלמוד תורה, האט אסטמע, 45 יאָהר.

שרה הינדע, זיין פרוי, דיזעלבע יאָהרען

פאניע, זייער טאָכטער, שפּעטער דעם דאָקטאָר׳ס צווייטע פרוי, 20 יאָהר.

פּיוועל פּומפּיאַן, א וואַיענער פעלדשער, 25 יאהר אלט.

אבראם חיוטין, אָליע׳ס לעהרער, קורצזיכטיג, טראגט ברילען, 25 יאָהר.

ערשטע ארעמע פרוי.

צווייטע ארעמע פרוי.

דיענסטמיידעל, ארעמע פרויען, בוקיניסט.

עס קומט פאר אין איינער פון די גרויסע ליטווישע שטעדט אין רוסלאנד אין אונזער צייט.

ערשטער אקט.

דר. גאָלדענוויזער'ס הויז. אַ גרויס צימער, איבערגעטוילט מיט פּאַרטיערען. אין דער ערשטער האַלב דעם דאָקטאָר'ס קאַבינעט, שאַפעס מיט ביכער, אינסטרומענטען, אַ וואַש־טישעל, א. ז. וו. אין דער צווייטער אבטיילונג אַ קליידער־שאַפע, אַ פּיאַנא, ווייכע מעבעל, וויענער שטולען, אַ טיש אַלץ אין אַ גרויסער אונאָרדנונג. ווען אַ פּאַציענט קומט, אדער דער דאקטאָר וויל בלייבען אליין — פערציהט מען די פּאָרטיערען.

פּ י י ו ו ע ל. (פּוצט אַ קאסטיום מיט אַ קליידער־בערשטעל). ווער וועט גלויבען, אז איך, פּייוועל פּומפּיאן, וועל טון אזא אר־בייט — פּוצען פרעמדע הויזען גאָר! און דאָך, איהר זעהט דאָך! (פּוצט מיט מעהר ענערגיע). הויזען פּוצען געהערט אויך צו דער מע־דעצין. פערשטאנען? ווארום דער דאקטאָר קומט פון א דיפטעריא און וועט מוזען איבערבייטען די קליידער. באצילים דיפטעריקא! (מען קלינגט). אהא, פּאציענטען! (לויפט עפענען, קומט צוריק מיט אַ בוקיניסט, וועלכער ברענגט פיעל ביכער). ווידער ביכער פאר'ן דאקטאָר? לעגט אנידער אָט דאָ, איך וועל איהם זאָגען. האָט א גליקליכען תמיד... (בוקיניסט אב). נאר ער קויפט ביכער, דער דאק־טאר. אז מע ווייסט שוין, ווי צו זיין א דאָקטאָר, נאָך וואס, דאכט זיך, דארף מען נאָך עפּיס וויסען? אי, וויפיעל ביכער עס איז דאָ אויף דער וועלט! עס זאָל ניט זיין אזוי פיעל ביכער, וואָלט ניט געווען אזוי פיעל גראבע יונגען! (פּוצט דעם ראָק). אהא, ביי'ם דאק־טאָר'ס פּידזשאק פעהלט א קנעפּעל. מיר דאכט זיך, איך האָב ערגיץ ביי זיך א קנעפּעל. נו'ם איך איהם צונעהען, ווארום אז ניט איך, ווער דען? (געפינט ביי זיך אַ קנעפּעל, אַ נאדעל מיט א פאדעם און

נעהט). דער דאָקטאָר האָט זיך היינט פערשפּעטיגט אין שפּיטאָל. די קבצנים טאַסקען איהם ווי דער רוח דעם מלמד... מע וואַרט אין שפּיטאָל אויפ'ן הלאַוונעם דאָקטאָר און וואו איז ער? ביי אביונים. מע דאַרף מאַכען אַן אָפּעראַציע און וואו איז ער? ביי דלפנים... און אָהן איהם הויבט זיך ניט אָן און לאָזט זיך ניט אויס. א קליי־ניגקייט דאָקטאָר גאָלדענוויייזער! (אליע עפענט אויף אַן אינערסטע טיר).

אליע. מוסיו פּומפּיאַן, איז דער פּאַפּאַטשקע שוין דאָ?

פּייוועל. ניין, אליע, דער דאָקטאָר איז נאָך ניטאָ. (אליע אָב צוריק). איהר הערט? איך בין מוסיו פּומפּיאַן... פריהער גע־וועזען א צירולניק, אַז מען האָט מיך גענומען אין סאָלדאַטען, גע־ריבען זיך דאָרט לעבען פעלדשערי, און איצט שטודיר איך אויף א ריכטיגען פעלדשער, פערשטאַנען? דער דאָקטאָר לערנט מיך ווי אַן אייגענעם און צאָהלט מיר ווי א פרעמדען. א גוטער מענש — איך האָב איהם ליעב, און דאָס קנעפּעל וועט מען ניט אָברייסען אפילו מיט די ציין. מען דאַרף לערנען, ווי מען קריגט א קערבעל פאַר א קראַנק — שוועך! (לערנט). דוקטוס אַרטעריאָזוס, בולבוס (מען קלינגט). ווידער ניט דער דאָקטאָר; ווי ער האָט זיך פער־שפּעטיגט! (לויפט עפענען). בולבוס אַרטע... (אָב).

אליע. (עפענט ווידער די טיר). איז דאָס דער פּאַפּאַטשקע געקומען? (פּייוועל מיט אַן אַרעמע פרוי, אליע אָב צוריק).

אַרעמע פרוי. אי, דער דאָקטאָר האָט אודאי פאַר־געסען.

פּייוועל. דאָקטאָר גאָלדענוויייזער פערגעסט ניט. דאָ איז די מיקסטורע פאַר אייער מאַן. דער דאָקטאָר האָט אַליין בע־צאָהלט אין אַפּטייק. מען קען גליקליך ווערען פון אַזעלכע גע־שעפטען. יעדע שעה א לעפעל, א סוף־לעפעל. פערשטאַנען?

אַרעמע פרוי. וואָס הייסט פערשטאַנען, וואָס דען? זאָלט איהר מיר געזונד זיין, איז ווי אַזוי זאָל ער נעמען, מיט א לעפעל סוף, האָ?...

פ י י ו ו ע ל. דאָ איז שוין דאָ סוף... אקווא דיסטילאַטא... און דאס איז פאַר'ן קראַנקען אַ לייבעל מיט ווארעמע זאַקען. דער דאָקטאָר האָט עס פאַר איהם געקריגען... האָט אַ גליקליכען תמיד... (גיט איהר אַ פּעקעל זאַכען).

א ר ע מ ע פ ר ו י. אי, הלואי קומט מיר אָן אַ חלק פון זיינע ברכות... (אב).

פ י י ו ו ע ל. ער וואקסט אין דער לענג און אין דער ברייט פון אייערע ברכות! (זוכט אין די קעשעניעס פון דעם אויסגעפּוצטען קאָסטיום). איהר זעהט? אין די הויזענקעשעניעס האָט זיך ביי איהם פערוואַלגערט אַ רובעל, און זשילעט זילבער געלד. ער האָט פיינט פיהרען חשבונות. (לעגט דאס געלד אויפ'ן טיש) מען דאַרף זיין שטאַרקער פון אייזען, מען זאָל דאָ אין שטוב קיין גנב ניט ווערען... (לערענט) בולבום ארטעריאַזום. (מען קלינגט שטאַרק). אהא! ענדליך דער דאָקטאָר. (געהט עפענען. אליע לויפט אריין מיט אַ בוך אין האַנד).

א ל י ע. דער פאַפּאַטשקע איז געקומען! דער פאַפּאַטשקע! (מען הערט דעם דאָקטאָר'ס מוטיגע שטימע).

ד א ק ט א ר. (אין קאָרידאָר). קאָלעגא פּומפּיאַן, איך האָב מיך פערשפּעטיגט, ווי אַ פּשע ישראל. (ער קומט מיט אַ סאַק־וואַיאַזש, נאָך איהם פּייוועל. אליע לויפט צו'ן איהם). צוריק! דו גזלן! מען טאָר ניט! (שטרעקט אויס ביידע הענד). ליאַליעטשקע, מען דאַרף זיך פריהער דעזינפיצירען... ברודער פּומפּיאַן, זיי אזוי גוט. (וואַרפט פון זיך זיין ראָק, גיט עס פּומפּיאַנען, יענער טראָגט עס ארויס. געהט צו אַ וואַש טישעל, וואַשט זיך, רעדענדיג לעבהאַפט) נו, ווי געהט עס, ליאַליע האָבען מיר היינט מוזיצירט? געלערענט די עטיודען, האַ? (וואַשט זיך). ניט געפוילט זיך? טאַקי? בראַווא! קאָלעגא פּייוועל, דו ווייסט ניט, ווי גוט איך פיהל זיך. דער קראַנקער שניי־דער, דו ווייסט דאָך, ניט געשטאָרבען.

פ י י ו ו ע ל. דער וואָס האָט געהאַט אולקוס ווענטריקולי? ניט געשטאָרבען? דאס קאָן זיך טרעפען נאָר מיט אַ שניידער.

ד אַ ק ט אָ ר. ניט געשטאָרבען, ניין! דער מלאך המות זאָגט: גיב מיר דעם שניידער. און די מעדיצין זאָגט: א פייג ווילסטו ניט? כא! כא!... איך מוז שוין פאָהרען אין באָלניצע און, אי, איך שטארב עסען. ליאליע, וואו איז אונזער מאמא? געה, זיי מיין מליץ יושר... בעט, זי זאָל מיך ניט לאָזען אויסגעהן פון הונגער. (ליאָליע אב). פּומפּיאַן, דאָרט ליעגט דער מעדיצינישער זשורנאל, מיין ארטיקעל איז געדרוקט וועגען דעם, „איז דער מאָגען א פּאראזיט צו ניין?" אוי, מיין פּאראזיט וויל א ביפשטעקס מיט א טעלער סופּ. (פּומפּיאַן נעמט דעם זשורנאַל און קוקט, דער דאָקטאָר ווישט זיך). הא? דער בוקיניסט האָט געבראַכט ביכער... בראוואָ! א גוטער יונגאטש דער בוקיניסט. (פּייוועל שפּריצט אויף איהם פון א פּולוועריזאַטאָר. דאָקטאָר קוקט איבער די ביכער. אליע און די מאַדאַם קומען). מאמא, ענטשולדיג, וואס איך האָב דיך בעמיהט. איך וויל פּשוט פרעגען: איז דאָ וואס צו קייען? פּומפּיאַן, זיי אזוי גוט, לויף נעם מיר א דראָשקע. (פּומפּיאַן אב. מען הערט באַלד, ווי ער שרייט פון קארידאָר: עי! איזוואָזשציק!). אליעטשקע, עס איז ערלויבט! (כאַפּט זי אויף די הענד און קושט).

מ א ד א ם. יעווגעני, ווילסט גאָר עסען? דיר זאָל ליגען אין זין אזא נארישקייט? דיין מיטאג איז שוין לאנג קאלט, און די קעכין איז אוועק צו גאסט. אליע, וואס גיט מען איהם קייען, הא?

א ל י ע. אָה, ארעמער פּאַפּאָטשקע;

ד אָ ק ט אָ ר. (קוקט איבער די ביכער מיט פרייד). די ערשטע אויסגאבע? בראוואָ!... מאמא, גאר נישט ניטאָ? א שטיקעל קאלטע פליישׂ, א ציבעלע, א הערינג, א קאטשקע, אן עפּעל, א געבראָטענער אינדיק, א וואס עס איז? פּומפּיאַן, זיי א גוטער ברודער און שלעפּ אהער, וואס דו וועסט דאָרט געפינען. (פּומפּיאַן אב אין א אינערסטע טיר). און, מיינע צוויי טייערע דאמען, איהר זייט רוהיג, הא? און אז איך דערמאָן זיך, וואס איך וועל אייך

היינט מוזען דערצעהלען... אָבער ניט איצט ,שפּעטער. (זוכט אין שאַפע). מאמא, ווייסט ניט, איך האָב ערגיץ א ריינע נאָזטיכעל? דאס, וואס איך וויל אייך זאָגען, איז א גרויסער סעקרעט.

מ א ד א ם. איך ווייס ניט, אויב דו האָסט א נאָזטיכעל... דו דארפסט א נאָזטיכעל צום נאָז, אדער צום סעקרעט? ווע מען ווילסטו דאס די נאָז אבווישען? (פּומפּיאן ברענגט אויף אַ טעלער אַ שטיקעל קאלטע פליש, א גאָפּעל און אַ מעסער, ברויט, אַ וואזע מיט עפּעל און אַפּעלסינען).

ד אָ ק ט אָ ר. עס קען זיין, איך וועל זיך אליין אבווישען די נאָז... (ערנסט). אוי, איך זאל פאר אייך ביידע ניט מורא האָבען, וואָלט איך אייך שוין אויסגעזאָגט... שפּעטער! שפּעטער! (טוט אָן דעם ראָק, וואס פייוועל האָט אויסגעפּוצט). זעה נאר, איין קנעפּעל א גרינער און די איבריגע שווארצע. פע! דאס איז א בעליידיגונג פאר דער מעדעצין. (טוט אויס און זוכט אין שאַפע אן אַנדער ראָק).

פ י י ו ו ע ל. איך האָב ניט געהאט קיין שווארצען, האָב איך צוגענעהט א גרינעם... אז מען האָט ניט קיין בינינום מוריאַטיקום, גיט מען בינינום סולפוריקום. פערשטאנען?...

ד אָ ק ט אָ ר. יא, ברודער, פערשטאנען. בינינום סולפוריקום. (טוט אָן אן אַנדער ראָק). מען קען נאָך געפינען ביי מיר א ראָק מיט קנעפּלעך. הא? דער ארבעל איז א ביסעל אבגעטרענט. ליאליע, אז איך הויב אויף די האנד, זעהט זיך דאס ווייסע העמד?

א ל י ע. יא, פּאפּאָטשקע, עס זעהט זיך א ווייסע זאך...

ד א ק ט א ר. א ווייסע זאך? א שלעכטע געשיכטע. איך וועל זיך מוזען אָבהיטען און ניט אויפהויבען די האנד.

פ י י ו ו ע ל. איהר וועט זיך אבהיטען? גיט איך וועל אייך בעסער צושטעכען מיט א שפּילקע. (שטעקט צו). אין לעטיין וועט עס הייסען: שפּילקוס שטעכאטוס.

ד א ק ט אָ ר. שפּילקוס שטעכאטוס? דאס איז וויטעבסקער

לעטיין. נו, איך כאפּ א ביים און לויף. (עסט). אליע, קענסטו דיינע לעקציאָנען? דיין לעהרער, דער שטרענגער חיוטין...

מ א ד א ם. יעווגעני, איך האָב זי אויסגעהערט, זי קען ווי א וואסער... דעם טאטענס טרפהנער קאָפּ.

ד א ק ט אָ ר. קליינער רוח'ל! נו, און וואס לעזען מיר? (עסט און קוקט אין איהר בוך). ראבינזאָן קרוזאָ? א שיינע געשיכטע, הא? וועסט מיר דערצעהלען פון אָנהויב. (עסט אייליגדיג). פּומפּיאָן, וועסט נעמען אלע מיינע באקטעריאָלאָגישע פּרעפּאראטען און... (מען קלינגט. פּומפּיאָן אב. מען הערט א פרויענשטימע).

פּ ו מ פּ י א ן. (אין קארידאָר). איך זאָג, איהר קענט איצט דעם דאקטאָר ניט זעהן...

פ ר ו י. אוי, טאטינקע מיינער, הארצעלעך...

ד א ק ט אָ ר. (עפענט די טיר). לאז זי אריין, פּומפּיאן. — נו, וואס איז דאָרטען?

פ ר ו י. מיין עלטערער זוהן, דאקטאָר... ברענט ווי א פייער, רעדט פון היץ. טאטינקע דאקטאָרעל, פריהער אויף גאט און נאכדעם אויף אייך...

ד א ק ט אָ ר. קאלעגא, דאס איז מאָרבוס פּאופּערום... זיי האָבען ניט וואס צו עסען, ווערען זיי פערצעהרט, האָבען ניט מיט וואס צו הייצען, ברענען זיי פון היץ. גאָט פערזארגט זיי. איך וועל זיין ביי אייך... פּומפּיאָן, פערשרייב איהר אדרעסא. (עסט).

פּ ו מ פּ י א ן. נו, וואו וואוינט איהר דאָרטען?

פ ר ו י. אומשטיינס געזאָגט, וואו וואוין איך? (זיי רעדען שטיל).

ד אָ ק ט א ר. מאמא, דו זאָלסט זעהן, וואס עס טוט זיך יעצט ביי די קבצנים. ביי אנדערע איז איצט דער סעזאָן פון טעאטער, אפּערא, קאָנצערטען, באָל־מאסקאראדען, און ביי זיי איז איצט דער סעזאָן פון סקארלאטין, טיפוס, דיפטעריא, אינפלוענציא, פּנעוומאָניא... דאנקען גאט, די מעדיצין האָט זיך ניט צו בעקלאָגען.

פ ו מ פ י א ן. נו, געהט און דולט ניט דעם קאָפּ. האָט א גוטען תמיד.

פ ר ו י. טאטינקע, דאקטארעל, פערגעסט זשע ניט, למען השם...

פ ו מ פ י א ן. זיי לאָזען איהם ניט רוהען, ניט עסען, ניט שלאָפען. די ערגסטע נאציע אין דער וועלט זיינען ווייבער.

ד אָ ק ט אָ ר. איך פערגעס ניט, אז איך זאָג צו.

פ ר ו י. אוי, טאטענקע, דאקטאָרעל! (קוקט אויף דער וואזע מיט פרוכטען).

פ ו מ פ י א ן. נו, וואס איז שוין ווידער? איהר פער־שלעפטע קרענק.

פ ר ו י. אוי, מיין קראנקער זאָל האָבען איין אפּעלצין... איצט, נאָך סכות אן אפעלצין... פאטער מיינער... ער האָט געבעטען און איך האָב ניט...

ד א ק ט אָ ר. און איהר האָט ניט! דאס איז א גרויסע עולה... מען דארף האָבען. אן אפעלצין, הא? (נעמט די גאַנצע וואזע מיט פרוכטען). גבאי'טע, האלט דעם פארטוך. (קערט איבער אין איהר פארטוך אלע פרוכטען). אבער זעהט, די עפּעל זאָלט איהר פריי־ער אבבאקען... גיט איהם ניט קיין רויע עפּעל... (פומפּיאָן פיהרט זי אב). זעהסט, ליאָליעטשקע, עס איז דאָ אונגליקליכע מענשען, ביי וועלכע אן אפּעלסינע איז א גאנצער לוקסוס... מעהר ניטאָ וואָס צו עסען? פערגעסען זיך איבערלאָזען אן עפּעל. נו, בע־רוהיגט א ביסעל דעם מאָגען און צו דער ארבייט... פומפיאן, א דראָשקע איז דאָ? איך פאָהר. מאדאם גאָלדענווייזער, אדיע. (קושט זי). פריילין גאָלדענוויזער, האבע די עהרע. (קושט איהר הענ־טעל. נאכדעם אומאָרמען זיי זיך). אוי, אז איך דערמאָן זיך, וואס איך וועל אייך היינט דארפען זאָגען, קריג איך אזא פיבער, אז איך האָב מורא, איך וועל אליין דארפען שיקען נאָך א דאָקטאָר. מען קען ניט בעמערקען מיין ארבעל? (הויבט אויף זיין האַנד). ברודער פומפּיאן, אויפס ווידערזעהן. מען זעהט ניט? דיין שפּילקוס שטע־

כאטוס איז גוט, הא? אדיע, אדיע. (כאַפּט זיין סאַק־וואָיאַזש, ראַש אב. פּייוועל בעגלייט איהם. אליע לויפט צום פענסטער און מאַכט מיט׳ן האַנד).

מ א ד א ם. איך וויים, יעווגעני איז א מענש אָהן סעק־רעטען... וואס קען דאַס זיין ביי איהם? (פּייוועל קומט). פּומפּיאַן, דו ווייסט ניט דעם דאָקטאָר׳ס סוד? ביזט דאָך זיין אבערהאָפּ־מייסטער?

פ י י ו ו ע ל. מסתמא עפּים וועש אדער קליידער פאר א קבצן. ע! (לערנט). דוקטוס ארטעריאַזוס... (ביםלעכווייס ווערט דונקעל. מען קלינגט).

א ל י ע. (ביי׳ם פענסטער). אונזער לעהרער געהט! מוסיו חיוטין געהט!

פ י י ו ו ע ל. ער מעג קלינגען. דעם קבצן מיט די אויס־געקרימטע שטיוועל וועל איך ניט געהן עפענען.

א ל י ע. מוסיו פּומפּיאַן, ער האָט בעסערע שטיוועל פון אייך און וועל איהם עפענען. (וויל געהן, פּומפּיאַן לאָזט ניט).

פ י י ו ו ע ל. אייך וועל איך ניט לאָזען. איהר וועט אייך פערקילען. לאָז ער קלינגען. (מען קלינגט).

מ א ד א ם. ווער זשע וועט עפענען? די דיענסטען זיינען זיך אלע צולאָפען. זיי הערען מיך ווי די קאַץ... (שרייט) נאטאשא! נאטאשא! יא, שריי חי וקים.

פ י י ו ו ע ל. מאדאם, איך וועל איהם עפענען, נאָר זאָל ער קלינגען א ביסעל. איך האָב ליעב צו זעהן ווי ער ווערט בייז. (מען קלינגט שטאַרק). אהא? פערשטאנען? (געהט עפענען).

מ א ד א ם. פאר וואס האָט איהם פּומפּיאַן ניט ליעב? ער איז א ביסעל משוגע, דער חיוטין, אבער ריין און כשר, ווי גאָלד. (חיוטין אין אן אַלטען סורטוקעל, אויסגעטראָטענע שטיוועל, איז בלאַס, ווישט אוים די ברילען, ווען ער קומט אריין, נאָך איהם פּומ־פּיאַן מיט אן איראָנישען שמייכעל).

א ל י ע. מוסיו חיוטין, איך האָב שוין געביינקט נאָך אייך.

פ י י וו ו ע ל. (קרימט זיך). מ ו ס י ו ח י ו ט י ן! אז מען שטאמט פון א חיט, איז מען חיוטין. פערשטאנען?

ח י ו ט י ן. יא. חיט! פּומפּיאן, אייער פאטער איז געווים א דיוק, אָדער שני למלך, מיין טאטע איז, במחילה, א שניידער... איך מיין אבער, אז אפילו א שניידער א טאטע איז אויך א טאטע. איין ארעמען שניידער׳ס א זוהן, און האָב זיך אליין דורכגעשלאָגען, געענדיגט גימנאזיע... איך זאל ניט זיין קיין קבצן און קיין יוד דערצו, וואָלט איך געווים געענדיגט אוניווערזיטעט אויך. וואס־זשע שטעהט ניט אן אזוי דעם טאטען אייערען?... נו, ווי געהט עס, מאדאם? אליע, דו האָסט ווירקליך געבענקט נאָך מיר! קע־צעל דו! (קושט זי).

פ י י וו ו ע ל. (לערענט בייז). דוקטום ארטעריאָזוס, בול־בום ארטעריאָזוס.

מ א ד א ם. (שטיל). האָט איהר געבראכט עטוואס פערבאָ־טענעס? א צייטונג, א פראקלאמאציע? (לויט). שלים־מזל׳ניק, זעהט, ביי אייך איז דאָך דער האלזטוך אריבערגעקראָכען איבערן קאלנער.

ח י ו ט י ן. אויך מיר א דאגה. (שטיל). אלטע רעוואָלוציאָ־נערקע, וואס איהר זייט. (גיט איהר בגנבה א צייטונג). אָליעטשקע, קום לערנען... (פיהרט זי). מען דארף ארבייטען. מארגען, מאָרגען, נור ניכט הייטע, זאָגען אלע פוילע לייטע...

א ל י ע. (זינגט און טאַנצט). מארגען, מארגען, טערערעם, נור ניכט הייטע, טערערעם, זאָגען אלע, טערערעם... (אב מיט חיוטינען).

פ י י וו ו ע ל. ארטעריאזוס, ארטעריאָזוס... פערשייטער קבצן...

מ א ד א ם. און דו ביזט א גביר? וואס קענט איהר ניט צוטיילען? ראטשילד׳ס ירושה?

פ י י ו ו ע ל. איך האָב איהם פיינט... וויפיעל געלד ער שלעפּט ביי'ם דאָקטאָר. (לערענט). ארטעריאזום בולבוס...

מ א ד א ם. פּייוועל! איך מיין, ביזט א גרויסער בולבוס... פערשטאנען? וואס איז, נאטאשא? (א דיענסטמיידעל קומט מיט א לאָמפּ, שטעלט אויפ'ן טיש און זאגט עפּיס דער מאַדאַם). וועסט זיך ניט פערגעסען צו קומען אהיים, דו שפּרינגערקע? מעגסט געהן. (נאַטאַשאַ קושט זי אין באק מיט ליעבע און ראש אב. די מאדאם געהט צו דער פּיאנא, זעצט זיך, וויל לעזען חיוטינ'ס צייטונג, זעהט אָבער, אַז פּומפּיאָן קוקט, און הויבט אן שפּיעלען פון מענדעלזאָנ'ס אראטאריא „עליאס" — „עס איז שוין גענוג". פּומפּיאן הערט זיך צו).

פ י י ו ו ע ל. דאס איז דעם דאקטאָר'ס זאך... (זינגט). איא עס איז שען, ווען אזא אלטע באבעצע שפּיעלט פּיאנא? דער דאָקטאָר זאָגט, זי איז אמאָל געווען א גרויסע שפּילערקע... די־מענטענע מענשען! דאס הייסט זי און דער דאָקטאָר. דער אנדער זוהן, דער בוכהאלטער, איז א מערדער, אן עוכר ישראל... א... (לערנט) בולבוס ארטעריאזום... (מען קלינגט. פּומפּיאן לויפט עפענען, די מאדאם שפּיעלט. פּומפּיאָן קומט מיט זרחי'ן).

ז ר ח י. נו, וואס מאכסטו, פּייוועל? א גאנצער מומחה, הא? גוט'ן אבענד, מאדאם.

פ י י ו ו ע ל. דאָס איז ר' שמשון דוד זרחי. געלערנט מיט זיי אין תלמוד תורה דקדוק און תנך. איך געדענק נאָך: את"הע! פּעל, התפּעל — דאס איז דעם דאקטאר'ס מוטער, די מאדאם.

ז ר ח י. ווער קען ניט די מאדאם אין שטאדט? בפרט מיר. אלע טאג האָט אונז אייער אייגענער זוהן דערצעהלט אייערע שבחים... אוי, א זוהן! איהר מעגט יא זאָגען: אשרי מי שבניו זכרים. איך האָב נאר איין טאָכטער. פּייוועל, דו געדענקסט נאָך מיין פאניען?

פ י י ו ו ע ל. אויב איך געדענק? זי פלעגט מיך דראפּען ווי א קאץ.

ז ר ח י. איהר דארפט וויסען, זי איז א בת יחידה ביי מיר.

מ א ד א ם. (שטיל). איך דארף עס נויטיג וויסען. (לויט). איהר דארפט דעם דאקטאר צו א קראנקען?

ז ר ח י. ניין, איך בין געשיקט געווארען מיט א קאָמיסיע. אזא מענש ווי אייער זוהן... איהר ווייסט דען, וואס אייער זוהן איז.

מ א ד א ם. וואס מיין זוהן — ווייס איך. וואס איז אייער קאָמיסיע?

ז ר ח י. הערט איהר דאך: מיין טאָכטער איז געווען קראנק העכער א מאָנאט. זי איז געווען ממש א מויטע און דער דאקטאָר האָט זי געשטעלט אויף די פיס. ער האָט זיך ניט געפוילט ביי טאג, ביי נאכט, פארטאָג...

פ י י ו ו ע ל. יא, איך ווייס. זי האָט געהאט וועברים אינ־טערמיטענס...

ז ר ח י. יא, א פנים זי האָט דאָס געהאט. דער דאָקטאָר האָט ניט גענומען קיין צובראָכענע פרוטה.

פ י י ו ו ע ל. דעם דאקטאר'ס געשעפטען...

ז ר ח י. עס רופט זיך אזוי, איך בין א לעהרער. אָבער באמת א מלמד, א קבצן, ווי א יוד דארף זיין.

מ א ד א ם. וואס־זשע ווילט איהר איצט? אייער טאָכטער דארף ווידער א דאָקטאָר?

ז ר ח י. אי, דארף זי א דאָקטאָר! ב"ה, עס איז שוין דריי וואָכען, אז זי האלט אין איין עסען... געזונד ווי א'ן אויוועז, קיין עין הרע, און דער דאָקטאָר קומט דאָך אלע טאָג צו איהר געוואר ווערען.

מ א ד א ם. וואָס זשע איז אייער קאמיסיע?

ז ר ח י. פערשטעהט איהר מיך, מאדאם, היינט וועט זי צום ערשטען מאָל ארויסגעהן. נו, האָבען זיי, דאָס הייסט די ווייבער, אויסגעבאקען א טארט און ווילען קומען דעם דאָקטאָר בעדאנקען פאר דער קרענק. אוי! איהר האָט געדארפט זעהן, ווי איך האָב מיט צוויי גאפלען געשלאָגען די ווייסלעך פון די אייער...

פון עטליכע אייער האָט זיך אויפגעשלאָגען אט אזא פולע שיסעל מיט קאַשע... מיינע הענד זיינען מיר געשוואָלען און געדראָלען, אבער א גערעטענער טאָרט... די ווייבער קראַכמאַלען זיך און דער דאָקטאָר יאַקבי ווייסט ניט... עס איז כלומר׳שט א סוד... איהר האָט דאָך מסתמא געהערט די געשיכטע, ווי מען זאָגט: „א ווייבערשער סוד, גאָר האַלט זיך איין“?

מ א ד א ם. זעהט איהר, די געשיכטע האָב איך פונקט דוקא ניט געהערט.

ז ר ח י. עס איז א וואוילע זאַך. (דערצעהלט מיט חשק און שמייכט זיך אליין פון געלעכטער). הינדע, א יודענע האָט באַגעגנט יענטען, וועלכע איז אויך געווען, במחילה, א יודענע, און האָט זי אָנגעהויבען שעלטען: סטייטש! איך האָב דיר דערצעהלט א סוד און דו ביסט געגאַנגען און האָסט צופּויקט איבער׳ן גאַנצען שטעדטעל! זאָגט יענטע: עס איז א גרויסער ליגען מיט א בלבול! ערשטענס, האָסטו מיר קיין מאָל אין מיין לעבען קיין זאַך ניט דערצעהלט, דאָס איז איינס. צווייטענס, איך קען דיר שווערען ביי׳ם הייליגען פּרוכת, אז איך האָב ניט געוואוסט, אז דאָס, וואָס דו האָסט מיר דערצעהלט, איז א סוד, דאָס איז צוויי. דריטענס, ביסט אליין שולדיג... אז דו זאָלסט מיר גלאַט אזוי דערצעהלען, וואָלט איך זיך געקענט איינהאַלטען. באַלד אָבער עס איז א סוד?... נו, גאָר האַלט זיך איין מיט א ווייבערשען סוד! כא! כא! כא! כא! (פערהוסט זיך שטאַרק און לאַכט). גאָר האַלט זיך איין מיט׳ן ווייבערשען סוד... כא! כא! כא! האָט מיר א גוטע נאַכט. (געהט, הוסטענדיג).

מ א ד א ם. ר׳ שמשון דוד זרחי, וואָס־זשע איז געווען אייער קאַמיסיע?

ז ר ח י. הערסט א קאָפּ! והעיקר שכחתי. זיי האָבען מיך געשיקט בעטען דעם דאָקטאָר, אויב ער קען היינט אין אָבענד זיין אין דערהיים, ווארום אימיצער וויל קומען... יאַקבי דער דאָקטאָר ווייס ניט ווער איז דער „אימיצער“... עט! גאָר האַלט זיך

איין מיט'ן ווייבערשען סוד... כא! כא! כא! פּייוועל, דו ווּעסט דאָך מסתמא זאָגען דעם דאָקטאָר, הם? מאדאם, האָט מיר א גוּטע נאכט. (אב).

מ א ד א ם. פּייוועל, ווי געפעלט דיר זיין קאמיסיע?

פּ י י ו ו ע ל. ער דערצעהלט נאָר פון ווייבער. ער האָט א ווייב א משולחת און האָט מורא פאר איהר. זי גיט איהם די גאנצע מעדיצינע: פּיאווקעס ,קאלטע קאָמפּרעסען, הארטשיצניקעס, באנקעס... פערשטאנען?

מ א ד א ם. פערשטאנען, זי גיט איהם די גאנצע מעדיצין און ער דערצעהלט איהר דעם גאנצען ווייבערשען סוד. חע! חע! (אב).

פּ י י ו ו ע ל. פאר הונדערט וויזיטען א צוקער־לעקאך. א גליק האָט מיך געטראָפען. אי, ווען וועל איך שוין אויסלערנען דעם דאקטאר זיין א שטיקעל מענש. (לערנט). קולקום ארטעריאזים. (מען קלינגט). שוין דער דאָקטאר? (אב. דאקטאר'ס שטימע, ער קומט מיט פיעל פעקלעך. נאָך איהם פּומפּיאן).

ד א ק ט א ר. שאדע, פּומפּיאן, דו ביסט ניט געווען. איך האָב אויפגעשניטען ביי חיים שמש דעם קארבונקעל. זעהר געלונגען. איך האָב געוואוסט, מסתמא האָב איך ניט קיין ריינעם קאלנער מיט מאנזשעטען, האָב איך געקויפט. (האט אן אנאנדער קאלנער מיט מאנזשעטען, וועלכע ער האָט געבראכט מיט זיך). איז חיוטין שוין דאָ? קאלעגא, נעהם מיין פּולס, אונטערזוך אומיסטען מיין הארץ...

פּ י י ו ו ע ל. וואס איז? איהר זייט קראנק, חלילה?... דאָס הארץ? אפשר דארפט איהר טינקטורע דעגאטאלים.

ד א ק ט א ר. עס איז אפשר א הארץ־קרענק... אָבער מיט דער קראנקהייט קרענקט אלץ, וואָס עס לעבט... ברודער, איך בין 45 יאָהר אלט און מיין הארץ שלאָגט זיך יעצט, ווי עס האָט זיך געשלאָגען מיט צוואנציג יאָהר צוריק. ע! האָסט אפשר א זאפּאָנקע? איך וויל היינט זיין א פראנט. וואָס גיבט נייעס?

פ י י ו ו ע ל. קיין זאפּאַנקע האָב איך ניט — סיידען איהר ווילט א סאַלדאטסקען קנעפּעל. חיוטין דער קבצן איז דאָ... און קיין אנדער נייעס איז ניטאָ, נאָר וואָס זרחי איז דאָ געווען מיט'ן ווייבערשען סוד...

ד א ק ט א ר. פּומפּיאן, אין דעם ווייבערשען סוד איז פער־באָרגען נאָך א גרעסערער סוד, פון וועלבען זרחי אליין ווייסט נאָך ניט... קענסט פערבינדען א האלזטיכעל, ניט אזוי ווי איך מאַך פּשוט א קניפּעל, נאָר מיט א באנטיק ? (פּומפּיאן פערבינדט איהם דאָס האלזטיכעל). הער, וואָס וואָלסטו געזאָגט, אז דו זאָלסט פּלוצ־לונג דערהערען, דאָקטאָר גאלדענווייזער וויל חתונה האָבען ? וואָלסט ניט געקראָגען די אפּאפּלעקסיע, הא ?

פ י י ו ו ע ל. פערקערט, איהר דארפט א ווייב זאָל אויף אייך אכטונג געבען... איך קען דאָך ניט מעהר ווי צונעהען א קנעפּעל, אָבער ווייטער... פערשטאנען ?

ד א ק ט א ר. יא, ברודער פּומפּיאן, עס איז ניט גוט צו זיין אליין. הער, איך ווייס, דו ביסט מיר א גוטער פריינד און פריהער פון אלעמען וויל איך זיך מיט דיר אן עצה האלטען. דו ווייסט, איך... מיר דאכט זיך, איך וועל נעהמען און וועל מיט דעם... ע... מיט זרחי'ס טאכטער...

פ י י ו ו ע ל. פאניע זרחי'ס! זעהט איהר פון אזא בשורה קען יא א קלאפּ טאן די אפּאפּלעקסיע...

ד א ק ט א ר. זי איז ניט קיין נאר... גאר ניט קיין נאר. אמת, זי איז ניט ענטוויקעלט, ביי אונז אין הויז אָבער וועט זי זיך ענטוויקלען !... זי האָט אין זיך גוטען מאטעריאל.

פ י י ו ו ע ל. יא, זי וועט זיך ענטוויקלען ! אזא קבצנישע קישקע ! זרחי'ס טאָכטער האָט גוטען מאטעריאל !

ד א ק ט א ר. זי איז א געזונטע. דאָס איז זעהר וויכטיג, ווען מען געהט חתונה האָבען...

פ י י ו ו ע ל. א געזונטע שטיק פלייש. ווייסט פון קיין זאך...

ד אָ ק ט אָ ר. די געבילדעטע פרויען ווייסען אָבער צו פיעל, דאָס איז נאָך ערגער. פּומפּיאַן, עס איז בעסער, וואָס וועניגער פאַלשע ציוויליזאַציע און וואָס מעהר נאַטור.

פ י י ו ו ע ל. וואָס מעהר נאַטור! וויפיעל נאַטור קען פאַניע זרחי'ס האָבען? זי די דאָקטאָרשע? ! זאָל איך בעסער פריהער איינגעהמען א מיתה משונה!...

ד אָ ק ט א ר. זעהסט, פייוועל, און איך האָב שטענדיג גע־מיינט, אז דו ווינשט מיר גליק... צום סוף...

פ י י ו ו ע ל. איך ווינש אייך אודאי גליק און אויב איהר פערשטעהט... איהר זייט א געלערענטער... און אויב עס ווענדעט זיך אָן מיר, איך ערלויב... דאקטאר, איך ערלויב אייך...

ד א ק ט א ר. ביסט ניט ראגעגען? (דריקט זיין האַנד). ביסט א בראוווער יונגאטש. הער, מיר וועלען היינט האָבען א קליינע וועטשערינקע... נא דיר געלד... הויב אויף די נאָז!... איך וויל היינט ניט זעהן קיין זויערע פּנים'ער ארום זיך... סאלדאט, סטאי פריאמא, סמאטרי בראווא! סמירנאָ!... כא! כא! הער־זשע, נא דיר געלד און ע... מיר וועלען מאכען פונש ווי שטענדיג... די ליכט אויס... פערשטאנען? (זאָגט איהם עטוואס שטיל. חיוטין קומט און געהט גלייך צום שראנק מיט ביכער. דער דאקטאר כאפט איהם פון הינטען פאר די הענד). עי! קאָמאנדיר, איהר שלעפּט שוין ווידער מיינע ביכער?

פ י י ו ו ע ל. לכל הפחות, אז זי וועט זיין, וועט מען ביי איהם ניט שלעפּען... פאניע זרחי'ס, א ווייב מיט נאטור! פערשטא־נען? אוי, וועה איז מיר. (אב).

ד אָ ק ט אָ ר. קעשענע שניידער, איהר מאכט דאָך א תל פון מיין ביבליאָטעק. מערדער, באנדיט! רינאלדא רינאלדיני!

ח י ו ט י ן. אוהו! די נידריגע אינסטינקטען פון איין אייגענ־טימער האָבען זיך אויפגעוועקט ביי אייך, איהר זאטער בורזשוא, וואס איהר זייט. ביי אייך דארפען ביכער ליעגען אין שאפעס, ווען די, וואָס האָבען ניט קיין מיטלען, האָבען ניט וואָס צו לעזען?

נו, יא, אז איך דאַרף א בוך, וועל איך אייך באַלד געהן פרעגען! קומט בעסער אהער, איהר אָבגעפרעסענער בורזשוי... שש... אונ־זערע... מיר דאַרפען געלד... ניש'קשה עס מעג אייך קאָסטען, איהר שלעפּט אַרוים גענוג געלד ביי'ם פּאָלק... (זאָגט עפּים שטיל).

ד א ק ט א ר. אזוי? ביי'ם פּאָלק? חיוטין, איך גיב אייך געלד, ווייל פּונקט היינט וויל איך זיך מיט אייך ניט קריגען. נאַט, דאָס גיב איך אייך א טייל פון סקאַרלאַטין, דאָס האָט איהר א חלק פון קדחת, דאָס האָט איהר אייער פּאַרציע פון א געשוויר. כא! כא! (גיט איהם עטליכע אסיגנאַציעס). איהר ווייסט, חיוטין, ווארום איך חנפ'ע זיך צו'ן אייך? איך האָב בעשלאָסען — חתונה האָבען... און וויל ניט, איהר זאָלט מיך קריטיקירען...

ח י ו ט י ן. נו, יא, געהמען א מאַדאַמשע אין שטוב, וועלכע וועט דאַרפען שליאַפּקעס, שעמיזעטקעס, מאַנטאָנען, פּאַנטאַלאָנען, און דער רוח ווייס נאָך, וואס זיי דאַרפען דאָרטען...

ד אָ ק ט אָ ר. חיוטין, איהר האָט א טעות, איך נעהם איין איינפאַכעס מיידעל, א קינד פון פּאָלק. (זעצט זיך צו דער פּיאַנאָ און שפּיעלט דאָס זעלבע, וואס זיין מוטער האָט געשפּיעלט. פּויזע). נו, חיוטין, ווי מיינט איהר?

ח י ו ט י ן. ע! איהר מאַכט שפּאַס פון'ם פּראָלעטאַריער...

ד א ק ט א ר. יא, פּראָלעטאַריער, א פּראָפּאָ... איהר זייט ניט זעהר קיין שטאַרקער גבור... עס געהט ווינטער, קאַלט, נאַס... איהר דאַרפט א פּאַלטאָ, שטיוועל... איך קען אייך געבען פּאַראויס...

ח י ו ט י ן. (בייז). הערר דאָקטאָר, עס איז ניט אייער באַ־בע'ס עסק, וועלכע שטיוועל איך טראָג! איך דאַרף ניט קיין טובות!... אַז עס וועט מיר קומען פון אייך, וועל איך מאָנען...

ד אָ ק ט אָ ר. אוי, משוגענער! איך געה טון אזא פּעראַנט־וואָרטליכען שריט, האָב זיך געוואָלט בעראַטען ווי מיט א גוטען פריינד... נו, געה, רעד צו זיי!

ח י ו ט י ן. הייסט עס, איהר מיינט טאַקי ווירקליך? וואס זשע מישט איהר אריין די שטיוועל? דאָקטאָר, איהר האָט מעהר

רעכט פון יעדען מענשען פערלאָזען זיך אויף זיך אליין... אלע מענ־
שען דארפען זיין גליקליך, און ווער רעדט אזא מענש ווי איהר...
אויב איהר מיינט, איך בין אייך ניט קיין גוטער פריינד, פערשטעהט
איהר מיך ניט... איך אָבער פערשטעה אייך און האָב אייך ליעב...
אז ניט, וואָלט איך ניט ווערט געווען — די ערד זאָל מיך טראָגען...
און ווייטער מעגט איהר אייך געהן אפילו צום טייפעל. (געהט).

ד אָ ק ט אָ ר. (לאזט איהם ניט). הערסט, איך וויל געהן חתונה האָבען און ער שיקט מיך צום טייפעל! חיוטין, יעדער מענש האָט א רעכט גליקליך צו זיין? הא? איא, עס איז ניט לעבערליך, ניט עגאָאיסטיש, ווען איך וויל א ביסעלע גליק פאר זיך? איהר ווייסט, איך האָב ניט קיין היים איצט. ווען איך בין געווען יונגער, האָב איך ניט געפיהלט. ברודער, איך ווער אלט, דאָס לעבען געהט אוועק און... חיוטין, ברודער, איז דאָס א פערברעכען, ווען איך זוך כאָטש א קליין ביסעלע פערזענליכען גליק פאר זיך אליין? (אומארמט איהם. אליע לויפט אריין).

א ל י ע. פאפאטשקע, ווילסט צוקוועטשען מוסיו חיוטין?

ד אָ ק ט אָ ר. דאָס קינד! חיוטין, איך האָב מורא, זי וועט ניט ערלויבען... קום אהער, ליאליע, איך דארף מיט דיר רעדען... דו ביזט א קלוגע פרוי. חיוטין, זי איז שוין 12 יאָהר געווארען. (נעהמט זי אויף די קניע). איאָ, אליעטשקע, דו האָסט מיך ליעב?

א ל י ע. אי, פאפא, וואס פרעגסטו דאָס? (נעהמט איהם ארום מיט איהרע הענטלעך).

ד א ק ט א ר. עס איז שוין מעהר פון פינף יאָהר, אז דיין מאמא איז געשטאָרבען...

א ל י ע. זעהסט, פאפא, האָסט שוין מיר לאנג צוגעזאָגט צו קויפען א בלאָען מעדאליאָנטשיק מיט דער מאמא'ס בילד.

ד אָ ק ט אָ ר. יא, אליעטשקע, איך וועל דיר קויפען... (ווערט אנשוויגען). אליע, אנקעל מארק איז נאָך ניט געקומען פון באנק?

א ל י ע. אָבער, פאפא, דו האָסט מיר וואס געוואָלט זאָגען. (די מאדאָם קומט און בלייבט שטעהן אונבעמערקט).

ד אָ ק ט אָ ר. איך האָב געוואָלט זאָגען: דו וועסט גיך אויס־וואקסען, ווערען א גרויסע, דאן וועט אימיצער קומען און וועט דיך צונעהמען, און איך וועל בלייבען אליין... די גרענד מאמא איז אלט...

א ל י ע. פאפא, איך פערשטעה... דו ווילסט נעהמען אנאנדער מאמא. (וויינט). איך וויל ניט... איך וויל ניט!...

ד אָ ק ט אָ ר. וואס זשע וויינסטו, נאר? אויב דו ווילסט ניט, דארף מען ניט. איך וועל געוויס ניט פערביטערען דיין לעבען צוליעב זיך. (לאזט זי אראָפּ פון די קניע). איך האָב אייך געזאָגט, חיוטין, אליע וועט זיין דאגעגען...

א ל י ע. פאפּאָטשקע, איך וויים גאר ניט... אויב דו מיינסט, אז די, וועלכע דו זאָגסט, וועט זיין א גוטע און וועט דיך ליעב האָ־בען, ווי איך, ווי די באבוסיע... (וויינט). אָבער איאָ, פאפּאָטשקע, מיך וועסטו אויך ליעב האָבען?... (חיוטין ווישט בגנבה זיינע אוי־גען).

ד אָ ק ט אָ ר. יא, קינד, דו וועסט מיר זיין נאָך טייערער, נאָך ליעבער. (אומארמט זי און קושט. די מאדאם קערט זיך אב און ווישט א טרער).

א ל י ע. אבער איאָ, פאפא, דו ביסט ניט בייז אויף מיר?

ד אָ ק ט אָ ר. איך זאָל זיין אויף דיר בייז?... צארטעס, נאָבלעם קינד... (דריקט זי צו זיין הארצען). נון, און יעצט, אליע, געה שיק מיר די באבוסיע...

מ א ד א ם. איך בין דא, יעווגעני... דארפסט ניט שיקען נאָך מיר... (אַלע איבערראַשט). איך האָב ניט געוואָלט אונטערהערען און האָב דאָך אלץ געהערט.

ח י ו ט י ן. קום, ליאליע, איך דארף דיר וואס זאָגען... (ביידע געהען). דו, פרוי פון 12 יאָהר! (ביידע אב).

ד אָ ק ט אָ ר. מאמע, איך וויים ניט, ווי וועל איך וואגען דיר ערקלערען... איך האָב מורא, איך וועל פערליערען דיין אָכטונג... דו וועסט לאכען פון מיר.

מ א ד א ם. לאכען? יעווגעני, זאָל מען נאָר ניט דארפען וויינען...

ד אָ ק ט אָ ר. ביסט בייז אויף מיר?... און איך האָב גע־וואָלט בעטען דיין הילפע... איך ווייס, אונטער דיין איינפלוס קען מען ווערען א מענש... מען דארף זי לערנען... מען דארף זי בילדען. ביסט ניט בייז אויף מיר?

מ א ד א ם. איך זאָל אויף דיר בייז זיין?... איך האָב גע־הערט, וואס דו האָסט געענטפערט דיין קינד, און דאס־עלבע זאָג איך דיר... מיין קינד, אויף דיר בייז ווערען? איידלער מענש און עהרליכער מאן?... דו פערשטעהסט געווים, וואס דו טוסט... און, יעווגעני, צווייפעלסטו, אז איך וועל איהר זיין א מאמא?... שש... דארפסט מיר גאר ניט דערצעהלען... די, וועלכע דו רעכענסט ווירדיג צו ברענגען אין דיין הויז, ווער זי איז, זי איז מיין קינד...

ד אָ ק ט אָ ר. אָה, טייערע, גוטע מוטער!... (אומארמט זי אין קושט). און דו האָסט מיך געשראָקען מעהר פון אלע. (מען קלינגט). מאמא, ענטשולדיג, פומפיאן איז ניטאָ. (לויפט עפענען).

מ א ד א ם. איך האָב נאָר מורא, גרויסע ערנסטע מענשען זיינען אָפט בלינד, ווי קינדער... אָה, ווי גרויזאם עס ויעט זיין, אויב ער, אין זיינע יאָהרען, וועט מאכען א מיאוסען פעהלער!...

(דאָקטאָר און מאַרק קומען).

ד אָ ק ט אָ ר. מארק, האָסט געטראָפען ווען צו קומען, פונקט צו דער צייט...

מ א ד א ם. מארק, דו ווייסט. איך געפעל ניט יעווגענין אלס ווירטין, טוט ער מיר אב און האָט חתונה...

מ א ר ק. חתונה? דאס איז ניט פראקטיש... א פערהייראטער דאקטאָר פערליערט זיין אינטערעס ביי די רייכע פאצי־ענטקעס... וואו איז דיין פעלדשער?... אין קארידאָר אַנגעווארפען אפשר צוואנציג פּאָאר קאלאָשען... ער ארבייט ביי דיר צו פיעל!... אזא פאראזיט!

מ א ד א ם. וואס ליעגען דיר איצט אין זין די קאלאָשען?

מ א ר ק. אָבער איך וויים, מען רעדט שוין לאנג אין שטאדט, ער שרכנט זיך צו ליליענוואסער'ס טאָכטער... אזא פארטיע בע־צאהלט זיך שוין. א רייכע אלמנה, דער פאטער איז דירעקטאָר פון שפיטאָל... אָט האסטו דיר, די אידעאליסטען, און אז עס קומט צו וואס, זיינען זיי געשעפט־מענשען.

ד אָ ק ט אָ ר. מארק, האסט א טעות... איך האָב חתונה ניט צו מאכען גוטע געשעפטען. איך נעהם איין ארעמעס מערכען... (מען קלינגט). אוי! איך וואָלט איצט ניט געוואָלט קיין פאציענטען. (לויפט עפענען).

מ א ר ק. ער מיינט עם ערנסט? נו, וואס זאגסטו, מאמא, צו דעם אלטען נאר?... ער שפיעלט זיך נאָך אין ראמאנען...

מ א ד א ם. מארק, מיר האָבען ביידע ניט קיין רעכט און ניט קיין שכל איהם צו לערנען! (מען הערט דעם דאקטאר'ס פרייליכע שטימע. ער קומט צוריק, נאָך איהם זרחי, שרה הינדע און פאניע מיט א טארט).

א ל ע. גוטען אבענד! גוטען אבענד!

ד אָ ק ט אָ ר. גוטען אבענד. זיצט, זיצט... דאס איז הער זרחי, זיין פרוי, זייער טאָכטער פאניע... (שרייט אין טיר). נאטא־שא, דאי טשאיו!

מ א ר ק. וואס איז דאָס? געסט פון דעמאָקראטישען קווארטאל?... אוהו!

פ א נ י ע. (זעהר פערשעמט). מאמע, זאג דו בעסער... איך האָב פארגעסען די גאנצע רעדע... הער דאָקטאָר, איך האָב אייך געבראכט א טאָרט... און ווי אזוי צו דאנקען, וויים איך ניט...

ש ר ה ה י נ ד ע. אָט האָסטו דיר א העלד! פע, פאניע, אויף דיר האָב איך זיך ניט געריכט...

ז ר ח י. פע, רב"שע, אויף דיר האָב איך זיך ניט געריכט... מע דערצעהלט וועגען דעם א וואוילע זאך.

ש ר ה ה י נ ד ע. מעגסט אבלעגען אויף שפעטער דיין וואוילע זאך. (דער דאָקטאָר צינדט אָן אין קאַבינעט לאָמפּען און ליכט. פאַניע בעטראַכט אלץ אין שטוב און לאזט אראָפּ דעם קאָפּ).

ז ר ח י. קריגען זיך דערפאר איז ניט כדאי.

מ א ד א ם. ניין, ניין! דערצעהלט אונז די וואוילע זאך... מיר ווילען הערען... א געראָטענער טאָרט!

ז ר ח י. אין חומש, אין סדרה בראשית איז בעשריבען, ווי גאָט האָט בעשאפען אונזער מוטער חוה. אין סדרה נח שטעהט בע־שריבען, ווי נח האָט געבויט זיין תבה פון פּימסען־האָלץ און האָט זי אויסגעשמירט פון אינעוועניג און פון דרויסען מיט פּעך... ביי א יודענע האָט מען ארויסגעריסען פון איהר עברי טייטש חומש א פּאָר בלעטלעך, זאָגט זי זיך: (מיט א ניגון) „און גאָט האָט אויס־געשניטען א ריפּ ביי אדם הראשונ'ן און האָט בעשאפען חוה'ן, פון פּימסען־האָלץ, און ער האָט זי אויסגעשמירט פון אינעוועניג און פון דרויסען מיט פּעך". פּע, זאָגט זי, אויף דיר רב"שע, האָב איך זיך דאָס ניט געריכט. אויסשמירען אונזער מוטער חוה פון אינע־וועניג און פון דרויסען מיט פּעך... כא! כא! כא!. (הוסט). פּע! איך האָב זיך ניט געריכט. (לאַכט און הוסט. אלע לאכען. דער דאָק־טאָר פיהרט פאַניען אין זיין קאַבינעט. פּומפּיאַן קומט מיט פערשי־דענע פּעקלאך).

ד אָ ק ט אָ ר. זיצט, פאניע, דאָ ביי מיר... דאָס איז מיין קאבינעט.

פ י י ו ו ע ל. אז דער דאָקטאָר האָט א פּאציענטין, מעג מען דאָך פערציהען די פּארטיערען. פערשטאנען!

ד אָ ק ט אָ ר. פּומפּיאן! אזא נאר! ער מיינט, איהר זייט א פּאציענטין. נו, זאָל זיין אזוי, פאניע. איך וועל אייך זאָגען די ווארהייט, איך האָב אייך ערוואַרטעט מיט אונגעדולד. (בעטראכט זי) מיין פּאציענטין זעהט גוט אויס. רויט... געזונד... די אויג־לעך גלאנצען...

פ א נ י ע. דאקטאר, וואס פאר א סעקרעט ווילט איהר מיר היינט זאגען! איך וויל אזוי וויסען דעם סעקרעט.

ד אָ ק ט אָ ר. דעם סעקרעט? פאניע, דער גאנצער סעקרעט איז — איהר געפעלט מיר.

פ א נ י ע. סך הכל? דאָקטאָר, דעם סעקרעט וויים איך לאנג. וואס מיינט איהר, איך האָב ניט בעמערקט ווי אזוי איהר פלעגט קוקען אויף מיר, ווען איהר פלעגט מיך אונטערזוכען? און דאס וואס איהר פלעגט אזוי אָפט קומען צו מיר כלומר'שט געוואר ווערען... איך בין ניט קיין קליינינקע מיידעלע, איך בין 20 יאָהר אלט.

ד אָ ק ט אָ ר. גאנץ אָפען, הא? כא! כא! דאס געפעלט מיר. א געבילדעטע מאמזעל וואָלט זיך געמאכט, אז זי פערשטעהט גאָר ניט, און איהר זאָגט פשוט: אָט אזוי איז דאָס!... פאניע, וואס וואָלט איהר געטון למשל, ווען איך זאָל אייך פלוצלונג ארומ־נעמען און געבען א קוש? אוי, איך האָב זיך שוין אליין דער־שראָקען.

פ א נ י ע. וואס דארפט איהר אייך שרעקען? וואס מיינט איהר, מען האָט מיך קיין מאָל ניט געקושט און ניט ארומגענומען? פאר וואס ניט? אוי, דאקטאָר, נאָך וואס טראגט איהר אזא לאנגע באָרד? איהר זאלט זי אבשערען, וואָלט איהר אויסגעוויזען א סך יונגער. ווארום איך מיין, איהר זייט נאָך זעהר א געזונטער מאן.

ד אָ ק ט אָ ר. מיט אנדערע ווערטער, דאס הייסט איך גע־פעל אייך? זאָגט דעם אמת, איהר וואָלט געוואָלט מיט מיר חתונה האָבען?

פ א נ י ע. געהט, געהט איהר מאכט שפאס פון מיר... אזא גרויסער מענש... א דאָקטאָר...

ד אָ ק ט אָ ר. פאניע, איך בין ניט דער מענש, וואס מאכט שפאס פון הייליגע געפיהלען.

פ א נ י ע. דעם אמת געזאָגט, ווען איך בין געלעגען קראנק, האָב איך אָפט גלאט אזוי געטראכט, וואס וואָלט געווען א שמיי־

גער, דער דאָקטאָר זאָל מיך נעהמען? פלעג איך זיך אליין דער־שרעקען...

ד אָ ק ט אָ ר. אהא, איהר דערשרעקט אייך אויך...

פ א נ י ע. איך דערשרעק זיך ניט פאר א קוש, אזוי ווי איהר, און האָב ניט מורא פאר א מאן, ווי איהר האָט מורא פאר א פרוי.

ד אָ ק ט אָ ר. ווי ווייסט איהר, אז איך האָב מורא פאר א פרוי?

פ א נ י ע. (לאַכט). איך זאָל אנאנדערן אזוי געפעלען ווי אייך, וואָלט ער... ניין, איך האָב מורא גאר פאר אנאנדער זאך. איהר זייט אלע געבילדעטע דאָ אין הויז, אזוי פיעל ביכער מיט א פארטאָפיאן, אייערע זיינען אלע אריסטאָקראטען, איך וועל ניט וויסען, ווי אזוי עסען ביי'ם טיש, ווי אזוי זיך פיהרען און וואס זאגען.

ד א ק ט אָ ר. ע! נארישקייטען! איהר וועט אייך גיך צו־געוואוינען. איהר וועט דאָ ניט זיין א פרעמדע, איהר וועט דא זיין דיווירטין.

פ א נ י ע. יא, דא אין שטוב איז ניטאָ קיין ווירטין. דאָרט אויפ'ן טיש האָב איך געזעהען א גאָפעל מיט א טעלער, אויפ'ן קושעטקע א קליידער־בערשטעל... דאָ אויפ'ן טיש וואלגערט זיך געלד. איהר האָט דאך א פרעמדען מענשען אין שטוב... דער פומ־פיאן איז דאך ביי אייך, וואס הייסט אוועקווארפען געלד? אין קארידאָר א בארג מיט קאלאָשען... דער ארבעל דאָ ביי אייך צו־געשפילעט מיט א שפילקע... וואס טוען די דיענסטען דאָ?

ד אָ ק ט אָ ר. עס איז אזוי אנגענעהם צו וויסען, אז אין שטוב וועט זיין א פרוי, וועלכע וועט זיך בייזערען. און איהר יונגע שטימע וועט קלינגען איבער אלע צימערן און מיר וועלען אלע פאר איהר מורא האָבען...

פ א נ י ע. גיט, איך וועל אייך בעסער צושטעכען דעם אר־

בעל... (שטעלט זיך זעהר נאָהענט צו'ן איהם און שטעכט איהם צו דעם אָרבעל).

ד אָ ק ט אָ ר. (לײדענשאַפטליך). פאניע, איך האָב דיך ליעב... ביסט א קלוגע, האָסט שוין דאס לאנג געזעהען און פערשטאנען. (אומאַרמט זי און קושט). נעהם מיין האנד און קום, איך וועל דיך פאָרשטעלען אלס צוקונפטיגע מאדאם גאָלדענווייזער.

פ א נ י ע. שוין? אוי, דאָקטאָר, איך האָב אזוי מורא.

ד אָ ק ט אָ ר. פאניע, נעהם מיין האנד און זיי רוהיג. די האנד האָט ניעמאלס וועמען געפיהרט צו'ם שלעכטען. (פיהרט זי, עפענט די פאָרטיערען. ביי'ם טיש זיצען זרחי, שרה הינדע, חיוטין צוזאַמען מיט אַליען. מארק פון דער וויטען. ביי דער טיר נאטאשא מיט אַ פאַדנאָס אין האַנד. אויפ'ן טיש גלעזער מיט טיי. אין מיטען טיש אַ גרויסע זילבערנע וואַזע מיט פונש. פומפיאַן סערווירט).

ד אָ ק ט אָ ר. טייערע מאמא, האָב די עהרע דיר פאָרשטעלען דאס מעדכען, וועלכע... (פערווירט).

מ א ד א ם. יעווגעני, איך וויים שוין. קום אהער, פאניטשקע. (נעמט זי ביי'ם האנד און בעטראכט זי).

א ל י ע. (שטיל צו חיוטינ'ן) מוסיו חיוטין, איז זי?

ח י ו ט י ן. אליע, אזא מענש ווי דיין פאפא פערדיענט, אלע זאָלען זעהען, ער זאָל זיך גליקליך פיהלען.

מ א ר ק. (אפּארט). הם, אונזער אידעאַליסט נעהמט א מאטע־ריאליסטישע ווייב, טאקי א ווייב...

ד אָ ק ט אָ ר. נון, מיינע ליעבע, איצט וועלען מיר זיך אלע זעצען א ביסעל פערברענגען... מאכען א פונש...

פ י י ו ו ע ל. דער פונש איז שוין געמאכט, ווי איהר מאכט שטענדיג אין גרויסע יום טובים (געהט פערלעשט די ליכט אין קאַ־בינעט).

ד אָ ק ט אָ ר. מארק, וואס שטעהסטו פון דער וויטען? איך האָף, איהר וועט זיין גוטע פריינדע. (מארק דריקט איהר האַנד און זעצט זיך לעבען איהר ביי'ם טיש). פייוועל! זעה נאר, שיער

ניט פערגעסען, די ארעמע פרוי ווארט דאָרט... איהר עלטערער זוהן... (וויל לויפען). איהר מוזט מיך ענטשולדיגען.

מ א ד א ם. יעווגעני, ווילסט אוועקגעהן? היינט מעגסטו זיך נעהמען צייט.

ש ר ה ה י נ ד ע. דער דאָקטאָר וועט קיין צייט ניט האָבען חתונה צו האָבען...

ד אָ ק ט אָ ר. עס איז טאקי איצט א גרויסע פרייד ביי מיר, אָבער דאָרט ווארט אויף מיר א קראנקער... פריהער פון אלץ בין איך דאָקטאָר! (לויפט אין קאָבינעט). איך קום באלד.

פ ו מ פ י א ן. דער קראנקער זאָל פיהלען שלעכט וואָלטען זיי זיך ניט געשעמט, זיי וואָלטען שוין דאָ געווען פינף מאָל... קבצנים צערעמאָניען זיך ניט מיט אייך... איהר קענט דאָך אָבלעגען אויף שפעטער.

ד אָ ק ט אָ ר. האָ? ! יא, איך וועל מיר ערלויבען היינט איין האלבע שעה... ברודער פומפיאן, דעם פונש! (ער געהט צו דער פיאנא און שפיעלט דיזעלבע זאַך, וואס פריהער. פומפיאַן צינדט אָן דעם פונש).

ז ר ח י. שרה הינדע, וואס? (שש! זי לאָזט איהם ניט רעדען. פומפיאן פערלעשט אַלע לאָמפען, עס ווערט דונקעל, דאָס צימער בעלויכטען נאר פון דעם פייער פון פונש. אַלע בלייבען זיצען גאַנץ שטיל. דער דאקטאָר שפיעלט פיאַנא).

א ל י ע. (לעהנט זיך אָן אויף חיוטינ׳ס האנד). מוסיו חיוטין, איאָ עס איז שען?... א בלאָער פייער. אקוראט ווי אין די הימלען, דאָרט, וואו מיין מאמא איז... (דאקטאר הערט פלוצלונג אויף שפיעלען און שפארט זיך צו צו דער פיאַנא. אַלע איבערראַשט).

פ אָ ר ה א נ ג.

צווייטער אקט.

דאסזעלבע צימער, נייע מעבעל. ארדנונג. נאַכט. אין ביידע אב־טיילונגען ברענען לאַמפּען. זרחי און די מאַדאַם זיצען אין דער צווייטער אבטיילונג ביי אַ קליין טישעל און שפּיעלען אַ דאַמקע, לעבען זיי אַליע, וועלכע מאכט פון די פּעשקעס קאַלאַנען... שרה הינדע און פאַניע זיצען אויף א קושעטקע און רעדען שטיל.

ז ר ח י. געגאנגען זאָל ווערען... איך האָב ניט געוואוסט, אז איהר שפּיעלט ווי א מזיק. א יודענע זאָל אויך האָבען א קאָפּ.

מ א ד א ם. און אז א מאנסביל האָט א קאָפּ, אין וועלכען אנשטאט געהירען ליעגען ווייבערשע געשיכטעס?

ז ר ח י. ע! איהר קריגט זיך מיט מיר? וועל איך אייך מא־כען צוויי בערדעס מיט א שטיבעלע.

פ א נ י ע. קום אהער, מאמע. (זיי געהען אין דאקטאָר׳ס קאַבינעט).

ש ר ה ה י נ ד ע. (געהענדיג). פּרא אדם, מיין ניט, אז דו שפּיעלסט אין דאמקע מיט חצקאל ציזשיק!...

א ל י ע. באבוסיע, זי ביזערט זיך; ווייל דער יוד האָט גע־זאָגט א נארישקייט?

מ א ד א ם. פוי! אליע, אן עלטערער מענש זאָגט קיין מאָל קיין נארישקייטען!

א ל י ע. קיין מאָל ניט? טאקי קיין מאָל ניט?...

מ א ד א ם. (לאַכט). זי גלויבט ניט... ווי מיינט איהר, ר׳ זרחי, טאקי קיין מאָל ניט?...

ז ר ח י. געגאנגען זאָל ווערען. (זיי שפּיעלען).

פ א נ י ע. זעהסט, מאמא, דאָ אויפ׳ן טיש ליעגען פאר

איהם נאָזטיכלעך... דאָ — א קאסטיום איבערצובייטען. איך זאָרג פאר דעם, און ער קוועלט דערפון. איך זאָל האָבען מעהר צו טון דאָ, וואָלט מיר אפשר דאָ ניט געווען אזוי אומעטיג.

ש ר ה ה י נ ד ע. וואס ביסטו געקומען אהער א דיענסט זיין? א שענע מציאה!

פ א נ י ע. מיר איז זעהר אומעטיג דאָ. אָט איז איצט סכות, יום טוב ביי לייטען. מען טוט זיך אָן שען, מען געהט צו גאסט... ביי זיי איז יום טוב, אין דער וואכען, שבת — אלץ איינס. אפנים זיי גלויבען ניט אין גאָט... איך ווייס זעהר, יא גאָט, ניט גאָט. נאר אז עס ניטאָ קיין גאָט, זאָל זיין עפּיס אנדערש... אז עס איז גאר ניט ניטאָ, איז אומעטיג.

ש ר ה ה י נ ד ע. נו, און וואס טוען זיי? פאר וואס איז זיי ניט אומעטיג?

פ א נ י ע. איך ווייס? זיי לעזען, זיי רעדען פון אזעלכע זאכען, וואס איך ווייס ניט. ער זעצט זיך גאר אנידער אויף א גאנ־צע נאכט מיט'ן נאָז אין בוך אריין... דאָס מאכט מיך אמאָל אזוי בייז, אז איך וואָלט, דאכט זיך, גענומען און צוריסען אלע ביכער... די אלטע שפּיעלט פּיאנא, און איך קען ניט, אזא בושה... זעהסט, איך האָב פערגעסען. (זוכט אין די קעשעניעס פון דעם צוגעגרייטען קאָסטיום). יא, וואס דען? א רובעל... אזא תם... געהט אום ווי אין עולם התהו... דו קענסט בערעכענען, וויפיעל געלד פייוועל האָט ביי איהם אָנגע'גנב'עט... ער איז מסתמא שוין א'ן עושר.

ש ר ה ה י נ ד ע. דו זיי ניט קיין גולם און קוק מיט אוי־גען! אויב דו ווילסט, פאניע, קענסטו דאס געלד קלייבען ביי מיר. מאלע וואס עס מאכט זיך חלילה.

פ א נ י ע. ניש'קשה, איך קען אליין בעהאלטען, ווען מען דארף. (בעהאלט דעם רובעל).

ש ר ה ה י נ ד ע. האָט ער דיר געמאכט א נייע פּלאטיע אויף יום טוב? דארפסט זיך ניט שעמען פאר איהם. ער איז מחויב

מאכען דיר קליידער און קויפען ציהרונג. צוליעב וואס דען האָסטו חתונה געהאט פאר א'ן אלטען?

פ א נ י ע. וויים איך! ער האָט מיר געקויפט א זייגערעל, מיינט ער עס איז א גאנצעס גליק... איך האָב ניט קיין דימענטענע אוירינגלעך, איך האָב ניט אפילו קיין איין דימענטענעם רינג. אויך מיר א דאקטאָרשע! דערוויילע זעה איך נאָך ניט, וואָס האָבען מיר די מיידלעך אזוי מקנא געווען.

ש ר ה ה י נ ד ע. עס איז שוין דער עלפטער חודש נאָך אייער חתונה. (פרעגט זי שטיל). אלע ווייבער פרעגען מיך. וואס איז דאָס עפים, הא? ביילע ציזשיק'ס האָט מיט זעקס וואָכען שפּעטער חתונה געהאט און איז שוין געלעגען געווארען.

פ א נ י ע. דאס דארפסטו ביי איהם פרעגען.

ש ר ה ה י נ ד ע. און דו שעמסט זיך פאר איהם? וואס ביסטו ניט קיין יודישע טאָכטער? און ער איז א קליינינקער, וואס? אין זיינע יאָהרען און נאָך א דאָקטאָר... ער דארף וויסען, (זיי רעדען שטיל).

ז ר ח י. עהע, מאדאם, איהר האלט שמאָל... איהר האָט אפנים ביי'ם רב"שע ניט אויסגענארט קיין גוטען צעטעל. איהר האָט דאָך מסתמא געהערט פון דער יודענע מיט'ן צעטעל?

מ א ד א ם. איך ווארט שוין לאנג, ווען וועט איהר דער־צעהלען עפים א ווייבערשע געשיכטע.

ז ר ח י. אוי, א וואוילע זאך. (קוקט זיך ארום און דערצעהלט מיט חשק). ארויסגעהענדיג יום כפור פון שול, האָט זיך א יודענע אבגעשטעלט און האָט געזאָגט: רב"שע, גיסטו מיר א גוטען צעטעל, איז רעכט, אז ניט, פאָהר איך גאר אין גאנצען אוועק, צו מיין שוועסטער אויף סכות. — זאָגט די שכנה: וואס דארפסטו רעדען, וועסט דען פאָהרען? — שש! ענטפערט זי, מאך א שווייג... איך שרעק איהם נאר... זיי זיינען אלע אזעלכע!... למשל, אז איך זאָג מיינעם: איך פאָהר גאר אוועק צו מיין שוועסטער, ווערט ער דאָך אזוי גוט, כאָטש לעג איהם צו א מכה — וואס דען מיינסטו?

אַהן א סטראַשונאַק קען מען ביי זיי עפּיס אויסנאַרען?... רב"שע, דו הערסט איך פֿאָהר צו מיין שוועסטער אויף סכות... כא! כא! כא! (הוסט און לאַכט). צו מיין שוועסטער... כא! כא! כא! (אַליע לאַכען, בעזאָנדערס אַליע. מאַרק קומט פון זיין צימער).

מ א ר ק. (מיט אַ גרימאַסע). אה, וועלכע געסט ביי אונז, גרויסאַרטיג! מיט א וויזיט, הא? גוטען אבענד.

א ל י ע. איא, באַבוסיו, אָנקעל מאַרק קומט יעצט שטענדיג זעהר פריה אהיים?

מ א ד א ם. יא, טאַקי, מאַרק, ביסט עפּיס די לעצטע צייט געוואָרען א סטאַטעק. ר' שמשון דוד זרחי, אַהן חרטה איז אַהן חרטה... געגאַנגען זאָל ווערען, געהט מען... (זיי שפּיעלען. מאַרק געהט אינ'ם דאָקטאָר'ס אבטיילונג, זעצט זיך אין אַ ווינקעלע).

פ א נ י ע. (געהט צון איהם). וואס בעהאַלט איהר זיך? אייך שטעהט ניט אָן אונזער קאָמפּאַניע? (אַליע לאָזט פון זיי ניט אראָפּ די אויגען).

מ א ר ק. פאַניע ביסט געזונד ווי א סאָלדאַט.

פ א נ י ע. א העזה פון אן אַריסטאָקראַט! איך זאָג איהם, „איהר" און ער זאָגט מיר „דו".

מ א ר ק. דו נאַר, פאַר וואס זאָגסטו מיר ניט „דו".

פ א נ י ע. איך האָב עטליכע מאָל געוואָלט פּרובען זאָגען דער שוויגער מאַמא, דעם דאָקטאָר — יעוועגעני און אייך — „דו"; נאַר אז מען פּיהלט ניט, קערט זיך ניט די צונג.

מ א ר ק. פאַר זיי אַרט מיך ניט. — זיי זיינען אַלטוואַרג, אָבער מיט מיר האָסטו שוין לאַנג געדאַרפט זיין א גוטער ברודער... פאַניע, דו זאָלסט פּיהלען, וואָלט זיך שוין ביי דיר די צונג געקערט.

פ א נ י ע. וואס מיינט איהר?

מ א ר ק. דו פערשטעהסט שוין זעהר גוט, וואס איך מיין. אזעלכע שענע, אַפּעטיטנע ווייבלעך ווי דו פערשטעהען אויפ'ן וואונק.

פ א נ י ע. עס קען זיין, איהר זאָגט נאָר קאָמפּלימענטען און איהר מיינט עס גאָר ניט... אָבער עס איז אזוי גוט צו הערען.

מ א ר ק. איאָ, עס איז גוט? (קוקט זיך אום און גיט איהר א קנייפּ אין האַנד. אליע בעמערקט עס).

פ א נ י ע. (כאַפּט זיך ביים האַנד). אוי, איהר שד, דער רוח זאָל אייך נעהמען! (לאַכט). צוויי ליבליכע ברידער, דאכט זיך, איינער האָט ליעב צו פיעל צו קנייפּען. און דער אנדערער... (מען קלינגט, מארק זעצט זיך פון דער וויטען).

מ א ר ק. דאס איז ער!

פ א נ י ע. נו, וואס אנטלויפט איהר, ווי א גנב? (פּומפּיאן קומט).

פ י י ו ו ע ל. מען האָט געקלונגען? אה, ר' שמשון דוד, האָט איהר עפּיס א גוטען סכות?

ז ר ח י. יא, קיין סאָלדאט איז מיר אין דער סוכה ניט אריינגעפאלען. געהט מען.

פ י י ו ו ע ל. (לויפט עפענען). יא, געגאנגען זאָל ווערען, געהט מען. (מען קלינגט נאָך אַמאָל. פייוועל לויפט עפענען).

מ א ר ק. פאניע, דו ווייסט, מען קען פון דער ווייטען קושען מיט די אויגען. זעה, ווי איך קוק... (קוקט אויף איהר לאַנג).

פ א נ י ע. (גענעצט). פע! געהט אין דר'ערד אריין. (פּיי־וועל קומט מיט חיוטינ'ן. ברענגט אַ פּאַקעט און לעגט עס אויפ'ן דאָקטאָר'ס טיש. חיוטין ווישט אויס די ברילען. בייז). וואס איז דאס פאר א פאקעט?

פ י י ו ו ע ל. (שטיל). אליץ דארף זי וויסען! איהר טא־טענס עסק... (לויט). א בריעף צום דאָקטאָר פון באָלניצע.

ח י ו ט י ן. גוט'ן אבענד, מאדאם דאָקטאָרשע... גוטען אבענד, הער פינאנסיסט. וואס הערט זיך וועגען קורס, אקציעס, אבליגאציעס, דעפּאזיטען, קאָנסאָלידירען, דעפּאָנירען, דיסקאָנ־טירען?

מ א ר ק. דער קורס פון אייערע אקציעס האלט ביים דיפ־

קאנטירען. און מיר דוכט זיך, אז מען וועט אייך דיסקרעדיטירען.

ח י ו ט י ן. אזוי? בין איך אונגליקליך... אה, די גאנצע כאפּטע איז דאָ... גוטען אבענד! ליאליעטשקע, ווי געהט עס?... (קושט זי).

ש ר ה ה י נ ד ע. א דייטש מיט א'ן אויסגעריבענעם פּאלמערסטאן.

מ א ד א ם. חיוטין, איהר מישט אייך ניט...

ח י ו ט י ן. ניט מישען זיך? דען קום לערנען, ליאליע...

א ל י ע. ניין! איך וויל זעהן ווי מען שפּיעלט, און הערען ווי מען דערצעהלט היסטאָריעס.

פּ י י ו ו ע ל. אז איך בין געוועזען א יונגעל, האָב איך אויך ליעב געהאט צו זעהן א שפּיעל... איך פּלעג שטארבען. (אלע אין דער צווייטער אבטיילונג. מארק און פאַניע אין דאָקטאָר'ס קאַבינעט).

פ א נ י ע. איך ווייס ניט, פאר וואס איך האָב דעם חיוטין פיינט ווי חזיר.

מ א ר ק. ער איז פערמישט דער טייוועל ווייסט אין וועלכע זאכען. עס קען זיין, ווען ער געהט אהער, געהען איהם נאָך זשאנדארמען מיט שפּיאָנען... ער איז פון די דאָזיגע: — סאָציאליסט!

פ א נ י ע. טאקי? נו, יא, אייער ברודער'ס געשעפטען.

מ א ר ק. ער און די אלטע, זיי נעמען ביי איהם פּראָקלאָמאציעס און דעקלאראציעס... ער וועט אונז אלע אמאָל אונגליקליך מאכען. זעהט איהר דאס בוך? (קוקען אריין. רעדען שטיל).

ח י ו ט י ן. אלזאָ, אליע, דו געהסט ניט? וועל איך דערווילע אריינקוקען דעם דאָקטאָר אין ביבליאָטעק אריין. מאדאם דאָקטאָרשע און הער פינאנסיסט, איך האָף, איך שטער אייך ניט. (געהט צום שאַפע מיט ביכער).

מ א ר ק. ניין, הער פילאָזאָף, איהר שטערט מיר ניט. (אב צו זיך). שטאָלץ ביי זיך, דער ארעמער בעל גאוה. (אב).

פ י י ו ו ע ל. דער געלערנטער קבצן וועט באלד פערקי־רעווען דעם דישעל. פערשטאנען?

ח י ו ט י ן. (בייז). וואס איז? פערשלאָסען גאר? דאס איז א נייעס. פומפיאן, ביי אייך איז דער שליסעל פון שאפע?

פ א נ י ע. וואס איז עפּיס פומפיאן פאר א מאכער? דער שליסעל איז ביי מיר.

ח י ו ט י ן. ביי אייך דער שליסעל פון די ביכער?

פ א נ י ע. יא, ביי מיר... עס איז איצט ניט ווי א מאָל, יע־דער איז געוועזן דאָ בעל־הבית אין שטוב.

ח י ו ט י ן. אזוי? נו, זייט זשע מוחל און גיט אהער דעם שליסעל. (אליע קומט אין קאַבינעט).

אָ ל י ע. אָה, פאניע, מוסיו חיוטין וועט בייז ווערען.

פ א נ י ע. בייז... הם! וועט ער מיר ניט שיקען קיין שלח מנות... ביכער קאָסטען געלד...

ח י ו ט י ן. איהר רעדט אויך פון ביכער?

פ א נ י ע. איך רעד דערפון, וואס מען בענוצט זיך דער־מיט, וואס דער דאָקטאָר איז א שטילער תם, און מען בענעהמט איהם... מען שטעלט איהם בדיל דל... מען שלעפּט!... יעדער שלעפּט.

ח י ו ט י ן. ווענמען מיינט איהר דאס? ווער שלעפּט?...

פ א נ י ע. עס איז דאָ גענוג שלעפּער... (מאַדאַם הערט אויף שפּיעלען).

פ י י ו ו ע ל. זי וועט איהם אָבהאקען די פליגלען. דאָס איז גוט. א שניידער׳ם א זוהן, א גאנצער ר׳ שמעלקע...

ז ר ח י. פאניע, מילא די מאמע דיינע אין דער היים, אָבער דאָ?... מען דארף דאָך וויסען, וואו דער חמור שטעהט...

ש ר ה ה י נ ד ע. וואס איז? וואס איז? ער איז דאָ, דער גולם! פאניע וועט דאָך ניט רעדען אזוי אין דער וועלט אריין... וואָס מיינסטו, זי האָט דיין שכל? זי פערשטעהט, מסתמא, וואס זי טוט...

ח י ו ט י ן. יא, זי פערשטעהט א סך. זי נעהמט דעם דאָקטאָר

אונטער איהר השגחה, מסתמא פערשטעהט זי א סך. (טוט אָן זיין הוט. מען קלינגט).

פ י י ו ו ע ל. איך האָב מורא, דער פּראָפעסאָר וועט מיר אבטון, און וועט ברוגז ווערען. פערשטאנען? א גוטען תמיד. (אב).

אָ ל י ע. פאניע, איבער דיר געהט קיינער ניט צום פאפא... האָסט אלעמען פערטריבען...

פ א נ י ע. איך דאַרף זיי נויטיג די פריצים ד'ארטען מיט די געלערענטע, איך זאל זיצען און קוקען אויף זיי, ווי א האָן אין בני אדם. אויך מיר קאָמפּאניעס!

אָ ל י ע. יא, קאָמפּאניעס! מויסיו חיוטין, איהר געהט אוועק? און לערנען? — איך האָב פריהער געזאָגט ער וועט בייז ווערען... קומט לערנען, מוסיו חיוטין.

ח י ו ט י ן. לערנען? די מאדאם דאָקטאָרשע וועט דאָ מיט אייך אלעמען לערנען! איך לערן ניט היינט! (לויפט צום טיר, בעגעגענט דעם דאָקטאָר און פייוולען. דער דאקטאר טראגט א נייעם קאסטיום און א בערדעל בולאנזשע).

ד אָ ק ט אָ ר. טררר! וואס איז געשעהן? א באטאליע הא? (כאפּט איהם ביי'ם האנד).

ח י ו ט י ן. אי, לאָזט מיך צורוה!... (רייסט זיך).

ד אָ ק ט אָ ר. קומט נאר אהער, משוגענער! זעה נאָר, א באָמבע האָט אויפגעריסען...

ח י ו ט י ן. איהר וועט מאכען שפּאס שפּעטער... קומט נאר אהער... (שטיל). איך ווייס, ביי אייך אין שאפע איז דאָ פערבאָטענע זאכען — רוימט עס אויף... איהר האָט יעצט פיעל שונאים... איך ווייס ניט, פאר וואס די גאנצע שטאדט איז אויף אייך להרוג ולאבוד. דאס זאג איך אייך, און ווייטער מעגט איהר אייך שלאָגען קאָפּ אין קישען... מיין פוס וועט אייער שוועל ניט אריבערטרעטען! (ראש אב).

ד אָ ק ט אָ ר. איבער'ן שוועל ניט אריבערטרעטען! וואס איז דאָ געוועזן!

מ א ד א ם. גאָר ניט, האָבען זיך צוּוואוּרטעלט א ביסעל מיט פאניען... מיר, פרידליכע בירגער, האָבען אנערקענט איבער זיך די מאַכט און די אויטאָריטעט פון אונזער יונגער ווירטין... ער אבער איז א רעוואָלוציאָנער, ער בונטעוועט... ניש׳קשה, מיר וועלען איהם צוגעוואוינען... איאָ, פאניע?... מיר דאכט זיך נאר, ביסט געווען א ביסעל צו שארף. מיינסטו ניט, פאניע?

פ א נ י ע. א מענש דארף זיין מיט א גאל... ניט שטענדיג זיס, אמאָל ביטער אויך.

ד אָ ק ט אָ ר. כא! כא! כא! זי האָט זיך איהר אייגענע לאָגיק... און ער איז א ביסעל א משוגענער... ניט שרעקליך... דאָך, פאניע, היוטין פערדיענט געאכטעט צו זיין. איך האָף, מיט דער צייט וועסטו זיך אויסלערנען צו שעצען אזעלכע מענשען...

פ א נ י ע. א גרויסער מענש מיט אויסגעריבענע ארבעל!

ד אָ ק ט אָ ר. און אויסער דעם, מיין פריינד... היינ־טיגע צייטען אן אמת׳ער גוטער פריינד איז זעהר א טייערע זאך, מען דארף זיך ניט ווארפען מיט זיי.

פ א נ י ע. איך זאג דיר, ווערסט גליקליך פון אזעלכע פריינד.

אָ ל י ע. מוסיו חיוטין וועט שוין מעהר ניט זיין מיין לעה־רער? פאפא! פאפא! ער איז אזא גוטער מענש... נאר זיי פער־שטעהען איהם ניט. שיק נאָך איהם, פאפא.

ד אָ ק ט אָ ר. ניש׳קשה ,איך וועל איהם זעהן, און וועל איהם בעטען מחילה, און ברענגען.

פ א נ י ע. א נויטיגע זאך...

ז ר ח י. שרה הינדע, מיר דאכט זיך, מיר מעגען שוין געהן. (שטיל). אי, זי קאָמאנדעוועט.

ד א ק ט אָ ר. געהן גאר? דאס ניט... זיצט! איהר וועט ביי מיר ניט געהן אזוי גיך.

מ א ד א ם. ר׳ זרחי, וואס האָט איהר קיין צייט ניט? קומט מיר וועלען ענדיגען די דאמקע. (זיי זעצען זיך שפּיעלען). יא! יא!

ד אָ ק ט אָ ר. אליע, אהער צו מיר !... עס איז ערלויבט !... פון היינטיגע קראנקע האָב איך אפילו קיין קרענק ניט געקענט ברענגען אהיים... (אומאַרמט זי און קושט). ניש'קשה, אליעטשקע, מיר וועלען איהם ברענגען צוריק מיט פויקען און טראָמפּייטען... איהר זעהט, שוויגער, נאַזטיכלעך — פאר אונז, א קאָסטיום — פאר אונז, און מאנזשעטען — פאר אונז ! אין שטוב געמיטליך, יעדע זאך אויפ'ן פּלאַץ, אויף יעדער זאך קוקט אן אויג פון א נאטשאלניק... א מאָל אפילו כאפּט די נאטשאלסטווא א ביסעל אריבער די מאָס, אָבער דאס מאַכט ניט אוים... ברודער פּומפּיאַן, איך בין א ביסעל מיעד, איך וועל מיט דיר לערנען מארגען. שש ! איא, זי איז געווארען נאָך שענער און געזונטער ? כע ! כע ! כע ! זי בליהט, ווי א יונגער, שטארקער בוים... (געהט אין דער צווייטער אבטיילונג).

פ י י ו ו ע ל. נו, יא, א ווייב מיט נאטור...

ד אָ ק ט אָ ר. מאמא, דו געה אהער מיט דער פּעשקע, נעמסטו דאָך צוויי. פאניע, דו שפּיעלסט ניט אין דאמקעס ?

פ י י ו ו ע ל. זי שפּיעלט א גאנצע דאמע. פערשטאנען ?

ד אָ ק ט אָ ר. פאניע, איך וועל האָבען צייט, וועל איך דיך לערנען שפּיעלען שאך... זעהר אינטערעסאנט.

פ א נ י ע. ווייס איך, אויך מיר א שפּיעל !... קארטען האָב איך ליעב, ווען מען שפּיעלט אויף געלד. עס פערכאפּט אזש דער אטהעם. אין אָקע, אדער וואָזאָק — צעהן קאָפּיקעס א קאָן ! דער דאָקטאָר אָבער האלט ניט פון אזעלכע זאכען. וואס איך האָב ליעב, האָט ער פיינט.

ד אָ ק ט אָ ר. איך זאָל שפּיעלען קארטען ? פאניע, איך ווייס ניט, וויפיעל אויגען האָט א זעקסטעל און וויפיעל א זיעבע־טעל, א שענער קארטענשפּיעלער !

ז ר ח י. א קארטענשפּיעלער ? דאָס דערמאָנט מיך א וואוילע זאך...

ש ר ה ה י נ ד ע. איהר דארפט איהם? אָט איז ער דאָ מיט זיין וואוילע זאַך.

ד אָ ק ט אָ ר. אייערע געשיכטעס זיינען מאנכעס מאָל זעהר כאראקטעריסטיש. אויב איך וועל האָבען א מאָל צייט, וועל איך זיי פערשרייבען... עס איז א מאטעריאל צו פארשען דעם כאַראקטער פונ'ם יודישען הומאָר.

ז ר ח י. (ערפרייט). דאס איז הומאָר? און איך האָב ניט געוואוסט. דו הערסט, שרה הינדע? דער דאקטאָר זאָגט עס איז הומאָר, און ביי איהר איז דאָס א גאָר ניט. הערט־זשע: אין מארק האָבען זיך צוויי ווייבער צוקריגט, זאָגט איינע: בעגראָבען זאָלסטו זיך, דיין מאן איז דאָך א קאָרטענשפּיעלער! — מיין מאן איז א קארטענשפּיעלער? איך בין דאָך גאר אן אלמנה. ווי אזוי איז ער א קאָרטענשפּיעלער, זאל ער זיך מיהען פאר אונז, אז ער איז שוין לאנג אויסגעלייטערט געווארען אין גן עדן? האָסט געהערט? איך זאל זיך בעגראָבען, זאָגט זי, אויב מיין מאן איז א קארטענשפּיעלער! — שא! שא! זאָל זיין, ער איז ניט קיין קארטענשפּיעלער, אָבער בעגראָבען זיך מעגסטו דאָך... כא! כא! כא! אָבער... כא! (הוסט און לאכט).

אָליע. פּאפּאָטשקע, דער דיאדיע זרחי דערצעהלט אליין און לאכט אליין. פּאפּעלע, וואס ער האָט דערצעהלט, איז געווען א געשיכטע? איך האָב גאר ניט פערשטאנען. (אלע לאַכען).

ד אָ ק ט אָ ר. יא, הינדעלע, דאס איז א געשיכטע, כא! כא!

פ י י ו ו ע ל. אוי, דאָקטאָר, איך האָב פארגעסען, א פּאַקעט פון באָלניצע. (דאקטאָר און פּומפּיאן געהן אין קאבינעט אריין. דער דאקטאָר לעזט דעם פּאַקעט).

מ א ד א ם. פאניע, פאר וואס זאָלסטו דיינע געסט ניט מכבד זיין?

ז ר ח י. א ביסעלע בראנפען מיט א שטיקעלע קיכעל וואָלט געווען שהכל נהיה מיט מזונות.

פ א נ י ע. (גענעצט). אה, עס איז שוין שפעט. די געסט מע־גען געהן היינט אהיים אָהן כבוד.

ש ר ה ה י נ ד ע. מען געהט דען צוליעב דעם כבוד? אבי מען זעהט זיך אין נחת און פריידען...

פ י י ו ו ע ל. דאקטאָר, וואס איז? א שלעכטער בריף?

ד אָ ק ט אָ ר. (זעהר ערביטערט). ברודער פומפיאן, זעהר א טרויעריגע בשורה... מען האָט מיך ארויסגעוואָרפען פון האָספיטאל... צעהן יאהר שווער געארבייט... מאמא, ווילסט עפּיס הערען? פאניע, קום אהער — מיר האָבען נייעס (אַלע געהן אין קאַבינעט). כא! כא! די דירעקציע פון האָספיטאל שרייבט מיר, איך זאָל מוחל זיין זיצען אין דער היים...

מ א ד א ם. אָהן מאָטיווען, אָהן אורזאכען? וואס איז דאס עפּיס פּלוצלונג מיט דער דירעקציע מיט דיינער?

ד אָ ק ט אָ ר. אָה, זיי דערמאָנען פון מיינע נייע פאמיליען־אנגעלעגענהייטען, וועלכע צווינגען מיך צו פערנאכלעסיגען מיין ארבייט... דאס איז איראָניע! זיי דערמאָנען, אז דער זשאנ־דארמסקי פּאָלקאָווניק האָט ניט קיין גוטען מיינונג פון מיר... דאָס איז שוין ניט קיין איראָניע, דאס איז שוויינעריי! מאָטיווען? וועלכע מאָטיווען האָבען אונזערע פילאנטראָפּען? קליינינקע פּער־זענליכקייטען, כבוד איז ביי זיי וויכטיגער, ווי די ליידען און דיווירקליכע אינטערעסען פון אלע אונגליקליכע און ליידענדע! (קלאַפּט אין טיש). געמיינע לומפּען!

ש ר ה ה י נ ד ע. וואס איז דאס, פאניע, מען האָט איהם אבגעזאָגט פון דער שטעלע?

פ א נ י ע. מאמא, דאס איז פּופּצעהן הונדערט רובעל א יאָהר... פערשטעהסטו, וואס דאס איז?

מ א ד א ם. דער דירעקטאָר ליליענוואסער קען דיר ניט מוחל זיין, וואס דו האָסט ניט גענומען זיין טאָכטער, די אלטע אלמנה. נאר, וואס דארפסטו זיך אָבעסען דאס הארץ? פערפאלען.

אָ ל י ע. פאפאָטשקע, וואס איז דאס ? אלע מוטשען דיך — עס איז ניט אויסצוהאלטען !

ד אָ ק ט אָ ר. (גערירהט). גאר ניט, קינד. זיי ווילען מיך ניט אין באָלניצע, מען דארף מיך ניט מעהר... איך הויב אָן צו ווערען אן איבריגער מענש... (פערטראכט זיך). אָבער, אָליע, עס איז שוין שפעט און דיר איז שוין צייט צו געהן שלאָפען... אז דו וועסט ניט וויסען אלץ פון וואָס מען רעדט דאָ, וועט פאר דיר געזונטער זיין...

א ל י ע. נאָר איך אליין זאָל געהן שלאָפען ?

מ א ד א ם. קום, איך וועל געהן מיט דיר. האָט קיין פער־איבעל ניט, זי איז ביי אונז א געבאלעוועטע. א גוטע נאכט. יעור־געני, האָב א גוטע נאכט און הער זיי ווי די קאָץ... איך וויים ניט, וואָס עס וועט ווערען פון האָספיטאל אָהן דיר. דו אָבער וועסט אָהן זיי אויך בלייבען יעווגעני גאָלדענווייזער... ניט אזוי, פאניע ?

פ א נ י ע. דער שפיטאָל קען קריגען אנאנדער דאָקטאָר, גאָלדענווייזער קען אָבער ניט קריגען קיין אנדער שפיטאָל.

פ י י ו ו ע ל. ניש'קשה, עס איז ניטאָ אין שטאָדט א סך אזעלכע דאָקטוירים, ווי מיר זיינען. פערשטאנען ?...

פ א נ י ע. עס איז גרינג צו זאָגען. 15 הונדערט רובעל !...

מ א ד א ם. פאניע גוטע נאכט. (שטיל). שש ! פאניע, עט איהם ניט אָב דאס הארץ. (לויט) א גוטע נאכט.

פ א נ י ע. ניט יעדען קען מען נעהמען און ארויסווארפען !

אָ ל י ע. א גוטע נאכט, פאפאָטשקע. (קושט איהם און געהט).

ד א ק ט אָ ר. נו, און פאניען זאָגסטו ניט א גוטע נאכט ?

אָ ל י ע. ניין, פאניען ניט, איך האָב זי ניט ליעב היינט. ווילסט, פאפא, איך זאָל מיך פארשטעלען און זאָגען ליגען ? וועל איך איהר זאָגען א גוטע נאכט.

ד א ק ט אָ ר. ניין, אליעטשקע, דאס וויל איך ניט. אה, דו קליינער טייוועל !...

פ א נ י ע. זעהסט, מאמא, ווי אזוי זי פיהרט זיך אויף,

ביי איהר טאטען? איך האָב זיך ביי דיר ניט אזוי אויפגעפיהרט. אנדערע קינדער האָבען גליק. האָסט מיך ניט ליעב היינט, אליע? ניש'קשה, וועסט מיך ליעב האָבען מאָרגען... אויב דו ווילסט זיך ניט איבערבעטען, האָב א גוטע נאכט ניט איבערגעבעטענערהייט.

מ א ד א ם. קום, קום, דו קאפריזנע מיידעל. א גוטע נאכט.

(זי דראָהט אליען מיט'ן פינגער און פיהרט זי. אָליע דראָהט איהר צו־ריק, ביידע אב).

ש ר ה ה י נ ד ע. נו קום. פון דעסטוועגען האָט מען גע־דארפט זעהן מענשען זאָלען זיך אריינלעגען, עס איז דאָך א קהל'שע זאך...

ז ר ח י. מיט דיינע מענשען מעג זיך אריינלעגען אין דר'ערד דיין קהל'שע זאך, אז אזא זאך קען זיך טרעפען!

פ י י וו ע ל. ניש'קשה, אלע קראנקע און אלע דינער דאָרט וועלען ניט פארגעסען אונזער דאָקטאָר.

ד אָ ק ט אָ ר. ביסט א נאר, פייוועל. איך האָב דאָרט צעהן יאָהר געארבייט, און זיי וועלען מארגען שוין זעהר ווייניג דענ־קען פון מיר... אזוי איז דאָס לעבען. (פערדעקט זיין געזיכט).

ז ר ח י. קום, שרה הינדע, אהיים. דעם דאקטאָר ליעגען איצט די געסט אין דער לינקער פיאטע.

ש ר ה ה י נ ד ע. קום. אונזערע שונאים, אנשטאט אונז מקנא צו זיין, וועלען נאָך האָבען נקמה... מסתמא וועט דער דאָק־טאָר זיי ווייזען, אז עס איז א טעות, וואס מען רעכענט איהם פאר א מעקעלע... א גוטע נאכט.

ז ר ח י. א גוטע נאכט... עס איז אודאי ביטער, עס פער־דריסט, אָבער די בעלי־טובות אונזערע, זיי מיינען נאר זייער כבוד... אין דער תלמוד תורה, מיינט איהר איז ניט אזוי? מיר זיינען קליינע מענשעלעך, אָבער אזא מענש ווי איהר... האָט א גוטע נאכט. (זיי געהען. פאַניע בעגלייט זיי).

ד אָ ק ט אָ ר. געהט געזונטערהייט. פאניע, מיר וועסטו גע־בען דעם שליסעל פון דעם ביכער שראנק?

פ א נ י ע. (גיט איהם דעם שליסעל). א גדולה אויף מיין קאָפּ!... ער וועט שוין נעהמען א בוך און זעצען זיך לערנען, אב־ריכטען חצות... א לעבען... (אב מיט איהרע עלטערן. דער דאָקטאָר עפענט די שאַפע, נעהמט ארויס פון די ביכער פּאַפּירען און צייטונגען).

ד אָ ק ט אָ ר. חיוטין איז גערעכט, מען דארף אויסראַמען דעם חמץ. די זשאנדארמען און די דירעקטאָרען זיינען מיט מיר ניט צופריעדען... (פאַניע קומט צוריק). ברודער פּומפּיאַן, ווילסטו זיין אזוי גוט און דאס אלץ באלד פערברענען?

פ י י ו ו ע ל. אז איהר וועט מיר הייסען, וועל איך אָנצינ־דען די גאנצע שטאדט. (נעהמט אַלע פּאַפּירען און געהט). דאָקטאָר, איך וועל זיין דאָרטען ביי מיר, טאָמער וועט איהר דארפען, איך וועל זיך נאָך קראצען א ביסעל מיט דער אנאטאמיע. א גוטע נאכט. (אב).

פ א נ י ע. איצט פערברענסטו דאָס, ווען דער שפּיטאָל איז שוין פערברענט געוואָרען... נאָך דער שרפה בלאָזען אויפ'ן פייער... דאָקטאָר, מען זאָגט, וואוהין חיוטין געהט, געהט נאָך די גאנצע פּאָליציע.

ד אָ ק ט אָ ר. (גוטמוטיג). נארעלע, וואס האָסטו מורא פאר דער גאנצער פּאָליציע?

פ א נ י ע. מען זאָגט ער איז א סאָציאַליסט... זעהר שען פאר אייך צו זיין מיט איהם גוטע ברידער... דאס פּאסט דער רוח ווייסט פאר וועמען, אָבער ניט פאר א רעכטען מענשען.

ד א ק ט אָ ר. פאניע, ווען סט זיך ענטוויקלען וועסטו מעהר פערשטעהן, וואס איז רעכטער מענש און וואס איז ניט רעכטער מענש...

פ א נ י ע. ער וועט אונז אונגליקליך מאכען.

ד אָ ק ט אָ ר. אז מיר זאָלען ניט וועלען, קען אונז קיינער ניט אונגליקליך מאכען... אין דעם זין איז ריכטיג, אז יעדער מענש מאכט זיך אליין אונגליקליך.

פ א נ י ע. איך האָב איהם פיינט און וויל ניט, ער זאָל געהן אהער... איך וויל דו זאָלסט ווערען מיט איהם אוים מחותן...

ד אָ ק ט אָ ר. פאניטשקע, מיט ווען איך זאל זיין מחותן, אָדער ווערען אוים מחותן, דאס איז מיין זאך... נאר גע־ווים, דו ביסט דאָ די ווירטין פון הויז און אהער דארף ניט געהן קיינער, וועמען דו קענסט ניט ליידען... אבער אז איך וועל דיך בעטען, פאניע, צוליעב מיר און אָליען זאָלסטו איהם ערלויבען אהער געהן, וועסטו דאך ניט זיין קיין שלעכטע? נישט אמת?

פ א נ י ע. אן אלטער מענש זאָל זיך לאָזען פון א יונגעל פיהרען ביי דער נאָז, פע!

ד אָ ק ט אָ ר. (גוטמוטיג). ניט נאר פון א יונגעל, א מיי־דעל האָט מיך א מאָל געפיהרט ביי דער נאָז... כא! כא! ניט וואהר?

פ א נ י ע. 15 הונדערט רובעל! א קלייניגקייט!... און גאר ניט!

ד אָ ק ט אָ ר. פאניע, דאס געלד, קימערט מיך ווייניג. זיי רוהיג, קינד, אויב איך וועל נאר וועלען, קען איך פון פריוואטער פראקטיקע פיעל מעהר פערדיענען. דער האספיטאל פלעגט ביי מיר צונעהמען די גאנצע צייט מיינע.

פ א נ י ע. טאקי? פיעל מעהר? אויב עס איז אזוי, מעג קומען אויך זיי די כאָלערע מיט'ן שפיטאָל.

ד אָ ק ט אָ ר. די כאָלעריע? פע, פאניע, עס איז ניט שען אזוי צו שעלטען זיך. מיך פערדריסט, איך האָב ליעב געהאט די ארבייט. פערשטעהסט, עס איז א פעלד, וואו מען קען לערנען און נוצליך זיין. אזוי פיעל עקספערימענטען, אזוי פיעל מאטעריאל אונטער'ן האנד.

פ א נ י ע. מען האָט דען געצאהלט פאר דעם מאטעריאל בעזונדער?

ד אָ ק ט אָ ר. היינט מיינע באקטעריאָלאָגישע ארבייטען.

דאָרט האָב איך געהאַט א קעלער, אַלעס איינגעריכטעט. טערמאָס־טאַטען, מיקראָסקאָפּען, האָב געהאַט פיעל קראָליקעס.

פ א נ י ע. קראָליקעס? דאַס איז אויך א גרויסע זאַך! אַן אַלטער מענש זאָל האָבען יסורים, וואָס מען נעהמט צו ביי איהם די קראָליקעס.

ד אָ ק ט אָ ר. קינד, איך פּלעג זיך ניט שפּיעלען מיט די קראָליקעס, איך פּלעג זיי אריינשפּריצען פערשידענע באַקטעריען.

פ א נ י ע. וועסטו זיי ניט אריינשפּריצען מעהר. א נויטיגע זאַך!

ד אָ ק ט אָ ר. איך האָב געהאַט דאָרט אַן אַבעזיאַנע אויך...

פ א נ י ע. נו, יאַ, די אַבעזיאַנע ליעגט דיר מעהר אין זין ווי דיין ווייב!

ד אָ ק ט אָ ר. פערשטעהסט, איך שרייב איצט א וויכטיגע אַרבייט וועגען די פונקציאָנען פון׳ם מילץ, און איך האָב ניט גע־ענדיגט מיינע עקספּערימענטען, וואָס איך פּלעג מאַכען מיט דער אַבעזיאַנע...

פ א נ י ע. א מילץ! אַן אַבעזיאַנע! אויף מיין וואָרט, עס איז ניטאָ, ווער עס זאָל לאַכען פון דיר. דאָס רעדט א יוד, וואָס איז אין איינע יאָהרען מיט מיין טאַטען. (געענעצט). קום שוין בעסער שלאָפען...

ד אָ ק ט אָ ר. ניין, פאַניע, איך וועל נאָך א ביסעל אַר־בייטען... איך דאַרף שרייבען. (נעהמט פון זיין שרייב טיש פּאַפּירען און פאַרבעריימעט זיך צום שרייבען).

פ א נ י ע. דאָס האָב איך פון איהם! דו וועסט שרייבען, און וואָס וועל איך טון? מען קען דאָך דאָ משוגע ווערען פון אומעט...

ד אָ ק ט אָ ר. (מיט מיטלייד). דיר איז דאָ לאַנגווייליג? אָרעמע פאַניע, איך פערשטעה... דיין יונגעס, געזונדעס לעבען איז נאָך דערוויילע לער... האָסט ניט דערווייל קיינע אינטערעסען...

פ א נ י ע. איך האָב געמיינט, אַריסטאָקראַטען, מען לעבט,

מען טאנצט, מען מאכט זיך פריילעך... ביי פּראָסטע מענשען, ביי קבצנים איז דאָך א סך פריילעכער.

ד אָ ק ט אָ ר. פיהלסטו זיך לאנגווייליג הא? עס קען זיין, עס איז א גערעכטע טענה... הער, פאניע, ווילסט, וועל איך אבלעגען מיין שרייבען און וועל דיך לערנען שפּיעלען א שאך. (נעהמט א קעסטעל מיט שאך־פיגורען).

פ א נ י ע. א שאך? א פריילעכע שפּיעל. א מחיה!...

ד אָ ק ט אָ ר. האר אוים, פאניטשקע, ווינטער וועט דאָ זיין א רוסישע טרופּע, וועסטו פאָהרען אָפט אין טעאטער. וועל איך ניט האָבען קיין צייט, וועט מארק מיט דיר פאהרען.

פ א נ י ע. נו, יא, עס וועט זיך ווען אמאָל טרעפען. דערווייל געה איך אום ווי צו חלום, מיר איז אומעטיג. איך וויים ניט וואס צו טון, אין קאָפּ קריכען דער רוח וויים וואסערע געדאנקען... און דערצו נאָך, דו הער בעסער, דיין ברודער, דיין מארק, ער קריכט צו מיר ווי א חזיר.

ד אָ ק ט אָ ר. וואָס? מארק? כא! כא! כא! נאר, געווים איז ער פאמיליאר מיט דיר, ווי מיט א שוועסטער... אזוי וואָלט איך אויך געוועזן מיט זיין פרוי, ער זאָל זיין פערהייראט....

פ א נ י ע. דו מיט זיין פרוי? ניין, דו ביסט ניט אזעלכער.

ד אָ ק ט אָ ר. מיך פרייט זעהר, וואס ער האלט זיך ניט שטאָלץ געגען דיר. אבער, פוי! דאס איז ניט שען פון דיר צו האָבען אזא מיאוסען געדאנק... מיר זיינען אלע אינטים, ווי ברודער און שוועסטער... כא! כא! כא! וואס איהר קען איינפאלען!... (זעצט זיך צו זיינע פּאַפּירען).

פ א נ י ע. איך האָב דיר געזאָגט, און ווייטער ווי דו פּערשטעהסט. אוי, איך זאָל כאָטש האָבען א קינד. אז איך זאָב שוין יא חתונה געהאט, וויל איך זיין א מאמע ווי אנדערע... ביילע טשיזיקס האָט חתונה געהאט שפּעטער פון מיר און האָט שוין א קינד. ביזט דאָך א דאָקטאָר!

ד אָ ק ט אָ ר. יא, איך בין א דאָקטאָר און איך זעה, דו

הויבסט אָן ווערען נערוועז, דאס איז ניט גוט. (טיעפּט זיך איין און שרייבט). „די פּאסיווע פונקציאָנען"...

פּ א נ י ע. נו, יא, ער שרייבט זיך פונקציאָנען, שמונקציאָ־נען! און וואָס זאָל איך טון? וואס זאָל איך טון?

ד אָ ק ט אָ ר. דו ווילסט נאָך ניט שלאָפען? (לעגט אוועק זיין פעדער). פּאניע, הער, אויב דו ווילסט, וועל איך זיך זעצען דאָ מיט דיר און וועל דיר ענדיגען די ערקלערונג: פון וואנען נעהמט זיך שניי און רעגען?

פּ א נ י ע. נו, יא, שניי און רעגען ליעגט מיר איצט אין זין. איך דארף עס נויטיג.

ד אָ ק ט אָ ר. שא, ווייסט וואס? איך וועל דיר וואס שפּיע־לען אויף דער פּיאנא. (זעצט זיך צו דער פּיאנא און נעמט עטליכע אַקקאָרדען).

פּ א נ י ע. האלבע נאכט באראבאנען אויפ'ן טאָפּשאַן... דו זאָלסט שפּיעלען גיטארע, אדער כאָטש פידעל. פּארטעפּיאן פער־שטעה איך ניט און איך האָב ניט קיין הנאה דערפון.

ד אָ ק ט אָ ר. עס טוט מיר לייד, איך שפּיעל ניט גיטארע, זאגאר ניט פידעל... דו פאָלג מיך בעסער, פּאניע, נעהם א בוך און לעז. קענסט דאָך לעזען... האר אויס, איך וועל געפינען, איך האָב, דאכט זיך, ערגיץ טורגעניעוו'ס א ראָמאן. (זוכט). צום לעזען דארף מען זיך נאר צוגעוואוינען. די ערשטע צייט איז שווער, נאכדעם קען מען זיך ניט אָברייסען. (געפינט א בוך). א גוטער ראמאן! דו וועסט האָבען פערגניגען און וועסט פארגעסען, אז דיר איז אור־מעטיג. לעז, פּאניע, דאס לעזען ענטוויקעלט דעם גייסט און ביל־דעט דעם כאראקטער פון א מענשען...

פּ א נ י ע. איצט זאָל איך מיך זעצען לערנען גאר! דער־רויף האָב איך חתונה געהאט? אי, אפנים דו זאָלסט זיין יונגער, וואָלט אנדערש געוועזן. (מען זעהט ווי זי לעזט לאַנגזאַם, פיהרענדיג מיט'ן פינגער איבער'ן בלאַט. ער שרייבט לאנג. פּויזע. זי ווערט אנ־שלאָפען איבער'ן בוך. ער גיט אַ זיפץ און געהט צו'ן איהר).

ד א ק ט אָ ר. פאניע, ביסט אנשלאָפען געוואָרען? טור־געניעוו מאכט דיך שלעפעריג. הא?

פ א נ י ע. הא? נו, יא, עס איז זעהר אינטערעסאנט. (מען קלינגט. פּומפּיאַן קומט און לויפט עפענען).

ד אָ ק ט אָ ר. פּומפּיאן, ווער קען דאס זיין אזוי שפּעט?

פ א נ י ע. וועסט שוין אי"ה אוועקפאָהרען אויף א גאנצע נאכט. אוי, בעסער וואָלט איך ניט געבוירען געווארען אויף דער וועלט!

ד אָ ק ט אָ ר. פאניע, נאָך וואס האָסטו חתונה געהאט פאר א דאָקטאָר? דעם דאָקטאָר'ס צייט געהערט ניט צו איהם. מיין ארעמע דאָקטאָרשע. (פּייוועל קומט).

פ י י ו ו ע ל. דאקטאר, מען רופט צו'ם אלטען מלמד, וואו איהר זייט געוועזן פארנאכט. איהם איז ערגער.

ד אָ ק ט אָ ר. נו, יא. א גאנצען יאָהר הונגערען זיי און יום טוב האָט ער געכאפּט אן איבעריגען בים מיט א זופּ... עס איז זעהר א שארפער גאסטריטיס, מען מוז באלד געהן זעהן...

פ י י ו ו ע ל. איך געה מיט אייך, איך וועל נאר עפּיס כאפּען אויף זיך. (אב צו זיך אין צימער).

פ א נ י ע. ניש'קשה, צו קיין אנדער דאקטאר קריכען ניט די קבצנים ביינאכט... פאר דיר איז דאס א געשעפט אנטלויפען פון מיר דערווייליע.

ד אָ ק ט אָ ר. פאניע, איך וועל באלד קומען.

פ א נ י ע. איך דארף בלייבען אליין, זיצען און ווארטען... (מארק קומט). מען קען משוגע ווערען.

מ א ר ק. ווער האָט עפּי געקלונגען אזוי שפּעט? און דא ביי אייך הער איך קאָנווערזאציאָנען.

ד אָ ק ט אָ ר. אָט איז מארק! ער וועט זיצען מיט דיר. מארק, דאָ איז טורגעניעוו'ס א ראָמאן. אז דו וועסט איהר לעזען,

וועט איהר אינטערעסאנט זיין צו הערען. (פייוועל קומט). איהר וועט גאָר ניט בעמערקען די צייט, ביז איך וועל קומען... פומ־פיאן, וואו איז דער סטעטאסקאָפּ? (זוכט).

מ א ר ק. (נעמט דאס בוך). אָה, טורגעניעוו'ס ראמאן „רוד־דין"... פאניע, דאס איז זעהר א שענער ראָמאן.

פ א נ י ע. איך דארף עס נויטיג...

מ א ר ק. דו זיי ניט קיין נאר און שווייג.

פ א נ י ע. וואס מיינט איהר שוין ווידער.

מ א ר ק. (גאַנץ שטיל און ליידענשאפטליך). אזא געזונטע, אזא שענע, אזא יונגע ווייבעלע, זאָל ניט פערשטעהן...

ד אָ ק ט אָ ר. מיין בייזע דאָקטאָרשע, אויפ'ם ווידערזעהן. מארק, לעז לאנגזאם און ערקלער איהר יעדע זאך. ברודער פומ־פיאן, מארש. (געהען ביידע ביז דער טיר. אָליע קומט פון איהר צימער אין א שלאָפראָק, שטעקט שיך אויף בארוועסע פיס).

אָ ל י ע. פאפאָטשקע!

א ל ע. (ערשטוינט). אָליע!

ד אָ ק ט אָ ר. וואס איז דאס, אָליעטשקע, דו שלאָפסט גאר ניט?

אָ ל י ע. פאפא, אויב דו פאָהרסט אוועק וועל איך דאָ זיי־צען, ביז דו וועסט קומען. (מארק איז בייז).

ד אָ ק ט אָ ר. וואס הייסט דאָ זיצען? אליע, ביסט ניט אָנ־געטאן, וועסט זיך פערקילען. געה שלאָפען באלד.

אָ ל י ע. ניין, פאפא, איך וועל דאָ זיצען, ביז דו וועסט קומען.

ד אָ ק ט אָ ר. וואס איז מיט דיר, אליע? נייע פאנטאַזיען?

אָ ל י ע. אויב דו פאָהרסט אוועק, וועל איך דאָ זיצען מיט פאניען און אָנקעל מארק, ביז דו וועסט קומען אהיים.

פ י י ו ו ע ל. אפשר וואָלט איך אליין אריבערגעגאנגען? גאסטרא קאטארים, איך ווייס.

ד אָ ק ט אָ ר. איך פערשטעה ניט, וואס איז דאָס מיט

איהר? (פיהלט איהר קאָפּ). פיהלסט זיך שלעכט? דיר טוט וואס וועה? פומפיאן, נעהם א דראָשקע און פאָהר אריבער (זאָגט איהם עטוואס שטיל).

מ א ר ק. דער קליינער טייוועל! (לויט) נו, דעם ראמאן וועל איך דערוויילע אליין לעזען. גוטע נאכט. (אב צו זיך).

ד אָ ק ט אָ ר. אליע, אזעלכע קאפריזען געפעלען מיר גאָר ניט. געה שלאָפען, איך בלייב אין דער היים.

פ י י ו ו ע ל. זינד מיר האָבען דאָ א ווייב מיט נאטור, האט זיך אלעם איבערגעקערט דאָ קאפויר מיט די פיס. נו, יא, פאניע זארחי'ס! (אב).

אָ ל י ע. א גוטע נאכט, פאפאָטשקע. מיר טוט גאר נישט וועה. אז דו זאָלסט היינט אוועקפאָהרען, וואָלט איך מורא גע־האט צו שלאָפען. א גוטע נאכט, פאניע.

ד אָ ק ט אָ ר. קליינער דעספּאָט, געה שלאָפען. (קושט זי און בעגלייט זי ביז דער טיר). גוטע נאכט.

פ א נ י ע. איך האָב ניט געקענט ביי דיר אויספיהרען זאָלסט ניט פאָהרען, זי איז א גרעסערער מיוחס... נו, יא, איך זאָל האָבען א קינד, וואָלט עס אפשר געווען ביי מיר א סך בילכער פון דיר. (געגעצט). נו, וואס וועסטו איצט טון?...

ד אָ ק ט אָ ר. איך וועל א ביסעל בערוהיגען מיינע נער־ווען און וועל זיך זעצען ענדיגען מיין ארטיקעל.

פ א נ י ע. נערוועז, ארטיקעל, שמארטיקעל! איך געה שלאָפען, למד־וואָווניק מיינער! (אַ קלאַפּ מיט'ן טיר, אב).

ד אָ ק ט אָ ר. (דאקטאָר בעגלייט זי מיט אַ לאַנגען בליק). מיינע נערווען הויבען אן אראָפּשפּרינגען פון די רעלסען... און איך האָב מורא, דאָס קינד, אויף איהרע נערווען ווירקען אויך ניט גוט די קליינע פאמיליען־סצענען... זי פיהרט אונז אלע ארויס פון גע־וועהנליכען טאָן. נו, יא, יעדער מענש האט זיין אייגענע אינדיווי־דואליטעט, מע מוז זיך רעכענען דערמיט. מיט געוואלט קען מען א מענשען געוויס ניט איבערערציהען, נאָר מיט גוטען מיט גע־

דולד, מיט אן אויסגעהאַלטענעם פעדאגאָגישען סיסטעם... כע!
כע! בעשערט אויף דער עלטער ווערען א פעדאגאָג אויך... (זעצט
זיך שרייבען. שטעהט אויף באַלד און געהט צום פענסטער.
פויזע). ווי רוהיג איז די נאטור און ווי שטיל די נאכט...
איך וויים ניט פאַרוואס מיר ווייזט זיך יעצט אויס, איך בין
ווי היינע'ס דאפּפּעלגענגער: „שטיל איז די נאכט, עס רוהען די
גאסען"... (מען הערט, ווי וויים שלאָגט לאַנגזאַם דער שטאדט־זייגער
צוועלף. ער פערטראכט זיך). הא? וואס איז דאָס פאר א געדאנק?
מארק! ע! נארישקייטען, דומהייטען, אונזין! זי ווייסט ניט קיין
חכמות און פערשטעהט ניט פון קיין אנדערע פערהעלטניסע צווי־
שען מאן און פרוי. כע! כע!... דאס איז די לאָגיק פון דער ניט
דענקענדער נאטור... די נאטור האָט פיינט למדּ־וואָווניקעס...
(זעצט זיך אוז שרייבט) „אַלזאָ די אלע פיזיאָלאָגישע פּראָצעסען"
(פאַניע קומט אין אַ ווייסער קאפּטע און אַ ווייסער קליידעל).

פ א נ י ע. דו וועסט היינט געהן שלאָפען צו ניין? א
גאנצע נאכט דארפען ברענען די לאָמפּען?... איך דארף זעהר
נויטיג דיין שרייבעריי! (פערלעשט די לאמפּ, זיי בלייבען אין דער
פינסטער).

ד אָ ק ט אָ ר. (כאפּט איהר האַנד). וואס מיינסטו? דו... איך...

פ א נ י ע. נו, ביסט בייז געוואָרען? ביסט א גרויסער העלד,
איך... (ציטערט פון אויפרעגונג, בעהערשט זיך. לאזט אב איהר האַנד).
פאניע, דאס איז זעהר ניט שען.
פאר וואס גיסטו מיר ניט א שלעפּ, מיינע ביינער זאָלען אָנהויי־
בען קראכען? פאר וואס גיסטו ניט א טאָפּ מיט'ן פוס איך זאָל
פערציטערט ווערען? פאר וואס גיסטו ניט א געשריי מיין בלוט
זאָל אין מיר פערקילט ווערען? הא! ווייסט פאר וואס? ווייל
דו ביסט אלט, ווייל דו האָסט מורא פאר מיר... אפילו אין דער
פינסטער האָסטו מורא פאר מיר!

(דער דאקטאר האט דערווייל אנגעצונדען די לאָמפּ).

ד אָ ק ט אָ ר. יא, איך האָב מורא פאר דיר... איך האָב מורא

פאר דיר. אבער דו זעה בעסער, פאניע, זיי פארזיכטיג, איך קען אויך אין כעס ווערען און דאן... דאן דארף איך מורא האָבען פאר זיך. דו הערסט?...

פ א נ י ע. נו, פאר וואס ווערסטו ניט אין כעס? שטאר־קער גבור מיינער!

ד אָ ק ט אָ ר. דו ביסט גערעכט, איך בין ניט קיין יונגער מאן מעהר... אין מיינע יאָהרען דארף מען זיך קענען בעהערשען. א שלעפ טון די ביינער זאָלען קראכען, דאָס קען יעדער חאם, טאָ־פען מיט'ן פוס קען יעדעם פערד... בעהערשען זיך — דערויף דארף מען זיין מענש! (זעצט זיך צום טיש). אלזאָ וואו האלט איך? יא... (שרייבט קאלטבלוטיג).

פ א נ י ע. ביסט אזא בריה א מענש, ווי מיין טאטע...

ד אָ ק ט אָ ר. (שרייבט). און איך האָב מורא דו ביסט אזא בריה א מענש, ווי דיין מאמע. פאניע, דאָס וואָלט געווען זעהר טרויריג.

פ א נ י ע. מיין טאטע איז כאָטש אין איינע יאָהרען מיט מיין מאמען, און דו ביסט צוויי מאָל, דריי מאָל אזוי אלט ווי איך (דער דאָקטאָר גיט אויף איהר אַ קוק רוהיג און שרייבט וויי־טער). דו לאז מיך בעסער געהן אהיים צוריק... איך וויל געהן צו־ריק! (דער דאקטאר גיט אויף איהר אַ קוק און שרייבט ווידער). האָסט געהערט מענשען! אדער קראָליקעס, אז ניט זיצט ער און טענטעלט א גאנצע נאכט מיט'ן פעדער... אבי עס איז דאָ טינט מיט פאפיר. (דער דאָקטאָר הערט אויף שרייבען און קוקט אויף איהר). פרעגט איהם בחרם, וואס שרייבט ער? ווער דארף דאס?... געבילדעטער חכם מיינער!

ד אָ ק ט אָ ר. (פיר זיך). אָי! איך הויב אָן פערשטעהן, ווי אזוי מען קען א מאָל קומען צו אזא געמיינהייט, ווי שלאָגען...

פ א נ י ע. (שרייט און וויינט). אז דו דארפסט מיך ניט, נאָך וואס האָסטו מיך גענומען?... נאָך וואס האסטו מיך גענו־מען?... איך פרעג דיך, נאָך וואס האסטו מיך גענומען?

ד אָ ק ט אָ ר. (קאלט). מאָרגען וועל איך אייך בעענטפערן אויף אייערע פראגען; היינט, מאדאם, געהט בעסער שלאָפען און בערוהיגט אייך.

פ א נ י ע. מאָרגען? א דאנק דעם טאטען דיינעם!... (דער דאקטאר צוקט מיט די אַקסלען און שווייגט). איך האָב געמיינט א דאָקטאָר, א גרויסער מענש, אריסטאָקראט, איך וועל פאר איהם מורא האָבען. דאָ פאר וועמען מורא צו האבען! ער וועט מיך נאָך א מאָל בריינגען דערצו, אז איך זאל איהם שלאָגען אויף.

ד אָ ק ט אָ ר. (כאַפּט זיך אויף, צייגט מיט'ן האַנד אויפ'ן טיר, און שרייט אויס מיט אן אונגעוועהנליכער מאַכט). מאדאם, איך וויל איצט בלייבען אליין! איהר הערט? (גיט אַזאַ קלאַפּ איבער'ן טיש, אַז די לאָמפּ און אַלץ ציטערט). פאָרט! ארויס פון דאנען!

(פאַניע דערשראָקען, געהט לאַנגזאַם און וויינענדיג אב).

פ א ר ה א נ ג.

דריטער אקט.

דאסזעלבע צימער. אין דער ערשטער אבטיילונג זיצט דער דאקטאר מיט פייוולען און לערנען. אין דער צווייטער אבטיילונג זיצט אָליע ביי דער פיאַנא און שפּיעלט א גרינגען עטיוד, די מאַדאַם זיצט לעבען איהר און צעהלט דעם טאַקט און קערט איבער די נאטען. עס איז טאג, ענדע זומער. דער דאקטאָר טראגט א העלען קאָסטיום, זיין שפּאַניאָלקע איז גראָער געוואָרען

מ א ד א ם. אזוי אזוי, ליאליע, פויל זיך ניט. איינס, צוויי, דריי! איינס, צוויי דריי! פארגעס ניט די פּעדאל... איינס, צוויי, דריי. (אליע שפּיעלט).

ד א ק ט אָ ר. שטעל זיך פאר, פּומפּיאן, אויפ'ן עקזאמען פרעגט מען דיך, אויף וויפיעל טיילען צופאלט זיך די אנאטאָמיע?

פ י י ו ו ע ל. צופאלט זיך די אנאטאָמיע? זי צופאלט זיך אויף: אָסטעאָלאָגיע, סינדעסמעלאָגיע, ע...ע...מיאָלאָגיע, ע...אנגיאָלאָגיע. און נאָך עפּיס א לאָגיע. פערגעסען... אין ביכעל איז דאָס דאָ.

ד אָ ק ט אָ ר. ע, ברודער, אין ביכעל איז שלעכט, עס דארף זיין אין קעפּעל. גיב איך וועל דיר אויפשרייבען א גאנצע רייהע פראגען. (שרייבט). איך בין דיר מקנא, דו לערנסט און איך האָב די לעצטע צייט אויפגעהערט לערנען און שרייבען — בין געווארען פויל, ווי א פּשע ישראל. ברודער, דו וואָלסט האָבען א יונגע ווייבעל, וואלסטו אויך ניט געוועזן אזא פלייסיגער סטודענט. כע! כע!

אָ ל י ע. באבוסיע, איך בין מיעד... נא, שפּיעל דו א ביסעלע, שפּיעל, וועסט פערגעסען שפּיעלען.

מ א ד א ם. דו, גנב, אז איך וועל שפּיעלען, וועסטו קענען? פאר וואס אז דו ביסט הונגעריג זאָגסטו ניט: באבוסיע,

געה עסען פאר מיר? (זעצט זיך צו דער פיאנא, טראכט א ביסעל און שפּיעלט ליסט'ס וואריאציעס אויף שובערט'ס סערענאדע).

ד אָ ק ט אָ ר. (הערט זיך צו). סס! פּומפּיאן. גיב א קוק אויף דער מאמען מיט אַליען...ביידע — צוויי אונשולדיגע קינדער. איך וויים נאר ניט, ווער פון זיי איז מעהר קינד. (הערט זיך צו. פאַניע קומט פון אַ אינערסטע טיר אויסגעפּוצט. א הוט, האנדשוהען, ציהרונג, טראגט א פּענסנע).

ד אָ ק ט אָ ר. בעטראכט נאר אונזער דאקטאָרשע. דו, סאָלדאט, סאלוטיר. וואָ פראָנט! (סאלוטירט). פאניע, וואוהין איז דאָס אין אזא פאראד?

פ א נ י ע. איך פאהר צו דער מאָדיסטקע, יעווגעני, און איך דארף א סך געלד. (נעמט פון זיין זשילעט טליכע אסיגנאציעס).

ד אָ ק ט אָ ר. עס איז אנגענעהם, ווען אזעלכע הענטעלעך גראבלען ארוים דאס געלד פון דיין קעשעניע. פאניע, איך שעם זיך פאר פּומפּיאנען, איך וואלט דיר עפּיס געזאָגט...

פ א נ י ע. נאר דו שעמסט זיך. ווען ווּעסטו זיך שוין אויפהערען צו שעמען? מאמא, איהר גיט שוין ווידער קאָנצערט, ווען ליאליע'ס פיאנא־לעהרערין וועט דאָ זיין היינט, וויל איך איהר זאָלט איהר זאָגען, אז איך הויב אן זיך לערנען שפּיעלען פיאנא. יא, איך וועל נעמען אוראָקען.

מ א ד א ם. אזוי? ווילסט ווערען א פיאניסטקע אויך? פון אָנפאנג קען איך דיך לערנען. איך וויל זיין דיין פּראָפעסאָרקע.

פ א נ י ע. ניין, איך וויל לערנען ביי אן אמת'ע לעהרערקע.

ד אָ ק ט אָ ר. דו, פאניע? האָסט דאָך פיינד דעם טאָפּטשאָן. זאָגסט שטענדיג, דו פערשטעהסט ניט.

פ א נ י ע. נו, יא, און די גרויסארטיגע דאמען, וואס צימבלען אויף דער פּיאנא, פערשטעהן עפּיס?... עס איז א מאָדע, דאמען זאָלען שפּיעלען, וויל איך אויך זיין א דאמע, ווי אלע. (עפענט די טיר אין קארידאָר). יעווגעני, זעהסט? איך האָב געהיי־

סען אין קארידאר אוועקשטעלען א לאנגע הילצערנע באנק. דיינע קבצנים מעגען ווארטען דאָרט און ניט קריכען אהער מיט די בלאָטיגע שטיוועל.

ד אָ ק ט אָ ר. אין קארידאָר? פאניע, ווינטער וועט זיין קאַלט דאָרט פאר די קראנקע...

פ א נ י ע. וועסטו זעהן ניט האלטען זיי לאנג. פומפיאן, איהר וועט הייסען די קראנקע ווארטען דאָרט. פערשטאנען?

ד אָ ק ט אָ ר. פאניע, דו געהסט מיט דיינע רעפאָרמען אלץ ווייטער און ווייטער, הא? (ווינקט צו פומפיאנען, ער זאל זי ניט פאָלגען).

פ א נ י ע. דאס בלייבט שוין אזוי. פומפיאן, געהט, נעמט מיר א פאיעטאָן.

פ י י ו ו ע ל. איא, איהר גלויבט ניט, אז דאס איז פאניע זרחים? זי, מיט די ביינער. ווי איהר זעהט מיך א יודען. (אב).

פ א נ י ע. עס איז שוין צייט פון איהם אויך פטור ווערען... אויך א מענש אין שטוב!

ד אָ ק ט אָ ר. ער וועט אויסשטודירען, וועט ער דאָ אליין ניט זיין. ער ווייסט, דו האסט ניט קיין גרויסע סימפאטיען צו'ן איהם... שאדע, ער איז מיין רעכטע האנד. שש! ער געהט... אין זיין געגענווארט דארפסטו אזוי ניט רעדען. עס איז ניט פיין צו ערנידריגען א מענשען. (פומפיאן קומט, נאך איהם דער בוקיניסט מיט ביכער).

פ א נ י ע. נו, יא, מיט פומפיאנען דארף איך זיך אויך צערעמאָניען. וואס איז, ווידער ביכער?

ד אָ ק ט אָ ר. געבראכט עטוואס נייעס? עטוואס גוטעס, הא?

פ א נ י ע. איהר מעגט געהן, ר' יוד, דער דאָקטאָר האָט שוין גענוג ביכער, איבער גענוג...

ד אָ ק ט אָ ר. איהר פערשטעהט דאָך מסתמא, די יונגע

דאמע מאכט שפאס. לאָזט איבער די ביכער, איך וועל זיי שפּעטער איבערקוקען... יאָ!... אדיע, מיין פריינד, אדיע. (בוקיניסט אב).

פ י י ו ו ע ל. האָט א גוטען תמיד. (מען קלינגט). הערר דאָקטאָר, מען קלינגט, מען קלינגט און קיין קלינגערס איז ניטאָ. פערשטאנען? (געהט עפענען).

פ א נ י ע. וועניג ביכער האפּטו...

ד אָ ק ט אָ ר. פאניע, דיך ניט צו ערגערען מאך איך פיעל קאָמפּראָמיסען. צו פיעל... אבער...

פ א נ י ע. קאָמפּראָמיסען צו קאָמפּרעסען? איך ווייס ניט וואס דו מיינסט.

ד אָ ק ט אָ ר. איך אָבער לײדער ווייס, וואס פאר א געפעהר־ליכע זאך קאָמפּראמיס איז און איך זאג דיר, אלץ מוז האָבען א גרעניץ. וואס אָנבעלאנגט מעדיצין, אדער ביכער דארפסטו זיך ניט מישען! איך וועל זיך ניט שטעלען מיט דיר האָבען א דעספּוט אין דער געגענוואַרט פון פרעמדע מענשען, אָבער ווייס, אז...

פ א נ י ע. (לעגט צו איהר האַנד צו זיין מויל, ער קושט איהר האנד). אז דו ביסט פּארט, ווי א שוואך קינד און מען דארף אויף דיר אכטונג געבען... אבער שא.. איך הער פּאציענטען געהן. (פּומ־פּיאָן צוריק).

פ י י ו ו ע ל. מאדאם, אייערע זיינען געקומען. איך האָב זיי געהייסען זיצען אין קארידאָר אויפ'ן באנק...

פ א נ י ע. נו, זאָלען זיי זיצען. זיי מעגען אויך ווארטען דאָרטען. זאלען אייגענע בענייען די באנק.

ד אָ ק ט אָ ר. וואס רעדסטו דאס, פאניע? פוי! פּומפּיאן, וואס איז דאס פאר וויצען? קומט אריין! קומט אריין!

(זרחי און שרה הינדע קומען. ביידע: גאָט העלף!).

פ י י ו ו ע ל. צוליעב די געסט בלייבט איהר דאך מסתמא, און איהר פאהרט ניט?

פ א נ י ע. וואס הייסט איך פאָהר ניט? איך דארף נוי־טיג האָבען די געסט.

פ י י װ ו ע ל. הייסט עס, איהר פאָהרט יא ? זאָל זיין יא. (אב).

ד א ק ט אָ ר. נו, ווי געהט עס ? זיצט... מוסיו זרחי, איהר זעהט ניט גוט אוים ? (רעדען שטיל).

ש ר ה ה י נ ד ע. נו, פאַניע, וואס מאכסטו ? אה איך זעה, האָסט שוין נייע ציהרונג... שען ! שען !

פ א נ י ע. יא, יעווגעני האָט מיר געקויפט נאָך א רינג און דעם בראַש. (שטיל). ביסלעכווייז האָב איך איהם אויסגע־לערענט. (לויט) וואס איז דאס פאר א צו־גאסט אין מיטען דרי־נען ! איך פאָהר אוועק.

ז ר ח י. פאַניע, מיר זיינען ניט געקומען צו דיר, צום דאָק־טאָר... איך בין קראַנק. (הוסט. פּומפּיאן קומט).

פ י י װ ו ע ל. מאדאם, איך האָב גענומען א דראשקע.

פ א נ י ע. איך האָב אייך געזאָגט, איך וויל א פאיעטאָן, ניט קיין דראשקע !

פ י י װ ו ע ל. דוקא א פאיעטאָן ? (געהט). פאַניע זרחים איז אנדערש ניט געוואוינט געווארען ביי איהר טאטען. (אב).

פ א נ י ע. ער טוט עס מיר אונמיסטען. דעם דאקטאָר׳ס מענשען !

ש ר ה ה י נ ד ע. דאָקטאָר, איך האָב אייך געבראַכט א חולה. הוסט און פערכעט א גאַנצע נאכט... מיך וואָלט ניט גע־הארט, א מצוה אויף איהם... מען קען אבער אן אויג ניט צו מא־כען איבער איהם. קען א ווארט ניט אויסרעדען, ער זאָל זיך ניט צוהוסטען, און נאר עס וואָלט גערעדט. אויך מיר א מאנסביל !

ז ר ח י. אז איך בין ניט קיין מאנסביל, דאָס הייסט אז איך בין א יודענע, בין איך דאָך פון אייערע, דארפסט מיט מיר גוט פריינד זיין און לאָזען מיך רעדען א סך... אוי, דאָקטאָר, עס שטיקט מיך... די מלמדות שטיקט מיך... 25 יאָהר אבגעקנעלט... (הוסט).

ד אָ ק ט אָ ר. מיר וועלען באלד זעהן, מיר וועלען אייך גוט אויסהערען און אונטערזוכען...

(פומפיאן קומט).

פ י י ו ו ע ל. א פאיעטאָן!

פ א נ י ע. נו, איך פאהר... יעווגעני, פארגעס ניט האָסט וויזיטען. מיט די געסט דארפסט זיך ניט צערעמאָניען.

מ א ד א ם. פאניע, מיינסטו ניט, אז דיין שליאפע איז מיט צו פיעל שיק?

פ א נ י ע. איהר ווילט, איך זאל אויסזעהן, ווי אן א ל־ ט ע דאקטאָרשע? דאס ניט!

מ א ד א ם. פאהרסט האנדלען. יונגע דאקטארשע, פאָלג מיך און קויף ניט אזעלכע זאכען, וואס ווארפען זיך אין אויג.

פ א נ י ע. פערלאָזט זיך שוין אויף מיר.

ד אָ ק ט אָ ר. א דאנקע דיר, מאמא, זאל איהר ווילען זיין פריי. ביסלעכווייז וועט איהר געשמאק פערעדעלט ווערען, דאן וועט אויך איהר ווילען אן אנדער ריכטונג נעהמען...

פ א נ י ע. אדיע! מוסיו און מאדאם זרחי, אדיע. (אב).

פ י י ו ו ע ל. א גוטען תמיד.

ש ר ה ה י נ ד ע. מיר זיינען געקומען איין מאָל אין א יובל, געהט זי אוועק.

ד אָ ק ט אָ ר. איהר דארפט איהר פערצייהען... א יונגע דאמע, דארף איינקויפען נויטיגע זאכען. ביי איהר איז דאס וויכטיג.

ז ר ח י. נו, אז דיר געפעלט ניט, רוף זי צו'ן א ווייבער־ שען דין תורה. איהר האָט דאך געהערט מסתמא פון דעם ווייבער־ שען די תורה? א וואוילע זאך. (לאכט).

ד א ק ט אָ ר. ניין! ניין! איהר לאכט און איהר הוסט פון אייערע וואוילע זאכען. נאָך וואס דארפט איהר דאס?

ש ר ה ה י נ ד ע. ער קוועלט ווי א באקסער פון זיינע אייגענע חכמות. אויך מיר א מאנסביל!...

א ל י ע. פאפאָטשקע מיר ווילט זיך אזוי לאכען... כי! כי!

כי! טאנטע! לאָזט, לאָזט דעם אָנקעל דערצעהלען געשיכטען. איך האָב שוין לאנג ניט געלאכט, אָבער, אָנקעל, — דערצעהלט, אז איך זאל פערשטעהן. איך זאל לאכען, ניט איהר.

ז ר ח י. אליעטשקע, איך וועל ניט לאכען, וועסט זעהן...

מ א ד א ם. דערמיט פיהרט איהר איבער די געשיכטע, וואס איהר לאכט אליין... אנדערע דארפען לאכען, ווי מיין אלינקע זאָגט, און איהר קוועלט אליין פון זיך.

ז ר ח י. איך וועל זיך איינהאלטען. (הוסט). צוויי ווייבער זיינען געקומען צום רב מיט א דין תורה. רבי, זאָגט איינע, זי האָט ביי מיר געליהען א שפּאָגעל נייע סקאוואראדע און האָט זי מיר אומגעקערט א צובראָכענע און א צובויגענע. ענטפערט די צווייטע: רבי, איך האָב ביי איהר קיין מאָל אין מיין לעבען ניט גענומען קיין סקאווארדע. זאָלט איהר אליין אזוי לעבען און געזונד זיין, ווי איך האָב ביי איהר א מאָל אין מיין לעבען געליהען א סקאווארדע. און א חוץ דעם, אלע שכנות ווייסען, אז די סקאווארדע, וואס זי האָט מיר געגעבען, איז געווען אן אל־טע און א צובראָכענע. און ווידער, פון וואנען ווייסט זי, אז די סקאוורעדע איז צובראָכען און צובויגען? איך האָב זי נאָך ניט אבגעבראכט צוריק. זי איז נאָך ביי מיר. כא! כא! א ווייבערשער דין תורה. (לאכט און הוסט).

מ א ד א ם. וואס ער טראכט אויס אויף די ארעמע ווייבער. (אלע לאַכען, בעזאָנדערס אָליע).

ד אָ ק ט אָ ר. מאמא, דו זעה בעסער, ווי ליאלע לאכט... כא! כא! מיין טייערע, זיסער נארעלע, וואס געפעלט עס דיר אזוי? (קושט זי). אה, ר׳ זרחי, איהר הוסט א סך ערגער ווי פריהער...

ש ר ה ה י נ ד ע. אויף הוסטען — דערויף איז ער אן אייזערנער בריה. וואס דען, עפּיס א רעכטע זאך וועט ער קענען. אסור... אזוי ווי איהר זעהט, טאג ווי נאכט. פּח פּח פּח...

ד א ק ט א ר. (שרייט. פומפיאן). הערר פאציענט, באלד אהער... די דאמען וועלען אונז ענטשולדיגען. (אלע פרויען מיט אַליען אב. ער פערציהט די פארטיערען).

ד א ק ט א ר. די בעקעשע אראפּ... דעם זשילעט אראפּ. (טוט איהם אויס). אה! א לייבסערדאק? קיין מאָל ניט בעמערקט.

ז ר ח י. וואָס־זשע, איך האָב זיך געדארפט בעריהמען דער־מיט? עס איז יא, ווי מען דערצעהלט, צוויי ווייבער האָבען זיך בעגעגענט אין מארק, זאָגט איינע: חיה העני, דו בעריהמסט זיך גאר ניט, וואס דו האָסט... (הוסט).

ד אָ ק ט אָ ר. באסטא! קיינע געשיכטעס! סילענטום! (קלאַפּט אין ברוסט און הערט זיך צו). דו הערסט ברודער פומפיאן? (פומפּיאן הערט זיך צו). נו, קערט זיך אום. קאלעגא. וואָס זאָגט איהר, הא? (פומפיאן הערט זיך צו).

פ י י ו ו ע ל. עמפיזימא פאלמענאלים דעקסטרא.

ז ר ח י. דאקטאר, איך וויל אייך פרעגען וועגען אנ׳אנדער חולאת. אבער ער דארף ניט הערען.

ד א ק ט א ר. קאלעגא פראָפעסאר, טראָג זיך אָב... דו דארפסט ניט הערען.

פ ו מ פ י א ן. א גוטען תמיד. יא, עמפיזימא פאלמענאלים. (א ב צ ו ד י פ ר ו י ע ן).

ד א ק ט א ר. וואָס איז, מיין פריינד, איהר האָט א סעק־רעטנע קרענק?

ז ר ח י. יא, עס איז א חולאת, אָבער ניט קיין סעקרעטנע... (ק ו ק ט ז י ך א ו ם). מיין חולאת איז, פשוט גערעדט, מיין פלונית׳טע. איך ווייס די חולאת... א גאנץ לעבען ליידען און דולדען... איך האָב געוואָלט מיט אייך אליין בלייבען, ווייל איך וויל פרעגען... הערר דאקטאר, איך ווייס, מיין טאָכטער האָט געלערענט פון דער מאמע׳ס סידור... און אז איך דערמאָן זיך, אז ביי אייך איז, חלילה, אזוי ווי ביי אונז. אָי, וועה איז מיר...

ד א ק ט א ר. א, זייט רוהיג. געווים, מיר האָבען געהאט מאנכע סצענען. מען האָט עס גערארפט ערוואַרטען. די פערשיידענהייט אין יאָהרען, די פערשיידענהייט אין גערדאנקען. אָבער מיט יעדען טאָג ווערט די פערשיידענהייט קלענער... זי ווערט פריינדליכער, פיהלט זיך היימישער, לעזט אביסעלע, ענטוויקעלט זיך א ביסעלע. יא, עס קען זיין ניט אלץ, וואָס איהר געפעלט, געפעלט מיר... אָבער איך זעה, איהר ווילען זאָל זיין גאנץ פריי. איהר ענטוויקלונג וועט קומען מיט דער צייט. זי האָט קאפריזען, ווי יעדע יונגע פרוי, דאָס איז אָבער ניט וויכטיג. איהר כאראקטער איז אביסעל פערדאָרבען, אָבער איך ווייס, ער בעשטעהט פון גוטען מאטעריאל... איך בין א מבין...

ז ר ח י. הלואי, רבונו של עולם. און איך האָב שוין געמיינט, אז ביי אייך איז אזוי ווי ביי אונז...

ד אָ ק ט אָ ר. איך ווייס ניט, ווי ביי אייך איז געווען... זייט איהר געווען פערליעבט, הא? אלטער, איך בין אביסעל צופיעל פערליעבט. (א ו מ א ר מ ט א י ה ם). מיין פריינד, איך האָף, איך וועל מיט אייער חולאת ניט קרענקען. כא! כא! כא! א ביטערער חולאת. הא? הערט, איך וועל אריינפאָהרען צו'ן אייך אפשר היינט נאָך און וועל אייך געבען א גאנצע סיסטעם, ווי צו קורירען און ווי צו פיהרען זיך... מען דארף אייך גוט נעמען אין די הענד, איהר אויסגעקנעלטער סוביעקט, וואָס איהר זייט. איצט אָבער מוז איך געהן. איך האָב זעהר א שווערען קראנקען אויף די הענד. אן ארעמאן האלט ביי'ם שטארבען פ ו ן ג ע־ פ ל ע ק ט ע ן ט י פ ו ס און לאָזט איבער א פולע שטוב מיט יתומים. שלים־מזל, וואוהין קריכסטו? צום קבצן. (ע פ ע נ ט ד י פ אָ ר ט י ר ע ן). שוויגער האָט קיין פאראיבעל, איך מוז פאָהרען. (זרחי טוט אן אויף זיך זיין סיורטוק). מאמא, אויפ'ס ווידערזעהען. (ק ו ש ט ז י). ליאָלע (קרימט זי איבער). עס איז א נעשיכטע? כי! כי! ברודער פומפיאן, קוק אריין אין דער קניגע, אז ניט וועסטו זעהן א פיגע... (חאפט זיין סאקוואיאזש, ראש אב).

שרה הינדע. נו, וואָס האָט דיר דער דאָקטאר געזאָגט, טשערעפּאכע דו?

זרחי. איהר הערט? טשערעפּאכע גאָר. שרה הינדע, דער דאָקטאָר זאָגט, דו דארפסט זעהן למע"ה, איך זאָל האָבען וואס מעהר תענוג און וואָס וועניגער קללות.

מאדאם. זעהר א ביליגע רפואה און דערצו אַ אייגענער אפטייקער. (ציינט אויף שרה הינדען. אָליע נעהמט איהרע ביכער, לעגט אוועק אויפ'ן טיש, נעהמט טינט פעדער).

שרה הינדע. וועסט שוין האָבען תענוג... קום אהיים. נו! נו! די טאָכטער אפילו ניט געזעהען ווי מען דארף. א שעהנע טאָכטער ביי דיר, פער'שרפ'עט זאָלסטו ווערען...

זרחי. איך בין שולדיג?... דאָס איז יא, ווי מען דערצעהלט... צוויי ווייבער... (הוסט).

אָליע. אָי, באבוסיע, א געשיכטע! (אלע לאָכען).

זרחי. דו זאָגסט מיר, שרה הינדע, אקוראט ווי איין יודענע זאָגט צו דער אנדערער, וועלכע איז געווען א בעזדיטיכע: דיין טאָכטער איז פון די דאָזיגע, פון די גוטע... וואָס ע...

שרה הינדע. גענוג נו! וואָס איז דער משל, פרא אדם? אז איך בין א בעזדיטיכע, אָדער אז דיין טאָכטער איז א גוטע? זאָלסט פערשטעהן, וואָס דו רעדסט, וואָלסט זיך טאקי בעגראָבען... האָט א גוטען טאָג, מחותנת'טע... די דאקטארשע שמעקט ניט אריין צו אונז. עס שטעהט ניט אַן דעם טאטען איהרען... קום! טשערעפּאכע.

זרחי. יא! געווען ביי'ם דאָקטאר און מוז אהיים געהן מיט מיין אלטע קריינק. (ציינט אויף זיין פרוי). א גוטען טאָג (ביידע אב).

פייוועל. האָט א גוטען תמיד... שעהנע זאכען קען זיך ליאליע אויסלערנען פון דער משפחה...

מאדאם. פייוועל, דו לערן פריער דיין אנאטאָמיע, נאכ־

דעם וועסטו רעדען פון סאָציאָלאָגיע. משפחה... כע! כע! דאָס איז סאָציאָלאָגיע... פערשטאנען?

פ י י ו ו ע ל. דאָס איז דאָך דאָס אומגליק, וואָס איהר מיט'ן דאָקטאָר קוקט אריין אין דער סאָציאָלאָגיע מיט דער סווינטעס־מעלאָגיע, און וואָס אונטער'ן נאָז טוט זיך, זעהט איהר ניט. פער־שטאנען? (אב מיט זיין בוך).

מ א ד א ם. סווינטעסמעלאָגיע? א נייע וויסענשאפט און זעהר א בעליעבטע אין אונזערע צייטען. אליע, מיר דאכט זיך, דו קאָנסט ניט דיינע אוראָקען? חיוטין וועט באלד קומען, וועט זיין טאקע, ווי פייוועל זאָגט, א זעהר מיאוסע סווינטעסמאָלאָגיע.

א ל י ע. באבוסיע, פאר וואָס איז מוסיו חיוטין ניט ווי פריהער? אבגעלערענט און באלד אוועק, ווי א פרעמדער. (מען קלינגט, פומפיאן לויפט צוריק עפענען).

מ א ד א ם. ווער איז דאָס? די לעצטע צייט, ווען א פא־ציענט קומט שוין יא אמאָל, איז פונקט ווען יעווגעני איז ניטאָ אין דערהיים. אליע, מיר בלייבען אָהן פראקטיקע.

אָ ל י ע . (ביים פענסטער). עס איז פאניע! אוי, איך וויל אזוי זעהן, וואָס האָט זי איינגעקויפט. (פאניע קומט מיט פיעל פעק־לעך. נאָך איהר פומפיאן).

פ י י ו ו ע ל. (שטיל. שלעפט קלומקעס). פונקט ווי ביי איהר טאטען אין וויין־הויז. פאניע זרחים! (בייז אָב צוריק צו זיך).

מ א ד א ם. פאניע, זעה, ווי דיינע בעקלעך האָבען זיך צו־פלאמט. (קנייפט זי פאר'ן באק). ניט אומזיסט, איז מיין יעווגעני אזוי פערליעבט אין דיר, — דו בליהסט.

פ א נ י ע. וואָס פעהלט מיר? האָב וואָס צו עסען, האָב וואָס אָנצוטאָהן, — פונקט ווי אלע דאמען...

מ א ד א ם. אבי דיר פעהלט גאָר ניט... אָליע, קום, דו געהסט?

א ל י ע. ניין, באבוסיע, איך בלייב דאָ מיט פאניען.

פ א נ י ע. מאמא, איהר ווילט גאָר ניט זעהן, וואָס איך האָב איינגעהאנדעלט?

מ א ד א ם. וואָס פערשטעהט אַן אַלטע יודענע? אז דיר געפעלט, ביסטו צופריעדען... און אז דו ביסט צופריעדען, געפעלט עס מיר... (זי פערציהט די פּאָרטיערען. אב).

פ א נ י ע. (בינדט אויף א פּעקעל). זעהסט, אליע, דאָס וועט זיין מיין „דעלי" סעזאָנען קלייד.

אָ ל י ע. ווי? פאניע, ניט דעלי, דעמי סעזאָן דאַרף מען זאָגען.

פ א נ י ע. דעמי סעזאָן? איך וועל געדענקען (חזר'ט). דעמי, דעמי סעזאָן. (ענטציקט). זעהסט, דאָ דער ליעף וועט זיין בע־פּוצט מיט קרוזשעוועס. די ארבעל מיט אויפגעבלאָזענע בופס, דאָ וועלען געהן שנורען מיט לענטעס איבער דער גאנצער קיראַסע, פון דאנען וועלען געהן ביע ביז אראָפּ און אונטען אובאַרקעס...

א ל י ע. איך מיין, דאָס וועט זיין שעהן. פאניע מאך בעסער דער ליעף זאָל זיך פערשפּיליען פון א זייט... אָט אזוי...

פ א נ י ע. אָבער איאָ, עס וועט זיין שעהן? עס וועט מיר פּאסען הא? טייערע! (כאַפּט אָליען און טאַנצט א וואלצער, זינגענ־דיג פריילין: טעם טרא טעם, טעם טרא טעם...). אָליע ווילסט א קאנפעטקע? (נעהמט פון איהר קעשעניע א קליינע שאַכטעל). איך קען זיך ניט אויסלערנען, דאָס איז מאָנפּאסיע צו באָנפּאסיע?

אָ ל י ע. דאָס האָסטו געקויפט זעהר א גוטען סאָרט, עס רופט זיך באָנפּאסיע...

פ א נ י ע. (חזר'ט). דאָס רופט זיך באנפּאסיע, באנפּאסיע. איך האָב דאָס ניט געקויפט. א נויטיגע זאך! דאָס האָט מארק גע־קויפט.

א ל י ע. אנקעל מארק? דאַרף איך ניט! (ווארפט די קאָנ־פעקטען צוריק אין שאַכטעל).

פ א נ י ע. אָבער דאָס קלייד וועט זיין גרויסארטיג, הא?

מארק זאָגט, ער האָט פּונקט אזא קלייד געזעהן ביי דער דירעק־טארשע פון באנק.

אָ ל י ע. פאניע, איך בין שוין ווידער ברוגז אויף דיר. דו דארפסט ניט הערען, וואָס אנקעל מארק זאָגט, נאָר וואָס דער פּאפּא זאָגט.

פּ א נ י ע. וואָס מיינסטו?

אָ ל י ע. א, דו ווייסט, דו ווייסט, וואס איך מיין. און אז דו זאָגסט, דו ווייסט ניט, זאָגסטו א ליגען (בייז אב).

פּ א נ י ע. וואָס מיינט זי דאָס? ווייס איך, וואָס ארט מיך? (נעמט ווידער דעם טוך און מעסט). אָה, ווי שעהן עס וועט זיין! איך ווייס, עס וועט מיר זעהר פּאסען. (מארק גנב'ט זיך שטיל פון זיין צימער).

מ א ר ק. (אומארמט זי פּלוצלינג). אהא! דו ביסט דאָ? איך בין אויך דאָ!

פּ א נ י ע. (ד ע ר ש ר אָ ק ע ן). טפו! האָסטו געהערט א חכמה!

מ א ר ק. שש! שריי ניט. וועסט שוין א מאָל שכל האָבען צו ניין? ווען וועל איך דיך שוין אויסלערנען?

פּ א נ י ע. יא דו לערנסט מיך! זאָג בעסער ווי קומסטו בייטאָג פּלוצלינג אהיים?

מ א ר ק. איך געה פון קאזנאטשעיסטווע און טראכט: אפשר ביסטו אליין? און האָב געטראָפען.

פּ א נ י ע. האָסט ניט געקלונגען. דו ווייסט גוט די גנב'ישע שטיק. ביסט א שטודירטער אויף די זאכען.

מ א ר ק. פאניע, ביסטו היינט פּיקאנט!

פּ א נ י ע. טאקי?

מ א ר ק. מען קען א כפרה איינגעמען.

פּ א נ י ע. נו. נעהם איין. (די פּארטיערען צונעמען זיך אַ ביסעלע. מען זעהט, ווי אָליע שטעהט אויף דר'ערד אויף די קניע און קוקט אריין).

מ א ר ק. איך פערשטעה, פאר וואָס דער אלטער נאר איז אזוי פערליעבט...

פ א נ י ע. דער אלטער נאר האָט מעהר שכל פון דיר, פון מיר, פון אונז אלע.

מ א ר ק. נעהמסט זיך פון דעסטוועגען אָן פאר דיין אל־טעטשקען... פאניע, קום אהער צו מיר.

פ א נ י ע. אוי, לאָז מיך צו רוה!...

מ א ר ק. ביי אונז אין באנק זאָגען אלע, דו ביסט די שעהנסטע פרוי אין שטאדט.

פ א נ י ע. טאקי? דאָס געפעלט מיר! זאָגסטו דאָס אונ־מיסטען? טאקי די שעהנסטע?

מ א ר ק. ניין, איך זאָג ניט אונמיסטען. איך הויב זיך טאקי אן פערליעבען אין דיר אויף צו'ן אמת.

פ א נ י ע. פארוואָס האָסטו זיך אין מיר ניט פערליעבט, ווען איך בין געווען א מיידעל? דיר איז דאמאלס ניט אָנגע־שטאנען, אריסטאָקראט מיינער. איצט ארט דיך ניט.

מ א ר ק. נו, וואָס ארט דיך, נאר? מען האָט דיך ליעב?

פ א נ י ע. נו, יא! עס איז אָבער דאָ אימיצער, וועמען עס ארט. (אָליע פאלט צו צום פאָל און וויינט).

אָ ל י ע. (ווהיספערענד). מיין פאפאטשקע!! מיין פא־פאטשקע...

מ א ר ק. איהם מיינסטו? איהם ארט ניט, זעהסט דאָך... ער איז אן אידעאליסט. ביי זיי איז דאָס גאר ניט. זיי אנערקענען ניט מיינס... דיינס... קאָמוניסטען!...

פ א נ י ע. טאקי? געה, דו זאָגסט א ליגען.

מ א ר ק. ביי זיי איז דאָס גאר ניט. שש... פאניע, קום אהער צו מיר.

פ א נ י ע. אוי, לאָז מיך צו רוה.

מ א ר ק. פאניע, ווילסט וויסען, ווי דו געפעלסט? קום

אהער, וועל איך דיר דערצעהלען, וואָס האָט וועגען דיר געזאָגט דער וויצע־דירעקטאר פון אונזער באנק.

פ א נ י ע. טאקי? (געהט צו'ן איהם). וואָס האָט ער געזאָגט? (ער זעצט זי אַנידער אויף זיינע קניע און קושט זי ליידענשאפטליך). אוי, לאָז מיך! זאָל זיין געגוג! וואָס טוסטו? (מען קלינגט). לאָז מיך! (ער לאָזט זי ניט). משוגע'נער, מען געהט! (זי רייסט זיך ארויס, פּומפּיאַן קומט, זי אין אַ פערלעגענהייט). ע... ע... פּומפּיאן, מען קלינגט...

פ י י ו ו ע ל. יא, מאדאם, מען קלינגט. (שטעהט און בעטראַכט זיי ביידען). מען קלינגט אין אלע גלאָקען.

פ א נ י ע. (צונעמט די פּארטיערען און בעמערקט אליען אויף דר'ערד). זעה נאָר, אליע!... וואָס איז, אַליע? וואָס טוסטו דאָ? (וויל זי אויפהויבען).

א ל י ע. (וויינט). אוועק פון מיר!... רעד ניט צו מיר!... דארפסט זיך ניט אָנריהרען צו מיר! אוועק, דו! אוועק! (לויפט אב. מען קלינגט ווידער).

פ י י ו ו ע ל. (אפּארט). אי, וועה! עס האלט שוין זעהר ווייט. פערשטאנען? (געהט עפענען).

פ א נ י ע. איך האָב מורא, דאָס קינד האָט געזעהן. גיי, פער'שרפ'עט זאָלסטו ווערען!

מ א ר ק. נו, איז וואָס? אַ ביסעל שפּאס געמאכט. פאניע, איך וועל ווארטען ביי זיך אין צימער, עס קען זיין, עס איז ניט ער. ברענג דיינע האָר אין אָרדענונג און האלט זיך ווי א ווירדיגע, אנשטענדיגע דאמע. דער עיקר איז נאָר אין האלטען זיך (אב צו זיך).

פ א נ י ע. אלע זאָגען, איך האלט זיך שוין ווי א ריכטיגע דאמע. אז מען האָט שכל, איז ניט שווער אויסצולערנען זיך זייער גאנצע תורה. און איך האָב געמיינט, איך וועל זיך אייביג ניט אויסלערנען צו זיין א דאמע. (חיוטין און פייוועל קומען. זי מאכט אַ גרימאַסע, נעהמט איהרע פּעקלעך, פערציהט די פּארטיערען. אב).

ח י ו ט י ן. (ווישט די ברילען). הם, די דאקטארשע אייערע ווערט מיט יעדען טאָג גרויסארטיגער. פומפיאן, וואָס איז אייך? איהר זעהט אויס, ווי איהר זאָלט ליידען פון בויכוועהטאָג. וואו איז אָליע?

פ י י ו ו ע ל. דעם בויכוועהטאָג בין איך אייך מוחל. נאָר זאָגען וואָס דארף איך אייך...

ח י ו ט י ן. וואָס איז דאָס, אמיקום מעדיקום?

פ י י ו ו ע ל. איהר ווייסט, אז איך האָב אייך פיינט... דאָס איז ניט קיין סוד.

ח י ו ט י ן. פיינט! דאָס הייסט ניט פיינט... איהר זייט ניט שטערבליך פערליעבט אין מיר.

פ י י ו ו ע ל. יא, אָבער ער האלט פון אייך. איך וויים ניט, וואָס האָט ער אין אייך דאָרטען דערזעהען.

ח י ו ט י ן. פייוועל פומפיאן, אויך איהר האָט וואָס צו זאָגען, רעדט עברי. דער וואָס רעדט א סך איז א סימן: ער האָט ניט וואָס צו זאָגען.

פ י י ו ו ע ל. יא, איך האָב וואָס צו זאָגען. איך האָב גע־פרובט זאָגען דער אלטער — איז רעדט צו דער וואנד. און איהם זאָגען האָב איך מורא. פערשטאנען? (צונעמט די פארטיערען און קוקט זיך אום).

ח י ו ט י ן. דערווייל האָב איך גאָר ניט פערשטאנען. רעדט ניט צו דער וואנד, רעדט צו מיר...

פ י י ו ו ע ל. איהר זייט א פערשייטער קבצן און איהר קענט יעדע זאך טון.

ח י ו ט י ן. איהר האָט א טעות... דאָס הייסט, א פערשיי־טער קבצן בין איך, אָבער יעדע זאך טון קען איך ניט. וואָס איז דאָס פאר אן אפעראציע?

פ י י ו ו ע ל. דער בוכהאלטער, אונזער ברודער, מוסיו מארק און פאניע זרחים. פערשטאנען? עס איז א שאנדע און א ווייטאָג אין הארצען, אזא מענשען מאכען צום נארען. אין

שטאָדט לאכט מען פון איהם. דאָקטאר קאפּילקין האָט מיך אין אפּטייק פאר אלע פּראָוויזארס געפרעגט: ווער פון די צוויי ברידער? פערשטאנען? און האָבען געלאכט און חוזק געמאכט. פּשוט מען מיינט, דער דאָקטאר ווייסט און מאכט זיך ניט ווי־סענדיג.

ח י ו ט י ן. הא? מען האָט עטליכע מאָל אין מיין געגענ־ווארט געפּרובט רעדען דערפון, האָב איך געהייסען שווייגען. איך וויים, זי איז א בהמה, א נידריגער כאראקטער, אָבער...

פ י י ו ו ע ל. ער איז בלינד, ער זעהט ניט. איך זעה, זאָגאר ליאָלע... ליאָלע זעהט.

ח י ו ט י ן. וואָס? דאָס קינד?... דאָס אונשולדיג קינד?

פ י י ו ו ע ל. זי איז ערשט געלעגען דאָרט אויף דר'ערד לעבען די פּאָרטיערען און ביטער געוויינט, ווייל זי האָט געזעהען, וואָס זיי ביידע האָבען פון דער זייט... פערשטאנען? ניט אנ־דערש, ער ווייסט און איהם פּאסט ניט ארייננצומישען זיך. (מען קלינגט). אָי, שא! דער דאָקטאָר. (לויפט עפּענען).

ח י ו ט י ן. אזוי? ער ווייסט און מאכט א שווייג?... אזוי וועט זאָל עס געהן? און מיט דיזער פערפעסטעטער לופט אטעמט דאָ דאָס קינד! איך בין ניט קיין סענטימענטאלער מענש. און איך מיין, ווי ביטער און גרויזאם דער אמת זאל ניט זיין, איז א ליגען אָבער שטענדיג נאָך ביטערער און גרויזאמער... (דאָקטאר קומט, ער איז זעהר טרויריג, נאָך איהם פּייוועל).

ד א ק ט א ר. יא, ברודער פּומפּיאן, עס איז געווען א צו שווערער טיפוס און נאָך א געפלעקטער... מיין פּאציענט איז גע־שטאָרבען... איך האָב עס ערווארטעט, און עס פערדריסט דאָך... אזוי פיעל יאָהרען האָב איך צו טון מיט'ן טויט און שטענדיג ברענגט מיך דיזע שרעקליכע מיסטעריע אין פערצווייפלונג. א געהיימניספאָלע, ערדריקענדע ערשיינונג! (פערטראַכט זיך). יעצט ליגען דאָרט צוויי קינדער אין טיף און דאָס גאנצע הויז איז אנ־געשטעקט. חיוטין, איך גיב אייך ניט די האנד, ווייל איך בין אין

גאנצען פערפעסטעט. וואָס זעהט איהר אויס אזוי זויער, ביי אייך איז אויך א פאציענט געשטארבען? פומפיאן, איך מוז זיך שוין אי־בערטון. (פומפיאן גיט איהם אנדערע קליידער).

ח י ו ט י ן. דאקטאר, איהר זאָלט ניט זיין פערפעסטעט, ווייס איך אויך ניט, צו איך וואָלט גענומען אייער האנד. יא איהר האָט רעכט, ביי מיר איז היינט געשטאָרבען ניט א פאציענט, נאָר א מענש איז געשטאָרבען...

ד אָ ק ט א ר. חיוטין, ווידער משוגעת'ן? ניט יעצט, איך בין אליין ניט אין אן איבריג גוטער שטימונג.

ח י ו ט י ן. וואָס זיינען שטימונגען? א'ן עהרליכער מענש דארף האָבען פרינציפען.

ד א ק ט א ר. חיוטין, לאָזט מיך היינט צו רוה מיט אייער קינדישער מאָראל.

ח י ו ט י ן. דאקטאר, איהר קענט אייך ניט אוועקמאכען מיט פראַזען! איהר זייט געווען א פאָפולערער, בעליעבטער מענש, אן אנערקענטער פאלקס־פריינד, — און יעצט לאכט מען און מען פעראכטעט אייך. מען וועט גיך אין גאס טייטלען אויף אייך מיט די פינגער. איהר זייט אמאָל געווען א מענש מיט אידעען. וואו זיינען אייערע אידעען יעצט?

ד א ק ט א ר. (פריינדליך). זייט ניט קיין נאר, חיוטין! מיינע אידעען טראָג איך אין מיין מארך, אין דעם בלוט פון מיינע אָדערן. מיינע פרינציפען זיינען הייליג! צו פרינציפען מוז מען אָבער נאָך פיהלען און דענקען ווי א מענש. א פרינציפ איז א טויטע זאך און דער געדאנק פון א מענשען לעבט. יא, איך ערלויב זיך אמאָל א קאמפראמיס, ווייל איך וויל ניט סקנדאלען אין הויז, ווייל איך וויל ניט פערגיפטען דאָס לעבען פון א יונגע אונ־ענטוויקעלטע פרוי; זי וועט זיך ענדערן מיט דער צייט.

ח י ו ט י ן. זי וועט זיך ניט ענדערן, איהר האָט זיך גע־ענדערט!... דאָס איז די היינטיגע פאמיליע, גערעדע ווי די גאנצע געזעלשאפט. זיי דעמאָראליזירען די פערזענליכקייט. נעמט

מען א ווייב, קען מען שוין ניט זיין נוצליך פאר אנדערע... אויס פרייהייט, און טעטיגקייט, אויס אידעאלען. מען זארגט נאר פאר׳ן עגאָאיסטישען טרעמבוך, פאר׳ן חזיר׳שען „איך“. אמאָל פלעגט מען פאר א גוטען צוועק קענען קריגען ביי אייך הילפע, און זינד איהר האָט חתונה געהאט...

ד אָ ק ט אָ ר. ברודער, מיינע פינאנסען זיינען ניט אין א גלענצענדען צושטאנד. די פראקטיקע איז מאָגער און די אויס־גאבען — אי, אי! כאפט אייך דער רוח, אייך מעג איך זאָגען: איך בין קיין מאָל קיין גראָשען ניט געווען שולדיג און איצט בין איך שולדיג אין מאגאזינען און צו פערשיעדענע קרעדיטאָרען איבער 12 הונדערט רובעל. ביסלעכווייז אזוי... אריינגעקראָכען...

ח י ו ט י ן. דאָס רעקאמענדירט אייך זעהר שען! נאָר דאָס איז נאָך גאָרניט. איהר דעמאָראליזירט, איהר פערדארבט אייער אייגען קינד... הא! איהר זייט אזוי צופריעדען פון אייער בעס־טיאלער זאָאָלאָגישער פריידע, אז איהר דולדעט דאָ אין הויז יעדע געמיינהייט, און אייך ארט ניט, וואָס אייער אונשולדיג קינד...

ד א ק ט א ר. (צארניג). וואָס מיינט איהר? איהר! וואָס ווילט איהר זאָגען?

ח י ו ט י ן. איך וויל זאָגען, אייער קינד איז ערשט גע־לעגען דאָ ביי די פּאַרטיערען און האָט געוויינט. איהר יונגעס הארץ ווערט דאָ צובראָכען, איהרע ריינע געדאנקען פערגיפטעט, איהרע הייליגע געפיהלען פערשמוצט! און איהר, אלטער פער־ליעבטער סאטיר, איהר קוקט און שווייגט! פוי! איך וויל ניט האָבען וואָס צו טון מיט אזא הויז און מיט אזעלכע מענשען! (ראש אב).

ד א ק ט א ר. פומפיאן, וואָס האָט ער געפלאפּעלט? ער איז פון זינען אראָב!...

פ י י ו ו ע ל. ביי איהם איז דאָס א נייעס, און איך האָב פריהער געוואוסט, אז פאניע זרחים...

ד א ק ט א ר. פומפיאן, פאניע זרחים איז מאדאם גאל־דענווייזער. פערגעס דאָס ניט!

פ י י ו ו ע ל. יא, דאקטאר, אָבער דאָ אין הויז געפינען זיך צוויי גאלדענווייזערס. פערשטאנען?

ד א ק ט א ר. (רוהיג). הא? צוויי גאלדענווייזערס? וואָס מיינסטו דאָס?

פ י י ו ו ע ל. איך מיין, אייער ברודער מארק.

ד א ק ט א ר. זיי ניט קיין נאר, פומפיאן, און רעד ניט קיין נארישקייטען. מען דארף ניט גלויבען יעדע דומהייט, וואָס מען הערט.

פ י י ו ו ע ל. אבער אז מע זעהט?

ד אָ ק ט אָ ר. (כאַפּט זיין ארם). וואס ווילסטו דאָ מיר דער־צעהלען פאר געשיכטעס? דו!

פ י י ו ו ע ל. אז מארק און אייער פרוי... אוי, דאָקטאָר, איהר וועט מיר איבערברעכען די האנד! דאָקטאָר!

ד אָ ק ט אָ ר. די האנד? די האנד וועל איך דיר ניט אי־בערברעכען... ניין! דאס ניט. (רוהיג). אבער איך וויל דאָ אין הויז ניט האָבען קיינע שפּיאָנען, קיינע מוסרים, קיינע אינטרי־גאנטען! איך וויים, דיר געפעלט ניט מאדאם גאָלדענווייזער. נעהם דיינע זאכען און געזונטערהייט! קענסט געהן...

פ י י ו ו ע ל. איך מיין אייער טובה, ווי א גוטער פריינד... נאר אז אייך פאסט בעסער מאכען זיך ניט וויסענדיג, ווי איהר פערשטעהט... איך וויל אליין דאָ ניט בלייבען. האָט מיר א גוטען תמיד. (אב).

(דער דאָקטאָר בלייבט שטעהן פערטראַכט).

ד אָ ק ט אָ ר. מארק? איך הער דאָס ניט צום ערשטען מאָל! אבער האָט מען צוטרויען צו מענשען, דארף מען גלויבען טראָץ אלע פערלוימדונגען און גאסען־שמועסען! וואס? ער־נידריגען זיך? אפשר ווערען א שפּיאָן? נאָכקוקען? צו־הערען זיך ביי דער טיר? בעהאלטען זיך אונטער'ן פארהאנג, ארונטער־

קריכען אונטער דער קושעטקע? פוי! אייפערזוכט איז א מיאוסעס, געמיינעס, זעהר נידריגעס געפיהל. פייוועל פּומפּיאן אין דער ראָלע פון יאגאָ? פע! צו קליין... און איך אן אייפערזיכטיגער זידענ־דער אטהעלא! כע! כע!... ווי געפעלט אייך אזא אטהעלא? (אליע עפענט די טיר).

א ל י ע. פּאפּאָטשקע, ביסט שוין געקומען?

ד אָ ק ט אָ ר. אָה, אליע! קום אהער, זעץ דיך דאָ (נעהמט זי אויף די קניע). דאָסט געוויינט? (קיין ענטפער). האָסט גע־וויינט, ליאָליע?

אָ ל י ע. יא, פּאפּא.

ד אָ ק ט אָ ר. (ווישט איהרע אויגען מיט'ן האנד). נארעלע, אז מען וויינט, פּיהרט מען זיך איבער די אויגען. ווארום האָסטו געוויינט? (זי שווייגט). איך פרעג דיך, ווארום האָסטו געוויינט? (גיט זי אַ צופּ ביי'ם האַנד).

אָ ל י ע. אי, פּאפּא, מיר טוט וועה! זעה, ווי רויט מיין האנד איז געווארען.

ד אָ ק ט אָ ר. (קושט איהר הענטעל). ניין, קינד, דאס האָב איך אונגערן. זיי זאגען, ביסט דאָ געלעגען אויף דר'ערד און גע־וויינט. ווען אזא עהרענסווירדיגע דאמע, ווי דו, ציהט זיך אויס אויפ'ן פּאָל און פערגיסט טרערען... כע! כע! איז געווים א גרוי־סער טרויער. וואס איז דאָס, ליאָליעטשקע, הא? דאָס הייסט, אויב דו ווילסט און דארפסט עס מיר זאָגען — זאָג, און אויב ניט — דארף מען ניט. (אומארעמט זי). ליאָליעטשקע, מען זאָל זיך צוהערען צו אלע גיפטיגע רייד, מיט וועלכע אונזערע גוטע פריינד ווילען אונז טובות טון, וואָלט מען געדארפט שטענדיג ליגען אויף דר'ערד און וויינען, קלאגען און יאָמערן.

אָ ל י ע. פּאפּא, אָנקעל מארק איז זעהר א שלעכטער מענש.

ד אָ ק ט אָ ר. (לאָזט זי אראָפּ פון די קניע). ניין! ניין! ליאָליע, איך וויל גאר נישט הערען פון אָנקעל מארק. זעה נאר, וואס האָב איך עטוואס געדארפט טון און האָב פערגעסען?

אָ ל י ע. פאפא, זיי האָבען דיך ניט ליעב. איך האָב שוין לאנג דאס געוואוסט, און היינט בין איך געלעגען דאָ און האָב געוויינט, ווייל איך האָב אַלץ געזעהן.

ד אָ ק ט אָ ר. וואס האָסטו געזעהן? (זעצט זיך געגען איהר).

אָ ל י ע. אָנקעל מארק האָט זי גענומען אויף די קניע, ווי א קליין מיידעלע. און איך האָב אזוי געוויינט.

ד אָ ק ט אָ ר. (מאַכט זיך רוהיג). דערפאר האָסטו געוויינט? כא! כא! דו נאר! זיי זיינען ווי א ברודער מיט א שוועסטער... ווי איך מיט דיר... און... יונגע לייט — זיי שטיפען.

אָ ל י ע. יא, איך האָב אויך געמיינט אזוי... אבער פאר וואס דערשרעקען זיי זיך אזוי שטארק, אז מען קלינגט?

ד אָ ק ט אָ ר. פוי!... ליאליע, עס איז זעהר ניט שען צו טראַכטען שלעכטעס פון מענשען און נאָכצוקוקען. (זינגט זיין מעלאָדיע). טע דע... דע רעם... איך קען זיך ניט דערמאָנען, וואס האָב איך געהאט אין זינען! (זינגט) טע־רע דע רעם. אויף די קניע ווי א קליין מיידעלע... הם... (זוכט).

אָ ל י ע. יא, יא, פאפעלע! אויף די קניע און ער האָט זי געקושט אין די ליפען, אין די באקען, אין די אויגען, א סך, א סך מאָל.

ד אָ ק ט אָ ר. הם! דאָס האָסטו געזעהן? (גיט א קלאַפּ און קערט איבער אַ ביינקעל, מאכט באלד, אז דאס איז געווען אונגערן). וויים איך, דאס איז גאר נישט, נארישקייטען... ליאליעטשקע, דו געה צו זיך... איך האָב געדארפט עפּיס טון און האָב פארגעסען. מיין קאָפּ ווערט א ביסעל מחולה.

אָ ל י ע. פאפא, פאניע איז איצט אין אָנקעל מארק'ס צימער.

ד אָ ק ט אָ ר. הא? אין זיין צימער? נו, איז וואס, קינד? וואס איז דער אונטערשייד, דאָס צימער, יענעס צימער? (זינגט) טע־רע־דע־רעם... וואס האָב איך פאָרט פארגעסען, הא? געה. ליאָליע, און זאָג דער באבוסיע, אויב זי פוילט זיך ניט און אויב

זי וויל מיך זעהן איצט, זאָל זי קומען צו מיר אהער. (לעגט איבער זיינע אינסטרומענטען און פייפט א לידעלע גאַנץ רוהיג. מאַכט זיך, ער זעהט ניט, ווי זי געהט).

אָ ל י ע. (צוקט מיט די אקסלען). דער פאפאָטשקע פערשטעהט גאר ניט... (אב).

ד אָ ק ט אָ ר. הא! דאס האָט זי געזעהן?... אזעלכע סצענען דארף מיין קינד בייוואָהנען? כא! כא! כא! איך האָב אלע געדעכענט פאר משוגעים און האָב אליין געשפּיעלט די ראלע פון אן אידיאָט. די קאטאראקטע איז אראָב פון מיינע אויגען, איך זעה יעצט די ווירקליכע, די שרעקליכע ווארהייט. וואס זאָגט זי? זיי זיינען יעצט ביידע דאָרטען. גאנץ אָפען הייסט עס. נו, יא, וואס דארפען זיי זיך מיט מיר זשענירען? (מאַכט עטליכע טריט צו מארק'ס צימער). אטהעלא, וואָלט יעצט אויפגעבראכען די טיר און געפּאקט די פערברעכער אויפ'ן אָרט, ער וואלט דערווארגען דעם ענטעהרער מיט זיינע הענד, וואָלט צוטראָטען די שלאנג מיט זיינע פיס, וואָלט גענומען ראכע און געלאָשען זיין צאָרן מיט בלוט! און וואס וועט טון דער דאָקטאָר, דער אינטעליגענט, דער מענש וואס האָט א ביסעל געדענקט און א ביסעל געלערענט? נו, דאָקטאָר? (גיט זיך פלוצלונג אַ כאַפּ ביי'ם קאָפּ). וועה איז מיר! דער דאָקטאָר איז ערשט געקומען פון א פערפעסטעטען הויז און דער רוח ווייס צוליעב וואס, צוליעב וועלכע געמיינהייטען, האָט ער פארגעסען, אז ער איז דאָקטאָר! (פאנגט זיך אן ראש אויסטאן). ליאליע! פּומפּיאן! כע! כע! האָב פארגעסען, איך האָב אלעמען און אלץ פערלארען... און צוליעב וועמען? צוליעב וואס? (מאַדאם קומט). מאמא, וואס טוט ליאליע? געה, זעה, וואס טוט דאס קינד!... איך בעט דיך.

מ א ד א ם. גאָט איז מיט דיר, איך האָב זי ערשט געצוואונגען זי זאָל זיך זעצען עסען א קאטלעטקע.

ד אָ ק ט אָ ר. מאמא, איך בעט דיך, געה באלד וואש זי ארום, טו איהר אן אנאנדער קליידעלע. איך בין ערשט געקומען

פון א הויז, וואס איז פערגיפטעט מיט געפלעקטען טיפוס... (מאדאם אב). איבערטון זיך און פריער פון אלץ זעהן דאס קינד... אָה, אטהעלא! אטהעלא! מיט א קאָפּ — אנגעשטאָפּט מיט ביכער־געדאנקען, מיט נערוועז פון א ציוויליזירטען אינטעליגענט: אטהעלא, מיט א דאָקטאָר'ס דיפּלאָם אין קעשעניע און אָהן א דעזודעמאנע! אָהן א דעזודעמאנע!... (כאַפּט דעם קאסטיום, וואס פומפּיאן האָט פאָרבערייטעט, לויפט אין דער צווייטער אבטיילונג און פערציהט די פאָרטיערען. פויזע. מארק און פאַניע קומען פון זיין צימער, זי קומט שפּעטער).

מ א ר ק. זי האָט מורא געהאט ארויסגעהן. עס האָט זיך דיר נאר אויסגעוויזען אז דיינער איז אין דער היים... נו, איך לויף שוין אין באנק אריין.

ד אָ ק ט אָ ר. (הינטער די פאָרטיערען). עס האָט זיך איהר ניט אויסגעוויזען, איך בין אין דער היים. מאדאם, איהר האָט מורא געהאט ארויסגעהן? דאס איז ניט גוט. אז מען האָט ניט מורא אריינגעהן, דארף מען ניט מורא האָבען ארויסגעהן! מארק, דו געה ניט אוועק. איך דארף דיר זאָגען א פּאָר ווערטער.

פ א נ י ע. (שטיל). דו הערסט זיין קול? איך האָב מורא.

מ א ר ק. (מיט אַ גרימאַסע פון פעראַכטונג). עע! (לויט) יעווגעני, וואס טוסטו דאָרט? קליידעסט זיך איבער? בריה מיי־נער, מאך עס גיכער, איך האָב קיין צייט ניט.

ד אָ ק ט אָ ר. (קומט איבערגעקליידעט). דו האָסט קיין צייט ניט? (בעטראַכט זיי ביידע). יא, מיר וועלען דאָס מאכען בקיצור. זיצט, מאדאם!

פ א נ י ע. ניש'קשה, איך קען בעשטעהן...

ד אָ ק ט אָ ר. לאָזט אייך ניט בעטען, מאדאם, זיצט, ווען מען הייסט אייך זיצען! (זעצט זי אנידער. זי זעהר דערשראָקען).

מ א ר ק. יעווגעני, דו ווייסט, מיר האָבען שוין מיט איהר דורכגעלעזען אלע טורגעניעוו'ס ראָמאנען. יעצט וועלען מיר אָנ־פאנגען טאָלסטאָי'ס ווערק.

ד אָ ק ט אָ ר. (סאַרקאַסטיש). אזוי? טאָלסטאָי'ס ווערק? זי דאַרף דיר זעהר דאַנקבאַר זיין!

פ א נ י ע. דו גלויבסט ניט? איך קען דיר דערצעהלען יעדע זאַך פון טורגענעוו'ס ראָמאַנען: „רודין", „דוואָריאַנסקאָיע גניעזדאָ", „נאַ קאַנוניע". (די מאַדאַם קומט).

ד אָ ק ט אָ ר. הערר בוכהאַלטער, צוליעב וואָס האָסטו געלעזען מיט איהר ראָמאַנען, צו פערבעסערען זי אדער צו פערדערבען? הא? ! קענסט מיר זאָגען די וואַרהייט? ! (פאַניע פאַנגט אָן וויינען).

מ א ר ק. מאַמא, וואָס מיינט ער, דער פילאָזאָף דיינער?

ד אָ ק ט אָ ר. ווילסט זיך אוועקמאַכען מיט דיין צינישער פרעכהייט. (כאַפּט איהם ביים קאָלנער און גיט איהם אַ וואָרף צו דער ערד). מיט דיין צינישער פרעכהייט? מיט דיין צינישער פרעכהייט? (שלעפּט איהם אַהין און צוריק איבער דער ערד).

מ א ד א ם. (דערשראָקען). יעווגעני, וואָס ווילסטו טון?

ד אָ ק ט אָ ר. שרעק דיך ניט, מאַמא... (לאָזט איהם). וואָס טוט דאָס קינד? מאַמא, מיר ביידע זיינען געווען בלינד און ליאַליע האָט געזעהן. דאָס וואָס מיר האָבען געדאַרפט וויסען, האָט דאָס קינד געוואוסט... (מאַרק ציטערט פון שרעק, זיינע קליידער אין אונארדנונג).

מ א ד א ם. איך האָב שוין געהערט די שענע בשורה... אָי!

ד אָ ק ט אָ ר. מיין פערשטאַנד זאָגט מיר, אז אייפערזוכט, ראַכע, בלינדער צאָרן זיינען נידריגע, טיערישע געפיהלען, און דאָך דאָס טרפה בלוט... די נערוועו!...

פ א נ י ע. (קוקט פערוואונדערט) אבי ער האָט געזאָגט, דאָס איז ביי זיי גאַר ניט.

ד אָ ק ט אָ ר. בוכהאַלטער, אהער גהה, צו דער מאַמא! (ער געהט צו דער מוטער). וואגסטו מיט דיינע בעסטיאַלע אויגען קוקען אויף דיעזע פרוי און זאָגען: דאָס איז מיין מוטער?

מ א ר ק. מאַמא, לאָז איהם ניט, ער וועט מיך דער'הרג'נען...

ד אָ ק ט אָ ר. יא, דיזע פרוי איז לײדער דײן מוטער, מיר אָבער זײנען קײנע ברידער מעהר, קײן מאָל ניט, אין לעבען ניט!

מ א ר ק. מאמא, לאָז איהם ניט, ער קען מיך יעצט ער־מאָרדען.

ד אָ ק ט אָ ר. זעהסט דעם טאפּפּערען קאוואליער און לאָ־וועלאס? קוק איהם אָן! א, דאָן זשואן! יא, איך קען דיך איצט דער׳הרג׳ענען, צוקוועטשען ווי א מילב און צורײבען אויף אש! פיהלסטו דאָס? אבער אזא עהרע טוט מען ניט אזא קלײנינקען, אונווירדיגען מענשען... ערמאָרדען אײן אינסעקט, א גרויסע בריה׳שקײט! נײן! אזעלכע ווי דו ווײזט מען נאר די טיר און מען זאָגט: (בײז) וואָן! (מארק געהט דערשראָקען. דער דאָקטאָר וויל איהם בײ דער טיר אָ זעץ טון און בעהערשט זיך). וואָן! (מארק אב). איך וועל זעהן, וואס טוט ליאַליע. (לויפט אין ליאָליע׳ס צימער).

מ א ד א ם. פאניע, און דו האָסט גאר געשפּיעלט א ליעבע מיט מארק׳ן, הא? (דאָקטאָר קומט צוריק).

פ א נ י ע. נײן, איך האָב ניט געשפּיעלט קײן ליעבע. גע־ווים, א יונגער מאן, און איך האָב געמײנט ער איז א גאנצער טוער... איך האָב איצט געזעהען, וואס פאר א פּנים ער האָט, — א קאץ געגען א לײב. ער איז געווען דאָ אין שטוב דער אײנציגער, מיט וועמען איך האָב געהאט פון וואָס צו רעדען, וואס ער פלעגט מיר דערצעהלען, פלעגט מיר זײן אינטערעסאנט... ער פלעגט מיר זאָגען, ווי איז די מאָדע... וועלכע קלײדער זיך מאכען... אײך איז דאס ניט אינטערעסנע... עס איז אמת, ער האָט מיט א מיאוס׳ען געדאנק ביכער אָנגעפאנגען מיט מיר צו לעזען, — מיט אײך אבער לעזען וואָלט איך מורא געהאט, איהר זײט גאר אנדערע מענשען... אָבער דאָך עס זאל זיך אזוי ענדיגען האָב איך קײן מאָל ניט גע־רעכענט און קײן מאָל ניט געוואלט... איך ווײס אלײן ניט ווי אזוי... ער האָט אין זיך אזא העזה... אזא קראפט. איך האָב עטלי־כע מאָל געזאָגט דעם דאָקטאָר...

ד אָ ק ט אָ ר. דער דאָקטאָר האָט צו אייך קיינע טענות, קיינע פּרעטענזיעס, איך וויל ניט קיין ראַבע און מאַך אייך קיינע פאָרווירפֿע, מאַדאַם, איהר האָט מיט צעהן, עלף מאָנאַטען צוריק געבעטען, איך זאָל אייך בעסער לאָזען אַהיים צוריק. איך בין גע־ווען נאַריש, און האָב געמיינט אַז מיט דער צייט... נעהמט אייערע זאַכען, אַלץ, וואָס איהר רעכענט פאַר אייערס און געהט אַהיים. אייער היים איז דאָ קיין מאָל ניט געווען און קען ניט זיין. געהט צוריק, פון וואַנען איהר זייט געקומען!...

פ א נ י ע. געהן צוריק? (וויינט). פאַר אַ יאָהרען, ווען איהר זאָלט מיך לאָזען, וואָלט איך געגאַנגען. דאַמאָלס וואָלט איך גע־קענט ערוואַרטען אַז מען וועט אויף מיר רחמנות האָבען... ווער קען איצט אויף מיר האָבען רחמנות? ניין, איצט ניט. פאַר אַ יאָהרען וואָלט מיר נאָך ניט געווען שווער צו לעבען, ווי פריהער. איצט בין איך שוין צופיעל געווען אַ גרויסע דאַמע... דערפאַר וועט מען מיר נאָך מעהר פערצאַפּען מיין בלוט, אַלע וועלען נעהמען נקמה און מאַכען שפּאָט און חוזק... איך ווייס, דאָ קען איך איצט ניט זיין דאַרטען אָבער ביי מיין מאַמע'ן קען איך שוין קיין היים ניט האָבען. דאָקטאָר, וואוהין זאָל איך געהן? (דאָקטאָר געהט אום לאַנג. די מאַדאַם קערט זיך אַב און ווישט אַב אַ טרער).

ד אָ ק ט אָ ר. איך ווייס, מיט וואָס פאַר אַ שרעקליכען, מיט וואָס פאַר אַ שענדליכען וועג אייך איז איצט געבליבען צו געהן. איך וועל אייך ניט שטויסען אויף דעם וועג. ניין, איך ניט! איהר האָט געטרעמפּעלט מיין עהרע, מיינע געפיהלען, מיינע פּרינ־ציפּען, טרעמפּעלט נאָך מיין נאַמען. יאַ, איך ערלויב דאָס אייך. פאַר דער וועלט קענט איהר בלייבען, זאָ לאַנג איהר וועט דאַרפען, מאַדאַם גאָלדענווייזער, פאַר אונז אָבער דאָ זייט איהר פון דיזער מינוט אַ פרעמדע. איהר הערט? פרעמדע זיינען מיר! (ציינט אויף דער מוטער). דיזע ריכטיגע מאַדאַם גאָלדענווייזער איז די איינ־ציגע ווירטין דאָ אין הויז! מיין הויז וועט זיך פיהרען מיט דיזעל־בע פּרינציפּען ווי פריהער. (בייז). אָהן איהר וואַגסטו ניט אַ ביינ־

קעל איבערשטעלען פון איין אָרט אויפ'ן אנדערן! (רוהיג) אהער צו מיר וואגט איהר ניט אריינגעהן, זא לאנג מען רופט אייך ניט. קיינע קאָנווערזאציאָנען מעהר מיט מיר! אז מען וועט אייך וואס פרעגען, וועט איהר ענטפערן. מיין פרוי זייט איהר ניט מעהר, פאר מיר זייט איהר אבגעשטאָרבען היינט געראדע ווי דער פאציענט מיינער, וואס איז היינט געשטאָרבען פון טיפוס... מאמא, וואס טוט אָליע?

מ א ד א ם. איך וועל באלד זעהן... אוי, וועה איז צו מיינע אלטע יאָהרען. (אב).

ד אָ ק ט אָ ר. ווילט איהר דאָ בלייבען אין שטוב, זעהט מאכט אייך נוצליך, טוט עפּיס, ארבייט! (בייז). איך דארף ניט קיין פאראזיטען דאָ ביי מיר! צו דער גרעסטער פערדאָרבענהייט פיהרט דאס, וואס אין די וואהלהאבענדע פאמיליען פיהרען די פרויען אם מייסטען א פאראזיטען-לעבען. זיי זאלען האָבען זאָרג, פליכטען, פעראנטווארטליכקייט, וואָלט זיי ניט געקראָכען אין קאָפּ דער רוח ווייסט וואס! עס איז אבער שפּעט יעצט צו רעדען דער־פון. געדענקט, דיזע קאָנדיציאָנען זיינען גוט נאר אזוי לאנג ווי אייער אויפפיהרונג וועט ניט קענען האָבען קיין שלעכטען איינ־פלוס אויף מיין אונשולדיגעם קינד! (בייז). שענע ביישפּילע האָט איהר דאָ, מאדאם, געקענט... ניין! דערפון איז שוין איבריג צו רעדען. איך וויל נאר זאגען, פארגעסט ניט, דא אין הויז וואקסט און ערציהט זיך א קינד. (ציינגט אויף דער טיר). יעצט וויל איך בלייבען אליין!...

פּ א נ י ע. (זעהר נידערגעשלאגען). איך האָב ניט געוואוסט, אז איהר קענט מאכען, מען זאל פאר אייך מורא האָבען. (קוקט זיך אום, לאנגזאם אב).

ד אָ ק ט אָ ר. (זיפצט שווער, געהט זיך דורך איבער'ן צימער, זעצט זיך צו דער פּיאנא. שפּיעלט גאנץ פּיאנא זיין געליעבטע מעלאָדיע פון מענדעלזאָנ'ס אראטאריא און זינגט אָהן ווערטער. די מאַדאַם קומט, וועהרענד ער זינגט און זעצט זיך שטיל אַוועק אויף דער קושעטקע.

דער דאָקטאָר רייסט פּלוצלונג אב. קערט זיך אום, בעמערקט די מוטער, געהט צון איהר, לאזט זיך אראָפּ לעבען איהר אויפ'ן פּאָל און לעגט אַנידער זיין קאָפּ אויף איהרע קניע). מאמא, פאר וואס איז ניטאָ פאר אזעלכע מענשען, ווי איך, באַטש א קליין שטיקעלע גליק אויף דער גרויסער וועלט? אָליעס מוטער האָט מיר מיין הארץ פערגיפטעט, און די האָט מיר מיין הארץ צוטראָטען מיט די פיס...

מ א ד א ם. אָה, איידלער מענש, מיין זוהן, מיין אונגליק־ליכעס קינד! (אומארעמט איהם, ביידע וויינען ביטער).

פ אָ ר ה א נ ג.

פיערטער אקט.

דאסזעלבע צימער. עס איז נאַכט. לאמפּען ברענען. אויף אַלע טי־שען פלעשלעך, סיפאָנען, גלעזער. חיוטין שלאָפט אויף דער קושעטקע, זיצענדיג אין אַלע קליידער. פאַניע קומט פון אן אינערסטע טיר אין זעהר איינפאַכע קליידער אָהן פּענסנע — זי געהט שטיל, אויף די שפּיץ פינגער ביז דער טיר פון דער מאדאם׳ס צימער. זי איז זעהר בלאַס און טרויריג. שטעהט ביי דער טיר לאַנג און הערט זיך צו.

פ א נ י ע. (געהט ראש צו חיוטינ׳ן). מוסיו חיוטין, ענט־שולדיגט, מויסיו חיוטין! (זי וועקט איהם).

ח י ו ט י ן. (ערוואכט, דערשראָקען). וואס איז?

פ א נ י ע. איך האָב מורא, דאָרט איז שוין חס וחלילה עפּיס געשעהן. מיר דאכט זיך איך האָב געהערט, דער דאָקטאָר וויינט. (חיוטין לויפט אין צווייטען צימער. זי הערט זיך צו). גאָט אין הי־מעל, פאר וואס זאָל איין אונשולדיגעס קינד בעשטראפט ווערען? (חיוטין צוריק).

ח י ו ט י ן. שש, בערוהיגט אייך. עס האָט זיך אייך אויס־געוויזען... דער דאָקטאָר וויינט ניט און עס איז נאָך דערווײלע קיין ענדערונג. אָה, ארעמע ליאליע. (זעצט זיך צוריק אויפ׳ן קו־שעטקע).

פ א נ י ע. מוסיו חיוטין, אפשר וואָלט איהר געגעבען דעם דאָקטאָר כאָטש א גלאָז טיי? ער האָט אויף זיך אין גאנצען פאר־געסען. איך וועל ברענגען באלד, און איהר זאָגט איהם. (אב).

ח י ו ט י ן. איך ווייס ווירקליך ניט, ווי ער האלט זיך נאָך אויף די פיס. זעקס וואָכען — דאס איז קיין קלייניגקייט. עס הייסט נאר ע ר? און זיי אלע דאָ אין שטוב? מען דארף פערטרייבען דעם שלאָף מיט א פאפּיראָס. געדענק שוין ניט, ווען איך האָב גע־

שלאָפען... (פערריוויבערט). ארעמע ליאַליעטשקע! (דער דאָקטאָר עפענט די טיר, ער איז זעהר פערענדערט).

ד אָ ק ט אָ ר. חיוטין, איהר זייט דאָ?

ח י ו ט י ן. (לויפט צו איהם). וואס איז, וואס האָט איהר געדארפט? (פאַניע קומט מיט א גלאָז טיי, שטעלט אויפ'ן טיש). דאָקטאר, א גלאָז טיי פאר אייך.

ד אָ ק ט אָ ר. (צו פאַניען, קאַלט און העפליך). דאנקע, מאַדאם, איך וויל ניט קיין טיי. חיוטין, מען דארף ווארעמע וואסער. זייט אזוי גוט. (מאַכט צו די טיר. חיוטין וויל געהן נאָך וואַסער).

פ א נ י ע. זיצט, איך ברענג באלד. (שטיל אב).

ח י ו ט י ן. גאָט בעוואהר, אויב עס וועט זיך ענדיגען שלעכט, ווייס איך ניט, ווי אזוי ער וועט עס אריבערטראָגען. פאר איהם איז ניטאָ קיין ראטה און קיין טרויסט. (פאַניע קומט מיט א שיסעל וואַסער).

פ א נ י ע. (קלאַפּט שטיל אין טיר). ווארעמע וואסער.

ד אָ ק ט אָ ר. (אין טיר). דאנקע. (נעצט אן זיין פינגער). חיוטין, זייט אזוי גוט, דאס וואסער דארף זיין ווארעמער.

פ א נ י ע. ווארעמער? באלד. (ראַש אב צוריק מיט'ן שיסעל וואַסער).

ד אָ ק ט אָ ר. (זוכט צווישען זיינע פלעשלעך). חיוטין, ווי שפעט איז דאָס?

ח י ו ט י ן. באלד צעהן.

ד א ק ט אָ ר. צעהן? איך האָב געמיינט, עס איז שוין איינס אדער צוויי נאָך האלבע נאכט. איך ערווארטע דעם קריזיס פון מינוט אויף מינוט. אי! ווי גליקליך זיינען די, וואס גלויבען, אז די בלינדע נאטור זעהט. — זיי קענען בעטען און האָפען. איך וויים, דאס בעטען העלפט ניט, אָבער די האָפנונג איז אזוי זיס. אי! בלייבען אָהן האָפנונגען איז זעהר שווער. (זיפצט, פאַניע קומט מיט וואסער). חיוטין, איהר האָט ניט געזעהן, דאָ איז ערגיץ געווען א פלעשעל מיט אראָמאטנעם עסיג?

פ א נ י ע. אראָמאטנע עסיג? אָט איז דער אראָמאטנער עסיג. (גיט איהם אַ פלאַש).

ד אָ ק ט אָ ר. דאנקע. (פּרואווט דאָס וואסער). ע! עס דארף זיין נאָך ווארעמער... איהר דארפט אייך ניט בעמיהען, מאדאם, איך וועל אליין. (געהט מיט דער שיסעל אין דער טיר, פון וואנען פאַניע איז געקומען).

פ א נ י ע. (קוקט זיך אום). איך וועל דערוויילע א קוק טון, וואָס דאָס קינד טוט. (עפענט אויף די טיר).

ח י ו ט י ן. (שטיל). אוי, וויפיעל דראמאס און טראגעדיען עס שפּיעלען זיך אָב ארום אונז אין דער שטיל...

פ א נ י ע. וועה איז מיר, וועה איז מיר! ארעמע ליאליע... (פערברעכט די הענד).

ח י ו ט י ן. איך האָב מורא, עס איז געבליבען זעהר וועניג האָפנונגען.

פ א נ י ע. זאל גאָט היטען. שש! דער דאָקטאָר געהט. (מאַכט צו די טיר, געהט אַן א זייט. דער דאקטאר פאסירט דאָס צימער).

ח י ו ט י ן. (שטיל). פון איהר איז שוין וועניג געבליבען וואָס צו דענקען. איך האָב מורא פאר איהם...

ד אָ ק ט אָ ר. (אין טיר). חיוטין, דערלאנגט מיר די פלאַש מיט עסיג.

פ א נ י ע. דעם אראָמאטנעם עסיג? באלד. (זי דערלאַנגט איהם די פלאַש עסיג).

ד אָ ק ט אָ ר. דאנקע. חיוטין, זייט אזוי גוט. (חיוטין געהט צו'ן איהם, ער זאָגט איהם עפּיס און מאַכט צו שטיל די טיר. אב).

ח י ו ט י ן. מאדאם, דער דאָקטאָר זאָגט, איהר זייט געוויס מיעד, איהר מעגט געהן שלאָפען. מען וועט אייך מעהר ניט דארפען היינט.

פ א נ י ע. ניין, איך בין ניט מיעד. וואָס הייסט, איך וועל געהן שלאָפען, ווען מען ערווארטעט דעם קריזיס פון מינוט אויף מינוט?

חיוטין. ווי איהר פערשטעהט. (קוקט אויפ'ן זייגער). יעדע מינוט ציהט זיך ווי א שעה לאנג.

פאניע. אָי, ווען די אלטע מאדאם זאל איצט בייגאכט אוועקגעהן אין שול, אויפרייסען דעם ארון קודש און אָנהויבען שרייען און בעטען צו גאָט... איהרע טרערען וואלטען געעפענט די שערי רחמים...

חיוטין. די מאדאם וועט עס ניט טון. אויב איהר גלויבט אין אזא מעדיצין, פאר וואס זאָלט איהר דאָס ניט טון?...

פאניע. איך? מיר פאסט ניט און מיין געבעט וועט ניט העלפען... איך וואָלט נאר געקענט מיט איהר מיטגעהן; שטעהן ביי דער טיר פון פאָלעש און וויינען. מוסיו חיוטין, איבער מיר שטארבט דאָס קינד... איך וויים...

חיוטין. נארישקייטען, דאס קינד שטארבט פון טיפוס.

פאניע. ניין! איך וויים, דער דאָקטאָר האָט זי אָנגע־שטעקט מיט טיפוס איבער מיר.

חיוטין. וויים איך וואס... אזעלכע זאכען טרעפען זיך אָפט. ווער קען אייך בעשולדיגען?

פאניע. איך וויים, איך וויים... (זי זעצט זיך שטיל אין א ווינקעלע. דאקטאר קומט, גיסט פון פערשידענע מעדיציגען אין זיין פלעשעלע).

דאָקטאָר. איהר זיצט נאָך דאָ, מאדאם? איך האָב דאָך שוין געזאָגט, עס איז גאנץ איבריג. מען וועט איצט קענען אוים־קומען אָהן אייך... (מאַכט די מיקסטור).

פאניע. איך בין ניט מיעד.

דאָקטאָר. אייער איבעריגער אייפער קען איצט זעהר ווייניג העלפען.

פאניע. איך העלף נאָר מיט וואָס איך קען.

דאקטאָר. זעהר גרויסמוטיג, מאדאם. עס קען אָבער קיין פראקטישען נוצען ברענגען...

פּ א נ י ע. יעדער פּרעמדער פון גאס וואָלט געטון פאַר'ן קראַנקען קינד, וואס איך טו.

דאָקטאָר. דאנקע, מאדאם, איהר זייט זעהר גוט. אָבער היינט וועט שוין אייער הילפע געווים ניט געפאָדערט ווערען. איך געפין, אז אייער אנוועזענהייט דאָ איצט איז גאנץ איבריג. מיר וועלען שוין דאָ מיט חיוטינ'ן אויסקומען אליין... גוטע נאכט. דאנקע. (ציינט אויף דער טיר, זי געהט געהאָרכזאַם אב). חיוטין, קומט, צוזאמען וועלען מיר אפשר קענען איינרעדען די מאמא זי זאָל זיך אויך געהן אברוהען. ביידע פרויען דארפען זיך אביסעל אויסרוהען. און... איך האָב מורא, באלד וועט זיך אָנ־פאנגען די קאטאסטראָפע, נאָך וואס דארף מען די פרויען זאָ־לען זיין דערביי? יא, חיוטין, די קאטאסטראָפע קומט, די שרעק־ליכע קאטאסטראָפע קומט. איהר הערט, ווי עס יאָמערט דער ווינד? (גיט אַ קוק אין פענסטער). דונקעל, פערוואָלקענט... אין דרויסען איז פונקט אזוי ווי אינוועניג. חיוטין, די נאטור איז גרוי־זאם און שלעכט. פאר וואָס קען אן איינפאכער סאָלדאט פון אר־טילעריע אויפטוהן מעהר פון טויזענד געלערנטע דאָקטוירים? טויטען אין איין אויגענבליק פיעלע לעבענס, אויפרייסען פעסטונ־גען אדער שיפען מיט טויזענדער מענשען קען די וויסענשאפט זעהר לייכט, און רעטען דאס לעבען פון איין שוואכעס קינד האָט זי ניט קיין בעשטימטע מיטלען... איז עס ניט דערפאר, ווייל די נאטור סימפאטיזירט מעהר מיט דער וויסענשאפט פון פערניכ־טונג?... קומט, חיוטין, צו אונזער ארעמער אָליע'ן. (ביידע אב. פּויזע. מען הערט ווי דער ווינד רוישט. פאַניע קומט צוריק נאָך איהר פּומ־פּיאן אין א פּאלטאָ, מיט א גרויסען שטעקען, טראגט אַ פּעקעל זאַכען).

פּ א נ י ע. שש!... אלע געהן איצט ביי אונז דורכ'ן קיך. דאָס גלעקעל איז איבערגעבונדען. דער דאָקטאָר נעהמט ניט אויף קיינע פּאציענטען. באלד. (זי קלאַפּט שטיל אין טיר). מוסיו חיוטין, זאָגט דעם דאָקטאָר, פּומפּיאן איז געקומען. (געהט צוריק). באלד...

עס איז גוט, וואס איהר זייט געקומען. (הערט זיך צו). ער געהט אהער. (ראש אב).

פ י י ו ו ע ל. אפילו פאניע זרחי'ס איז געווארען אזוי שטיל. איין גאט ווייסט, וואס דאָ טוט זיך... מיר ציטערט דאָס הארץ און איך האָב מורא, אז איך וועל איהם דערזעהן, וועל איך זיך צואוויינען ווי א חדר יונגעל. (דער דאקטאר קומט).

ד א ק ט אָ ר. פּומפּיאן! (דריקט זיין האַנד). ענדליך גע־קומען... מיר האָבען דאָ געדארפט דיין הילפע, איך האָב דיך יע־דע מינוט געדארפט האָבען. אונזער אָליע, ברודער, אונזער אָליע... זעהר שלעכט... איך האָב זי אָנגעשטעקט מיט א שווערען טיפוס... זעקס וואָכען קעמפּפען מיר, זעהר ווייניג שאנסען געבליעבען... איך קוריר זי ניט אליין — איך האָב קיין פערטרויען צו זיך. דאָק־טאָר שעכטער קומט דריי מאָל יעדען טאג... היינט איז געווען א קאָנסיליום פון פיער דאקטוירים... פּומפּיאן, אויב מיין קינד וועט שטארבען, האָב איך ניט צוליעב וואס און צוליעב וועמען צו לע־בען אויף דער וועלט... דו ביסט ניט געקומען באלד, ווען איך האָב געשריעבען. איך פערשטעה, ביסט געווען בייז אויף מיר. (לאזט זיך אראָב שווער אויף אַ קרעסלא) זעהסט, חיוטין איז אויך בייז געווען, ווי אבער ער האָט ערפאהרען, אז ליאליע איז קראנק, איז ער באלד געקומען און זיצט דאָ טאג און נאכט. יא, דו האָסט גע־האט א רעכט בייז צו זיין.

פ י י ו ו ע ל. דאָקטאָר, זאל איך קרענקען, אויב איך בין געווען בייז. פון שאנדע און וועהטאג האָב איך ניט געקענט בלייז בען אין שטאדט, בין איך אוועק צו מיינער א מומע אין דאָרף. איהר ווייסט דאָך א יודישע פּאָטשטע — ערשט היינט ערהאלטען אייער בריעף, און באלד האידא, איך האָב אָבגעמאכאיעט דרייסיג ווערסט צופוס און גלייך אהער. (וויינט). אי, דאָקטאָר, גוטער דאָקטאָר מיינער, דאס הארץ טריפט מיר מיט בלוט, קוקענדיג אויף אייך. (דריקט דעם דאקטאָר'ס האַנד צו זיין הארצען).

ד אָ ק ט אָ ר. יא, ברודער, איך בין אויסגעשפּיעלט... איך

בין אויסגעשפיעלט... א מיאוסע וועלט... א וועלט פון אונגליק, צרות און יסורים. פומפיאן, אויב ליאליע וועט שטארבען, איז פיניטא לא קאמעדיא. מיט דיר קען איך רעדען גאנץ אָפען, איך האָב זיך צוגעגרייט א גוטע דאזע סטריכנין — און קאפוט, ברודער.

פ י י ו ו ע ל. וואס רעדט איהר דאס? גאט איז מיט אייך! און אייער אלטע מוטער? און מיר אלע?

ד אָ ק ט אָ ר. איך וויים, איהר איז געבליעבען וועניג שאנסען, און מירביידע זיינען שוין נייינציג פראָצענט אויף יענער וועלט... איך! איך האָב זי ערמאָרדעט און איך האָב דאס רעכט זיך אליין פעראורטיילען צום טויט... טאָמער וואס, איז ניט איבריג דו זאָלסט וויסען. אין דעם הינטערסטען שופלאָד פון מיין שרייב טיש ליעגט שוין מיין פארטיגע צוואה... איך האָב דיך אויך ניט פערגעסען, ברודער, איך לאָז דיר איבער אלע מיינע נייע דאָקטאָרסקי אינסטרומענטען... (פערטראכט זיך).

פ י י ו ו ע ל. זאל איך דאָס בעסער ניט דערלעבען...

ד אָ ק ט אָ ר. קום, פומפיאן, ווילסט זי זעהן?

פ י י ו ו ע ל. דאָקטאָר, זי האָט טיפוס רעקורענס? (דאָקטאָר הערט ניט, ביידע אב, פאַניע פיהרט אריין איהר פאטער און מוטער).

פ א נ י ע. שש! קלאפט ניט מיט די פיס, איך וויים ניט, אויב דעם דאָקטאָר וועט גאר אין גאנצען זעהר געפעלען אייער וויזיט.

ז ר ח י. נו, ווי קומט מען עס ניט געוואר ווערען? וואס מאכט דאָס קינד, הא?

פ א נ י ע. ווי איך פערשטעה, איז דאָ וועניג האָפנונגען.

ז ר ח י. אזוי? גאָט זאָל זיך מרחם זיין.

ש ר ה ה י נ ד ע. ביילע טשיזיק'ס קען א גוי'ע, וועלכע היילט אויס אזעלכע קראנקהייטען מיט א גראָז. נאר די געביל־

דעטע... זיי גלויבען דאָך ניט. (פּומפּיאָן קומט אַהן אַ סורטוק מיט פערקאַטשעטע ארבעל, נאָך איהם דער דאָקטאָר).

ד אָ ק ט אָ ר. אַה, איהר זייט געקומען זעהן, וואס ליאַליע מאכט? איהר פערגעסט ניט מיין ליאַליע, הא? זעהר פיין פון אייך, דאנקע. (צו פאַניען). מאדאם, איהר וועט זיין אזוי גוט און ווייזען פּומפּיאנען, וואו איז וועש, מילך, אייז, די אלע זאכען, וואס מען דארף. ער וועט איבערנעהמען די גאנצע ארבייט פון אייך... בין אייך זעהר דאנקבאר, וואס איהר האָט אייך אזוי פיעל בע־מיהט... איצט וועט איהר מעהר ניט דארפען בעמיהען זיך. יא, עס קען זיין, אונז אלע איז שוין געבליעבען ניט פיעל צו בע־מיהען זיך.

פ י י ו ו ע ל. דאקטאָר, אפשר וויל ניט די מאדאם? מען דארף פריהער פרעגען.

ד אָ ק ט אָ ר. וועלכע מאדאם מיינסטו?

פ י י ו ו ע ל. פערשטעהט זיך, איך מיין די יונגע מאדאם.

ד אָ ק ט אָ ר. די יונגע מאדאם דארף מען ניט בעאונרו־היגען מיט קיינע פראגען... נאר צו דער אלטער מאדאם זיך ווענ־דען! (מיט אַ שמייכעלע). מיר, אלטע, דארפען זאָרגען פאר יעדע זאך. די יונגע דארף מען ניט דולען דעם קאָפּ מיט קלייניגקייטען. ניט וואהר, מוסיו זרחי? אלזאָ, מאדאם, איהר וועט זיין אזוי גוט און איהר וועט אייך בעמיהען צו טון, וואס איך האָב אייך גע־זאָגט. (אב, צוריק).

פ א נ י ע. קומט, פּומפּיאן. (וויל געהן).

פ י י ו ו ע ל. זיצט, איך וועל אליין אלץ געפינען. איך בין דאָ ניט קיין פרעמדער. (אב אין קיך אריין).

ז ר ח י. וועה איז מיר, עס האלט אפנים זעהר שלעכט... דער דאָקטאָר איז זעהר צוטראָגען...

ש ר ה ה י נ ד ע. (קוקט אויף פאַניען פערדעכטיג). זעה נאר, ווי דיינער רעדט צו דיר, אזוי ווי צו'ן א פרעמדער.

פ א נ י ע. צו א פרעמדער גאר? ביי גראָבע מענשען האָט

מען דרך ארץ נאר פאר פרעמדע. מאן און ווייב, אָבער מיינען זיי, מעגען קריכען איינער דעם אנדערן אויפ'ן קאָפּ. אוי, טאטעניו, דאס קינד איז זעהר שטארק קראַנק. (זרחי עפענט די טיר אין קיך אריין און הוסט).

שרה הינדע. בעטראַכט נאר, וואס פון איהר איז געווארען. בהמה, וואס נעהמסט זיך אזוי צום הארצען, עס איז דען דיין קינד? געוויס, עס פערדריסט, אָבער אוועקלעגען זיך איז דאָך ניט כדאי.

פאניע. איך זאָל האָבען קינדער, וואָלט איך אלע מיינע קינדער אבגעבען פאר איהר. גאָט זאָל וועלען נעמען מיין לעבען פאר איהר, וואָלט איך זיך אפילו באלד געביטען.

שרה הינדע. א נויטיגע זאך, איך זאָג דיר! (פּומפּיאן קומט צוריק מיט וועש און א ריינע שוואם).

פייוועל. פּייוועל פּומפּיאן דארף ניט לאנג זוכען. פערשטאנען? (אב, צו דער קראַנקער).

פאניע. טאטע, איך האָב דיך וואס געוואָלט פרעגען, נאר... ע...

זרחי. וואס־זשע, עס איז עפּיס א שווערע זאך, א קלאָץ־קשיה?

פאניע. איך האָב געוואָלט וויסען, זאָג מיר... דו גלויבסט, עס איז טאקי אן אמת, איך האָב געהערט, מען דערצעהלט, ווען... ע... עס טרעפט זיך עפּיס ביי יודען א חטא, שטארבען קינדער? דו גלויבסט עס? פאר וואס זיינען די קינדער, נעבאך, שולדיג?

זרחי. וואס פאלט דיר עפּיס פּלוצלונג איין אזא פראגע? דו האָסט עפּיס א חשד אויף אימיצען ביי אונז אין שטאדט? (פאַניע פערטראַכט זיך און הערט ניט מעהר).

שרה הינדע. (אפּארט). דו הערסט א חכם? ער ווייסט ניט פון זיין געזונד.

זרחי. דאס איז יא, ווי מען דערצעהלט די געשיכטע...

ש ר ה ה י נ ד ע. אי, פער'שרפ'עט זאָל ער ווערען! געפונען א פּלאַץ פאר זיין געשיכטע.

ז ר ח י. עס קען זיין, עס פּאַסט איצט ניט, אָבער פאניע, איך מוז עס דיר דערצעהלען, זעהר א וואוילע זאַך. צוויי ווייבלעך האָבען זיך געאַמפּערט. איינע זאָגט: ווען אין שטאָדט איז א חטא, געהען קינדער. די אנדערע זאָגט: עס הויבט זיך גאר ניט אָן, ווארום איך וויים דאָך... — ווי אזוי ווייסטו? — ווי אזוי איך וויים? איך בין שוין צעהן יאהר אן אשת איש... — זאָגט די אנדערע: עט! וואס פאר אן אשת איש ביסטו? דיין מאן איז דאָך א שניידער. כי! כי! אויך מיר אן אשת איש! (וויל לאַכען, פערשטיקט זיך און לויפט ארויס אין קיך, הוסטענדיג).

ש ר ה ה י נ ד ע. (קוקט זיך אום). פאניע, דו ווייסט, איך האָב זיך איבער דיר היינטיגע וואָך שיער ניט צופּאַטשט אין מארק מיט ביילע טשיזיק'ס. זי זאָגט מיר, אז דעם דאָקטאָר'ס ברודער יאקאבי...

פ א נ י ע. איך וויל ניט וויסען, וואס ביילע טשיזיק'ס זאָגט. מיך ארט זעהר וועניג, וואס זיי זאָגען!

ש ר ה ה י נ ד ע. וואָס מיינסטו, עס איז א סוד? מען קען די קאַץ אין זאק ניט בעהאַלטען. אז דו האָסט מיר ניט דערצעהלט, מיינסטו, ווייס איך ניט יעדעס פּיצעלע?

פ א נ י ע. מאמא, מיך אַרט ניט, אז דו ווייסט, מיך ארט ניט אז אפילו די גאנצע וועלט ווייסט. (פערברעכט די הענד און געהט אום איבער'ן צימער). מיר איז איצט אַלץ איינס! מיר איז איצט אַלץ איינס. (פּומפּיאַן קומט).

פּ י י ו ו ע ל. האָט קיין פּעראיבעל ניט, איהר וועט מוזען מוחל זיין פון דאנען. מיר טראָגען אהער אריין דאָס קינד. מעהר לופט, א בעסערע טעמפּעראַטורע. אָהן פּומפּיאַן ווייסט מען עפּיס? (צורוקט דאס מעבעל).

פ א נ י ע. קום, מאמא, אהין צו מיר. וואו איז דער טאטע?

ש ר ה ה י נ ד ע. ער קען זיך ניט אויספערכען. אי, טאָכ־טער, מיר ביידע האָבען געהאנדעלט שענע מציאות.

פ א נ י ע. מאמע, דו ווייסט ניט, וואס דו רעדסט! ווייסט ניט, וואס דו רעדסט. (דער דאקטאר מיט חיוטינ'ן ברענגען אָליען אויף א בעטעל, בעדעקט מיט ווייסען, נאך זיי קומט די מאַדאַם. פאַניע קוקט זיך אום זיפצט און אב מיט דער מוטער).

ד א ק ט א ר. שש! אָט אזוי. פומפיאן איז גערעכט. דאָ וועט זיין בעסער. אי, איך האָב נאר מורא, ער איז געקומען מיט זיין עצה צו שפעט. (זעצט זיך אויף א קרעסלע לעבען בעטעל. דאס קינד ווארפט זיך און קרעכצט שווער. דער דאקטאר דעקט זי צו). פומ־פיאן, ביסט געווים הונגעריג. איך בעט דיך, געה עס עפּיס. נעהם חיוטינ'ן מיט. קינדער, קרעפטיגט זיך אונטער א ביסעל, מיר וועלען היינט האָבען א שרעקליכע נאכט. (אָליע קרעכצעט).

ח י ו ט י ן. קומט, פומפיאן, איך וועל טרינקען א גלאָז טיי. איהר דארפט אייך איצט נעגען מיר ניט גרוים האלטען. איך בין שוין פון אייערע... א גאנצער מעדיקוס.

פ י י ז ו ע ל. איך האָב היינט כאור בוקר ביי דער מומע גענעסען א קניש מיט קארטאָפליע און האָב נאָך טאקי אין מיין מויל ניט געהאט. (ביידע געהען).

ח י ו ט י ן. (ביי דער טיר). קנישום קארטאפעניום? (אב).

ד אָ ק ט אָ ר. מאמעניו, דו זאָלסט מיך וועלען פאָלגען, וואָלסטו זיך געגאנגען א ביסעל צולייגען. איין גאָט ווייסט, ווי־פיעל דיר שטעהט נאך פאר היינט איבערצוטראָגען.

מ א ד א ם. ניין, יעווגעני, שלאָפען וויל איך ניט און קען ניט. איך מיין, אויב דו וועסט זיצען דאָ א ביסעל, וועל איך אויך געהן טרינקען א גלאָז טיי. (קוקט אויפ'ן קינד). איך דארף זיין גע־זונד, און א קינד, וואָס פאנגט ערשט אן לעבען אויף דער וועלט... אוי, געה פרעג קשיות. (געהט אב אין דערזעלבער טיר ווי אָלע).

ד אָ ק ט אָ ר. ליאָליעטשקע ,איצט, ווען איך פערליער דיך, בעגרייף איך ערשט, ווי אונדאנקבאר, ווי לייכטזיניג איך בין גע־

ווען, ווען איך האָב אויסער דיך געזוכט נאָך גליק. איך האָב געהאט דיך, געהאט נוצליכע ארבייט, געהאט א צוועק אין לעבען און בין ניט געווען צופריעדען... דו האָסט פּראָטעסטירט, און איך האָב דיך ניט געפאָלגט... איך האָב טייער דערפאר בעצאהלט. אָה, ווען דו זאָלסט יעצט בלייבען מיט מיר! דו הערסט ניט און פערשטעהסט ניט, וואס דיין פּאפּא זאָגט דיר... אָליע, מיט וועמען וועט דיין פּאפּאָטשקע בלייבען? מיט וועמען לאָזטו מיך איבער דאָ אויף דער וועלט? (בויגט זיך צו צום בעטעל. פּויזע). אָה, קינד, איך זאָל דיך קענען רעטען! איך קען אבער ניט. דעם מענשענ׳ס זשעני, די גרויסע וויסענשאפט, אלע מעכטע פונ׳ם מענשענ׳ס פערשטאנד און לאָגיק זיינען ניט אימשטאנד צו קעמפּפען געגען דער בלינדער נאטור. פאר וואס זאָל א בליהענדע, יונגעס, אונשולדיגעס קינד שטארבען? פרעגט די מאמא. טויזענדער יאָהרען פרעגען מענשען די פּראגע און קיין ענטפער איז ניטאָ. וואו איז די גערעכטיגקייט? די ברוטאלע נאטור ווייסט ניט פון דעם בעגריף, וועלכען מיר רופען מיט דעם נאמען. (שפּארט אן זיין קאפּ צום בעטעל). איך זאָל זיין אן אונוויסענדער מענש, וואָלט איך איצט געלאָפען צו דאקטוירים, געקלאפּט אין זייערע טירען, געזוכט א בעריהמטען פּראָפעסאר... איך וואָלט געגלויבט, אז זיי זאָלען זיך נאר וועלען א כח׳ אָנטון, אז איך זאָל זיי נאר קענען גוט בעצאהלען, וואָלטען זיי מיר געוויס גערעטעט דאָס קינד, ליידער, איך וויים, ווי בעגרענעצט איז די מאכט פון דער מעדיצין. מיר קענען נאר מיטהעלפען דער נאטור, מיר קענען אין דעם מענשענ׳ס ארגאניזם פערשטארקען אדער אבשוואכען איינינע פון איהרע פּראָצעסען, — אבשטעלען אבער דעם טויט קענען מיר ניט, מיר קענען ניט, מיר קענען ניט! אוי! (ער זיפצט שווער. פּויזע. דער דאקטאר שלאָפט איין, אָנגעשפּארט אויפ׳ן בעטעל. פ אַ נ י ע עפענט שטיל די טיר און שטעהט עטליכע מינוט אונבעשלאָסען. נאכדעם מאַכט זי צו די טיר און געהט לאַנגזאַם און גאַנץ שטיל צום בעטעל, קוקט אויף אָליען, פערברעכענדיג די הענד, און בלייבט שטעהן. נאכדעם הויבט זי אויף

איהרע אויגען אויפ׳ן דאָקטאָר. אין דעם אויגענבליק קומט אריין שטיל די מאַדאַם, זי בלייבט שטעהן, שאָקעלט מיט׳ן קאָפּ. פּאַניע קוקט לאַנג אויפ׳ן דאקטאר מיט ליעבע און בעדויערן, דאן בויגט זי זיך צו און קושט לאַנג דאָס האָלץ פונ׳ם בענקעל, אויף וועלכען ער זיצט. זי קערט זיך אב און וויינט שטיל. ווען זי ווישט אויס איהרע טרערען און געהט צו דער טיר, בעמערקט זי די מ אַ ד אַ ם און בלייבט איבער־ראַשט. אונערוואַרטעט גיט זי די אַלטע אַ ציה צו זיך, מאַכט אַ צייכען זי זאָל שווייגען, אומארעמט זי, אוןביידע פרויען וויינען ביידע גאַנץ שטיל איינע ביי דער אַנדערער אין די ארעמס. פּאַניע בעפרייט זיך ענדליך און געהט ראש אב. די מאַדאַם בלייבט שטעהן און ווישט איהרע טרערען).

אָ ל י ע. (שרייט פּלוצלונג אויס). פּאפּא! אָה, פּאפּא! (ווערט אנשוויגען. מען הערט ניט מעהר קיינע קרעכצען פון איהר).

ד אָ ק ט אָ ר. (ערוואַכט). הא? מיר דאכט זיך, זי האָט מיך גערופען, דו האָסט געהערט, מאמא? ליאַליעטשקע! שש! זי שלאָפט... דער פּולס רוהיגער... הא? מאמעניו מיר ווייזט זיך אויס, זי שוויצט. איך גלויב זיך אליין ניט. מע דארף שיקען נאָך דאָקטאָר שעכטער. (אין טיר). טס! פּומפּיאַן. אהער, גיכער! (פּומפּיאַן לויפט אריין, נאָך איהם חיוטין. שפּעטער זרחי, שרה הינדע. פּאַניע בלייבט שטעהן אויפ׳ן שוועל).

פ י י ו ו ע ל. (דערשראָקען). וואס איז? שוין, מארטא?

ד אָ ק ט אָ ר. דער קריזיס! גיב א קוק, איך בעט דיך. אפשר נאר איך זיך אב... מיר דאכט זיך, זי איז רוהיגער, זי אטעמט רוהי־גער... פּמופּיאַן, מיר ווייזט זיך אויס, זי שוויצט...

פ י י ו ו ע ל. יא, זאָל איך אזוי אויסהאַלטען מיין פעלד־שערסקי עקזאמען. וואס? איהר צווייפעלט? אפילו אזא פּראָסטער מענש, ווי מוסיו חיוטין, וועט אויך זאָגען... זאָל איך אזוי לעבען. (רופט מיט׳ן האַנד חיוטין).

ח י ו ט י ן. קאַלעגא פּומפּיאַן, איך פיהל עס... טייערע אָליעטשקע, זי שלאָפט... אזוי לאַנג ניט געשלאָפען...

ד אָ ק ט אָ ר. (אונטערזוכט דאס קינד נאָך אַ מאָל). פּומפּיאַן אָי! מיר דאכט זיך, איך האָב ניט קיין טעות. (דריקט זיין האַנד). מאמא, מיר דאכט זיך, עס האָט גענומען אַ גוטע ווענדונג. (אומ־אַרעמט זי) האָפנונג! גוטער חיוטין, פריינד, מיר דאכט, עס איז דאָ אַ האָפנונג צו לעבען... מיר וועלען ניט פערליערען אונזער ליאָליען! מיר וועלען ניט פערליערען אונזער ליאָליען! (אומארעמט איהם, לויפט ווידער צום קינד). הא? קיין צווייפעל מעהר. אי, ר' זרחי, עס קען נאָך זיין, אז כאָטש איין מאָל אין מיין לעבען, וועל איך אויך זיין אַ גליקליכער.

ז ר ח י. געלויבט איז גאָט... ברוך רופא חולים... איהר ווייסט ניט מיט וואס פאר אַ שווער הארץ איך בין געגאנגען אהער און מיט וואס פאר אַ שמחה איך געה אהיים. קום, שרה הינדע.

ש ר ה ה י נ ד ע יא, קום. מיר האָבען געלאָזט ביי נאכט די שטוב אויף הפקר. איך האָב דען געקענט איינזיצען? איך ווייס ניט, ווי אזוי איך וואָלט דאס אויסגעהאלטען. נו, דאנקען גאָט, קום.

פ א נ י ע. (אין טיר) טאטע, האר אויס איין מינוט אויף מיר.. איין מינוט. (מאַכט צו די טיר. אב).

ד אָ ק ט אָ ר. (לעבען אָליען). יא, דער פולס האָט גאר אנאנ־דער ריטם. אַ טיעפער, רוהיגער שלאָף. זי אטעמט אנדערש. הא? יא, זי שוויצט... פּומפּיאַן, ווי מיינסטו, מען דארף שיקען נאָך דאָקטאר שעכטער, אדער אזעלכע צוויי גרויסע דאקטוירים ווי דו און איך, איז גענוג? און חיוטין, מיינסטו, איז פון אזעלכע, וואס מען קויפט צוויי פאר אַ גראָשען? מיר האָבען. דאך דאָ אַ גאנצען איינגענעם קאָנסיליום. קאלעגיום סאניטאטים, בענע? עס איז גוט, הא? מאמטשיק, דו זאָלסט מיך וועלען פאָלגען, וואָלסטו איצט גע־גאנגען שלאָפען. צייט דיינע אלטע ביינדלעך זאָלען זיך אויסרוהען.

מ א ד א ם. יעווגעני, מיר וועלען זיך איצט שוין אלע אויס־שלאָפען. מיר וועלען אזוי כראָפען, אז אלע צרות וועלען זיך פון

דאנען צוליפען פאר שרעק. (גיט א קוק אויף שרה הינדע און זאגט עפּיס שטיל דעם דאקטאר).

ש ר ה ה י נ ד ע. זי זאָגט, אַלע צרות וועלען זיך פון דאַנען צוליפען, און קוקט אויף מיר.

ז ר ח י. (שטיל). שרה הינדע, וואס האָט עפּיס פאניע געהייסען ווארטען?

ש ר ה ה י נ ד ע. איך וויים? זי האָט דאָ אפּנים אין שטוב ווי א שווארץ יאָהר. מען ווייסט גאר ניט, אז זי איז דא. אויך מיר א דאָקטאָרשע! האָט קיין שכל ניט געהאט, פער'שרפ'עט זאָל זי ווערען!

ז ר ח י. שוטה, ועמען ליעגט איצט אין זין? עס וועט ווערען פריוליכער אויפ'ן הארצען, וועט דער דאָקטאר זיך דערמאָנען אויף דער דאָקטארשע. אָט איז זי! וואוהין איז דאָס? (פאניע קומט מיט א קליין פעקעלע זאכען. א טיכעל אויפ'ן קאָפּ, אַ מענטעלע אויף די שולטערן).

ש ר ה ה י נ ד ע. וואוהין קלייבסטו זיך אזוי שפּעט, פער'חושכ'טע דאָקטאָרשע מיינע?

פ א נ י ע. טאטע, איך וויל געהן מיט דיר אהיים. איך געה אוועק פון דאנען.

ש ר ה ה י נ ד ע. וואָס? וואוהין א היים?! (אלע ערשטוינט, נאר דער דאָקטאָר בלייבט רוהיג).

פ א נ י ע. מאמא, וועסט טענה'ן מיט מיר אין דער היים. וועסט האָבען גענוג צייט. (מיט אַ ביטערען שמייכעל). דו דארפסט וויסען, טאטע, איך בין שוין לאנג ניט קיין היגע. איך... איך בין שוין לאנג ניט דעם דאָקטאר'ס פרוי מעהר. מיר זיינען פרעמדע, און איך וויל דאָס מעהר ניט פערלייקענען...

ז ר ח י. וואָס איז דאָס? מיין מוח קען דאָס ניט בעגרייפען. דאָקטאר, וואָס רעדט זי דאָס?

ד א ק ט א ר. מיין פריינד, זי דערצעהלט אייך די ריכטיגע ווארהייט, אזוי איז דאָס. (צו פאניען). ווי איך געדענק, מאדאם,

האָט אייך זעהר געשראָקען דאָס אוועקגעהן פון דאנען. איהר האָט מורא געהאט, דאָס וועט אייך שטויסען אויפ׳ן וועג פון אומגליק. איך האָב קיין רעכט און האָב קיין פערלאנג אייך דאָ צו פער־האלטען. איהר זייט פריי און קענט געהן, ווען איהר ווילט און וואוהין איהר ווילט. אָבער צ ו ו י נ ג ע ן אייך געהן פון דאנען דארף קיינער ניט. די קאָנדיציאָנען האָבען זיך ניט געביטען. קיין מענש, ווער עס זאָל ניט זיין, וועט פון מיין הויז ניט ארויס־געשטויסען ווערען אויף דער גאַס.

פ א נ י ע. דאָקטאר, קיינער צווינגט מ י ך נ י ט און קיינער טרייבט מ י ך נ י ט, חלילה. איך געה אליין.

ש ר ה ה י נ ד ע. הערסט א חכמה! אז מען טרייבט דיך ניט, נאָך וואָס זאָלסטו געהן?

פ א נ י ע. יא, דאמאלס האָט עס מיך געשראָקען, איך האָב אום יעדען פרייז געוואָלט בלייבען א מאדאם, עסען זיס און שלאָפען ווייך. איך האָב געמיינט, דאָס גאנצע גליק איז נאָר אויסצואווייזען, ווי א מאדאם. איצט פערשטעה איך א ביסעל אנדערס. איך וואָלט נאָך מיט צוויי וואָכען צוריק פערלאָזען דאָס הויז, נאָר ליאָלע׳ס צושטאנד האָט מיר ניט ערלויבט. איצט, ווען זי איז, גאָט צו דאנקען, בעסער, מעג איך געהן. מיך שרעקט מעהר ניט, וואָס דער טאטע, די גאנצע וועלט וועט וויסען. פערקערט, איך מיין, וואָס מעהר איך וועל ליידען, וועל איך בע־סער פיהלען. וועניגסטענס וועל איך וויסען, אז מיט מיינע צרות צאָהל איך אוים מיין שווערען חוב...

ד א ק ט א ר. מאדאם, וועגען אלטע חובות דארפט איהר אייך ווענינ קימערן. זאָרגט פאר דער צוקונפט...

פ א נ י ע. איך זאָרג מיך זעהר ווענינ וועגען מיין צוקונפט. וואָס עס וועט זיין — וועט זיין. איך וויים ניט, אויב דאָס אינ־טערעסירט אייך, נאָר א י ך פערזיכער אייך, איך וועל אין דער שטעלע אין האָספיטאל. איך האָב מיך די לעצטע צייט צוגעקוקט

צו׳ן אזא ארבייט, און עס געפעלט מיר. אויב ניט, וועל איך דיענען... אָדער...

ש ר ה ה י נ ד ע. קוק זי נאר אן! אדער זי איז געקראַ־כען ביז די וואָלקענס, אָדער זי קריכט אין דר׳ערד. וואס הייסט דיענען? וואָס מיינסטו, מיר וועלען שווייגען? וואו בין איך עפעס, הא?

פ א נ י ע. מאמא, וועסט טענה׳ן מיט מיר אין דערהיים, וויפיעל דו וועסט וועלען. איך בין שולדיג אליין און צו מיר אליין דארפסטו טענה׳ען, נאָר צו מיר!

ד א ק ט א ר. ר׳ זרחי, אויב איהר וועט האָבען אירגענד וועלכע פרעטענזיעס צו מיר, קומט צוגעהן און מיר וועלען אלץ בעשפרעכען. איך האָף, מיר וועלען אונז צושיידען, ווי אנשטענ־דיגע מענשען. מאדאם, אלע אייערע קליידער, אייערע זאכען, ציהרונג געהערט אייך און איהר קענט עס נעמען מיט זיך.

פ א נ י ע. ניין, איך וויל עס ניט און דארף עס ניט.

ש ר ה ה י נ ד ע. וואָס הייסט, דו דארפסט ניט? אוי, א בראנד זאָל איהר אין די ביינער אריין!...

ז ר ח י. ווי באלד מיינע זעהט, אז אוים מחותנים, וועט זי שוין עפענען איהר מויל כדת משה וישראל...

פ א נ י ע. איך האָב עס ניט פערדיענט צו האָבען, און אויסער דעם, איך ווייס ניט פאר וואָס, מיר איז דאָס אלץ נמאס געוואָרען... מאמא, אין דערהיים וועסטו מיט מיר לערנען בלק. (שטיל). אויב דו וועסט וועלען, וועסטו מיך מעגען אפילו שלאָגען, וויפיעל דיין הארץ וועט געלוסטען, מיך הארט ניט. מיך הארט קיין זאך ניט... קומט, נו׳מיר געהן, האָט א גוטע נאכט אלע... גוטע מאדאם, האָט א גוטע נאכט, איך בין ניט ווערט געוועזן צו האָבען אזא מאמא.

ז ר ח י. רבונו דעלמא כולא, וואס טוט זיך דאָ? זאָל איך שטארבען, אויב איך פערשטעה א וואָרט עברי... דאכט זיך, מען רעדט ניט טערקיש, און איך פערשטעה ניט.

פ א נ י ע. טאטע, דיר וועל איך אלץ דערצעהלען, דעם גאנצען אמת... דאקטאר, אויב איהר וועט ערלויבען וועל איך נאך איין מאָל א קוק טון אויף אליען און אבגעזעגנען זיך מיט איהר. עס איז וואהר, איך בין איהר קיין מוטער ניט געווען — ווי קום איך מיט מיין שכל זיין א מוטער צו׳ן אזא קינד? — אבער קיין שטיפמוטער בין איך איהר אויך ניט געווען. (טרערען ציטערן אין איהר שטימע).

ד א ק ט א ר. מאדאם, דאָס קינד איז שוואך, דאָס קינד שלאָפט... דאָך אויב איהר ווילט זי זעהן, האָב איך געוויס ניט דאגעגען... אייערעביידענס וועגען צוגעהען זיך יעצט און עס קאן זיין, איהר וועט זי ניט גיך נאָך א מאָל בעגעגנען.

פ א נ י ע. (געהט צום בעטעל). זיי געזונד, אליעטשקע. אז דו וועסט, אי״ה, אין גיכען אויפשטעהן, וועסטו שוין ניט הערען קיין מיאוסע רייד און ניט זעהן קיין שלעכטע מענשען — איך געה אוועק. (בייגט זיך צו, קושט זי פארזיכטיג און ווישט אב א טרער). נו, טאטע, קום. האָט א גוטע נאכט. איך וויים, וויפיעל צרות איך האָב אייך געבראכט אין שטוב אריין. הלואי וואָלט איך אלעם געקענט נעהמען מיט זיך צוריק. עס איז אָבער פערפאלען. האָט א גוטע נאכט. (זי, זרחי און שרה הינדע געהן).

ד א ק ט א ר. גוטע נאכט. ווינש אייך אין דער צוקונפט מעהר ערפאָלג. מיך פרייט זעהר, וואָס מיר שיידען זיך שטיל, אָהן סקאנדאלען און קריעג. מעהר אָדער ווייניגער, ווי אנשטענ־דיגע מענשען. איך גיעב אייך מיין האנד, מאדאם, אלס א בעוויז, דאָס אויב מיר קענען זיך ניט שיידען ווי גוטע פריינד, שיידען מיר זיך דאָך ניט ווי פיינדע. (שטרעקט אוים זיין האַנד).

פ א נ י ע. אייער האנד? (טראכט). ניין! ניין! איך האָב נאָר א טראכט געטון, אז איך וועל זיך צוריהרען צו׳ן אייער האנד, האָט מיר אָנגעהויבען ווארפען הענד און פיס. ניין! אייער האנד ניט. נאר אויב איהר וועט מיר ערלויבען... (וויינט שטארק). אויב איהר וועט מיר ערלויבען, וועל איך פאלען צו׳ן אייערע

פּים. (פאלט צו דער ערד). וועל קושען די ערד לעבען אייערע טריט. וועל אַבוואשען מיט מיינע טרערן... מיט מיינע טרערן... (קען ניט רעדען פון געוויין).

מ א ד א ם. יעווגעני, ווי ערלויבסטו אזא ערנידרונג פון א מענשען? (וויינט).

ד א ק ט א ר. (רוהיג). מאמא, איך זאָל זיין א ליבעראַל אָדער א פילאנטראָפּ, וואָלט איך זיך געמאכט, אז איך בין אויסער זיך, וואָס א פרוי ליעגט אויף דר'ערד און וויינט... איך רעכען פערקערט, איך האָב קיין רעכט די ערנידרונג ניט צו ערלויבען, ווארום די ערנידרונג ערהויבט, און די ביטערע טרערען מאכען גרינגער די לאסט, וואָס דריקט דאָס האַרץ... אט דעם טרויסט און די ערלייכטערונג וויל איך ביי איהר ניט רויבען... יא, אומ־גליקליכעס וועזען, וויין אוים מיט דיינע טרערען אַלץ, וואָס עס דריקט דיך צו דער ערד, און שטעה אויף א פרייע, און אויסערלעזטע פרוי. (פאניע אין אַלע פרויען וויינען).

פ א נ י ע. (שטעהט אויף). דאנקע, איהר האָט רעכט... מיר איז א ביסעל געוואָרען גרינגער אויפ'ן האַרצען. איצט האָט א גוטע נאכט.

ד א ק ט א ר. האָט א גוטע נאכט. איך ווינש אייך ניט קיין שלעכטעס.

ז ר ח י. האָט א גוטע נאכט... איך פערשטעה כלל וכלל גאַרנישט. אָבער איך בין זיכער, אז אזא איידלער מענש, ווי איהר... האָט א גוטע נאכט.

ש ר ה ה י נ ד ע. נו, האָסט זיך שוין דא געקניעט און געבוקט צו'ן אַלע אריסטאָקראַטען? ועסט זיך שוין ביי מיר קניען און בוקען אין דער היים, האר אוים! (זיי געהן אַלע).

פ א נ י ע. יא, מאמא, וועסט טון מיט מיר אין דערהיים, וואָס דו ווילסט. מיר איז אַלץ איינס. א גוטע נאכט. (עפענט די טיר).

ד א ק ט א ר. נאָך איין וואָרט... מאדאם, איהר זאָגט, איהר

ווילסט איצט געהן פיהרען איין עהרליך לעבען? אהער געהט נעהענטער! וואס שטעהט איהר ביי דער טיר? איך מוז אייך זאגען די ווארהייט, איך האב די גאנצע צייט אן אויג פון אייך ניט אראפגעלאזט. איך וויים, אלץ, וואס איהר זאגט איצט, איז קיין בלויזע פראזען. איהר האט דאס דורכגעפיהלט און דורכ־געליטען. יא, איך גלויב, איהר ווילט איצט פיהרען אן עהרליך לעבען, און אויב אזוי, פאניע, פאר וואס זאלט איהר ניט בלייבען דא ביי אונז, מיט אונז? (פאניע וויינט). פאניע, וויינט ניט... איך וויים, איהר האט די לעצטע צייט אין דער שטיל געגוג געוויינט. מיינט ניט, איך האב ניט געזעהן אייערע פערבארגענע טרערען און האב ניט געהערט אייערע פערשטיקטע זיפצען. (נעהמט איהר האנד). פאניע, איך וויים, דו האסט די לעצטע צייט מיך א ביסעלע ליעב געקריגען און איך, נאך וואס זאל איך לייקענען? איך האב דיך קיין מאל ניט פיינט געהאט... קום אהער צו מיר, אומגליקליכעס קינד. און זאל אלץ פארגעסען ווערען. (דריקט איהר האנד).

פ א נ י ע. דאקטאר, די גאנצע וועלט ווייסט, איך בין אייך געווען אונטריי. ווי וועט איהר עס קענען פערגעסען?

ד א ק ט א ר. פערגעסען? איך וויל ניט זאגען קיין ליגען. עס קען זיין, איך וועל ניט קענען. עס קען זיין, עס איז אונמעג־ליך דאס צו פערגעסען. אבער איך בין זיכער, איך וועל שטענדיג זיין מענש גענוג צו געדענקען, דאס עס גיבט קיין שטערבליכער אויף דער וועלט, וועלכער האט ניט געזינדיגט. איך וועל שטענ־דיג זיין מענש גענוג, איך זאל מיט קיין ווארט, מיט קיין וואנק, מיט קיין מינע דערמאנען דאס פערגאנגענע און אויפדעקען די אלטע וואונדען. פאניע, וואס די גאנצע וועלט ווייסט, הארט מיך ווענ̇יג. אויב זיי וועלען דיר ניט פערגעבען, פערגיעב איך דיר. דאס שרעקליכסטע איז ניט דאס, וואס דו האסט געלעבט מיט אנאנדערען. דאס שרעקליכסטע איז דאס, וואס דו האסט געלעבט מיט מיר, ווען דו האסט מיך ניט געליעבט.

פ א נ י ע. ווי אזוי האָב איך דיך געקענט ליעבען, אז איך האָב דיך ניט געקענט פערשטעהן? אז איך האָב ניט בעגריפען, ווי שטארק, ווי גרויס, ווי מעכטיג דו ביסט? מיר, פּראָסטע מענשען, מיינען, אז שטארק איז דאָס, וואָס שרייט, דונערט, ברעכט, רייסט... און די אמת'ע קראפט, די וואהרע, די גרויסע מאכט איז אזוי שטיל, פערבאָרגען...

ז ר ח י. ווען גאָט איז ערשיענען צו אליהו הנביא, איז ניט אינ'ם ווינד וואָס ברעכט שטיינער, איז ער געוועזן, ניט אין שטורם, ניט אין פייער, נאָר אין דער צארטער שטילקייט — קול דממה דקה, דאָס איז די אמת'ע קראפט.

פ א נ י ע. צו שעצען די אמת'ע, די וואהרע מאכט, דאָס קומט אונז אָן מיט צרות. אָבער ווען מיר הויבען שוין יא אָן צו פערשטעהן... אה, ווען מיר הויבען שוין אָן צו פערשטעהן!...

ח י ו ט י ן. אָט דאָס איז דאָך דאָס אומגליק מיט דעם מענשען פון פאָלק. ווי ער הויבט אָן אביסעל פערשטעהן — הויבט ער אָן פערגעטערן. פערגעטערן דארף מען קיינעם ניט! קיינעם ניט!...

ד א ק ט א ר. ער וויל זיך מיט מיר קריגען, ווייל ער פערגינט מיר ניט די פערגעטערונג.

ח י ו ט י ן. מיט איהם קריגען! אויף מיין וואָרט, ער ווייסט אליין, ווי גרויס ער איז... דאָס איז די אמת'ע גרויסקייט: זי ווייסט ניט, אז זי איז גרויס... זי בעזיעגט אָבער אלץ און בעהערשט יעדען. (אומארעמט איהם). מאדאם גאָלדענוויזער, איך האָף, איך וועל יעצט פערדיענען אייער פריינד צו זיין. (קושט פאָניע'ס האַנד מיט גרויסער אַכטונג).

מ א ד א ם. קום אהער צו מיר, פאניע, קום צו מיר, ארעמעס קינד. האָסט זיך, נעבאך, גענוג אָנגעליטען. (פאניע זעצט זיך נעבען איהר). טאָכטער מיינע, די וואהרע פרייד קומט נאָר דורך גרויסע שמערצען... (אומארמט זי). קום אהער, יעווגעני. איך וויים, איהר האָט פיעל פון וואָס צו רעדען. (ווען דער דאָקטאר געהט צו,

שטעהט פאניע אויף. ווען ער זעצט זיך, זעצט זי זיך לעבען זיינע פיס אויף דר'ערד. זיי רעדען שטיל און רוהיג. אלע מיט'ן רוקען צום קראנקען קינד'ס בעטעל. פומפיאן געהט צו צום בעטעל, אונטערזוכט די קראנקע. קיינער בעמערקט איהם ניט).

חיוטין. (צו זרחי'ן און שרה הינדען). נו, איצט קענט איהר זיצען א ביסעל. מאדאם שרה הינדע, איהר האט ערשט פערלוירען א גוטען פאדריאד. איהר האט שוין געמיינט, איהר וועט האבען וועמען צו שעלטען און פלוכען יאהרען לאנג, צום סוף — בלא! פאניע איז יעצט אונזערע אויף צו'ן אמת.

זרחי. דאס דערמאנט מיר א וואוילע זאך. איהר האט דאך מסתמא געהערט די געשיכטע פון צוויי ווייבער, וואס האבען זיך געקריגט אום פעלד מעסטען, איהר ווייסט, וואס פעלד איז אין יודיש?... א יודיש פעלד איז דער בית עולם... הערט־זשע... (זיי זעצען זיך אלע דריי, זרחי דערצעהלט שטיל).

פאניע. איך גלויב זיך אליין ניט. איז דאס מעגליך? מיר זיינען קיין פרעמדע מעהר? פערגעבען? אלץ פערגעבען? גאטעניו פאטער, איך פערדיען דאס ניט...

דאקטאר. קינד, ווען מיר זיינען געווען אייגענע, זיינען מיר געווען פרעמדע, און ווען מיר זיינען געווען פרעמדע, זיינען מיר געווארען אייגענע... יא, פאניע, פערגעבען אויף אימער און אייביג. ווארום פערשטעהן הייסט: פערגעבען... (ער לעגט זיין האנד אויף איהר קאפ.ביידע גרופען רעדען גאנץ שטיל און רוהיג).

פייוועל. (בלייבט אייניגע אויגענבליקען ווי פערשטייד־נערט, גאנץ שטיל). די לעבעדיגע דענקען פון לעבען... אוי, עס איז גוט, וואס ער איז איצט ניט אליין... דאך זיין גרינגער אריבער־צוטראגען. און דאס... קינד... איז טויט... ארעמע ליאליע! (פאלט צו צום בעטעל און וויינט שטיל. אלע רוהיג און גליקליך ווי פריהער).

פארהאנג.

קאטאלאג

פון דער

אינטערנאַציאָנאַלער ביבליאָטהעק

פיליפ קראַנץ, קולטור געשיכטע, 3 בענדער, 1000 זייטען, 100 בילדער, שעהן געבונדען פרייז יעדער באַנד.........75 ס.

" " דיא געשיכטע פון דער גרויסער פראַנצויזישע רעוואָ-לוציאָן, 3 טיילען אין איין באַנד, שעהן געבונדען....75 "

" " אַמעריקא פאַר קאָלומבוס, אַ קולטורגעשיכטליכע נאָכ-פאָרשונג, 169 זייטען מיט 44 צייכנונגען, געבונדען....50 "

" " יציאת מצרים, מיט איין קאַרטע פון מצרים.........15 "

" " וואס הייסט נאציאן—זיינען אידען אַ נאַציאָן?......10 "

" " אריסטאטעל, זיין ביאגראפיע.........,,.......10 "

" " ברוך שפינאזא, זיין לעבען און זיין פילאָזאָפיע......15 "

" " שבתי צבי, זיין ביאָגראַפיע.....................15 "

" " יאזעפוס פלאוויוס, זיין ביאָגראַפיע.............15 "

" " בר כוכבא, זיין ביאָגראָפיע....................15 "

" " לעסינג און מענדעלסאהן, זייער לעבען, שריפטען און טהעטעגקייט. 185 זייטען.....................25 "

" " דיא פאמיליע ראטהשילד, זייער לעבען און פינאַנציעלע טהעטיגקייט, 61 זייטען.........................15 "

" " דון יצחק אברבנאל און זיינע זיהן, 67 זייטען......15 "

" " מאָהאמעד, דער גרינדער פון מאָהאמעדאניזמוס, 65 זייטען..................................15 "

" " מעיערבעער, זיין ביאָגראַפיע.....................15 "

מאָררים ראָזענפעלד, געזאמעלטע ליעדער פון מאָררים ראָזענפעלד 337 זייטען, אילוסטרירט, שעהן געבונדען..$1.00

" " היינריך היינע, זיין ביאָגראַפיע, 85 זייטען...15 ס.

" " יהודה הלוי, דער גרויסער העברעאישער דיכטער, 64 זייטען.........................15

דוד פינסקי, ערצעהלונגען, צוויי בענד, 546 זייטען, פרייז יעדער באנד 50 ״
" " זרבבל, ערצעהלונג........................05 ״
דר. קאספע, מעכאניקע, נאך סיר אייזיק ניוטאן................10 ״
" " אסטראנאמיע ״ ״ ״..................15 ״
" " אנפאנג פון כעמיע..........................15 ״
יהואש, געזאמעלטע ליעדער, 400 זייטען, שעהן געבונדען...........$1.00
י. גארדין, גאט, מענש און טייוועל, דראמא אין 4 אקטען........25 ס.
" " אלישע בן אבויה, היסטארישע דראמא אין 4 אקטען.....15 ״
" " דער אונבעקאנטער, דראמא אין 4 אקטען מיט א פראלאג 20 ״
" " וואלטער, זיין ביאגראפיע............................10 ״
מאקסים גארקי, ערצעהלונגען, 92 זייטען............. 15 ״
ליעוו טאלסטאי, פאטריאטיזמוס און רעגירונג...............05 ״
דער איינציגער מיטעל.........................05 ״
מ. באראנאוו, דער מענש און זיין נאטור......................10 ״
ח. אלעקסאנדראוו, טאלסטאי, זיין ביאגראפיע................10 ״
ב. פייגענבוים, רמב״ם, זיין ביאגראפיע.....................10 ״
פ. וויערניק, רב סעדיה גאון, זיין ביאגראפיע...............10 ״
" דער ווילנער גאון, זיין ביאגראפיע...............10 ״
מ. פרומקין, רב ישראל בעל שם טוב, זיין ביאגראפיע..........10 ״
ד. מ. הערמאלין, יצחק בער לעווינזאהן, זיין ביאגראפיע.........15 ״
לעאפ. קאמפף, פאר'ן שטורם, דראמא אין 3 אקטען..........20 ״
„קניאז פאטיאמקין״, דיא געשיכטע פון דעם בעריהמטען מאטראזען
אויפשטאנד, אילוסטרירט, 100 זייטען.......20 ״
דר. ש. פעסקין, סטרייקס און זייער ניצליכקייט פיר דיא ארבייטער..05 ״

צו אדרעסירען:

A. M. EVALENKO, PUBLISHER

22 N. WILLIAM ST., NEW YORK